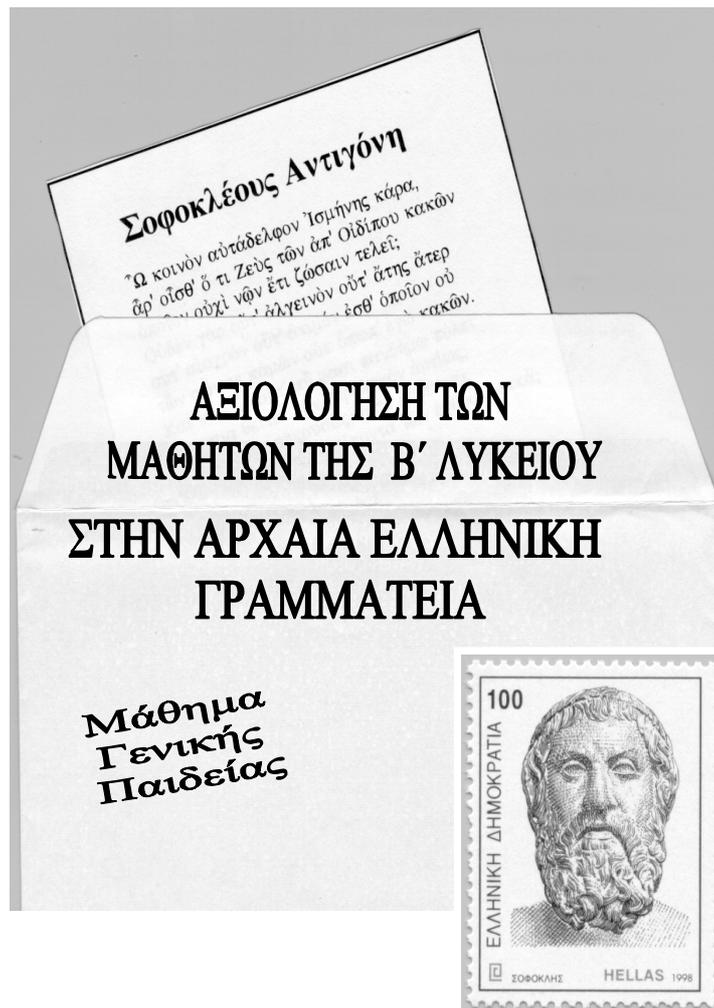

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**

ΑΘΗΝΑ 1999

Ομάδες Σύνταξης

A. Εισαγωγή στην Αντιγόνη - Παραδείγματα ερωτήσεων Α' μέρος - Συνθετικές δημιουργικές εργασίες - Κριτήρια αξιολόγησης Α' μέρους:

Γιαννικόπουλος Γεώργιος, Φιλολόγος

Καροφυλλάκη - Σπάρταλη Μαρία, Φιλολόγος Μ. Α.

Δρ. Σπανάκου Ζωή, Φιλολόγος

Στεργιούλης Μανώλης, Φιλολόγος Μ. Α.

B. Παραδείγματα ερωτήσεων Β' μέρος - Ανακεφαλαίωση - Κριτήρια αξιολόγησης Β' μέρους:

Γιαννικόπουλος Γεώργιος, Φιλολόγος

Λογαράς Ιωάννης, Φιλολόγος

Σπετσιώτου - Μέλλιου Ευγενία, Φιλολόγος Μετ. Διπλ. Φιλοσ. Σχ. Π.Α.

Στεργιούλης Μανώλης, Φιλολόγος Μ. Α.

Copyright (C) 1999: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας

Αδριανού 91, 105 56 Αθήνα

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή ανατύπωση ή φωτοτύπηση μέρους ή όλου του παρόντος βιβλίου, καθώς και η χρησιμοποίηση των ερωτήσεων που περιέχονται σ' αυτό σε σχολικά βοηθήματα ή για οποιοδήποτε άλλο σκοπό, χωρίς τη γραπτή άδεια του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
• ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7

I. Εισαγωγή στην Αντιγόνη - Παραδείγματα ερωτήσεων

1. Το δράμα - Η τραγωδία - Το αρχαίο θέατρο.....	11
2. Συντελεστές της παράστασης - Οι πρόδρομοι των μεγάλων τραγικών Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί - Ο μύθος των Λαβδακιδών - Αντιγόνη.....	21

II. Σοφοκλέους Αντιγόνη - Παραδείγματα ερωτήσεων

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Στίχοι 1 - 17	29
2. Στίχοι 18 - 38	38
3. Στίχοι 39 - 68	46
4. Στίχοι 69 - 99	54
5. Στίχοι 100 - 161	62
6. Στίχοι 162-277	65
7. Στίχοι 278 - 314	67
8. Στίχοι 315 - 331	74
9. Στίχοι 332 - 375	80
10. Στίχοι 376 - 440	82
11. Στίχοι 441 - 472	84
12. Στίχοι 473 - 507	91
13. Στίχοι 508 - 525	100
14. Στίχοι 526 - 560	107
15. Στίχοι 561 - 581	114
16. Στίχοι 582 - 634	120

III. Σοφοκλέους Αντιγόνη - Παραδείγματα ερωτήσεων

ΜΕΡΟΣ Β΄

1. Στίχοι 635 - 680	122
2. Στίχοι 681 - 723	130
3. Στίχοι 724 - 780	141
4. Στίχοι 781 - 800	161
5. Στίχοι 801 - 943	162
6. Στίχοι 944 - 987	164
7. Στίχοι 988 - 1032	166
8. Στίχοι 1033 - 1063	173
9. Στίχοι 1064 - 1114	177
10. Στίχοι 1115 - 1154	189
11. Στίχοι 1155 - 1327	192
12. Στίχοι 1328 - 1353	197
13. Ανακεφαλαιωτικές ερωτήσεις	202
IV. Συνθετικές - Δημιουργικές Εργασίες	206
V. Κριτήρια Αξιολόγησης	
Μέρος Α΄:	211
Μέρος Β΄:	224
VI. Βιβλιογραφία	243

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), συνεχίζοντας την προσπάθεια υποβοήθησης των εκπαιδευτικών στο δύσκολο έργο τους, προχώρησε σε νέα βελτιωμένη έκδοση των βιβλίων που αναφέρονται στην αξιολόγηση των μαθητών της Β΄ τάξης του Ενιαίου Λυκείου (Ε.Λ.). Κατά τη σύνταξή τους έχουν ληφθεί υπόψη οι παρατηρήσεις και υποδείξεις των εκπαιδευτικών που τα χρησιμοποίησαν κατά το σχολικό έτος 1998-99 και οι διαπιστώσεις που προέκυψαν από έρευνες σχετικές με την αξιοποίηση των βιβλίων αυτών στη σχολική πράξη.

Με την ευκαιρία της επανέκδοσης των παραπάνω βιβλίων θα ήθελα να επαναλάβω ακόμη μια φορά τα κύρια σημεία του τρόπου χρησιμοποίησής τους. Η επανάληψη αυτή στοχεύει στην εξάλειψη μερικών παιδαγωγικών σφαλμάτων που, παρά τις συνεχείς ενημερώσεις, έγιναν κατά το πρόσφατο παρελθόν. Τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

- Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης των μαθητών **έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα**. Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι υποχρεωμένοι να τις χρησιμοποιούν αυτούσιες. **Έχουν τη δυνατότητα να τις τροποποιούν έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες των μαθητών τους, να τις απλουστεύουν, εφόσον τις θεωρούν δύσκολες, να παραλείπουν όσες κρίνουν πως δεν αντιστοιχούν στο επίπεδο των μαθητών τους ή στους διδακτικούς στόχους, τους οποίους οι ίδιοι θέτουν**. Τα παραδείγματα αυτά επιδιώκουν ακόμη να βοηθήσουν τους διδάσκοντες στο να εκπονούν **οι ίδιοι δικές τους ερωτήσεις**. Πρόθεσή μας δεν είναι να περιορίσουμε την ελευθερία και την παιδαγωγική αυτονομία του εκπαιδευτικού, αλλά να του προσφέρουμε ιδέες που θα τον βοηθήσουν να αυξήσει τα περιθώρια της πρωτοβουλίας του και να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του.
- Η προσπάθεια ορισμένων εκπαιδευτικών να αναθέτουν στους μαθητές τους την επεξεργασία όλων των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία του Κ.Ε.Ε. από το ένα μέρος, και το πλήθος των σχετικών παραδειγμάτων από το άλλο οδήγησαν κατά το πρόσφατο παρελθόν σε σημαντική αύξηση της εργασίας των μαθητών. Η τακτική αυτή, της οποίας οι αρνητικές συνέπειες είναι προφανείς, οφείλεται σε παρεξήγηση και σε μη ορθή κατανόηση του σκοπού, τον οποίο υπηρετεί το παραπάνω παιδαγωγικό υλικό. Οι Ομάδες Εργασίας του Κ.Ε.Ε. εκπόνησαν για κάθε ενότητα της διδακτέας ύλης ικανό αριθμό ερωτήσεων, επειδή στόχος τους ήταν: α) να καλύψουν ευρύ φάσμα διδακτικών στόχων, β) να ικανοποιήσουν ποικίλα επίπεδα απαιτήσεων και γ) να αξιοποιήσουν τα θετικά στοιχεία διαφορετικών τύπων ερωτήσεων. Επιδίωξαν, με άλλα λόγια, να διευρύνουν, μέσα από την παροχή πολλών παραδειγμάτων, τη δυνατότητα επιλογής ερωτήσεων από τους διδάσκοντες και να καλύψουν, στο βαθμό του δυνατού, όλες τις πιθανές ανάγκες τους, οι οποίες είναι λογικό να διαφέρουν από εκπαιδευτικό σε εκπαιδευτικό και από τάξη σε τάξη. **Ποτέ, όμως, και για κανένα λόγο, δε ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς ούτε να εξαντλούν τα σχετικά παραδείγματα, ούτε να περιορίζονται αποκλειστικά σ' αυτά, ούτε να φωτοτυπούν τα βιβλία αξιολόγησης και να δίνουν όλες τις ερωτήσεις στους μαθητές τους. Κάτι τέτοιο και αντιπαιδαγωγικό είναι και αντίθετο προς το πνεύμα της**

εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Κάθε διδάσκων οφείλει να επιλέγει από κάθε ενότητα μικρό αριθμό ερωτήσεων, οι οποίες ανταποκρίνονται στους διδακτικούς στόχους που επιδιώκει και στα κριτήρια που ο ίδιος θέτει. Αυτές πρέπει να αξιοποιεί στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης.

- Τα θέματα και οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν προορίζονται μόνο για εργασίες των μαθητών στο σπίτι ή για την εκπόνηση ολιγόλεπτων και ωριαίων διαγωνισμάτων. Πολλά από τα θέματα και τα ερωτήματα αυτά μπορούν και πρέπει να αξιοποιούνται στο πλαίσιο της καθημερινής σχολικής εργασίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα ζητήματα εκείνα που, κατά την κρίση του εκπαιδευτικού, παρουσιάζουν δυσκολίες για το μέσο μαθητή.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει ακόμη να έχουν υπόψη τους ότι καμιά από τις ερωτήσεις που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν χρησιμοποιείται αυτούσια στις προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις. Στις εξετάσεις αυτές τίθενται ερωτήσεις ανάλογες προς εκείνες που περιέχονται στα βιβλία αυτά και στα σχολικά εγχειρίδια, διαφορετικές, όμως, ως προς το περιεχόμενό τους. Οι προαγωγικές εξετάσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά την περασμένη σχολική χρονιά (1998-99) επιβεβαιώνουν πλήρως όσα προαναφέρθηκαν. Μάταια, λοιπόν, μερικοί εκπαιδευτικοί καταπονούν τους μαθητές τους με υπέρμετρο φόρτο εργασίας, επειδή πιστεύουν ότι, εξαντλώντας όλες τις ερωτήσεις που περιέχονται στα βιβλία του Κ.Ε.Ε., θα «πιάσουν» -κατά το κοινώς λεγόμενο- τα θέματα των προαγωγικών και απολυτήριων εξετάσεων.
- Η χρησιμοποίηση, τέλος, των ερωτήσεων που περιέχονται στα παραπάνω βιβλία δεν αποκλείει ούτε εμποδίζει την αξιοποίηση των ερωτήσεων που περιλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια.

Για τη διεύρυνση της βοήθειας που φιλοδοξεί το Κ.Ε.Ε. να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς στο κρίσιμο ζήτημα της αξιολόγησης των μαθητών, έχουν γίνει και οι εξής συμπληρωματικές ενέργειες. Τα παραδείγματα των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης έχουν καταχωρισθεί στη σελίδα του Internet του Υπουργείου Παιδείας, από την οποία μπορούν να τα αντλούν όσοι έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Σύντομα το Κ.Ε.Ε. θα έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τη βοήθεια αυτή με δικά του μέσα. Προωθείται, τέλος, η επανέκδοση όλων των ερωτήσεων που έχουν εκπονηθεί από το Κ.Ε.Ε. σε ηλεκτρονική μορφή (cd-rom).

Τελειώνοντας αισθάνομαι την ανάγκη να συγχαρώ τους επιστημονικούς συνεργάτες του Κ.Ε.Ε. για την εργασία τους και να ευχαριστήσω τις δεκάδες των εκπαιδευτικών για τα σχόλια που μας έστειλαν και τις υποδείξεις τους. Εύχομαι και τα νέα βιβλία να αποδειχθούν, όπως και τα προηγούμενα, πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια βελτίωσης του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου.

Ιούνιος 1999
Ο Πρόεδρος του Κ.Ε.Ε.

Καθηγητής Μιχάλης Κασσωτάκης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η δεύτερη έκδοση του υποστηρικτικού υλικού για την αξιολόγηση των μαθητών στο μάθημα της γενικής παιδείας «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία» της Β΄ Λυκείου περιλαμβάνει ενοποιημένη την ύλη του Α΄ και του Β΄ τεύχους του 1998 και 1999 αντίστοιχα για την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή με διορθώσεις, που έγιναν μετά από υποδείξεις συναδέλφων, και προσαρμογή των κριτηρίων αξιολόγησης σύμφωνα με το τελευταίο προεδρικό διάταγμα για την αξιολόγηση των μαθητών στο Λύκειο.

Οι γενικοί σκοποί καθώς και οι ειδικότεροι στόχοι του μαθήματος, την εκπλήρωση των οποίων θέλουμε να ελέγχουμε και να ενισχύουμε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, αλλά και διαπιστώνουμε στο τέλος με τις προαγωγικές εξετάσεις, ορίζονται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο πρόγραμμα σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*.

Οι πρώτες δυσκολίες εμφανίζονται ήδη, όταν προσπαθούμε να εκπονήσουμε ερωτήσεις (να ορίσουμε κριτήρια), που θα ανιχνεύουν με τρόπο αντικειμενικό και αναμφισβήτητο την εκπλήρωση των παραπάνω σκοπών. Αυτό συμβαίνει επειδή ο καθορισμός των γενικών σκοπών του μαθήματος αφήνει περιθώρια στον διδάσκοντα να τους ερμηνεύσει κατά την προσωπική του αντίληψη και να ορίσει ο ίδιος ως ποιο βαθμό θα πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το τέλος του σχολικού έτους. Για παράδειγμα αναφέρουμε έναν από τους σκοπούς του μαθήματος που είναι, μεταξύ άλλων, το έργο των φιλολόγων που θα διδάξουν το μάθημα της «Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας» στην Α΄ και Β΄ Λυκείου, σύμφωνα με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: «Να καλλιεργηθούν οι μαθητές διανοητικά, συναισθηματικά, αισθητικά..., ώστε να διαμορφώσουν τέλειες, κατά το δυνατόν, προσωπικότητες».

* ΥΠΕΠΘ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ, *Προγράμματα σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία*, Αθήνα 1999, σ. 141-160. Και «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας» Τεύχος δεύτερο, Απόφαση αριθ. Γ2/1090, Πρόγραμμα Σπουδών της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Λύκειο, Αριθ. Φύλλου 342, 13/04/1999.

Πρόθεσή μας δεν είναι με πρόσχημα τις όποιες δυσκολίες να παρεμβούμε στο έργο του εκπαιδευτικού, ούτε να ορίσουμε εμείς τα κριτήρια με τα οποία θα ελέγχεται το αποτέλεσμα της διδασκαλίας στην τάξη. Οι ερωτήσεις και τα κριτήρια αξιολόγησης που ακολουθούν τίθενται στη διάθεση των συναδέλφων, οι οποίοι με τη σειρά τους μπορούν να τα αξιοποιήσουν όπως είναι ή και να τα προσαρμόσουν ανάλογα με τις επιλογές και τις προσδοκίες τους. Θέλουμε όμως να τονίσουμε ιδιαίτερα την ανάγκη για ισότιμη αντιμετώπιση των μαθητών στον τομέα της αξιολόγησης, όχι μόνο στις γραπτές εξετάσεις στο τέλος του σχολικού έτους, αλλά και σε όλη τη διάρκειά του. Γι' αυτό το λόγο υπάρχει ανάγκη συντονισμού και ανοιχτού διαλόγου ανάμεσα σε συναδέλφους που διδάσκουν το ίδιο μάθημα σε μια τάξη. Το Κ.Ε.Ε. επιθυμεί να συμβάλει σ' αυτό το «διάλογο» και να βοηθήσει στην ανάπτυξη κριτηρίων αξιολόγησης, που θα ανταποκρίνονται σ' αυτή την ανάγκη.

Η «Αντιγόνη» του Σοφοκλή έχει εξεταστεί κατά καιρούς από πολλές σκοπιές, βασικότερες των οποίων είναι η λογοτεχνική, η θεατρική και η φιλοσοφική. Ανάλογες είναι και οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις που θα μπορούσε κανείς να επιχειρήσει με τους μαθητές του. Για την εκπόνηση των ερωτήσεων ακολουθήσαμε κυρίως την ερμηνεία των C. M. Bowra, A. Lesky, P. E. Easterling και B. M. V. Knox, J. de Romilly και Γ. Καψάλη. Για τα χωρικά συμβουλευτήκαμε τον Αν. Στέφο και για τη θεατρική διάσταση του έργου το Ν. Χουρμουζιάδη. Από ξένη βιβλιογραφία είδαμε τα έργα των J. C. Kammerbeek, του H. Diller (Wege der Forschung 95), W. Nestle, G. Steiner και M. Giebel (βλ. Βιβλιογραφία, σ. 244). Από ερμηνευτικής πλευράς οι ερωτήσεις μας έχουν ως αφετηρία τη θέση ότι η «Αντιγόνη» είναι έργο με δυο πρωταγωνιστές, έργο όπου προβάλλονται δυο χαρακτήρες· το ποιος από τους δύο χαρακτήρες είναι τραγικότερος είναι ένα ζήτημα που προκάλεσε πολλές συζητήσεις και μπορεί ακόμα να θεωρηθεί ανοικτό.

Οι διαφορετικές ερμηνείες που επιδέχεται το κείμενο και τα πολλά και διαφορετικά σημεία που θα μπορούσαν να επιλεγούν για ερμηνεία και σχολιασμό στην τάξη καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την εκπόνηση ερμη-

νευτικών ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου, χωρίς αυτό να οδηγήσει πιθανόν σε παρερμηνείες και παρεξηγήσεις, όσον αφορά τη χρησιμότητα και τη σκοπιμότητά τους. Γι' αυτό και οι ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου εδώ είναι περιορισμένες.

Η ταξινόμηση των ερωτήσεων έγινε σε νοηματικές ενότητες και δομείται σε δυο μέρη. Κάθε μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις που αναφέρονται στη διδακτέα ύλη του Α' και Β' τετραμήνου αντίστοιχα. Σε κάθε ενότητα διακρίνει κανείς δυο κατηγορίες α) Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης) και β) Ερωτήσεις κλειστού (αντικειμενικού) τύπου ή συνδυασμού κλειστού και ανοικτού τύπου. Προσπαθήσαμε, ώστε οι παραπάνω ενότητες να ανταποκρίνονται χρονικά στον προγραμματισμό της ύλης που απαιτείται από το αναλυτικό πρόγραμμα. Κάποιες από αυτές μπορούν να ολοκληρωθούν σε μια διδακτική ώρα, ενώ για άλλες απαιτούνται δυο ή και τρεις διδακτικές ώρες. Σε ξεχωριστές ενότητες δίδονται οι ερμηνευτικές ερωτήσεις για τα αποσπάσματα από μετάφραση. Μετά τις ερμηνευτικές ακολουθούν οι γραμματικές, οι συντακτικές και οι λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις. Στα τρία τελευταία θέματα εξετάζονται οι μαθητές χωρίς να προβλέπεται και ιδιαίτερος χρόνος για τη διδασκαλία τους, τουλάχιστον όχι για εκείνους που ακολουθούν θετική ή τεχνολογική κατεύθυνση. Προσπαθήσαμε, ώστε τα παραδείγματα ερωτήσεων που ακολουθούν να απευθύνονται σε μαθητές μέσωσων επιδόσεων, χωρίς να απουσιάζουν βέβαια και οι εύκολες ερωτήσεις ή και άλλες υψηλών απαιτήσεων.

Είναι αυτονόητο ότι κάθε φορά μπορεί να γίνει επιλογή κάποιων ερωτήσεων για επεξεργασία στην τάξη και άσκηση, ενώ από τις άλλες μπορούν κάποιες, κατά την κρίση πάντα του διδάσκοντος, να δοθούν για εργασία στο σπίτι. Σε ορισμένες ερμηνευτικές ερωτήσεις δίδονται ενδεικτικά και κάποιες απαντήσεις, οι οποίες βέβαια δεν αποτελούν θέσφατα ούτε και προβάλλονται ως οι μοναδικές σωστές. Ανταποκρίνονται μόνον στις ερμηνευτικές αρχές που καθορίσαμε παραπάνω. Στο τέλος προτείνονται και ορισμένες συνθετικές δημιουργικές εργασίες, συνοδευόμενες από σχετικές διευκρινίσεις.

Τα κριτήρια αξιολόγησης που παραθέτουμε αποτελούνται από συνδυαστικές ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου και ανταποκρίνονται, τηρουμένων των αναλογιών, στις απαιτήσεις των γραπτών εξετάσεων στο τέλος του σχολικού έτους.

Η συγγραφική ομάδα θεωρεί χρέος της να τονίσει ότι η χρήση του υλικού που περιέχεται σ' αυτό το βιβλίο πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αυξάνεται σημαντικά η εργασία που ανατίθεται στους μαθητές. Κάτι τέτοιο θα ανέτρεπε τους στόχους του παρόντος υποστηρικτικού υλικού και θα είχε αρνητικές επιπτώσεις στη διδασκαλία του μαθήματος. **Πρέπει να τονισθεί με ιδιαίτερη έμφαση** ότι ο διδάσκων δεν υποχρεώνεται να χρησιμοποιεί όλες τις ερωτήσεις κάθε κατηγορίας, ιδιαίτερα αν αυτές αναφέρονται στον ίδιο διδακτικό στόχο, πολύ δε περισσότερο δεν υποχρεώνεται να διατρέξει αγωνιωδώς τα βιβλία αξιολόγησης για να προετοιμάσει τους μαθητές του «εν όψει των εξετάσεων». Η διδακτική του εμπειρία και η παιδαγωγική του γνώση μπορούν να τον βοηθήσουν να επιλέξει από κάθε διδακτική ή νοηματική ενότητα αυτό που κρίνει ότι καλύπτει τους στόχους του μαθήματός του και ικανοποιεί τις απαιτήσεις του από τους μαθητές.

Τα θέματα που περιέχονται στο τεύχος αυτό υπηρετούν *όχι μόνο την αθροιστική αξιολόγηση των μαθητών στις γραπτές εξετάσεις του Ιουνίου*, αλλά κυρίως την πνευματική, συναισθηματική και αισθητική τους καλλιέργεια. Για το λόγο αυτό απαιτείται ευελιξία στη χρήση του υλικού που περιέχεται στο παρόν βιβλίο και διάθεση για δημιουργικές παρεμβάσεις κατά την αξιοποίησή του.

Τελειώνοντας επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε όλους τους συναδέλφους που μας βοήθησαν με τις υποδείξεις τους και τις ερωτήσεις που μας έστειλαν και ευελπιστούμε ότι η γόνιμη συνεργασία μαζί τους θα συνεχιστεί.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΓΟΝΗ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

1. Το δράμα - Η τραγωδία - Το αρχαίο θέατρο

1.1 Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

α) Το δράμα

1. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του δράματος και τι νέο προσέφερε στο κοινό σε σχέση με το έπος και τη λυρική ποίηση;
2. Ποια είναι η προέλευση του δράματος και με ποια γιορτή συνδέθηκε;
3. Τι ήταν τα θρησκευτικά δρώμενα και ποια θέση είχαν στις γιορτές των αρχαίων Ελλήνων;
4. Τι αντιπροσώπευε ο θεός Διόνυσος στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων; Ποιες τελετές ή εκδηλώσεις συμπεριλάμβανε η λατρεία του Διονύσου; Με ποια εξωτερικά τους γνωρίσματα ξεχώριζαν οι οπαδοί του Διονύσου κατά τη διάρκεια των τελετών που γίνονταν προς τιμήν του θεού;
5. Πότε και ποιος δίδαξε πρώτος το δράμα και ποια στοιχεία δανείστηκε από τις λατρευτικές τελετές προς τιμήν του Διονύσου;
6. Ποιες ήταν οι γιορτές προς τιμήν του Διονύσου στην Αττική; Να δώσετε σύντομες πληροφορίες για τη χρονική τους διάρκεια και για το τελετουργικό τους μέρος.
7. Τι ήταν το σατυρικό δράμα και ποια η διαφορά του από την κωμωδία;
8. Ποια είναι τα είδη του δράματος και σε ποια από αυτά εμφανίζονται οι μορφές των σατύρων;
9. Να γράψετε ένα κατατοπιστικό σημείωμα για την κωμωδία. Να αναφερθείτε ιδιαίτερα στην προέλευση, στα θέματα και στο σκοπό που υπηρέτούσε.

β) Η τραγωδία

1. Ποια είναι η προέλευση της τραγωδίας σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
2. Ποιες είναι οι γνωστές απόψεις σχετικά με την προέλευση της λέξης “τραγωδία” και πόσο αξιόπιστες θεωρούνται;
3. Ποια ήταν η συμβολή του Αρίωνα στην εξέλιξη του διθυράμβου;
4. Με ποιες παρεμβάσεις του ο Θέσπης έδωσε νέα μορφή στο διθύραμβο, ώστε να μετεξελιχθεί σταδιακά σε τραγωδία;

5. Αφού εξηγήσετε τι ήταν το “*ἄρμα του Θέσπιδος*” να εκτιμήσετε τη συνεισφορά του καθώς και τη συνεισφορά του δημιουργού του στην εξέλιξη της τραγωδίας.
6. Ποιες αλλαγές και προσθήκες έγιναν συνολικά στο διθύραμβο, ώστε να πάρει η τραγωδία την τελική της μορφή;
7. Ποιος είναι ο ορισμός και ποιος ο σκοπός της τραγωδίας κατά τον Αριστοτέλη; Να αποδώσετε τον ορισμό στα νέα ελληνικά.
8. Ποια επιπλέον στοιχεία προσθέτει ο Eliot στη “δράση” της τραγωδίας;
9. Να εξηγήσετε αναλυτικά τους χαρακτηρισμούς “τελείας” και “ήδυσμένω” που αποδίδονται στις έννοιες “μίμησις πράξεως” και “λόγῳ” αντίστοιχα στον αριστοτελικό ορισμό για την τραγωδία.
10. Ποιος είναι ο ρόλος των εννοιών “φόβος”, “έλεος”, και “κάθαρση” στην τραγωδία σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
11. Σε ποια μέρη της τραγωδίας εντοπίζουμε το λυρικό και σε ποια το επικό στοιχείο;
12. Ποια είναι τα *κατά ποσόν* και ποια τα *κατά ποιόν* μέρη της τραγωδίας; Να τα αναφέρετε ονομαστικά.
13. Πρόλογος - επεισόδια - έξοδος - πάροδος - κομμός: Ποια είναι η θέση τους στην τραγωδία;
14. Τα επικά μέρη της τραγωδίας αποτελούνται από “συνεχείς λόγους”, “στιχομυθίες” και “αντιλαβές”. Να εξηγήσετε ποιο είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του κάθε στοιχείου και πότε χρησιμοποιείται.
15. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του κομμού και σε τι διαφέρει από τις μονωδίες και τις διωδίες;
16. Ποια είναι η σχέση μύθου και τραγωδίας;
17. ἦθος - λέξις, διάνοια, μέλος - όψη:
 - α) Ποια είναι η σημασία των όρων στην αρχαία τραγωδία σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
 - β) Με ποιους όρους αποδίδουμε τις παραπάνω έννοιες στο σύγχρονο θέατρο;
18. Πώς δημιουργείται η έννοια της τραγικότητας στο αρχαίο θέατρο και ποια χαρακτηριστικά αποδίδονται στη μορφή του τραγικού ήρωα;

19. Μέσα από ποιες συγκρούσεις και καταστάσεις αναδεικνύεται ο τραγικός ήρωας και τι είναι αυτό που τον καταξιώνει στα μάτια των θεατών;

γ) Αρχαίο θέατρο

1. Ποια ήταν τα βασικά μέρη του αρχαίου θεάτρου;
2. Να περιγράψετε το “κοίλον” του αρχαίου θεάτρου.
3. “Εδώλια, διαζώματα, κλίμακες, κερκίδες”: Να εξηγήσετε ποια ήταν η χρησιμότητα καθενός από τα μέρη του “κοίλου” του αρχαίου θεάτρου.
4. Να γράψετε σύντομα κατατοπιστικά σημειώματα για τα παρακάτω μέρη του αρχαίου θεάτρου: Ορχήστρα, πάροδος, θυμέλη.
5. Σε ποιο μέρος του θεάτρου κινούνταν οι υποκριτές και σε ποιο ο χορός; Σε τι εξυπηρετούσε, κατά τη γνώμη σας, αυτή η διαφοροποίηση;
6. Να περιγράψετε τη σκηνή του αρχαίου θεάτρου και να αναφέρετε ποια ήταν η συνηθισμένη σκηνογραφία.
7. Πού και πότε γινόταν η παρουσίαση των νέων θεατρικών έργων στην Αθήνα και γιατί επιλεγόταν η συγκεκριμένη εποχή του χρόνου;
8. Τι ήταν η χορηγία και ποιοι την ανέλαμβαναν; Ποιες ήσαν οι υποχρεώσεις του χορηγού;
9. Τι ήταν το “λογεῖον”, ποια εποχή ξεχώρισε ως μέρος του θεάτρου και ποιες ανάγκες της παράστασης εξυπηρετούσε;
10. Στο αρχαίο θέατρο διακρίνουμε από τρεις έως πέντε εισόδους των υποκριτών στη σκηνή και την ορχήστρα, δυο παρόδους και μια ή τρεις από την πλευρά της σκηνής. Ποιες σκηνοθετικές ανάγκες εξυπηρετούσε η κάθε είσοδος;
11. Να εξηγήσετε τι ήταν οι “περίακτοι”, το “θεολογεῖον” και το “βροντεῖον”. Βλ. λεξικό θεατρικών όρων.
12. Ποιος είχε τη γενική επιμέλεια και την ευθύνη για την οργάνωση των δραματικών αγώνων:
 - α) στη γιορτή των Ληναίων;
 - β) στη γιορτή των Μεγάλων Διονυσίων;Ποια ήταν τα καθήκοντά του;
13. Να γράψετε κατατοπιστικά σημειώματα για τους κριτές και το χορηγό της τραγωδίας.

14. Ποιες τιμές αποδίδονταν στους ποιητές που νικούσαν σε δραματικούς αγώνες και στους χορηγούς τους;
15. Οι “περί τον Διόνυσον τεχνίται”: Ποιο ήταν το έργο τους και σε ποια σημερινή τάξη επαγγελματιών αντιστοιχεί;

1.2 Ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Αφού λάβετε υπόψη σας τις σκηνοθετικές συνήθειες που είχαν επικρατήσει στην Αθήνα να προσδιορίσετε από ποια είσοδο του θεάτρου έμπαινε στην ορχήστρα ή στη σκηνή:
 - α) ένας αγγελιαφόρος που ερχόταν από τους αγρούς
 - β) ένα πρόσωπο που ερχόταν από το παλάτι
 - γ) ο χορός
 - δ) ένας αγγελιαφόρος που ερχόταν από το λιμάνι
 - ε) ο εξάγγελος

2. Να σημειώσετε ποιες από τις πληροφορίες που αφορούν το δράμα είναι σωστές.

☐	Πρόκειται για σύνθετη ποιητική δημιουργία.
☐	Είναι ένα επικό αφηγηματικό τραγούδι με πολλούς στίχους.
☐	Περιέχει στοιχεία από την επική ποίηση.
☐	Παρουσιάζεται με τη συνοδεία μουσικής και χορού.
☐	Τα θέματά του συνδέονται αποκλειστικά με τη λατρεία του Διόνυσου.

3. Ποια είναι η προέλευση του δράματος; Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση και να αναφέρετε τη γνώμη του Αριστοτέλη σχετικά μ' αυτή.

☐	Προέρχεται από τις θρησκευτικές τελετές προς τιμήν του Διονύσου.
☐	Πρωτοεμφανίστηκε με την οργάνωση δραματικών αγώνων στην Αθήνα τον 6ο π.Χ. αιώνα.
☐	Προέρχεται από τις θρησκευτικές γιορτές των Αθηναίων προς τιμήν της Αθηνάς.
☐	Είναι επινόηση των μεγάλων τραγικών ποιητών του 5ου π.Χ. αιώνα.
☐	Είναι πνευματική δημιουργία του Θέσπη που το πρωτοπαρουσίασε τον 6ο π.Χ. αιώνα.

4. Ποιες πληροφορίες της Β στήλης αντιστοιχούν σε καθεμιά από τις γιορτές του Διονύσου της Α στήλης. Να σημειώσετε τον αριθμό της Α στήλης στο τετράγωνο της Β στήλης που αντιστοιχεί.

A		B
1.	Τα Μεγάλα ή ἔν ἄστει Διονύσια	☐
2.	Τα Μικρά ή κατ' ἄγρους Διονύσια	☐
		☐
3.	Τα Λήναια	☐
4.	Τα Ανθεστήρια	☐

Γιορτάζονταν στα μέσα του μήνα Γαμηλιώνα (μέσα Ιαν.-Φεβρ.).
Είναι η πιο λαμπρή γιορτή προς τιμήν του Διονύσου.
Γίνονται επαναλήψεις δραμάτων.
Παρουσιάζονται νέα δράματα.
Σ' αυτή τη γιορτή δε γίνονταν, αρχικά τουλάχιστον, δραματικοί αγώνες.

5. Ποιες παρεμβάσεις έκανε στο διθύραμβο ο Αρίων και ποιες ο Θέσπης ώστε να μετεξελιχθεί σε τραγωδία; Να συνδέσετε τα ονόματα των ποιητών με τις ενέργειες που τους αντιστοιχούν.

Αρίων		Βάζει το χορό να κάνει χορευτικές κινήσεις γύρω από το βωμό του Διονύσου.
		Διαχωρίζει για πρώτη φορά τον εξάρχοντα από τον υπόλοιπο χορό και του δίνει ξεχωριστό ρόλο.
		Συνθέτει τους στίχους και τη μουσική.
Θέσπης		Ο υποκριτής δεν τραγουδά, αλλά απαγγέλλει τους στίχους με τους οποίους αφηγείται ή συνομιλεί με το χορό.
		Επινόησε τον “τραγικό τρόπο”, τραγούδι δηλαδή από χορευτές μεταμφιεσμένους σε τράγους.
		Διευκολύνει την παρουσίαση του μύθου με διάλογο και αφήγηση.

6. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις παρακάτω λέξεις ή συνεκφορές, αφού τις τοποθετήσετε στο σωστό τύπο.

Ηδυσμένος λόγος, κάθαρση, απομίμηση, συμμετέχω, Μοίρα, λυτρώνομαι, τέλειος, αναπαράσταση, δράση, τραγικός ήρωας, συμπάσχω, έλεος (ο), μέγεθος, απαγγελία, φόβος, λογική, δρώμενα, συντρίβομαι.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Αριστοτέλη η τραγωδία είναι _____ μιας σοβαρής και αξιόλογης πράξης. Η πράξη αυτή θεωρείται _____, γιατί έχει αρχή, μέση και τέλος. Το _____ αυτής της πράξης είναι τέτοιο, ώστε να το συγκρατεί ο θεατής στο νου του, ενώ η _____ της στη σκηνή γίνεται με _____, με ρυθμό δηλαδή, με αρμονία και μελωδία που τοποθετούνται από τον ποιητή εκεί που ταιριάζει το καθένα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της τραγωδίας είναι η _____ και όχι η _____ και σκοπός της είναι να οδηγήσει το θεατή στην _____ μέσα από τον

_____ και το _____ που είναι, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η χαρακτηριστική ευχαρίστηση που προκαλεί η τραγωδία. Οι θεατές _____ με τη _____ και το συναίσθημα στα _____, γι' αυτό και _____ με τους ήρωες οι οποίοι συγκρούονται με τη _____ εξαιτίας κάποιου λάθους και _____. Στο τέλος οι θεατές _____, ανακουφίζονται δηλαδή και ηρεμούν ψυχικά, γιατί διαπιστώνουν την ηθική νίκη του _____ ή την αποκατάσταση της ηθικής τάξης.

7. Να σημειώσετε τις σωστές απαντήσεις στα ερωτήματα, βάζοντας το γράμμα κάθε ερώτησης στο τετράγωνο που αντιστοιχεί.

☐	Ο μύθος	α. Ποια είναι τα “κατά ποσόν” μέρη της τραγωδίας;	☐	Η έξοδος
☐	Τα στάσιμα		☐	Το ήθος
☐	Το μέλος		☐	Ο πρόλογος
☐		β. Ποια είναι τα “κατά ποιόν” μέρη της τραγωδίας;	☐	Η όψη
☐	Η πάροδος		☐	Τα επεισόδια
☐	Η λέξη		☐	Η διάνοια

8. Από τις ακόλουθες ενέργειες ή καταστάσεις να επιλέξετε αυτή ή αυτές που συνθέτουν την εικόνα του τραγικού ήρωα. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
- Συγκρούεται με δυνάμεις ισχυρότερες από αυτόν, όπως η Μοίρα και η θεία Δίκη.
 - Αγωνίζεται για το συμφέρον του.
 - Καταφέρνει στο τέλος να υπερνικήσει όλους τους εχθρούς και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει.
 - Περιπλέκεται σε αντιφατικές καταστάσεις, τρομερά διλήμματα και αδιέξοδα, και υφίσταται τις συνέπειές τους (ενοχές, ψυχικό πόνο κλπ).
 - Αποτέλεσμα της τραγικής σύγκρουσης είναι η καταστροφή του ήρωα και η απώλεια της ηθικής του ελευθερίας.

9. Οι ακόλουθες πληροφορίες αναφέρονται σε γεγονότα που αποτελούν σταθμούς στη γένεση και εξέλιξη του δράματος. Να τις κατατάξετε σύμφωνα με τη χρονική ακολουθία που πραγματοποιήθηκαν

	Ο Πεισίστρατος οργανώνει στην Αθήνα λαμπρές γιορτές προς τιμήν του Διονύσου. Εκεί διδάσκει δράμα ο Θέσπης.
	Ο Αρίων από τη Μήθυμνα της Λέσβου εκτελεί το διθύραμβο με χορό 50 ανδρών και με συνοδεία μουσικής.
	Οι χορευτές του διθύραμβου τραγουδούν και χορεύουν μεταμφιεσμένοι σε τράγους, δηλαδή σατύρους.
	Ο Θέσπης ξεχωρίζει τον πρωτοτραγουδιστή από τον υπόλοιπο χορό και τον ταυτίζει με το πρόσωπο που υποδύεται.
	Ανάμεσα στα χορικά μέρη παρεμβάλλονται στίχοι που απαγγέλλονται και ξεχωρίζουν έτσι από το τραγούδι.
	Ο ρόλος του χορού περιορίζεται από το διάλογο και την αφήγηση που παρεμβάλλονται στο χορικό άσμα.
	Τα δραματικά έργα έχουν υποθέσεις από τη ζωή, τα παθήματα και τη λατρεία του Διονύσου.
	Οι άντρες του χορού εμφανίζονται ντυμένοι όχι ως τράγοι, αλλά ανάλογα με τις ανάγκες του έργου.
	Τα μέλη του χορού ανέρχονται σε 15, ενώ εισάγεται και τρίτος υποκριτής για να καλύψει τις ανάγκες της δράσης.
	Ο Φρύνιχος παρουσιάζει στα έργα του και γυναικεία πρόσωπα, ενώ εμπνέεται γι' αυτά και από ιστορικά γεγονότα.
	Στα έργα του Αισχύλου εμφανίζονται δυο υποκριτές και ο χορός αποτελείται από 12 άνδρες.
	Για τη λύση της πλοκής επινοείται ο "από μηχανής θεός" και γίνεται χρήση μηχανικών μέσων στην παράσταση (αιώρα).

10. Σε ποιες έννοιες της Α στήλης αντιστοιχούν οι ορισμοί της Β στήλης; Να σημειώσετε το γράμμα στο τετράγωνο που αντιστοιχεί. Δύο στοιχεία της Β στήλης περισσεύουν.

Α	B
α. μύθος	☐ Η θεατρική πράξη, όπου αναπτύσσεται και προωθείται η σκηνική δράση.
β. διάνοια	☐ Ο σκηνικός κόσμος στο σύνολό του, δηλαδή ό,τι σήμερα ονομάζουμε σκηνογραφία και ενδυματολογία.
	☐ Οι ενοχές, ο ψυχικός πόνος και η συντριβή που νιώθει ο τραγικός ήρωας μέχρι τη λύση του δράματος.
γ. όψη	☐ Η υπόθεση του έργου ή το σενάριο της τραγωδίας.
	☐ Ο μυθολογικός κύκλος από τον οποίο αντλούσαν θέματα για τις τραγωδίες τους οι ποιητές.
δ. ήθος	☐ Οι ιδέες που διατυπώνουν τα πρόσωπα της τραγωδίας και τα επιχειρήματα που τις υποστηρίζουν.
ε. επεισόδιο	☐ Ο χαρακτήρας των ηρώων, οι σκέψεις και ο τρόπος που αντιδρούν σε κάθε περίπτωση.

11. Να γράψετε στα κενά τις έννοιες που αντιστοιχούν στους παρακάτω ορισμούς:

	Τραγούδι με θρηνητικό χαρακτήρα που τραγουδιέται από έναν ή δυο ηθοποιούς.
	Τα εκφραστικά μέσα και η ποικιλία των εκφραστικών τρόπων που χρησιμοποιεί ο ποιητής.
	Το “κόψιμο” του στίχου σε δυο ή και τρία μέρη, όταν η ένταση του διαλόγου κορυφώνεται.
	Το άσμα που τραγουδάει ο χορός καθώς εισέρχεται στην ορχήστρα.
	Τα μουσικά στοιχεία του δράματος, η μουσική η οποία συνοδεύει το τραγούδι και τη χορογραφία.

12. Ο επισκέπτης ενός αρχαίου θεάτρου διακρίνει σ' αυτό τρία βασικά μέρη. Το μεγαλύτερο είναι το _____ ή _____, το μέρος δηλαδή που προοριζόταν για τους θεατές. Ακριβώς απέναντί του υπήρχε η _____, ο χώρος δηλαδή όπου κινούνταν οι υποκριτές. Τέλος ανάμεσα στα δυο αυτά μέρη υπήρχε η _____, ένας κυκλικός ή ημικυκλικός χώρος όπου εκτελούσε τις κινήσεις του (χόρευε) ο χορός. Η είσοδος του χορού γινόταν από τις _____. Στο κέντρο του ημικυκλικού αυτού χώρου υπήρχε ο βωμός του Διονύσου η λεγόμενη _____. Το πρώτο μέρος χωρίζεται σε δυο ή τρεις οριζόντιες ζώνες με τα _____. Υπήρχαν δηλαδή τρεις σειρές _____ για να κάθονται οι θεατές. Αυτές οι σειρές διακόπτονταν κάθετα προς την ορχήστρα από τις _____ απ' όπου ανέβαιναν οι θεατές στις ψηλότερες θέσεις. Στο δεύτερο μέρος απέναντι από τις θέσεις των θεατών κατασκευάστηκε στην αρχή ένα ξύλινο και αργότερα ένα πέτρινο ή μαρμάρινο υπερυψωμένο δάπεδο, πάνω στο οποίο έπαιζαν οι ηθοποιοί. Ο χώρος αυτός ονομάστηκε _____ και δεν υπήρχε στους κλασικούς χρόνους.

13. Να σημειώσετε το γράμμα της Α στήλης στο τετράγωνο της Β στήλης που αντιστοιχεί. Τι είναι:

A	B
	☐ κάθισμα για τους θεατές.
α. το λογείο	☐ μηχανήμα για την απομίμηση της βροντής.
	☐ κυκλικός χώρος για τις κινήσεις του χορού.
β. η θυμέλη	☐ μουσικό όργανο για τις ανάγκες του δράματος.
	☐ σκηνή που παρεμβάλλεται ανάμεσα στα στάσια.
γ. το εδώλιο	☐ υπερυψωμένο δάπεδο που έπαιζαν οι ηθοποιοί.
	☐ η κεντρική είσοδος της σκηνής.
δ. το βροντείο	☐ βωμός του Διονύσου στο κέντρο της ορχήστρας.
	☐ η τελευταία σειρά καθισμάτων στο άνω διάζωμα.
ε. η ορχήστρα	☐ το προσωπείο που φορούν οι υποκριτές

2. Συντελεστές της παράστασης - Οι πρόδρομοι των μεγάλων τραγικών - Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί - Ο μύθος των Λαβδακιδών - Αντιγόνη

2.1 Ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

α) Συντελεστές της παράστασης

1. Ποιος ήταν ο ρόλος του ποιητή στο αρχαίο θέατρο;
2. Να γράψετε λίγα λόγια για την ενδυμασία και για τα άλλα σκεύη που χρησιμοποιούσαν οι υποκριτές.
3. Ποιος ήταν ο ρόλος του προσωπείου στη θεατρική πράξη; Νομίζετε ότι διευκόλυνε ή δυσκόλευε τον υποκριτή στην ερμηνεία του ρόλου του;
4. Ποια ήταν η άποψη του Κ. Κουν για το χορό του αρχαίου δράματος;
5. Ποιος ήταν ο ρόλος του χορού στην αρχαία τραγωδία;
6. Ποια ήταν η διάταξη του χορού κατά την είσοδό του στην ορχήστρα και ποιες κινήσεις εκτελούσε συνήθως κατά τη διάρκεια της παράστασης;
7. Τι ήταν το υπόρχημα και ποιος ο ρόλος του στο δράμα;
8. *Θεωρικά - ραβδούχοι - προεδρίες*: Να εξηγήσετε σύντομα ποια ήταν η λειτουργία καθενός από τα τρία στοιχεία στους δραματικούς αγώνες.
9. Ποια ήταν η σχέση του αθηναϊκού κοινού με το θέατρο και ποια η συμπεριφορά του κατά τη διάρκεια των παραστάσεων;
10. Τι ήταν ο *προάγωνας* πού, πότε γινόταν και ποιο σκοπό εξυπηρετούσε;
11. Να αναφερθείτε σύντομα στη συμβολή του Θέσπιδος στο αρχαίο θέατρο και να την αξιολογήσετε.
12. Ποια ήταν η προσφορά του Χοιρίλου, του Πρατίνα και του Φρυνίχου στο αρχαίο θέατρο;

β) Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί

1. α) Ποια έργα του Αισχύλου γνωρίζετε;
β) Να αναφερθείτε ιδιαίτερα στη σχέση θεών και ανθρώπων, όπως αυτές παρουσιάζονται στα έργα του.
2. Να αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά της ποίησης του Αισχύλου. Ποιες ιδέες προβάλλονται στο έργο του για τον άνθρωπο;

3. Ποιες καινοτομίες εισήγαγε ο Αισχύλος στην παράσταση του αρχαίου δράματος και ποιες αρετές διακρίνονται στα έργα του;
4. Ποια είναι τα θέματα και τα χαρακτηριστικά των έργων του Ευριπίδη; Να αναφέρετε τέσσερα από τα έργα του.
5. Γιατί ο Ευριπίδης ονομάστηκε “άπο σκηνης φιλόσοφος”;
6. Ποια είναι η θέση του ανθρώπου στα έργα του Ευριπίδη;
7. Ποιες καινοτομίες προώθησε ο Ευριπίδης στο αρχαίο δράμα;
8. Ποια ήταν η σχέση του Σοφοκλή με την Αθήνα και τις εξέχουσες φυσιογνωμίες της εποχής του;
9. α) Ποια είναι η θέση του ήρωα και ποια του θεατή στα έργα του Σοφοκλή, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
β) Να αναφέρετε όσα έργα του Σοφοκλή γνωρίζετε.
10. Ποιες διαφορές παρατηρούνται μεταξύ των έργων του Σοφοκλή και του Ευριπίδη ως προς το περιεχόμενο;
11. *Παράδοση - άνθρωπος - θεός - ήρωας - καθήκον - τύχη*: Ποιες διαφορές παρατηρούνται στους παραπάνω όρους μεταξύ των έργων του Σοφοκλή και του Ευριπίδη;
12. Ποιο ρόλο παίζει στα έργα του Σοφοκλή ο παράγοντας άνθρωπος;
13. Ποιες ήταν οι καινοτομίες του Σοφοκλή στη διδασκαλία της τραγωδίας;
14. Γιατί οι αρχαίοι αποκαλούσαν το Σοφοκλή “μέλιττα”;
15. Να γράψετε λίγα λόγια για τη γλώσσα, το ύφος και το ήθος των ηρώων του Σοφοκλή.

γ) Ο μύθος των Λαβδακιδών

1. Να αποδώσετε σύντομα το περιεχόμενο του μύθου των Λαβδακιδών.
2. Με τις συμφορές που βρίσκουν την οικογένεια των Λαβδακιδών εκπληρώνονται, σύμφωνα με το μύθο, παλιές κατάρες. Πώς επαληθεύεται αυτό το μοτίβο στην περίπτωση του Ετεοκλή και του Πολυνείκη;
3. Ποιοι λόγοι οδηγούν σε σύγκρουση τον Ετεοκλή με τον Πολυνείκη; Ποιος δικαιολογείται περισσότερο για τις ενέργειές του;
4. Από ποιο σημείο του μύθου των Λαβδακιδών αρχίζει η τραγωδία του Σοφοκλή “Αντιγόνη”;

2.2 Ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Να συμπληρώσετε τα παρακάτω κενά με τον συντελεστή μιας αρχαίας θεατρικής παράστασης ή με τις αρμοδιότητες που του αντιστοιχούν.

α.	ἄρχων βασιλεύς	
β.		εύπορος πολίτης που πλήρωνε τα έξοδα της παράστασης.
γ.		επέλεγε τα έργα που παρουσιάζονταν στη γιορτή των Μεγάλων Διονυσίων.
δ.	κριτής	
ε.	“οἱ Περί τόν Διόνυσον τεχνίται”	
στ		ομάδα χορευτών που είχαν πρωταρχική σημασία για το αρχαίο θέατρο.
ζ.		δίδασκε τις χορευτικές κινήσεις στους χορευτές.
η.	αὐλητής	

2. Να γράψετε δίπλα στον αριθμό της στήλης Α το γράμμα της στήλης Β που αντιστοιχεί. Δυο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

	A	B
1.	☐ τύπος διεξαγωγής δραμάτων	α. Πλάκες με ονόματα ποιητών, χορηγών και πρωταγωνιστών.
2.	☐ ἄρχοντας - βασιλιάς	β. Καλύπτει τα έξοδα του χορού.
3.	☐ επώνυμος ἄρχοντας	γ. Οργάνωση Μεγάλων Διονυσίων.
4.	☐ χορηγός	δ. Θέατρο Διονύσου.
5.	☐ διδασκαλίες	ε. Οργάνωση Ληγαίων.
		στ. Οδός Τριπόδων.
		ζ. Οι “περί τόν Διόνυσον τεχνίται”.

3. Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση στις παρακάτω ερωτήσεις.

- α. Τι ήταν τα θεωρικά;
☐	εισιτήρια για το θέατρο
☐	επίδομα θεάτρου για τους άπορους
☐	πρόστιμο για τους ταραξίες στο θέατρο
- β. Ποιο ήταν το έργο των ραβδούχων;
☐	Έκοβαν εισιτήρια για το θέατρο.
☐	Τηρούσαν την τάξη στο θέατρο.
☐	Μετέφεραν τα σκηνικά του θεάτρου.
- γ. Τι ήταν οι προεδρίες;
☐	Οι ημέρες που παιζόταν θέατρο.
☐	Οι θέσεις των αρχόντων στην πρώτη σειρά.
☐	Τα συσσίτια για τους υποκριτές.
- δ. Τι ήταν ο προάγωνας;
☐	Το βραβείο για τον πρώτο νικητή.
☐	Ο χώρος πριν από την είσοδο στο θέατρο.
☐	Η ενημέρωση των θεατών για το περιεχόμενο των έργων πριν από τις γιορτές.
- ε. Τι ήταν το υπόρχημα;
☐	Το πρώτο μέρος του κομμού.
☐	Χαρούμενο τραγούδι με ζωηρό χορό.
☐	Μηχάνημα για τις ανάγκες του θεάτρου.

4. Η οργάνωση των δραματικών αγώνων ήταν έργο που απαιτούσε μεγάλη προετοιμασία και τη συνεργασία πολλών συντελεστών. Να σημειώσετε τη σειρά με την οποία θα έπρεπε να ολοκληρωθούν οι διάφορες φάσεις της προετοιμασίας ή να γίνουν οι διάφορες ενέργειες για να είναι επιτυχής η παράσταση.

☐	Στον προάγωνα οι ποιητές δίνουν πληροφορίες για τους συντελεστές και την υπόθεση του έργου που θα παρουσιάσουν.
☐	Προετοιμάζονται τα σκηνικά και τα προσωπεία.
☐	Οι υποψήφιοι για το διαγωνισμό κάνουν αιτήσεις συμμετοχής.
☐	Το κοινό εφοδιάζεται με τρόφιμα για τη διάρκεια της παράστασης.
☐	Ανακοινώνονται τα αποτελέσματα και γίνεται γνωστό το όνομα του νικητή.
☐	Ο “άρχων-βασιλεύς” ή ο επώνυμος άρχοντας αναθέτει σε χορηγούς τη χρηματοδότηση των έργων που θα παρουσιαστούν.
☐	Ο νικητής στεφανώνεται με κισσό, το ιερό φυτό του Διονύσου.
☐	Ο χορηγός νικητής οικοδομεί μνημείο στην “οδό Τριπόδων”.
☐	Επιλέγονται οι κριτές που θα κρίνουν το κάθε έργο.
☐	Το κοινό παρακολουθεί το έργο και επευφημεί ή αποδοκιμάζει .

5. Να συμπληρώσετε τα κενά με τα ονόματα των τραγικών ποιητών στους οποίους αποδίδονται οι καινοτομίες ή οι παρεμβάσεις με τις οποίες διαμορφώθηκε σιγά-σιγά η τραγωδία: Θέσπης - Χοιρίλος - Πρατίνας - Φρύνιχος.
- α. Ο _____ εισάγει τα γυναικεία πρόσωπα στην τραγωδία.
- β. Ο _____ παρουσιάζει για πρώτη φορά τους υποκριτές με λαμπρές και φανταχτερές φορεσιές.
- γ. Ο _____ χρησιμοποιεί ως μέσο μεταμφίεσης το κατακάθι του κρασιού (τρυγίο).
- δ. Ο _____ εμπνέεται για τα έργα του και από ιστορικά γεγονότα.
- ε. Ο _____ ήταν αυτός που παρουσίασε για πρώτη φορά σατυρικό δράμα.

- στ. Ο _____ αντικαθιστά τα προσωπεία από φύλλα ή από φλοιό με άλλα από λινό ύφασμα επιχρισμένο με γύψο.
- ζ. Ο _____ αντικαθιστά το τροχαϊκό τετράμετρο των διαλογικών μερών με το ιαμβικό τρίμετρο.
- η. Ο _____ πλήρωσε πρόστιμο γιατί θύμισε στους Αθηναίους την καταστροφή της Μιλήτου από τους Πέρσες.

6. Σε ποιον από τους τρεις μεγάλους τραγικούς, Αισχύλο, Σοφοκλή, Ευριπίδη, αποδίδονται οι παρακάτω ιδέες; Να σημειώσετε το όνομα του ποιητή στο κενό που αντιστοιχεί.

_____ Η ποίησή του χαρακτηρίζεται από βαθιά θρησκευτικότητα και μεγάλη φιλοπατρία.

_____ Τα θέματα των έργων του αναφέρονται στα πολιτικά και ηθικά προβλήματα του καιρού του.

_____ Οι ήρωες των έργων του, ακόμα και όταν σφάλλουν, έχουν κάτι το υψηλό και ευγενικό.

_____ Δίνει στους ήρωες των έργων του μεγάλες διαστάσεις.

_____ Οι ήρωες των έργων του είναι πιο γενναίοι από το μέσο άνθρωπο.

_____ Οι ήρωες των έργων του είναι άνθρωποι, όπως τους συναντά κανείς στην καθημερινή ζωή.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά με την πληροφορία που απαιτείται.

Ο Αισχύλος γεννήθηκε στην _____ το 525 π.Χ. Πολέμησε γενναία στον _____ και στη _____ κατά των Περσών. Έγραψε _____ (αριθμός) τραγωδίες από τις οποίες σώζονται οι _____. Κέρδισε _____ νίκες στους δραματικούς αγώνες που συμμετείχε. Εισήγαγε τον _____ υποκριτή και ελάττωσε την έκταση των _____ μερών της τραγωδίας. Επίσης μείωσε τους άνδρες του χορού από _____ σε _____. Πέθανε το 456 π.Χ. στη _____ της _____.

8. Να συμπληρώσετε τα κενά με την πληροφορία που απαιτείται.
 Ο Ευριπίδης γεννήθηκε στη _____ το 485 π.Χ. Έγραψε _____ δράματα από τα οποία σώθηκαν _____ τραγωδίες. Κέρδισε _____ νίκες στους δραματικούς αγώνες που έλαβε μέρος και μια μετά το θάνατό του. Στις καινοτομίες του ανήκουν οι μεγάλοι _____ στους οποίους εκτίθεται η προϊστορία της δράσης. Εισήγαγε τον _____ θεό για τη λύση της δραματικής πλοκής και έκανε χρήση του μηχανήματος της _____. Ακόμη περιορίσε την έκταση των _____ και αύξησε τις _____. Πέθανε στην _____ της _____ το 441 π.Χ.
9. Να συμπληρώσετε τα κενά με την πληροφορία που απαιτείται.
 Ο Σοφοκλής γεννήθηκε στον _____ της Αθήνας το 496 π.Χ. Διδάχτηκε μουσική από τον περίφημο μουσικοδιδάσκαλο _____. Οι Αθηναίοι τον εκτιμούσαν πολύ και τον εξέλεξαν _____ μαζί με τον _____ στην εκστρατεία της _____ το 441-440 π.Χ. Είχε φίλους εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής του, όπως τον _____, τον _____ και άλλους. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του ο γιος του κίνησε δίκη εναντίον του για _____ με σκοπό να τον θέσει υπό απαγόρευση. Έγραψε _____ δράματα από τα οποία σώθηκαν μόνο _____. Για την παρουσίαση των τραγωδιών του αύξησε τον αριθμό των χορευτών από _____ σε _____. Παράλληλα μείωσε την έκταση των _____ και αύξησε τα _____ μέρη. Διέσπασε τη διδασκαλία μιας συνεχόμενης _____ με κοινή υπόθεση σε τρεις διαφορετικές τραγωδίες με ξεχωριστή υπόθεση. Εισήγαγε επίσης τη _____ με την κατασκευή μεγάλων πινάκων που στηρίζονταν στις _____. Πέθανε το 406 π.Χ. στην Αθήνα.

10. Ποια είναι η αιτία των συμφορών που βρΐσκουν το γένος των Λαβδακιδών σύμφωνα με την παράδοση του μύθου;

A. Να σημειώσετε με X τη σωστή απάντηση στο αντίστοιχο τετράγωνο.

☐	Η κατάρα του Πέλοπα.
☐	Το γεγονός ότι ο Οιδίποδας σκότωσε τον πατέρα του.
☐	Η εκστρατεία του Πολυνείκη εναντίον της Θήβας.
☐	Η κατάρα του Οιδίποδα εναντίον των δυο γιων του.
☐	Η “ύβρις” του Λάβδακου προς το Διόνυσο.
☐	Ο απαγχονισμός της Ιοκάστης.

B. Να αναφέρετε ποιες συμφορές προκάλεσε.

11. Να σημειώσετε ποια είναι η σωστή σειρά των προτάσεων που αποδίδουν περιληπτικά το μύθο του οίκου των Λαβδακιδών.

☐	Ο Λάιος, βασιλιάς της Θήβας, απήγαγε το γιο του Πέλοπα, Χρύσιππο.
☐	Ετεοκλής και Πολυνείκης συμφωνούν να βασιλέψουν διαδοχικά στη Θήβα ένα χρόνο ο καθένας.
☐	Ο Οιδίποδας σκότωσε χωρίς να το γνωρίζει τον πατέρα του και παντρεύτηκε τη μητέρα του.
☐	Ο Άδραστος, βασιλιάς του Άργους, μαζί με άλλους πέντε Αργείους ηγεμόνες και τον Πολυνείκη εκστρατεύουν εναντίον της Θήβας.
☐	Ο Πέλοπας καταράστηκε το Λάιο να πεθάνει άτεκνος ή να σκοτωθεί από το παιδί του.
☐	Ο Κρέοντας ανέλαβε το βασιλικό αξίωμα στη Θήβα
☐	Ο Κάδμος, βασιλιάς της Θήβας, σκότωσε το ιερό φίδι του Απόλλωνα.
☐	Η Αντιγόνη αποφασίζει να παραβεί τις διαταγές του νέου βασιλιά της Θήβας και να θάψει τον αδελφό της.
☐	Η Ιοκάστη, σύζυγος του Οιδίποδα, απαγχονίστηκε.
☐	Ο Ετεοκλής αρνήθηκε να παραδώσει την εξουσία στον Πολυνείκη.
☐	Ο Λάβδακος, βασιλιάς της Θήβας, καταδίωξε τη λατρεία του θεού Διονύσου.
☐	Ο Οιδίποδας καταράστηκε τους γιους του να κατεβούν στον Άδη αλληλοσφαγμένοι.

II. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Μ Ε Ρ Ο Σ Α ´

1. Στίχοι 1 - 17

1.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Από ποιο μυθολογικό κύκλο αντλεί το υλικό γι' αυτό το έργο του ο Σοφοκλής και ποια είναι η προϊστορία της οικογένειας της Αντιγόνης; (βλ. εισαγωγή σ. 27).
2. Ποια στοιχεία από το οικογενειακό δράμα της Αντιγόνης και της Ισμήνης γίνονται γνωστά στον πρόλογο;
3. Η Αντιγόνη ανοίγει την παράσταση με μια σειρά ερωτήσεων προς την Ισμήνη. Ποιο είναι το περιεχόμενο των ερωτήσεων αυτών και ποιο σκοπό εξυπηρετούν;
4. Να σημειώσετε ποια σκηνικά εξυπηρετούν την υπόθεση του δράματος και ποιες πληροφορίες μας δίνει το κείμενο για το σκηνικό χρόνο, τη συγκεκριμένη ώρα δηλαδή κατά την οποία διαδραματίζεται η σκηνή της συνάντησης των δυο αδελφών (βλ. εισαγωγή σ. 14).
5. Ποια είναι η ψυχική κατάσταση της Ισμήνης και πώς επηρεάζεται ο συναισθηματικός της κόσμος από τις συνεχείς ερωτήσεις της Αντιγόνης;
6. Η Αντιγόνη έρχεται να συναντήσει την αδελφή της θλιμμένη και αναστατωμένη. Να εξηγήσετε πού οφείλεται η θλίψη και η ταραχή της.
7. Ποιοι λόγοι οδηγούν την Αντιγόνη να συναντηθεί με την αδελφή της τέτοια ώρα και να συζητήσει μαζί της για τις διαταγές του βασιλιά;
8. Να καταγράψετε τα συναισθήματα που, κατά την άποψή σας, προκαλεί στους θεατές η πρώτη παρουσία της Αντιγόνης και της Ισμήνης πάνω στη σκηνή και να τα αιτιολογήσετε βάσει των δεδομένων του κειμένου.
9. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για την ενδυματολογία του αρχαίου θεάτρου (βλ. εισαγωγή σσ. 18-19). Με βάση αυτά τα στοιχεία:
 - να ζωγραφίσετε ή
 - να σκισάρετε ή
 - να περιγράψετε την εξωτερική εμφάνιση της Αντιγόνης ή της Ισμήνης πάνω στη σκηνή.

10. Ποια από τις δυο αδελφές πιστεύετε ότι κερδίζει περισσότερο τη συμπάθεια του αθηναϊκού κοινού εκείνης της εποχής. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
11. Να περιγράψετε τις σχέσεις των δυο αδελφών, όπως παρουσιάζονται στους πρώτους στίχους του προοιμίου.

1.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Τι επιδιώκει κατά τη γνώμη σας ο συγγραφέας με τις συνεχείς ερωτήσεις της Αντιγόνης στην έναρξη του δράματος; Να σημειώσετε στο αντίστοιχο τετράγωνο τη σωστή απάντηση και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
α. Θέλει να καταλάβουν οι θεατές ποιος από τους δυο υποκριτές που βγήκαν στη σκηνή ενσαρκώνει το ρόλο της Αντιγόνης.	
β. Προετοιμάζει τους θεατές για τις άσχημες ειδήσεις που θα ακολουθήσουν.	
γ. Φανερώνει το ενδιαφέρον της Αντιγόνης για τις αντιδράσεις των Θηβαίων σ' αυτά που συμβαίνουν στην πόλη.	
δ. Αποκαλύπτει την αδυναμία της Ισμήνης να παρακολουθήσει τις πολιτικές εξελίξεις στη Θήβα.	
ε. Προετοιμάζει την είσοδο του χορού στη σκηνή.	
στ. Προοικονομεί τη σύγκρουση μεταξύ της Αντιγόνης και Ισμήνης.	

2. Η Ισμήνη δεν εμφανίζεται στη σκηνή με την ίδια αγωνία που διακατέχει την αδελφή της. Ποια εξήγηση μπορεί να δοθεί στη στάση της;

A. Να σημειώσετε στα αντίστοιχα τετράγωνα τις σωστές απαντήσεις και να τις αιτιολογήσετε.

α. Δεν είναι πληροφορημένη, δε γνωρίζει τις καινούριες διαταγές του Κρέοντα.	
β. Η Ισμήνη πρέπει να παρουσιαστεί διαφορετική από την Αντιγόνη. Έτσι εξυπηρετείται η οικονομία του δράματος.	
γ. Γνωρίζει τις διαταγές του Κρέοντα και έχει ήδη πάρει τις αποφάσεις της, γι' αυτό και εμφανίζεται ψύχραιμη μπροστά στην Αντιγόνη.	
δ. Η Ισμήνη αντιπροσωπεύει ένα συνηθισμένο τύπο γυναίκας της εποχής της, που τα δέχεται όλα μοιρολατρικά, αβασάνιστα και χωρίς αντιρρήσεις.	
ε. Γνωρίζει ότι οι αντιδράσεις της αδελφής της είναι υπερβολικές, γι' αυτό και δεν της κάνει εντύπωση που την ξεσήκωσε χαράματα.	
στ. Οι αποφάσεις του Κρέοντα την βρίσκουν σύμφωνη.	

3. Τι εκφράζουν τα παρακάτω λόγια έτσι όπως τα διατυπώνει η Αντιγόνη; Να σημειώσετε τον αριθμό του κάθε αποσπάσματος στις ερμηνείες που αντιστοιχεί.

1. οὐδέν γάρ οὔτ' ἀλγεινόν οὔτ' ἄτης ἄτερο	_____ ειρωνεία
οὔτ' αἰσχρόν οὔτ' ἄτιμόν ἐσθ' (= ἐστι) (4-5)	_____ περιφρόνηση
	_____ προειδοποίηση
2. ἢ σέ λανθάνει	_____ θυμό
πρός τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;	_____ απελπισία
(9-10)	_____ απορία

Να αιτιολογήσετε δυο από τις επιλογές σας.

4. Να σημειώσετε τους αριθμούς των αποσπασμάτων της αριστερής στήλης στα αντίστοιχο πλαίσιο με τη νεοελληνική τους απόδοση.

1.	<i>ἀρ' οἴσθ' ὅ τι (ἐστίν) τῶν κακῶν</i>		τι είναι πάλι αυτή η διαταγή
2.	<i>ὃ φασι θεῖναι τόν στρατηγόν ἀρτίως</i>		τράπηκε σε φυγή ο στρατός των Αργείων
3.	<i>οὐδείς μῦθος φίλων ἴκετ'</i>		τίποτα περισσότερο δεν ξέρω
4.	<i>ἢ σέ λανθάνει ... τῶν ἐχθρῶν κακά</i>		άραγε ξέρεις ποια συμφορά υπάρχει
5.	<i>φροῦδος ἐστίν Ἀργείων στρατός</i>		καμιά είδηση για τους φίλους δεν έφθασε
6.	<i>οὐδέν οἶδ' ὑπέροτρον,</i>		που λένε ότι πρόσφατα έβγαλε ο βασιλιάς
7.	<i>οὔτ' ἀλγεινόν οὔτ' ἄτης ἄτρο</i>		ή σου ξεφεύγουν οι συμφορές των εχθρών
8.	<i>τί αὖ (ἐστίν) τοῦτο τό κήρυγμα</i>		ούτε οδυνηρό ούτε ολέθριο

5. Με ποιο πρόσωπο του δράματος συνδέονται ή σε ποιο αναφέρονται οι παρακάτω λέξεις ή φράσεις;

α) Να σημειώσετε τους αριθμούς στα τετράγωνα που αντιστοιχούν.

β) Να εξηγήσετε σε δυο περιπτώσεις της επιλογής σας ποιες πληροφορίες μας δίνονται για το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται η λέξη ή φράση.

1.	Αντιγόνη		<i>κἀμῶν κακῶν (6)</i>
			<i>ὄπωπα(6)</i>
			<i>σέ λανθάνει (9)</i>
2.	Ισμήνη		<i>διπλῆ χειρί (14)</i>
			<i>κήρυγμα θεῖναι (8)</i>
3.	Κρέων		<i>πρός τούς φίλους (10)</i>
			<i>ἀτωμένη (17)</i>
4.	Ετεοκλής - Πολυνείκης		<i>τόν στρατηγόν (8)</i>

1.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. πόλει, κήρυγμα, στρατηγόν, μῦθος, ἡμέρα, στρατός, νυκτί. Να τοποθετήσετε τα ουσιαστικά στην κατάλληλη στήλη του πίνακα που ακολουθεί.

Α΄ κλίση	Β΄ κλίση	Γ΄ κλίση

2. Να συμπληρώσετε τις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού των ουσιαστικών:

Ενικός αριθμός					
Γεν.					
Δοτ.	τῆ ἡμέρα		τῆ χειρὶ	τῆ πόλει	τῆ νυκτί
Αιτ.		τόν στρατηγόν			
Πληθυντικός αριθμός					
Γεν.					
Δοτ.					
Αιτ.					

3. Να συμπληρώσετε τα παραθετικά των παρακάτω επιθέτων και επιρρημάτων:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
κοινόν		
ἄτιμον		
ἀρτίως		
	μᾶλλον	

4. Α. Να σημειώσετε X στη στήλη «σωστό» ή στη στήλη «λάθος», αν η αντιστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λαθεμένη.

		Σωστό	Λάθος
• <i>ἐμοί:</i>	είναι προσ. αντωνυμία α΄ προσώπου	☐	☐
• <i>οὐ:</i>	είναι αναφορική αντωνυμία	☐	☐
• <i>νῦν:</i>	είναι χρονικός σύνδεσμος	☐	☐
• <i>λανθάνει:</i>	είναι οριστ. ενεστ. του ρ. <i>λανθάνω</i>	☐	☐
• <i>μᾶλλον:</i>	είναι επίρρημα συγκριτικού βαθμού	☐	☐
• <i>δύο:</i>	είναι τακτικό αριθμητικό	☐	☐
• <i>ἡδύς:</i>	είναι αρσενικό επιθέτου γ΄ κλίσης	☐	☐

B. Όπου η πρόταση έχει λάθος, να γράψετε εδώ το σωστό

.....

.....

.....

5. Να γράψετε δίπλα σε κάθε αριθμό της στήλης Α το γράμμα της στήλης Β που του αντιστοιχεί. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. ὁποῖον	α. επίθετο β΄ κλίσης
2. αἰσχρόν	β. αναφορική αντωνυμία
3. τάφου	γ. οριστική παρατατικού
4. ἀρτίως	δ. χρονικός ή αιτιολογικός σύνδεσμος
5. ἐπεί	ε. ουσιαστικό β΄ κλίσης
6. ἔχεις	στ. δεικτική αντωνυμία
7. ἐγώ	ζ. οριστική ενεστώτα
	η. επίρρημα
	θ. προσωπική αντωνυμία

1.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «ἔχεις τι κείσῃκουσας; ἢ σέ λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;» (9-10):
Να γίνει λεπτομερῆς συντακτικὴ ἀνάλυση.
2. «ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἄντιγόνη, φίλων
οὐθ' ἠδύς οὔτ' ἀλγεινὸς ἵκετ(ο)» (11-12):
Να εντοπίσετε τοὺς ονοματικὸς ομοιόπτωτους προσδιορισμοὺς.
3. «ἐπεὶ δέ φροῦδός ἐστιν Ἄργείων στρατός
ἐν νυκτί τῇ νῦν, οὐδέν οἶδ' ὑπέροτερον,
οὔτ' εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὔτ' ἀτωμένη» (15-17):
Να αναγνωριστεῖ ἡ συντακτικὴ θέση τῶν υπογραμμισμένων λέξεων.
4. Να συνδέσετε τὶς λέξεις τῆς στήλης Α με τὴ συντακτικὴ τους θέση στη στήλη Β. (Τρία στοιχεῖα τῆς στήλης Β περισσεύουν).

A	B
Ἰσμήνης (1)	αιτιατικὴ τῆς αναφορᾶς
Ζεὺς (2)	επιρρηματικὸς προσδιορισμὸς χρόνου
τῶν σῶν (6)	δοτικὴ τοῦ χρόνου
σέ (9)	επιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τρόπου
ἀρτίως (8)	δοτικὴ τοῦ οργάνου
ἡμέρα (14)	αντικείμενο στο <i>λανθάνει</i>
χειρὶ (14)	υποκείμενο στο <i>τελεῖ</i>
	γενικὴ κτητικὴ
	κατηγορηματικὸς προσδ. στο <i>κακῶν</i>
	επιθετικὸς προσδιορισμὸς στο <i>κακῶν</i>

1.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - *ἐμοί μὲν οὐδεὶς μῦθος ἴκετο* (11-12)
 - *τῶν σῶν τε κἀμῶν κακῶν* (6)
 - *οὐδέν οἶδ' ὑπέρτερον* (16).....
 - *ἢ σέ λανθάνει τῶν ἐχθρῶν κακά* (9-10)
 - *ἐπεὶ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατός* (15)
2. Να βρείτε στο κείμενο τα αντίθετα των λέξεων που δίνονται: *ἡδύς*, *ἀτωμένη*, *τίμιον*, *ἀγνοῶ*, *ἡμέρα*.
3. *αὐτάδελφος*, *στρατηγός*: Αφού γράψετε τα συνθετικά των λέξεων, να σχηματίσετε οκτώ σύνθετα ουσιαστικά στα νέα ελληνικά χρησιμοποιώντας δύο φορές το κάθε συνθετικό.
4. Να εντοπίσετε τις λέξεις του κειμένου που έχουν το ίδιο θέμα (απλό ή σε σύνθεση) με τις παρακάτω: *πεζός*, *πέδιλο*, *όψη*, *οίδημα*, *στίχος*, *τέλος*, *δημόσιος*.
5. Να γράψετε από ένα συνώνυμο στα αρχαία ελληνικά για τις παρακάτω λέξεις: *φημί*, *οἶδα*, *αἰσχροός*.
6. Να βρείτε τα θέματα των παρακάτω λέξεων και να γράψετε δύο παράγωγά τους στα νέα ελληνικά: *λανθάνω*, *φασί*, *εὐτυχῶ*.
7. Να συμπληρώσετε τα κενά με παράγωγα ή σύνθετα της λέξης «ἀδελφός»:
 - α) Τα παιδιά των θείων μας είναι για μας:
 - β) Ένα φιλανθρωπικό σωματείο λέγεται και:
 - γ) Η ένωση δύο πόλεων με δεσμούς φιλίας λέγεται:
 - δ) Ο φονιάς του αδελφού λέγεται:
 - ε) Ο καλός φίλος λέγεται και:
 - στ) Αυτός που αγαπάει τα αδέρφια του λέγεται:

8. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στα νέα ελληνικά¹ στη στήλη Β. (Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν).

Α	Β
1. κάρα	α. πριν από λίγο - μόλις
2. οΐδα	β. περιφρονημένος
3. ἄρτίως	γ. δυσάρεστος
4. στείχω	δ. κεφάλι
5. ἀτῶμαι	ε. γνωρίζω
6. ἄτιμος	στ. ευχάριστος
7. ἀλγεινός	ζ. έρχομαι
8. ἠδύς	η. δυστυχώ
	θ. μετά
	ι. είδα - βλέπω

9. Να σχηματίσετε παράγωγα και σύνθετα ρήματα, ουσιαστικά και επίθετα, κάνοντας όλους τους δυνατούς συνδυασμούς με τις προθέσεις, τα θέματα του ὄρῶ και τις παραγωγικές καταλήξεις που δίνονται:

διά	ὄρα-ω = ὄρῶ	- η	- (τ)ικός
κατά	ὄπ-ωπα	- ση	- τρον
ἐπί	ὄπ-σ-ομαι = ὄψομαι	- ος	
περί	(ε)ΐδ-ον ²	- της	- μα
ἐν		- σ(ια)	- τος
ὑπέρ			
πρό			
ὑπό			

¹ Εννοείται με τη σημασία που έχουν στο κείμενο (αυτό ισχύει για όλες τις σημασιολογικές ασκήσεις).

² ιδέα - ιδεατός.

2. Στίχοι 18 - 38

2.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Με ποιο τρόπο πήρε το βασιλικό αξίωμα ο Κρέοντας; Ποια καθήκοντα και ποια δύναμη είχε ο βασιλιάς την εποχή στην οποία αναφέρεται το δράμα.³
2. Ποιες ήταν οι αποφάσεις που πήρε ο Κρέοντας σχετικά με την ταφή του Ετεοκλή και του Πολυνείκη και πώς δικαιολογείται ο διαφορετικός τρόπος που αντιμετωπίζει τους δυο αδελφούς;
3. Ποιο νόημα έχει η διαταγή του Κρέοντα να μείνει ο Πολυνείκης άταφος; Να συγκρίνετε το σχετικό χωρίο (26-30), με αποσπάσματα της *Ιλιάδας*, Ψ' 65-76 και της *Οδύσσειας*, λ' 71-78 και να συμπεράνετε ποιες ήταν οι πεποιθήσεις της εποχής εκείνης για την ταφή των νεκρών και το χρέος που είχαν οι ζωντανοί προς τους νεκρούς.
4. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία που απέδιδαν οι Αθηναίοι στην τήρηση των νόμων, νομίζετε ότι οι θεατές θα θεωρούσαν δικαιολογημένη την τιμωρία με την οποία απειλούσε ο Κρέοντας τους παραβάτες των διαταγών του; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Ποιος συγγενικός δεσμός συνδέει την Αντιγόνη και την Ισμήνη με τον Κρέοντα; Νομίζετε ότι οι δυο αδελφές θα μπορούσαν να εξαιρεθούν από τη βαριά ποινή στην περίπτωση που θα παράκουγαν τις διαταγές του; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
6. Ποια γνώμη εκφράζει η Αντιγόνη για τις διαταγές του Κρέοντα; Να επισημάνετε τα σχετικά χωρία του κειμένου.
7. Ποιες θα έπρεπε να ήταν, σύμφωνα με τις προσδοκίες της Αντιγόνης, οι αντιδράσεις της Ισμήνης απέναντι στις διαταγές του Κρέοντα; Τι θα περίμενε, κατά τη γνώμη σας, από την αδελφή της;
8. Η συνάντηση Αντιγόνης και Ισμήνης γίνεται με πρωτοβουλία της πρώτης και σε συνθήκες μυστικότητας. Να εξηγήσετε ποιοί λόγοι επέβαλαν αυτές τις προφυλάξεις. Πόσο απαραίτητες ήταν κατά την άποψή σας;

³ Βλέπε και βιβλίο Ιστορίας, Α' Λυκείου, έκδοση 1997 σ. 44, «Τα φυλετικά κράτη».

9. Να αποδώσετε με λίγα λόγια το ζήτημα που απασχολεί την Αντιγόνη, έτσι όπως το παρουσιάζει η ίδια στην Ισμήνη.
10. Ποιες πληροφορίες μας παρέχει το απόσπασμα για τα ταφικά έθιμα και τις υποχρεώσεις των ζωντανών απέναντι στους νεκρούς κατά την εποχή στην οποία αναφέρεται το δράμα;
11. Στο άκουσμα των διαταγών του Κρέοντα δημιουργούνται ποικίλα συναισθήματα και αντιδράσεις ανάμεσα στους θεατές που παρακολουθούν.
 - α) Γιατί μερικοί υποστηρίζουν τον Κρέοντα;
 - β) Γιατί άλλοι υποστηρίζουν την Αντιγόνη;
 - γ) Ποια ομάδα θεατών έχει, κατά τη γνώμη σας, δίκιο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
12. Από όσα λέγονται στη σκηνή προκύπτει έμμεσα η εικόνα την οποία ο Κρέοντας θέλει να προβάλλει για τον εαυτό του. Να την αναλύσετε.
13. Με ποια διάθεση αποδίδει η Αντιγόνη στον Κρέοντα τον χαρακτηρισμό «άγαθός» στο στίχο 31;

2.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Ποια αντίδραση περιμένει η Αντιγόνη από την αδελφή της μετά την ανακοίνωση της φρικτής είδησης; Να σημειώσετε «X» στο τετράγωνο που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση και να τη δικαιολογήσετε.

☐	Να προσπαθήσει να αλλάξει τη γνώμη του Κρέοντα.
☐	Να σχεδιάσουν και να εκτελέσουν μαζί τον ενταφιασμό του Πολυνείκη.
☐	Να ακούσει ψύχραιμα τι έχει να πει ο Κρέοντας για όλα αυτά.
☐	Να προσπαθήσει να την ενθαρρύνει στην πράξη της ταφής.
☐	Να παραμείνει εντελώς αδιάφορη.
☐	Να προσπαθήσει να αποτρέψει την ίδια (την Αντιγόνη) από την παράνομη πράξη.

2. Ποιοι από τους πολίτες της Θήβας θεωρούν δικαιολογημένη την απόφαση του Κρέοντα να τιμωρήσει το νεκρό Πολυνείκη μ' αυτόν τον τρόπο; Να σημειώσετε στο αντίστοιχο τετράγωνο την απάντηση που είναι, κατά τη γνώμη σας, σωστή και να την αιτιολογήσετε.

☐	Όλοι ανεξαιρέτως τη θεωρούν αδικαιολόγητη.
☐	Όλοι σχεδόν τη θεωρούν υπερβολική.
☐	Άλλοι τη θεωρούν δικαιολογημένη και άλλοι όχι.
☐	Ο χορός τη θεωρεί δικαιολογημένη και αναγκαία.
☐	Όλοι τη θεωρούν απόλυτα δικαιολογημένη.

3. Να ενώσετε τους αριθμούς με τα γράμματα. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν):

Α	Β
1. τώ κασιγνήτω ... τόν μέν ... τόν δέ	α. περίφραση
2. προτίσας ἔχει	β. πλεονασμός
3. δίκη δικαία	γ. σχήμα καθ' όλον και μέρος
4. ἔαν δ' ἄκλαυτον, ἄταφον οἰωνοῖς γλυκύν θησαυρόν	δ. ειρωνεία
5. τόν ἀγαθόν Κρέοντα	ε. υπερβολή
6. εὐγενής - κακή	στ. παρομοίωση
	ζ. αντίθεση
	η. ασύνδετο

2.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τα παρακάτω ουσιαστικά στον αντίθετο αριθμό:

Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
	τῶν πυλῶν
τό ἔπος	
τόν θησαυρόν	
	τοῖς νεκροῖς
τῇ δίκη	

2. Στον παρακάτω πίνακα να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις των ουσιαστικών:

ὁ νόμος, ἡ χάρις, τὸ πρᾶγμα, ἡ πόλις, ἡ δίκη.

Ενικός αριθμός					
Γεν.					
Δοτ.					
Αιτ.					
Πληθυντικός αριθμός					
Γεν.					
Δοτ.					
Αιτ.					

3. *λέγουσι, ἔχει, ἄγειν*: Να γράψετε το β' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο σε όλες τις εγγλίσεις του αορίστου β'.

Αόριστος β'			
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική

4. Στον παρακάτω πίνακα να συμπληρώσετε τα παραθετικά των επιθέτων και επιρρημάτων:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ἀθλίως		
καλῶς		
σαφῆ (ουδ.)		
εὐγενής		
ἔντιμον		

5. Να τοποθετήσετε τα ρήματα των προτάσεων στη σωστή θέση του πίνακα και να συμπληρώσετε τους άλλους χρόνους της οριστικής (στο πρόσωπο και αριθμό που βρίσκονται):

α) «καί σ' (= σε) ἔκτός αὐλείων πυλῶν τοῦδ' οὕνεκα (= ἔνεκα τούτου) ἐξέπεμπον» (18-19)

β) «Ἐτεοκλέα μὲν, ὡς λέγουσι» (23)

γ) «οὕτως ἔχει σοι ταῦτα» (37)

Ενεστώτας			
Παρατατικός			
Μέλλον			
Αόριστος			
Παρακείμενος			
Υπερσυντέλικος			

6. Να ενώσετε τα γράμματα της στήλης Β με τους αριθμούς της στήλης Α. (Τρία στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. λέγουσι	α. ερωτηματική αντωνυμία
2. τι	β. οριστική ενεστώτα
3. κατά	γ. επίρρημα
4. ἔκρουσε	δ. απαρέμφατο ενεστώτα
5. ἀθλίως	ε. ουσιαστικό γ' κλίσης
6. ἔχειν	στ. απαρέμφατο μέλλοντα
7. πόλει	ζ. οριστική αορίστου
8. ἄταφον	η. επίθετο β' κλίσης
	θ. αόριστη αντωνυμία
	ι. ουσιαστικό β' κλίσης
	ια. πρόθεση

2.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «Ἐτεοκλέα μὲν, ὡς λέγουσι, σὺν δίκη
χρησθεὶς δικαία καὶ νόμῳ κατὰ χθονός
ἔκρυσσε τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς.» (23-25)
«.....οἰωνοῖς γλυκύν
θησαυρόν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς» (29-30)
«ἀλλ' ὅς ἄν τούτων τι δοῖ,
φόνον προκεῖσθαι δημόλευστον ἐν πόλει» (35-36):
Να υπογραμμίσετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς στους παραπάνω
στίχους και να γράψετε ποια επιρρηματική σχέση δηλώνουν.
2. «.....καὶ δείξεις τάχα
εἴτ' εὐγενῆς πέφυκας εἴτ' ἐσθλῶν κακή» (37-38):
Ποια είναι η δευτερεύουσα πρόταση, σε ποια κατηγορία ανήκει και
ποια είναι η συντακτική της θέση.
3. «τοιαῦτά φασι τόν ἀγαθόν Κρέοντα σοί
κάμοι - λέγω γάρ κάμε - κηρύξαντ ἔχειν» (31-32):
Να αναγνωριστεῖ η συντακτική θέση των υπογραμμισμένων λέξεων.
4. «ἄστοῖσί φασιν ἐκκεκηρῦχθαι τό μή
τάφῳ καλύψαι μηδέ κωκῦσαι τινα» (27-28):
Τα απαρέμφατα τό μή καλύψαι - μηδέ κωκῦσαι είναι:
α) αντικείμενα στο φασίν
β) υποκείμενα στο ἐκκεκηρῦχθαι
γ) αντικείμενα στο ἐκκεκηρῦχθαι
δ) της αναφοράς
Να επιλέξετε το σωστό και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

2.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:

- *σύν δίκη χρησθείς δικαία* (23-24).....
- *δηλοῖς τι καλχαίνουσ' ἔπος* (20).....
- *Ἐτεοκλέα μὲν ...ἔκρουψε κατὰ χθονός* (24-25).....
- *φόνον δημόλευστον ἐν πόλει* (36).....
- *ἄγω τό πρᾶγμα οὐχ ὡς παρ' οὐδέν* (34-35).....

2. Να σημειώσετε με X όποιες από τις παρακάτω λέξεις είναι παράγωγες (απλές ή σύνθετες) από το *φήμι* και να σχηματίσετε με καθεμιά σύντομη πρόταση στα νέα ελληνικά:

φάση	καταφατικός	φήμη
φανερός	φατρία	αφασία
άφατος	περίφημος	φάντασμα
φανταστικός	φάσμα	αντιφατικός

3. Να συνδέσετε τις λέξεις και συνεκφορές της στήλης Α με την απόδοσή τους στα νέα ελληνικά στη στήλη Β (δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. δημόλευστος φόνος	α. θάνατος του λαού
2. τάχα	β. γρήγορα
3. προτίω	γ. τιμώ περισσότερο
4. κωκύω	δ. θάνατος με δημόσιο λιθοβολισμό
5. νέομαι	ε. προτάσσω
6. καλχαίνω	στ. έρχομαι
7. πρόκειμαι	ζ. βρίσκομαι μπροστά
	η. θρηνώ
	θ. βασανίζομαι

4. Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Β με το συνώνυμο της στήλης Α και το αντίθετό της στη στήλη Γ.

Α	Β	Γ
γιγνώσκω	φημί	γελῶ
λέγω	κωκύω	σιωπώ
ὀδύρομαι	ἔῶ	κωλύω
ἐπιτρέπω	οἶδα	ἀγνοῶ

5. Να συμπληρώσετε τα κενά με παράγωγα των ρημάτων που δίνονται (απλά ή σύνθετα):

- *βιβρώσκω:*
 - α) Τα πιο αδύναμα ζῶα του δάσους γίνονται
 - των ζῶων και των αρπακτικών πουλιών
- *δρῶ:*
 - α) Αυτό το φάρμακο είναι
 - β) Λίγοι άνθρωποι είναι
 - γ) Παραστάσεις αρχαίου παρουσιάζονται κάθε καλοκαίρι στην Επίδαυρο
 - δ) Στη φυσική γίνεται λόγος για τη δύναμη της
 - ε) Οι πυρηνικοί είναι επικίνδυνοι γιατί
 - η τους δεν είναι πάντα ελεγχόμενη
 - στ) Οι του τσιγάρου στην ανθρώπινη υγεία είναι καταστροφικές.
 - ζ) Το τέλος του αγώνα ήταν
 - η) Τα ανθρώπινα γίνονται πολλές φορές αντικείμενο εκμετάλλευσης από τα τηλεοπτικά κανάλια

3. Στίχοι 39 - 68

3.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Πώς αντιδρά η Ισμήνη στην πρόταση της Αντιγόνης να θάψουν τον Πολυνείκη παραβαίνοντας τη διαταγή του Κρέοντα;
2. Να αποδώσετε ελεύθερα το διάλογο μεταξύ Ισμήνης και Αντιγόνης από το στίχο 38 έως το στίχο 60.
3. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί η Ισμήνη να αποτρέψει την Αντιγόνη από την εκτέλεση του έργου που έχει σχεδιάσει;
4. Η Ισμήνη αντιμετωπίζει με δέος και φόβο την αποφασιστικότητα της αδελφής της να θάψει τον Πολυνείκη. Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, αυτός ο φόβος και το δέος;
5. Έχοντας υπόψη σας τη θέση και τον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας εκείνη την εποχή ποια πιστεύετε πως θα ήταν για τους πολίτες της Θήβας η αναμενόμενη στάση της Αντιγόνης και της Ισμήνης απέναντι στις διαταγές του Κρέοντα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
6. Να αναφέρετε σύντομα την ιστορία του οίκου των Λαβδακιδών, όπως αυτή ήταν γνωστή την εποχή που ανεβαίνει στη σκηνή αυτή η τραγωδία του Σοφοκλή⁴.
7. Η Αντιγόνη υποστηρίζει ότι, αν δε θάψει τον αδελφό της, θα καταστραφεί (46). Να εξηγήσετε τι εννοεί μ' αυτά της τα λόγια.⁵
8. Ποια στάση δηλώνει πως θα τηρήσει η Ισμήνη απέναντι στις διαταγές του Κρέοντα και πώς τη δικαιολογεί;
9. Η Αντιγόνη δεν πρόκειται να υπακούσει στη βασιλική διαταγή. Πόσο δικαιολογημένη μπορεί να είναι η συμπεριφορά της αυτή απέναντι στη νόμιμη εξουσία της πόλης;
10. Να συγκρίνετε τη στάση που διαμορφώνουν οι δυο αδελφές απέναντι στις διαταγές του Κρέοντα και τη συμπεριφορά τους απέναντι στο

⁴ Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου, σ. 27

⁵ Αναφορά στο χρέος των συγγενών απέναντι στους νεκρούς τους.

νεκρό και άταφο αδελφό τους. Ποια, κατά τη γνώμη σας, είναι σωστή;
Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

11. Πώς αντιμετωπίζει η Ισμήνη το γεγονός ότι δε θα ανταποκριθεί στο ιερό καθήκον που έχει απέναντι στον άταφο αδελφό της;
12. Ανάμεσα στις δυο αδελφές, ενώ αρχικά φαίνεται ότι επικρατούν αισθήματα αγάπης και τρυφερότητας, διαμορφώνεται κλίμα έντασης που οδηγεί σε σύγκρουση. Να επισημάνετε ποιες αξίες καθορίζουν τις επιλογές τους και προκαλούν αυτή τη σύγκρουση.
13. Πώς σκιαγραφείται η θέση της γυναίκας στην κοινωνία της Θήβας, αν συμπεράνει κανείς από τη στάση που κρατά η Ισμήνη απέναντι στις διαταγές του Κρέοντα; Να αντλήσετε στοιχεία από το κείμενο για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.
14. Όσοι από τους μαθητές ή τις μαθήτριες επιθυμείτε, να ερμηνεύσετε στην τάξη μικρό μέρος από το ρόλο της Ισμήνης (49-68) από το πρωτότυπο κείμενο ή από μετάφρασή του στα νέα ελληνικά. Να ζητήσετε από τους συμμαθητές ή τις συμμαθήτριές σας να σας δώσουν οδηγίες:
 - α) για τις παύσεις, τις εντάσεις και το χρωματισμό της φωνής στα διάφορα σημεία του κειμένου,
 - β) για το πώς να σταθείτε και να κινηθείτε πάνω στη «σκηνή» και μπροστά στο «κοινό» σας.

3.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Α. Να σημειώσετε Χ στην απάντηση που θεωρείτε σωστή:
«ἀράξας αὐτός ὄψεις αὐτουργῶ χερί» (52). Ο Σοφοκλής αναφέρεται:

α) στον Κρέοντα	☐
β) στον Οιδίποδα	☐
γ) στον Ετεοκλή	☐
δ) στον Πολυνείκη	☐

Β. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

2. Α. Να σημειώσετε Χ στην απάντηση που θεωρείτε σωστή.
«πλεκταῖσιν ἀρτάναισι» (54). Ο Σοφοκλής αναφέρεται:

- α) στην Ισμήνη
- β) στην Ιοκάστη
- γ) στον Κρέοντα
- δ) στον Οιδίποδα
- ε) στον Πολυνείκη

Β. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

3. Πώς εξηγείται το γεγονός ότι η Ισμήνη δεν έχει ούτε τη θέληση ούτε την αποφασιστικότητα της Αντιγόνης να παραβεί τις διαταγές του Κρέοντα και να θάψει τον αδελφό της;

Α. Από τις εξηγήσεις που δίνονται παρακάτω, να επιλέξετε αυτές που θεωρείτε σωστές, βάζοντας σε κύκλο το γράμμα που τους αντιστοιχεί:

- α) Δεν ενθουσιάζεται με την ιδέα ότι θα προσφέρει τιμές σ' αυτόν που υπήρξε εχθρός της πόλης.
- β) Έχει εμπιστοσύνη στον Κρέοντα και συμφωνεί με την απόφασή του.
- γ) Θεωρεί ότι από τη θέση της ως γυναίκα δεν πρέπει να εναντιώνεται στους άνδρες και μάλιστα σ' αυτόν που κρατά την εξουσία της πόλης.
- δ) Θέλει να αποφύγει αυτό το καθήκον και βρίσκει δικαιολογία στην απαγόρευση του Κρέοντα.
- ε) Φοβάται για τη ζωή της, μήπως παραβαίνοντας τις διαταγές του Κρέοντα προκαλέσει και το δικό της θάνατο.

Β. Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας. (Υπάρχουν δυο σωστές απαντήσεις)

3.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. Να κατατάξετε κατά κλίση όλα τα ουσιαστικά της ενότητας και να κλίνετε τα συγκοπτόμενα της γ' κλίσης στον ενικό και πληθυντικό αριθμό.
2. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που ζητούνται στα παρακάτω ουσιαστικά:

ὁ νεκρός	τῷ	τοῖς
ἡ ὄψις	τήν	τῶν
ὁ βίος	τόν	τούς
ἡ ἡμέρα	τῆς	τῶν
ἡ ψῆφος	τῇ	τῶν
ὁ τύραννος	τῷ	τοῖς
το κράτος	τοῦ	τῶν
τό τέλος	τῷ	τά

3. α) «φρόνησον, ᾧ κασιγνήτη» (49)
β) «νῦν δ' αὖ (...) σκόπει» (58)
Να μετατρέψετε τις προστακτικές διαδοχικά σε οριστική, υποτακτική και ευκτική του ίδιου χρόνου.
4. Να συμπληρώσετε τα άλλα γένη των επιθέτων στην ίδια πτώση και αριθμό:

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ἀπεχθής		
κοινόν		
	σχετλία	
		περισσά
		ἀπόρρητον

5. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της Α στήλης συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της Β στήλης που τους αντιστοιχούν. (Τρία στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

Α	Β
1. λύουσα	α. απαρέμφατο ενεστώτα
2. θάπτειν	β. μετοχή ενεστώτα
3. σόν	γ. μετοχή αορίστου
4. θέλης μέν	δ. οριστική αντωνυμία
6. ὑπό	ε. πρόθεση
7. ἔπειτα	στ. χρονικό επίρρημα
8. τοῦτο	ζ. υποτακτική ενεστώτα
	η. δεικτική αντωνυμία
	θ. χρονικός σύνδεσμος
	ι. αντιθετικός σύνδεσμος
	ια. κτητική αντωνυμία

3.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «εἰ ξυμπονήσεις καί ξυνεργάση σκόπει» (41)

«.....εἰ νόμον βία

ψῆφον τυράνων ἢ κράτη παρέξιμεν» (59-60):

Να αναγνωρίσετε τις προτάσεις και να κάνετε λεπτομερή συντακτική ανάλυση.

2. «οὐ γάρ δή προδοῦσ' ἄλώσομαι» (46)

«ὦ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;» (νοεῖς θάπτειν ἀδελφόν) (47)

«ἐγὼ μέν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπό χθονός

ξύγγνοιαν ἴσχειν

τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι.» (65-67):

Να χαρακτηριστούν οι μετοχές και να δικαιολογηθεί η πτώση τους.

3. «.....πατήρ
.....ἀπώλετο
πρός αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς
ὄψεις ἀράξας αὐτός αὐτουργῶ χερί.» (49-52):
Να εντοπίσετε τους ονοματικούς ομοιόπτωτους προσδιορισμούς και να
γράψετε τις λέξεις τις οποίες προσδιορίζουν.
4. «τόν γοῦν ἐμόν καί τόν σόν, ἦν σύ μή θέλης,
ἀδελφόν.» (νοῶ θάπτειν) (45-46):
Να αναγνωρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον μετατρέψετε έτσι
ώστε να δηλώνει το πραγματικό.

3.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις
με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
- τί δ' ἄν ἐγὼ προσθείμην πλέον; (39-40)
 - ποῖ γνώμης πότ' εἶ; (42)
 - ἀπεχθής δυσκλεής τ' ἀπώλετο (50)
 - φρόνησον, ὦ κασιγνήτη (49)
 - οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα (68)
2. νοῶ: Να γράψετε πέντε ομόρριζα στη νέα ελληνική και να σχηματίσετε
με αυτά προτάσεις.
3. ταλαίφρων: Να συμπληρώσετε τις σύνθετες λέξεις όπως στο
παράδειγμα και να γράψετε τρεις προτάσεις, όπου θα δηλώνεται η
σημασία τους.
- τάλας + φρήν = ταλαίφρων
ἄ + φρήν =
ἔχω + φρήν =
παρά + φρήν =

4. βιάζομαι, τέλος, κράτος: Ποια είναι η σημασία των λέξεων στην αρχαία και τη νέα ελληνική;

5. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τη μεταφορά τους στα νέα ελληνικά στη στήλη Β γράφοντας δίπλα από τους αριθμούς το γράμμα που αντιστοιχεί. (Ένα στοιχείο της στήλης Β περισσεύει).

A	B
1. σκοπῶ	α. απαγορευμένος
2. ἄπτω	β. άθλιος
3. ἀπόρρητος	γ. ελαφρός
4. σχέτλιος	δ. δένω
5. κοῦφος	ε. εξετάζω
6. ἀράττω	στ. κουφός
7. λωβῶμαι	ζ. κτυπώ
8. ξύγγωνιαν ἴσχω	η. βλάπτω
	θ. συγχωρώ

6. Να συνδέσετε μεταξύ τους τις αντίθετες λέξεις στις στήλες Α και Β. (Ένα στοιχείο της στήλης Β περισσεύει).

A	B
1. λωβῶμαι	α. δυσκλεής
2. εὐκλεής	β. ἔῶ
3. εἴρω	γ. ὠφελῶ
4. βιῶ	δ. κάλλιστα
5. κάκιστα	ε. άγαπητός
6. ἀπεχθής	στ. σώζω
7. ἀπόλλυμι	ζ. τελευτῶ
	η. εὐτυχής

7. Α. Να σχηματίσετε τα σύνθετα ρήματα και να γράψετε ένα παράγωγο ουσιαστικό για καθένα από αυτά:

ἐπί + νοῶ =

κατά + νοῶ =

παρά + νοῶ =

σύν + πονῶ =

πρό + πονῶ =

κατά + πονῶ =

Β. Να σχηματίσετε ονοματικά σύνολα με επίθετα που συνοδεύουν τα ουσιαστικά που γράψατε (τρία για κάθε ουσιαστικό).

4. Στίχοι 69 - 99

4.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Στο διάλογο της Ισμήνης με την Αντιγόνη να επισημάνετε τις δηλώσεις της Αντιγόνης που φανερώνουν την αποφασιστικότητά της για το έργο που έχει σκοπό να κάνει.
2. Να αποδώσετε με δικά σας λόγια τα βασικότερα σημεία του διαλόγου της Αντιγόνης με την Ισμήνη.
3. Με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει στους στίχους 69-85 η Αντιγόνη την απόφασή της να θάψει τον αδελφό της;
4. Να επισημάνετε τις αντιδράσεις της Αντιγόνης απέναντι στην Ισμήνη, όταν πληροφορείται πως η αδελφή της δε θα τολμήσει να παρακούσει τις εντολές του Κρέοντα. Να διακρίνετε τις αντιδράσεις αυτές σε εξωτερικές (όσες αφορούν τη συμπεριφορά της) και σε εσωτερικές (όσες αφορούν τα συναισθήματά της).
5. Ποια στοιχεία του χαρακτήρα της Αντιγόνης προβάλλονται στο προοίμιο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αναφέροντας συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.
6. Πιστεύετε πως ο χαρακτήρας της Αντιγόνης, έτσι όπως παρουσιάζεται στον πρόλογο, προκαλεί θετικές ή αρνητικές εντυπώσεις στους θεατές; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
7. Πώς κρίνετε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει την αδελφή της η Αντιγόνη; Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι με τον ίδιο τρόπο συμπεριφέρεται και η Ισμήνη απέναντί της; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
8. Στο προοίμιο του δράματος ο Σοφοκλής παρουσιάζει δυο χαρακτήρες. Να επισημάνετε:
 - α) ό,τι κοινό συνδέει την Αντιγόνη και την Ισμήνη και
 - β) εκείνα τα στοιχεία του χαρακτήρα τους που τις φέρουν σε αντίθεση μεταξύ τους.

9. Κρίνοντας από τις σκέψεις και τις αντιδράσεις των δυο ηρωίδων ποια πιστεύετε ότι ευθύς εξαρχής κερδίζει τη συμπάθεια των θεατών που παρακολουθούν την παράσταση; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
10. Η Αντιγόνη προκαλεί την Ισμήνη να μην κρατήσει κρυφή την ταφή που σχεδιάζει για τον Πολυνείκη. Πώς εξηγείτε αυτή την επιμονή της, τη στιγμή μάλιστα που γνωρίζει ότι, αν αποκαλυφθεί η πράξη της, την περιμένει ο θάνατος;
11. Η αντίθεση μεταξύ Αντιγόνης και Ισμήνης έχει ως αφετηρία τις αρχές και ηθικές δεσμεύσεις που ακολουθεί η καθμία. Να προσδιορίσετε αυτές τις αρχές και να περιγράψετε τη σύγκρουση που δημιουργείται:
 - α) με ανάπτυξη γραπτού κειμένου ή
 - β) με εικαστική σύνθεση: Μπορείτε όσοι θέλετε να αποδώσετε αυτή τη σύγκρουση στα πρόσωπα της Αντιγόνης και της Ισμήνης είτε με ζωγραφιά, είτε με σκίτσο, είτε με τη μέθοδο του «κολάζ» ή
 - γ) με την κατασκευή μιας μάσκας αρχαίου θεάτρου.
12. «θερμήν επί ψυχοῖσι καρδίαν ἔχεις» (88): Να προσδιορίσετε το γεγονός, το πρόσωπο ή την κατάσταση στην οποία αναφέρεται με το σχόλιό της η Ισμήνη με τα επίθετα «θερμήν», και «ψυχοῖσι». Ποιο λογοτεχνικό σχήμα χρησιμοποιεί εδώ ο Σοφοκλής και ποιες αντιδράσεις - εντυπώσεις θέλει να προκαλέσει στους θεατές;
13. Με ποια δικαιολογία αποκρούει η Ισμήνη την κατηγορία ότι με την άρνησή της να συμμετάσχει στην ταφή του Πολυνείκη προσβάλλει τους νόμους των θεών (78-79); Θεωρείτε την απάντησή της πειστική; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
14. Να περιγράψετε τη συμπεριφορά της Ισμήνης απέναντι στην Αντιγόνη, όπως αυτή διαμορφώνεται μετά την εκδήλωση της αντίθεσής τους. Πιστεύετε ότι είναι συμπεριφορά που ταιριάζει σε αδέρφια ή όχι; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία του κειμένου που το αποδεικνύουν.

4.2 Ερμηνευτική ερώτηση συνδυασμού ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Α. Να βάλετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο των προτάσεων είναι σωστό ή λαθεμένο.

Η Αντιγόνη:

	Σωστό	Λάθος
α) Αδιαφορεί για το θάνατο.	☐	☐
β) Έμμεσα επιδοκιμάζει τις απόψεις της Ισμήνης.	☐	☐
γ) Μένει πιστή στους νόμους των θεών.	☐	☐
δ) Αποφεύγει να κρίνει τις αποφάσεις του Κρέοντα.	☐	☐
ε) Περιφρονεί τις απόψεις της Ισμήνης.	☐	☐

- Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας σε μια σωστή και μια λαθεμένη πρόταση.

4.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. Να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο των εγγλίσεων των χρόνων που ζητούνται:

	Οριστική Ενεστώτα	Προστακτική ή Ενεστώτα	Ενκτική Αορίστου	Προστακτική Παρακειμένου
κελεύομαι				
ποιοῦμαι				
ἔσθω				
πορεύομαι				
λέξω				
πείσομαι				

2. Να συμπληρωθούν τα άλλα γένη των αντωνυμιών στην ίδια πτώση και αριθμό.

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
		ὅποια
αὐτοῦ		
		τοσοῦτον
οἷς		
		τάδε
ὄν		

3. ἐμοῦ, μοι, ἐγώ, σοι, σύ, σου, με: Να τοποθετήσετε τους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών στον παρακάτω πίνακα και να συμπληρώσετε τα κενά (σε πτώσεις, αριθμό και πρόσωπο).

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
	α' πρόσ.	β' πρόσ.	γ' πρόσ.	α' πρόσ.	β' πρόσ.	γ' πρόσ.
Ονομ.						
Γεν.						
Δοτ.						
Αιτ.						

4. τοῦτο, ὅς, τάδε: Να κλιθούν στα τρία γένη.
5. Να συμπληρώσετε τα παραθετικά των παρακάτω επιθέτων και επιρρημάτων:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
ἡδέως		
καλόν		
ὅσια		
—		φιλτάτω
θερμήν		
		μάλιστα
δεινόν		
καλῶς		

6. *κελεύσαιμι, θέλοις*: Να γίνει χρονική αντικατάσταση.

7. Α. Σημειώστε X στη στήλη «σωστό» ή στη στήλη «λάθος», αν νομίζετε ότι η αντιστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λαθεμένη:

	Σωστό	Λάθος
• <i>ποιούση</i> : είναι μτχ. ενεστ. του ρ. <i>ποιῶ</i>	☐	☐
• <i>μέν</i> : είναι διαζευκτικός σύνδεσμος	☐	☐
• <i>ὀρθῶς</i> : είναι επίρρημα συγκριτικού βαθμού	☐	☐
• <i>παθεῖν</i> : είναι απαρέμφατο αορίστου β' του <i>πάσχω</i>	☐	☐
• <i>ὥστε</i> : είναι συμπερασματικός σύνδεσμος	☐	☐
• <i>δίκη</i> : είναι ουσιαστικό β' κλίσης	☐	☐
• <i>δυσβουλίαν</i> : είναι ουσιαστικό α' κλίσης	☐	☐

Β. Να γράψετε εδώ τη σωστή απάντηση για κάθε πρόταση που χαρακτηρίσατε λαθεμένη.

4.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «οὐτ' ἂν κελεύσαιμ' οὐτ' ἂν, εἰ θέλοις ἔτι πράσσειν, ἔμοῦ γ' ἂν ἠδέως δρώης μετὰ» (69-70):
Να αναγνωρίσετε τις προτάσεις και να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο.
2. Ποια συντακτική θέση έχουν οι δοτικές στους στίχους που ακολουθούν;
«ἀλλ' ἴσθ' ὅποια σοι δοκεῖ» (71)
«.....ἐγὼ δέ δή τάφον
χάσουσ' ἀδελφῶ φιλάτῳ πορεύσομαι» (80-81)
«ἀλλ' οὖν προμηνύσης γε τοῦτο μηδενί» (84)
«ἐάν μή πᾶσι κηρύξης τάδε» (87)
«ἀλλ' οἶδ' ἀρέσκουσ' οἷς μάλισθ' ἀδεῖν με χρή» (89)
«ἐχθρά δέ τῷ θανόντι προσκείση δίκη» (94)
3. α) Να χαρακτηρίσετε τη συντακτική θέση των επιθέτων στους ακόλουθους στίχους.
«θερμὴν ἐπὶ ψυχροῖσι καρδίαν ἔχεις» (88)

«ἀλλ' εἰ δοκεῖ σοι, στείχε· τοῦτο δ' ἴσθ', ὅτι
ἄνους μὲν ἔρχη, τοῖς φίλοις δ' ὀρθῶς φίλη» (98-99)

β) Να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις και να τις χαρακτηρίσετε.

4. κείνον (71): είναι στο θάψω
ἀρέσκειν (75): είναι στο δεῖ
ἀμήχανος (79): είναι στο υποκείμενο του ἔφυν
πάσι (87): είναι στο ρήμα ἐὰν κηρύξης
θερμῆν (88): είναι στο
θηρᾶν (92): είναι στο.....

4.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - οὔτ' ἄν μετ' ἐμοῦ γε δρώης ἄν ἠδέως (70)
 - ὅσια πανουργήσασα (74).....
 - τόν σόν ἐξόρθου πότμον (83).....
 - πολλόν ἐχθίων ἔση (86)
 - τά τῶν θεῶν ἔντιμα (77)
 - ἀλλ' ἀμηχάνων ἐρᾶς (90).....
 - ἐχθρά προσκείση τῷ θανόντι (94).....
2. Να γράψετε στα νέα ελληνικά ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: στείχω, δρῶ, ἐρῶ, θηρῶ, πάσχω, ἄνους.

3. Να συνδέσετε τις λέξεις ή φράσεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στα νέα ελληνικά στη στήλη Β. (Μια λέξη της στήλης Β δε θα χρησιμοποιηθεί).

A	B
1. θηρῶ	α. είμαι δυνατός
2. στείχω	β. ατιμάζω
3. σθένω	γ. κρύβω
4. ἀνδάνω	δ. λέω φανερά
5. ἄτιμα ποιοῦμαι	ε. κυνηγώ
6. δρῶ μετά τινος	στ. φοβούμαι
7. κεύθω	ζ. προχωρώ
8. καταυδῶ	η. αρέσω
9. προταρβῶ	θ. συνεργάζομαι
10. ἐῶ	ι. πείθομαι
	ια. επιτρέπω

4. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις αντίθετές τους στη στήλη Β. (Ένα στοιχείο της στήλης Β περισσεύει).

A	B
1. ἐχθαίρω	α. ἄρχομαι
2. ἐῶ	β. ἀγνοῶ
3. παύομαι	γ. προμηγύω
4. οἶδα	δ. θαρρῶ
5. δέδοικα	ε. κωλύω
	στ. ἀγαπῶ

5. Με το β' συνθετικό της λέξης *πανοῦργος* (ως α' ή β' συνθετικό) να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις στα νέα ελληνικά και να συμπληρώσετε τα κενά, όπως στο παράδειγμα:
- Αυτός που είναι ικανός να διαπράττει τα πάντα λέγεται *πανοῦργος*.
 - Ο δόλος και η απάτη λέγονται
 - Αυτός που απασχολεί εργαζομένους λέγεται
 - Αυτοί που αναλαμβάνουν έργα λέγονται
 - Η καλή πράξη λέγεται και
 - Η μέτρηση έργου ονομάζεται
 - Οι εγκαταστάσεις εκτέλεσης μεγάλων τεχνικών έργων λέγονται
 - Κτιριακό συγκρότημα εφοδιασμένο με μηχανήματα για παραγωγή αγαθών λέγεται
 - Αυτός που επιβλέπει την πορεία των εργασιών κατά την εκτέλεση ενός έργου λέγεται

5. Στίχοι 100 - 161 (από μετάφραση)

5.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Μετά το προοίμιο ακολουθεί η είσοδος του χορού, η πάροδος.
 - α) Ποιος είναι ο χώρος, όπου στέκεται ή κινείται ο χορός κατά τη διάρκεια του δράματος;
 - β) Από πόσα μέλη αποτελείται και ποια είναι η ενδυμασία τους;
 - γ) Με ποια διάταξη και από ποιο σημείο εισέρχονταν τα μέλη του χορού στην καθορισμένη γι' αυτά θέση⁶;
2. Να δώσετε ένα γενικό τίτλο που να συνοψίζει το περιεχόμενο της παρόδου.
3. Πόσα επιμέρους θέματα (θεματικά κέντρα) ξεχωρίζετε στο κείμενο της παρόδου; Να τα σημειώσετε επιγραμματικά⁷.
4. Με ποιες προσφωνήσεις χαιρετά ο χορός τον ήλιο που ανατέλλει και ποια συναισθήματά του εκφράζει;
5. Με ποιο λογοτεχνικό σχήμα παρουσιάζεται η επίθεση των Αργείων κατά της Θήβας και ποια χαρακτηριστικά αποδίδονται ιδιαίτερα στον Πολυνείκη μέσα απ' αυτό; Να το αναλύσετε και να σημειώσετε:
 - α) χαρακτηριστικά και προθέσεις που αποδίδονται στους επιτιθέμενους και
 - β) συναισθήματα και αρετές των αμυνομένων.
6. Ποια στάση τηρεί ο χορός ως προς το θάνατο του Ετεοκλή και του Πολυνείκη σύμφωνα με όσα αναφέρει στην πάροδο για το γεγονός αυτό;
7. Ποιος λόγος προκάλεσε την επέμβαση του Δία κατά των επιτιθεμένων εναντίον της Θήβας;

⁶ Για την απάντηση βλ. εισαγωγή, σ. 20 και Αν. Στέφος, «Η διδασκαλία των χορικών της Αντιγόνης του Σοφοκλή», Σεμινάριο 10, ΠΕΦ, Αθήνα 1988.

⁷ α) Προσφώνηση του ήλιου. β) Ο Πολυνείκης με στρατό εναντίον της Θήβας. γ) Ο Δίας κεραυνοβολεί τους υβριστές. δ) Η φυγή των Αργείων και ο αμοιβαίος φόνος των αδελφών. ε) Χαιρετισμός και ύμνοι προς τη Νίκη. στ) Είσοδος του Κρέοντα.

8. Να αναφέρετε σύντομα τα σχετικά με την επιχείρηση των «Έπτά επί Θήβας». Από πού μας είναι γνωστή και ποια κατάληξη είχε; Να κάνετε ιδιαίτερη αναφορά στη δράση του Ετεοκλή και του Πολυνείκη.
9. Να συγκρίνετε την εικόνα του αετού και του δράκου (110-126) με την αντίστοιχη που χρησιμοποιεί ο Όμηρος στην *Ιλιάδα* (Μ 200-210) και να επισημάνετε γιατί οι Θηβαίοι συνδέονται άμεσα με τη μορφή του δράκου.⁸
10. Με ποιες γιορταστικές εκδηλώσεις καλεί ο χορός τους Θηβαίους να γιορτάσουν τη νίκη τους;
11. Ποιες πληροφορίες μας δίνει ο χορός στο τέλος της παρόδου για τον Κρέοντα και για τη συγκέντρωση που κάλεσε και ποιες υπόνοιες δημιουργούνται στο κοινό γι' αυτά που θα ακολουθήσουν;⁹

⁸ Ομήρου *Ιλιάδα*, Μ 200-210, μετάφραση Ν. Καζαντζάκη - Ι. Θ. Κακριδή, ΟΕΔΒ, 1994.
Οι Τρώες πολιορκούν το στρατόπεδο των Αχαιών στην παραλία της Τροίας:

*«..... σημάδι ξάφνου βλέπουν,
έναν αϊτό ψηλοπετάμενο, ξερβιά μεριά απ' τ' ασκέρι,
κι εκράτα αιματωπό στα νύχια του θεριακωμένο φίδι,
που ζούσε ακόμα και σπαρτάριζε και πάλευε αντρειωμένα·
κι ως το κρατούσε, αναδιπλώνοντας τον δάγκασε στο στήθος ,
πλάι στο λαιμό, και αυτός το πέταξε, του πόνου αφανισμένος,
και απά στη γη να πέσει το άφηκε, καταμεσός στ' ασκέρι,
κι έπειτα πέταξε κλαγγάζοντας μες τις πνοές του ανέμου.
Κι οι Τρώες ανατρίχιασαν βλέποντας το πλουμιστό το φίδι
πεσμένο εκεί, του βροντοσκούταρου του Δία τρανό σημάδι.»*

⁹ «Στο τέλος ο προΐδεασμός των θεατών για την ύβρη του Κρέοντα προετοιμάζεται έμμεσα και αριστοτεχνικά. Ο εξάρχων του χορού, με το μεγαλοπρεπή ρυθμό των αναπαιστών, προαναγγέλλει στους στίχους 155-161 την άφιξη του Κρέοντα και δίνει χαρακτηριστικά στοιχεία -όνομα, αξίωμα, συνθήκες με τις οποίες ανέλαβε την εξουσία, χρόνο ανόδου στο θρόνο, αιτία παρόδου του χορού, σύσταση, ηλικία και τρόπο πρόσκλησης- υποβοηθώντας έτσι την επιβλητική παρουσία του νικητή στρατηγού και προετοιμάζοντας την προβολή της φυσιογνωμίας του.» Αν. Στέφος, «Η διδασκαλία των χορικών της *Αντιγόνης του Σοφοκλή*», Σεμινάριο 10, ΠΕΦ, Αθήνα 1988. Ο χορός με την παρατήρησή του, ότι «το μυαλό του (Κρέοντα) πελάγωσε», αφήνει υπόνοιες ότι ο λόγος της συγκέντρωσης δεν είναι ευχάριστος ή ακόμη ότι ο Κρέων δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί στο αξίωμα και στις υποχρεώσεις που ανέλαβε.

5.2 Ερμηνευτική ερώτηση κλειστού τύπου

1. Να βάλετε σε κύκλο τις απαντήσεις που θεωρείτε σωστές.

Στους στίχους 100 - 161 ο Χορός:

- α) Υποβαθμίζει την πράξη του Πολυνείκη.
- β) Αποδίδει την τύχη των Αργείων στην κακή οργάνωση της εκστρατείας τους.
- γ) Δε γνωρίζει τη διαταγή του Κρέοντα για την απαγόρευση της ταφής του Πολυνείκη.
- δ) Πιστεύει ότι ο Δίας τηρεί ουδέτερη στάση στη διαμάχη Αργείων - Θηβαίων.

6. Στίχοι 162 - 277 (από μετάφραση)

6.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Να χωρίσετε τους στίχους 162-277 σε δυο θεματικές ενότητες και να δώσετε έναν τίτλο για καθεμιά.
2. Από ποιο σημείο βγαίνει ο Κρέοντας στη σκηνή; Να περιγράψετε την εξωτερική του εμφάνιση.
3. Ποια εντύπωση προκαλεί, κατά τη γνώμη σας, η όλη παρουσία του Κρέοντα στο χορό και στους θεατές;
4. Να χωρίσετε το λόγο του Κρέοντα (162-210) σε ενότητες και να αποδώσετε επιγραμματικά το περιεχόμενο της καθεμιάς.
5. Ποιες επισημάνσεις κάνει ο Κρέοντας στην αρχή του λόγου του και πού αποβλέπει¹⁰;
6. Ποιες αρετές του ηγέτη τονίζει ιδιαίτερα στις προγραμματικές του δηλώσεις ο Κρέοντας ως απαραίτητες για την άσκηση της εξουσίας;¹¹
7. Ποια αξία θεωρεί σπουδαιότερη απ' όλες για τους πολίτες στις προγραμματικές του δηλώσεις ο Κρέοντας και πώς τη δικαιολογεί;
8. Να συζητήσετε στην τάξη, αν η αξία που δίνει ο Κρέοντας στην «πατρίδα» είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη και αποδεκτή από τους Αθηναίους της εποχής του Σοφοκλή ή έχει διαχρονική ισχύ. Νομίζετε ότι ο Κρέοντας εδώ πράγματι πιστεύει στην αξία της «ευνομούμενης πόλης» ή λέει όλα αυτά περισσότερο, για να δικαιολογήσει τις αποφάσεις του για τους δυο νεκρούς;
9. Ποιες είναι οι αποφάσεις του Κρέοντα για τα δυο νεκρά αδέρφια και με ποια επιχειρήματα τις στηρίζει;

¹⁰ *Επισημαίνει: α) Τη νομιμοφροσύνη του χορού απέναντι στον Οιδίποδα και στα παιδιά του και β) Το νόμιμο τρόπο με τον οποίο ανέλαβε την εξουσία ο ίδιος. Αποβλέπει: α) Να κερδίσει την υποστήριξη του χορού επαινώντας την αφοσίωσή του στο θρόνο και β) Να υποδείξει έμμεσα ότι αναμένει κι αυτός την ίδια αφοσίωση από το χορό, μιας και ανέλαβε την εξουσία με απολύτως νόμιμο τρόπο.*

¹¹ Βλέπε σχόλια σχολικού βιβλίου, σ. 147.

10. Ποια είναι η πρώτη εντύπωση που αποκτά κανείς ακούγοντας το λόγο του Κρέοντα; Να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητά του με βάση τα στοιχεία του κειμένου.
11. Συμφωνεί ο χορός και επιδοκιμάζει τις αποφάσεις του Κρέοντα ή όχι; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
12. α) Από ποιο σημείο του θεάτρου εισέρχεται ο φύλακας στη σκηνή;
β) Να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα του, όπως προκύπτει από το κείμενο.
13. Ο Κρέοντας φαίνεται να αγανακτεί με το φύλακα. Να εξηγήσετε γιατί.
14. Γιατί ο φύλακας διστάζει να ανακοινώσει την είδηση που έφερε για τον Κρέοντα;
15. Ποιες λεπτομέρειες σχετικά με την ταφή του Πολυνείκη θεωρεί ο φύλακας αναγκαίο να αναφέρει στον Κρέοντα; Να τις σημειώσετε επιγραμματικά και να εξηγήσετε τι κυρίως θέλει να επιτύχει με τη μακροσκελή του αφήγηση.
16. Να συγκεντρώσετε πληροφορίες και στοιχεία από το κείμενο και να περιγράψετε το ήθος του φύλακα. Ποια αίσθηση προκαλεί στους θεατές η παρουσία του στη σκηνή;
17. Ποια σημασία έχει για το κύρος του Κρέοντα ως αρχηγού της πόλης η είδηση της ταφής του Πολυνείκη και πώς τη δέχεται ο ίδιος;

6.2 Ερμηνευτική ερώτηση συνδυασμού κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Να βάλετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο των προτάσεων είναι σωστό ή λαθεμένο.

Ο φύλακας:

	Σωστό	Λάθος
α) Παρουσιάζεται στον Κρέοντα ευχαριστημένος.	☐	☐
β) Έρχεται με την ελπίδα ότι δε θα τιμωρηθεί από τον Κρέοντα.	☐	☐
γ) Είδε το δράστη της ταφής.	☐	☐
δ) Περιγράφει τη φιλονικία των φρουρών.	☐	☐
ε) Υποστηρίζει ότι οι ενέργειες όλων των φυλάκων για τη γνωστοποίηση του γεγονότος ήταν αυθόρμητες.	☐	☐

B. Να αιτιολογήσετε την επιλογή μιας σωστής πρότασης.

7. Στίχοι 278 - 314

7.1 Ερμηνευτικές ρωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια γνώμη εκφράζει ο χορός για την πράξη της ταφής που ανακοίνωσε πριν από λίγο ο φύλακας;
2. Ποιες αντιδράσεις προκαλεί στον Κρέοντα η υπόθεση του χορού σχετικά με την ταφή του Πολυνείκη και ποια στοιχεία του χαρακτήρα του αποκαλύπτονται;
3. Ποια αντίληψη έχει ο Κρέοντας για τη δικαιοσύνη των θεών και για την κρίση τους απέναντι στο νεκρό Πολυνείκη;
4. Ποια κίνητρα αποδίδει ο Κρέοντας σ' αυτούς που θεωρεί υπεύθυνους για την ταφή του Πολυνείκη;
5. Ποια θεωρία αναπτύσσει ο Κρέοντας για τη χρήση και τη δύναμη του χρήματος;
6. Ποιες υποθέσεις κάνει ο Κρέοντας σχετικά με τον δράστη της ταφής και τα κίνητρό του;
7. Ο Κρέοντας είναι βέβαιος ότι την εντολή του την παραβίασαν πολιτικοί του αντίπαλοι. Τι συνέβη όμως στην πραγματικότητα και τι είναι αυτό που εμποδίζει τον Κρέοντα να αντιληφθεί την αλήθεια¹²;
8. Με ποιο τρόπο ο Κρέοντας προσπαθεί να πληροφορηθεί από το φύλακα το δράστη της ταφής; Ποια στοιχεία του χαρακτήρα του μπορούμε να συναγάγουμε από τη συμπεριφορά του;

¹² Ο Κρέοντας κινείται ανάμεσα στην καχυποψία από τη μια πλευρά και τον υπερβολικό ζήλο στην άσκηση των καθηκόντων του από την άλλη. Στην προσπάθειά του όμως να αναδειχθεί άξιος ηγέτης, υψώνεται ασυναίσθητα σε θέση απ' όπου φαίνεται να ρυθμίζει με τις αποφάσεις του τα πράγματα όχι μόνο του πάνω, αλλά και του κάτω κόσμου. Η υπερβολική σιγουριά του ότι ενεργεί δίκαια, τον οδηγεί σε πλάνη, από την οποία με κανένα τρόπο δεν μπορεί να ξεφύγει.

Ο Κρέοντας δεν αντιλαμβάνεται ότι με τις διαταγές του υπερβαίνει την εξουσία που έχει ως κοσμικός άρχοντας. Το τραγικό γι' αυτόν είναι ότι στην προκειμένη περίπτωση ενεργεί με υπερβολικό ζήλο και σκοπός του είναι να υπηρετήσει την πόλη του δίκαια. Έτσι, την τοποθετεί ως υπέρτατη αξία πάνω από τους άγραφους νόμους, κάτι που αποτελεί ύβρη απέναντι στους θεούς, σύμφωνα με την αντίληψη του Σοφοκλή.

9. Να αναπτύξετε την άποψή σας για το χαρακτήρα του Κρέοντα, όπως προκύπτει από τη μέχρι τώρα συμπεριφορά του. Να κρίνετε ιδίως τον τρόπο που σκέπτεται και τον τρόπο που συμπεριφέρεται απέναντι στους υπηκόους του.
10. Ποιες συμφορές φέρνει στους ανθρώπους το χρήμα σύμφωνα με τη θεωρία του Κρέοντα; Να αναφέρετε παραδείγματα από την ιστορία, τα οποία επαληθεύουν την παραπάνω θεωρία.

7.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Να συνδέσετε κάθε φράση της Α στήλης με το λογοτεχνικό σχήμα της Β στήλης που της αντιστοιχεί. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A

B

1. κακόν νόμισμα ἔβλαπτε	α. προσωποποίηση
2. ἄργυρος πόλεις πορθεῖ	β. ζεύγμα
3. φρένας χρηστάς πρὸς αἰσχροῦ πράγματα	γ. μεταφορά
4. πυρώσων ναοὺς κἀναθήματα	δ. περίφραση
5. λέγων ... λέγεις ... λέγων (280-282)	ε. αντίθεση
	ζ. επανάληψη
	η. υπερβατό

2. A. Να βάλετε σε κύκλο τις απαντήσεις που θεωρείτε σωστές.
 - α) Ο Χορός πιστεύει ότι ίσως η ταφή του Πολυνείκη είναι θεόσταλτο έργο.
 - β) Ο Κρέοντας συμφωνεί με την άποψη του Χορού.
 - γ) Ο Κρέοντας θεωρεί τους φύλακες αθώους.
 - δ) Ο Κρέοντας θεωρεί τη φιλοχρηματία κίνητρο κάθε κακής πράξης.
- B. Να αιτιολογήσετε την επιλογή μιας σωστής και μιας λαθεμένης πρότασης.

7.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. λέγων, ἔκρυπτον, ἦλθε, μάθητε, φιλεῖν, ἴδοις: Από τους παραπάνω ρηματικούς τύπους:

α) Να επισημάνετε όσους είναι αόριστοι β΄.

β) Να τους μεταφέρετε στις άλλες εγκλίσεις του ίδιου χρόνου στο πρόσωπο και στη φωνή που βρίσκονται.

γ) Να γράψετε τα απαρέμματα και τις μετοχές του ίδιου χρόνου.

Αόριστος β΄					
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτικ ή	Απαρέμματο	Μετοχή

2. Να γράψετε τα ρήματα των παρακάτω προτάσεων σε όλους τους χρόνους της οριστικής στο πρόσωπο και τη φωνή που βρίσκονται:

- ἡ ξύννοια βουλεύει πάλαι (279).....
- λέγεις γάρ οὐκ ἀνεκτά (282)
- ὡς εὐεργέτην ἔκρυπτον αὐτόν (285)
- οὐδ' ὑπό ζυγῶ λόφον δικαίως εἶχον (292)
- τόδ' ἐκδιδάσκει καί παραλλάσσει φρένας (298)

3. φιλεῖν, λέγειν, ἔχειν, εὐρόντες: Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στη σωστή θέση στον παρακάτω πίνακα και να συμπληρώσετε τον ίδιο τύπο στους υπόλοιπους χρόνους.

	Απαρέμματο			Μετοχή
Ενεστώτας				
Μέλλων				
Αόριστος				
Παρακείμενος				

4. δοῦναι < δίδωμι, ἴστασθαι < ἴσταμαι: Στις φράσεις που ακολουθούν δίνονται τύποι των παραπάνω ρημάτων που χρησιμοποιούνται και σήμερα. Να τους επισημάνετε και να τους αναγνωρίσετε γραμματικά. (Δίνονται σε πολυτονικό για να διευκολυνθείτε στην αναγνώριση).

- τό δοῦναι καί λαβεῖν
- δός ἡμῖν σήμερον τόν ἄρτον...
- ὁ προϋστάμενος τῆς εἰσαγγελίας
- τό ἀπολυταρχικό καθεστώς
- ἡ καθεστηκυῖα τάξι
- Χριστός ἀνέστη
- ἀναστάς ὁ Ἰησοῦς ἀπό τοῦ τάφου
- ἀπορῶ καί ἐξίσταμαι
- οἱ ἀπόψεις δίστανται
- τά βιβλία ἐκδίδονται
- ἀποδόθηκαν τιμές
- οἱ παριστάμενοι τόν ἀποδοκίμασαν

5. Τα παρακάτω ουσιαστικά να γραφούν στην ίδια πτώση του αντίθετου αριθμού:

τό ἔργον		τούς θεούς	
τῆς ὀργῆς		τά πράγματα	
ὁ γέρον		τοῖς ἀνθρώποις	
ὁ δαίμων		τήν ὕβριν	
τήν πρόνοιαν		τῷ χρόνῳ	
τόν εὐεργέτην		τοῦ τάφου	
τούς ναούς		τό κέρδος	
τῆς πόλεως		τό νόμισμα	
οἱ ἄνδρες		τάς πόλεις	
		τῶν δόμων	

6. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της Α στήλης συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της Β στήλης που τους αντιστοιχούν. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

Α	Β
1. δεῖ	α. αντιθετικός σύνδεσμος
2. πότερον	β. επίθετο β' κλίσης
3. ὑπό	γ. ουσιαστικό α' κλίσης
4. κακόν	δ. ερωτηματική αντωνυμία
5. εἰδότες	ε. μετοχή ενεστώτα
6. ζυγῶ	στ. πρόθεση
7. πρίν	ζ. χρονικός σύνδεσμος
8. ἥ	η. οριστική ενεστώτα
	θ. διαζευκτικός σύνδεσμος
	ι. ουσιαστικό β' κλίσης

7.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «ἄναξ, ἐμοί τοι, μή τι καί θεήλατον
τοῦργον τόδ', ἡ ξύννοια βουλευέει πάλαι» (278-279)
«παῦσαι, πρίν ὀργῆς κάμει μεστῶσαι λέγων,
μή ἴφευρεθῆς ἄνους τε καί γέρων ἅμα.» (280-281)
«πότερον ὑπερτιμῶντες ὡς εὐεργέτην
ἔκρυπτον αὐτόν, ὅστις ἀμφικίονας
ναούς πυρώσων ἦλθε κάναθήματα
καί γῆν ἐκείνων καί νόμους διασκεδῶν;» (284-287)
 - α) Να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις.
 - β) Να επισημάνετε ποιες από αυτές είναι ονοματικές, ποιες επιρρηματικές και ποια είναι η συντακτική τους θέση.
 - γ) Στους στίχους 284-287 να χαρακτηρίσετε τις μετοχές και να αιτιολογήσετε το χρόνο τους.

2. «οὐδέν γάρ ἀνθρώποισιν οἶον ἄργυρος
κακόν νόμισμ' ἔβλαστε τοῦτο καί πόλεις
πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων
τόδ' ἐκιδάσκει καί παραλλάσσει φρένας
χρηστάς πρὸς αἰσχροῦ πράγμαθ' ἴστασθαι βροτῶν
πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν
καί παντός ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι.» (295-301):
Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις λέξεις: νόμισμα, ἄνδρας, δόμων,
χρηστάς, βροτῶν, πανουργίας, παντός.
3. «ἐκ τῶν γάρ αἰσchrῶν λημμάτων τοὺς πλείονας
ἀτωμένους ἴδοις ἂν ἢ σεσωσμένους» (313-314)
α) Να δικαιολογήσετε το εἶδος των μετοχῶν
β) Να βρεῖτε τον α' και β' ὄρο σύγκρισης και να ἐπισημάνετε τον τρόπο
εκφορᾶς του β' ὄρου.
4. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων, ὥστε να
χαρακτηρίζεται η συντακτικὴ θέση των λέξεων.
- ὄργῆς (280): εἶναι του μεστῶσαι
 - γέρων (281): εἶναι στο ενν. σύ (υποκ. του 'φευρεθῆς)
 - θεοῦς (288): εἶναι της μετοχῆς τιμῶντας
και του
 - φέροντες (290): εἶναι μετοχή
 - δικαίως (292): εἶναι
 - ὡς δοῦναι δίκην (303): εἶναι δευτερεύουσα πρόταση
 - ὄρκιος (305): εἶναι στο ενν. ἐγώ
 - φιλεῖν (312): εἶναι ἀπαρέμφατο του
 - τό κερδαίνειν (312): εἶναι ἀπαρέμφατο του

7.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - *θεήλατον τοῦργον τόδ' (ἐστίν)* (278-279).....
 - *ἦλθε ναοὺς πυρώσων* (286).....
 - *οὐδ' ὑπὸ ζυγῷ λόφον εἶχον* (291-292).....
 - *τοῦτο καὶ πόλεις πορθεῖ* (296-297).....
 - *οὐκ ἔστιν* (289).....
 - *τούτους ἐξεπίσταμαι καλῶς* (293).....
 - *οὐ δεῖ τό κερδαίνειν φιλεῖν* (312).....
 - *ὡς δοῦναι δίκην* (303).....
2. Να γράψετε στα νέα ελληνικά από ένα συνώνυμο για τις παρακάτω λέξεις: *πυρῶ, δόμος, βροτός, δυσσεβής, πορθῶ.*
3. *θεήλατον* Με το β' συνθετικό να σχηματίσετε δέκα σύνθετες λέξεις (ουσιαστικά ή επίθετα) στα νέα ελληνικά.
4. Σε ποιες λέξεις της στήλης Β αντιστοιχούν αυτές της στήλης Α; (Μια λέξη της στήλης Β περισσεύει).

A	B
1. ἐπίσταμαι	α. αγαπώ
2. ἀνύτω	β. παρασύρομαι
3. στέργω	γ. υπόλοιπο
4. παράγομαι	δ. ο αυχέννας
5. βροτός	ε. γνωρίζω καλά
6. λόφος	στ. θνητός
7. λῆμμα	ζ. εκτελώ, κατορθώνω
	η. κέρδος

8. Στίχοι 315 - 331

8.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια κατηγορία αντιμετωπίζει ο φύλακας από τον Κρέοντα και με ποιους φραστικούς ελιγμούς προσπαθεί να αμυνθεί;
2. Να επισημάνετε τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν το ήθος του φύλακα, όπως παρουσιάζεται στο διάλογό του με τον Κρέοντα (315 - 331).
3. Πως κρίνετε τη συμπεριφορά του Κρέοντα απέναντι στο φύλακα; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία μέσα από το διάλογο (315 - 331).
4. Σε ποια ψυχολογική κατάσταση βρίσκονται ο φύλακας και ο Κρέοντας σ' αυτό το απόσπασμα (315 - 331); Να καταγράψετε τα συναισθήματά τους και να αναζητήσετε τις αιτίες που τα προκαλούν.
5. Ο φύλακας φεύγοντας λέει πως για την ανέλπιστη σωτηρία του χρωστά στους θεούς μεγάλη χάρη. Πόσο δικαιολογημένοι ήταν οι φόβοι του μήπως τιμωρηθεί καθώς και η ανακούφιση που ένωσε στο τέλος;
6. Ποια σημασία έχει στην ελληνική παράδοση το χρέος της ταφής των νεκρών; Στα πλαίσια αυτής της παράδοσης πώς αξιολογείτε τη διαταγή του Κρέοντα καθώς και την παραβίασή της;

8.2 Ερμηνευτική ερώτηση συνδυασμού κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Ο Κρέοντας, αν και δεν έχει αποδείξεις, κατηγορεί τον φύλακα ότι αυτός έκανε την ταφή και μάλιστα ότι πούλησε τη συνείδησή του για τα χρήματα: Πώς εξηγείται αυτή η στάση του Κρέοντα απέναντι στο φύλακα.

A. Να σημειώσετε ποιες από τις παρακάτω ερμηνείες θεωρείτε εύστοχες σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχουμε ως τώρα για τον Κρέοντα.

- a) Πιστεύει ότι πράγματι ο φύλακας εξαγοράστηκε από αντιπάλους του που αμφισβητούν τη βασιλική του εξουσία.
- β) Νιώθει προσωπικά υπεύθυνος για τη δυνατότητα που δόθηκε στο δράστη της ταφής και ξεσπά πάνω στο φύλακα.

- γ) Δεν πιστεύει ότι ο φύλακας έθαψε τον Πολυνείκη, αλλά είναι σίγουρος ότι αυτός γνωρίζει το δράστη και θέλει να τον αναγκάσει να τον αποκαλύψει.
- δ) Δεν έχει σημασία αν ο φύλακας είναι ένοχος ή όχι. Ένας βασιλιάς έτσι πρέπει να φέρεται στους στρατιώτες του, αν θέλει να τον υπολογίζουν.
- ε) Ο Σοφοκλής παρουσιάζει έτσι τον Κρέοντα, ώστε να τον αντιπαθήσει το κοινό και να στρέψει όλη του τη συμπάθεια στην Αντιγόνη.

B. Να αιτιολογήσετε τις επιλογές σας. (Υπάρχουν δυο εύστοχες απαντήσεις)

8.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. «ἢ δεινόν ᾧ δοκεῖ γε καί ψευδῆ δοκεῖν» (323): Να τοποθετήσετε καθέναν από τους υπογραμμισμένους ρηματικούς τύπους στη σωστή θέση του πίνακα και να συμπληρώσετε τα κενά.

Ενεστώτας			
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
Απαρέμφατο			
Ενεστώτας	Μέλλον	Αόριστος	Παρακείμενος

2. Να συμπληρώσετε τους πίνακες:

Μέλλον					
Οριστική	Ευκτική	Απαρέμφατο	Μετοχή		
φανεῖτε					
ᾔψει					
δώσεις					
Παθητικός Αόριστος					
Οριστική	Υποτακτ.	Ευκτική	Προστακτ.	Απαρέμφ.	Μετοχή
	ληφθῆ				
		εὔρεθείη			
					σωθείς ¹³

¹³ Να συμπληρωθεί στον πίνακα το β' πληθυντικό.

3. Α. Να σημειώσετε X στη στήλη «σωστό» ή στη στήλη «λάθος», αν νομίζετε ότι η αντίστοιχη πρόταση είναι σωστή ή λαθεμένη.

	Σωστό	Λάθος
• <i>ἐάν</i> : είναι υποθετικός σύνδεσμος	☐	☐
• <i>τά δειλά</i> : είναι επίθετο β' κλίσης	☐	☐
• <i>οὕτως</i> : είναι δεικτική αντωνυμία	☐	☐
• <i>προδοῦς</i> : είναι μτχ. β' αορίστου του ρ. <i>προδίδωμι</i>	☐	☐
• <i>σύ</i> : είναι προσωπική αντωνυμία β' προσ.	☐	☐
• <i>ἐμῆς</i> : είναι προσωπική αντωνυμία α' προσ.	☐	☐
• <i>χάριν</i> : είναι ουσιαστικό γ' κλίσης	☐	☐

Β. Να διορθώσετε τα λάθη ξαναγράφοντας τις προτάσεις, όπου χρειάζεται.

.....

.....

.....

.....

.....

8.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «οὐκ οἶσθα ὡς καί νῦν ἀνιαρῶς λέγεις;» (316)

«.....εἰ δέ ταῦτα μή

φανεῖτέ μοι τούς δρῶντας, ἐξερεῖθ' ὅτι

τά δειλά κέρδη πημονάς ἐργάζεται.

ἀλλ' εὐρεθείη μὲν μάλιστ'· ἐάν δέ τοι

ληφθῆ τε καί μή, τοῦτο γάρ τύχη κρινεῖ» (324-328)

α) Να εντοπίσετε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις.

β) Ποιες από αυτές είναι ονοματικές και ποια η συντακτική τους θέση;

γ) Να χαρακτηρίσετε τους υποθετικούς λόγους.

2. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τη συντακτική τους θέση που δηλώνεται στη στήλη Β.

A	B
1. στραφείς	α. επιθ. προσδ. στο <i>λύπην</i>
2. τό ἔργον	β. αιτιολογική μετοχή
3. τήν ἐμήν	γ. δοτική προσωπική
4. μοι	δ. επιθ. προσδ. στο <i>χάριν</i>
5. ἐλθόντα	ε. αντικείμενο στο <i>ὀφείλω</i>
6. σωθείς	στ. χρονική μετοχή
7. τοῖς θεοῖς	ζ. υποθετική μετοχή
8. πολλήν	η. αντικείμενο στο <i>ποιήσας</i>
	θ. δοτική χαριστική
	ι. αντικείμενο στο <i>φανεῖτε</i>
	ια. κατηγορηματική μετοχή
	από το

3. «οὐκ οἶσθα καί νῦν ὡς ἀνιαρῶς λέγεις;» (316)
«ἐν τοῖσιν ὡσὶν ἢ ἐπὶ τῇ ψυχῇ δάκνη;» (317)
«καί ταῦτ' ἐπ' ἀργύρῳ γε τήν ψυχὴν προδοῦς» (322)
«ἀλλ' εὐρεθείη μὲν μάλιστα» (327)

Να εντοπίσετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς του κειμένου (όπως και αν εκφέρονται) και να γράψετε ποια επιρρηματική σχέση δηλώνει καθένας.

4. «ὁ δρῶν σ' ἀνιᾶ τάς φρένας, τά δ' ὦτ' ἐγώ» (319)
«τά δειλά κέρδη πημονάς ἐργάζεται» (326)

Ποια συντακτική θέση έχουν οι αιτιατικές στους παραπάνω στίχους;

8.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις:

- *ὁ δρωῶν σ' ἀνιᾶ* (319)
- *καί νῦν ἀνιαρῶς λέγεις* (316).....
- *τήν ψυχὴν προδούς* (322).....
- *κόμπευε νῦν τήν δόξαν* (324).....
- *τά δειλά κέρδη* (326).....
- *καί νῦν γάρ ἐκτός ἐλπίδος* (330).....

2. Να γράψετε παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα στα νέα ελληνικά από τους παρακάτω ρηματικούς τύπους του κειμένου:

	ουσιαστικό	επίθετο
<i>(ἐκ)πεφυκός</i>
<i>προδούς</i>
<i>κρινεῖ</i>
<i>ᾔψει</i>
<i>εὐρεθείη</i>

3. *γιγνώσκω, χαίρω*:

- α) Να γράψετε τρία συνώνυμα κάθε ρήματος στα αρχαία ελληνικά.¹⁴
β) Να γράψετε για καθένα τρεις ομόρριζες λέξεις στα νέα ελληνικά.

4. Να εντοπίσετε στο κείμενο τις λέξεις που σχετίζονται ετυμολογικά με τις παρακάτω: *οφειλέτης, ενώτιο, δάκος, δήλωση, δήγμα, διάκριση, δραστηκός, δηκτικός, πρόσωπο, στροφή, άχαρος, κριτής*.

¹⁴ γινώσκω: ο=δα, πίσταμαι, γνωρίζω
χαίρω: γάλλομαι, τέρπομαι, δομαι, εἰθυμ-, εἰφραίνομαι.

5. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις συνώνυμές τους στη στήλη Β. (Μια λέξη της στήλης Β περισεύει).

A	B
1. ἀνιῶ	α. τέρομαι
2. δαίδω	β. ἄχθομαι
3. χαίρω	γ. δέδοικα
4. γιγνώσκω	δ. ὀφλισκάνω
5. ὀφείλω	ε. ἐπίσταμαι
	στ. παρέχω

9. Στίχοι 332 - 375 (από μετάφραση)

9.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Σε ποια επιτεύγματα του ανθρώπου αναφέρεται ο χορός στην α' στροφή και αντιστροφή;
2. α) Σε ποια πνευματικά επιτεύγματα αναφέρεται ο χορός στη β' στροφή;
β) Ποιος ήταν ο ρόλος τους στην εξέλιξη του πολιτισμού;
3. Ποιο πρόβλημα αποτελεί, κατά την άποψη του χορού, εμπόδιο στην εξελικτική πορεία του ανθρώπου και ποιες κρίσεις διατυπώνει ο χορός γι' αυτό;
4. Ποιο συγκεκριμένο περιεχόμενο δίνει ο χορός στις έννοιες του καλού και του κακού στη β' αντιστροφή και γιατί;
5. Ποια συναισθήματα νομίζετε ότι δημιουργεί στους θεατές ο ύμνος του χορού στα επιτεύγματα του ανθρώπου;
6. Γιατί ο ποιητής δε σχολιάζει την αδυναμία του ανθρώπου μπροστά στο θάνατο, ενώ διατυπώνει την άποψή του για το καλό και το κακό;
7. Ποια είναι η μοίρα του ανθρώπου, όπως την επισημαίνει ο χορός στη β' στροφή;
8. Πώς χαρακτηρίζεται η Γη από το χορό στην α' στροφή; Γιατί γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σ' αυτήν; Να λάβετε υπόψη στην απάντησή σας ό,τι γνωρίζετε από τη μυθολογία για τη θεοποίησή της και τα ονόματα που της αποδίδονται.
9. Να επισημάνετε τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο ποιητής, να δείξετε τη λειτουργία τους μέσα στο κείμενο και να εκτιμήσετε τη λογοτεχνική τους αξία.
10. Ο χορός στους στίχους 278-279 χαρακτηρίζει θεόσταλη την ταφή του Πολυνείκη. Ποια άποψη διατυπώνει γι' αυτή στο πρώτο στάσιμο. Συμφωνεί με την τελευταία του παρατήρηση ή όχι; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
11. Κατά μια άποψη δεν υπάρχει καμία σχέση της οδής με το μύθο. Συμφωνείτε ή όχι; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

12. Όσοι αποδέχονται τη σχέση μεταξύ ωδής και μύθου, διαφοροποιούνται ως προς το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται ο χορός. Άλλοι υποδεικνύουν ως δράστη της ταφής τον Κρέοντα και άλλοι τον Πολυνείκη. Να διατυπώσετε τους προβληματισμούς σας για κάθε περίπτωση και να γράψετε ποια από τις απόψεις αυτές είναι, κατά τη γνώμη σας, σωστή.
13. Ποιος είναι ο ιδανικός τύπος πολίτη σύμφωνα με την άποψη του χορού;
14. Ποια σημασία δίνει ο χορός στα επιτεύγματα του τεχνολογικού πολιτισμού και ποια δίνουμε εμείς σήμερα;
15. Να παραλληλίσετε το περιεχόμενο της ωδής με τους στίχους 462-506 από τον Προμηθέα Δεσμώτη¹⁵ και να κάνετε τις παρατηρήσεις σας.

¹⁵ Βλ. *Δραματική Ποίηση*, Γ' Γυμνασίου, Αισχύλου: *Προμηθέας Δεσμώτης*, μετάφραση Ι. Γρυπάρη - Θ. Σταύρου, ΟΕΔΒ 1994.

10. Στίχοι 376 - 440 (από μετάφραση)

10.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Με ποιους χαρακτηρισμούς αναγγέλλει ο κορυφαίος του χορού την είσοδο της Αντιγόνης στη σκηνή και ποια συναισθήματα προκαλεί στο χορό η εμφάνισή της;
2. Ποια αλλαγή παρατηρείτε στη συναισθηματική κατάσταση του φύλακα σε σχέση με την εμφάνισή του στο πρώτο επεισόδιο;
3. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, τα συναισθήματα των θεατών, καθώς παρακολουθούν την Αντιγόνη να οδηγείται από το φύλακα μπροστά στον Κρέοντα;
4. Ποιες γνωμικές φράσεις χρησιμοποιεί ο φύλακας και σε ποιες διαπιστώσεις μας οδηγούν σχετικά με την προσωπικότητά του;
5. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται ο φύλακας δίνει μια νότα ευθυμίας μέσα στο δραματικό κλίμα που δημιουργεί η παρουσία της Αντιγόνης στη σκηνή. Τι επιδιώκει με την “κωμική” παρουσία του ο ποιητής; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
6. Στους στίχους 390-391 ο φύλακας είχε δηλώσει ότι στο εξής δε θα έβλεπε ποτέ τον Κρέοντα. Πώς δικαιολογεί τώρα τη νέα του εμφάνιση ενώπιόν του;
7. Τι υποδηλώνει ο προσωπικός τόνος των λόγων του φύλακα στους στίχους 399-400;
8. Ποια είναι τα συναισθήματά σας καθώς παρακολουθείτε το φύλακα να παραδίδει στον Κρέοντα την Αντιγόνη (397-399);
9. Πού αποβλέπουν οι αλληπάλληλες ερωτήσεις του Κρέοντα προς το φύλακα (401-406);
10. Τι διαπιστώνουμε σχετικά με το ήθος των φυλάκων από τους στίχους 412-414;
11. Να περιγράψετε την εικόνα της φύσης (415-421) και να κρίνετε την εξήγηση που δίνουν οι φύλακες για το φυσικό φαινόμενο που παρουσιάζεται.

12. Με ποιο λογοτεχνικό σχήμα παρουσιάζεται η αντίδραση της Αντιγόνης στους στίχους 423-428; Να το αποδώσετε με δικά σας λόγια και να το αξιολογήσετε.

10.2 Ερμηνευτική ερώτηση συνδυασμού κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Α. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα της απάντησης που θεωρείτε σωστή.
Στο Α' στάσιμο (332-375) ο Χορός:
- α) Τάσσεται κατηγορηματικά υπέρ του θεϊκού νόμου.
 - β) Εκφράζει το θαυμασμό του για τον άνθρωπο και τα επιτεύγματά του.
 - γ) Αναφέρεται στις λεπτομέρειες της ταφής.
 - δ) Συμφωνεί με την πράξη της ταφής.
 - ε) Καταδικάζει την ανυπακοή της Αντιγόνης στους νόμους του άρχοντα.
 - στ) Εκφράζει τους φόβους του για τη θεϊκή οργή.
- Β. Να αιτιολογήσετε τη σωστή, κατά τη γνώμη σας, απάντηση.

11. Στίχοι 441 - 472

11.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Όταν η Αντιγόνη οδηγείται από το φύλακα μπροστά στον Κρέοντα έχει σκυφτό το κεφάλι. Πώς εξηγείτε αυτή της τη στάση και πώς νομίζετε ότι την αντιλαμβάνεται ο Κρέοντας (441-442)¹⁶;
2. Τι επιδιώκει να μάθει με τις ερωτήσεις του ο Κρέοντας από την Αντιγόνη και σε τι αποσκοπεί μ' αυτή την ανάκριση¹⁷;
3. Με ποια επιχειρήματα υπερασπίζεται η Αντιγόνη την πράξη της μπροστά στον Κρέοντα;
4. Πώς ορίζεται η σχέση ανάμεσα στο θείο και στον ανθρώπινο νόμο, σύμφωνα με τις απόψεις που διατυπώνει γι' αυτό το θέμα η Αντιγόνη;
5. Στις φιλοσοφικές αναζητήσεις της εποχής του σχετικά με την υπεροχή του γραπτού ή άγραφου νόμου παίρνει μέρος και ο Σοφοκλής με το έργο του «Αντιγόνη». Ποια άποψη υπερασπίζεται; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
6. Ποια στάση διαμορφώνει η Αντιγόνη μπροστά στον πιθανό πρόωρο θάνατό της και πώς τη δικαιολογεί (460-464);
7. Αντιμέτωπισε η Αντιγόνη αρχικά το δίλημμα σε ποιο νόμο θα έπρεπε να υπακούσει (του Κρέοντα ή των θεών) ή επέλεξε να ακολουθήσει το θεικό νόμο χωρίς προηγουμένως να σκεφθεί τις συνέπειες από την παραβίαση των διαταγών του Κρέοντα; Σε ποια συμπεράσματα καταλήγει κανείς λαμβάνοντας υπόψη του τη μέχρι τώρα εξέλιξη του δράματος¹⁸;

¹⁶ Η Αντιγόνη σκύβει το κεφάλι, επειδή είναι βυθισμένη στις σκέψεις της και όχι από αίσθημα ενοχής ή φόβο. Αγνοεί τον Κρέοντα όπως και τις διαταγές του. Τον περιφρονεί και πιθανόν να μη θέλει να τον βλέπει. Ο Κρέοντας μάλλον πιστεύει ότι η στάση της Αντιγόνης φανερώνει την ενοχή της.

¹⁷ Θέλει τη δημόσια ομολογία της Αντιγόνης ενώπιον όλων. Θέλει να αποδείξει πόσο κακός είναι ο χαρακτήρας της, πόσο πολύ κινδυνεύει η πόλη από τέτοια άτομα. Μπορεί έτσι να στηρίξει και ηθικά τη θανατική της καταδίκη.

¹⁸ Για την Αντιγόνη δεν υπήρξε κανένα δίλημμα. Ο θεικός νόμος ήταν πάντα πάνω από τους νόμους των ανθρώπων. Η στάση της αυτή και η αγάπη για τον αδελφό της την έκανε να μην υπολογίσει τις συνέπειες. Οι τόσες συμφορές που βάρυναν την οικογένειά της και η εκπλήρωση του χρέους της την οδήγησαν στην απόφαση να πεθάνει. Ήταν μια λύση που την προτιμούσε και τη θεωρούσε μικρότερο κακό από το να δεχθεί τις αποφάσεις του Κρέοντα. Με αυτές τις σκέψεις εξουδετερώνει, τουλάχιστον η ίδια, τις απειλές του Κρέοντα ότι θα τη θανατώσει.

8. Με ποια επιχειρήματα η Αντιγόνη αποδεικνύει την υπεροχή των νόμων που υπαγόρευσαν την πράξη της;
9. Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου, όπου η Αντιγόνη αξιολογεί τις διαταγές του Κρέοντα (458-464) και χαρακτηρίζει τον ίδιο.
 - α) Να επισημάνετε την κριτική που ασκεί στον Κρέοντα.
 - β) Ποια εντύπωση σχηματίζει κανείς για την Αντιγόνη ακούγοντάς την να μιλά με αυτό τον τρόπο στον ανώτατο άρχοντα της πόλης;
 - γ) Γιατί νομίζετε ότι ο Σοφοκλής παρουσιάζει με αυτόν τον τρόπο το χαρακτήρα της ηρωίδας¹⁹;
10. Στο λόγο της η Αντιγόνη δεν προβάλλει ως κίνητρο της πράξης της την αδελφική αγάπη, αλλά την πίστη της στους νόμους των θεών. Ποιοι λόγοι οδηγούν, κατά την άποψή σας, την Αντιγόνη να διαλέξει αυτή την τακτική αντιπαράθεσης με τον Κρέοντα ²⁰;

¹⁹ Τα σημεία του κειμένου είναι οι στίχοι 453-454, 458-459 και 470

α) Οι διαταγές του δεν μπορεί να είναι ανώτερες από το θείο νόμο. Ο ίδιος χαρακτηρίζεται εγωιστής και ανόητος, αν πιστεύει ότι η πράξη της ήταν ανόητη.
 β) Φαίνεται τολμηρή, σκληρή, πολύ θαρραλέα και ισχυρογνώμων. γ) Εξυπηρετεί την οικονομία του δράματος. Αντιγόνη και Κρέων υπερασπίζονται δυο διαφορετικές αξίες. Η μετωπική σύγκρουση μεταξύ τους δείχνει το πρακτικό αποτέλεσμα της ιδεολογικής και ηθικής σύγκρουσης (ανάμεσα σε γραπτούς και άγραφους νόμους) που είναι ήδη από την αρχή του δράματος δεδομένη. Στο σημείο αυτό κορυφώνεται η σύγκρουση και με την καταδίκη της Αντιγόνης σε θάνατο αποκτά έντονο δραματικό χαρακτήρα. Η παράτολμη στάση της, της περιφρόνησης των νόμων, μπορεί να δημιουργήσει προς στιγμήν την εντύπωση ότι ο Κρέοντας έχει δίκιο κι αυτή άδικο. Ο Σοφοκλής με τη σύγκρουση των συναισθημάτων και των έντονων χαρακτήρων, θέλει να δείξει ότι η αλήθεια χάνεται από τα μάτια των θεατών, όπως έχει χαθεί και από τα μάτια του Κρέοντα. Και αυτός πιστεύει ότι έχει δίκιο. Το ότι η πρώτη εντύπωση είναι απατηλή θα αποκαλυφθεί λίγο αργότερα, όταν πλέον θα είναι πολύ αργά για τον Κρέοντα. Ο θεατής θα διαπιστώσει με δέος την τραγική του μοίρα.

²⁰ Η Αντιγόνη δεν απολογείται, δεν αναζητά δικαιολογίες και ελαφρυντικά, δε θέλει να συγκινήσει τον Κρέοντα, δεν την ενδιαφέρει καν η άποψή του. Γι' αυτήν τα κίνητρό της είναι αυτονόητα και δεν έχουν να κάνουν μονάχα με την αδελφική αγάπη. Οι αξίες όμως, με τις οποίες θέλει να δικαιώσει δημόσια την πράξη της, θα έπρεπε να είναι το ίδιο ισχυρές ή και ισχυρότερες ακόμη από αυτές που αντιπροσωπεύει ο Κρέοντας. Οι νόμοι των θεών βρίσκονται πάνω από τους νόμους των ανθρώπων κι έτσι το δίκιο είναι με το μέρος της. Η αγάπη προς τον αδελφό της θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια καλή δικαιολογία για την «παράνομη» πράξη της και θα της έδινε, ίσως, πολλά ελαφρυντικά. Θα ήταν ένα ευγενές κίνητρο, αλλά τίποτε παραπάνω. Η υπακοή όμως στους νόμους των θεών είναι ανάγκη και όχι κίνητρο. Και σε μια αντιπαράθεση με τον Κρέοντα μόνο ο σεβασμός προς τους νόμους των θεών θα δικαίωνε πλήρως την παρακοή της απέναντι στην κοσμική του εξουσία.

11. Πώς χαρακτηρίζει ο χορός την πράξη και τη συμπεριφορά της Αντιγόνης; Συμφωνεί μαζί της ή την αποδοκιμάζει; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας (471-472).
12. Να γράψετε με δικά σας λόγια την απάντηση της Αντιγόνης στον Κρέοντα. Να αποδώσετε με το κείμενό σας την ένταση των συναισθημάτων και το ύφος της Αντιγόνης.
13. Να κρίνετε το χαρακτήρα της Αντιγόνης από τον τρόπο με τον οποίο απαντά στις ερωτήσεις του Κρέοντα.
14. Όσοι μαθητές επιθυμείτε, να υποδυθείτε ανά ζεύγη τους ρόλους της Αντιγόνης και του Κρέοντα στην τάξη και στη συνέχεια:
 - α) Να συζητήσετε τις αδυναμίες ή τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζουν οι χαρακτήρες του ενός και του άλλου.
 - β) Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου που λειτουργούν και ως σκηνοθετικές οδηγίες (λέξεις, φράσεις, σημεία στίξης, ποιόν ενεργείας του ρήματος) και να εξηγήσετε ποιες είναι οι οδηγίες αυτές.
 - γ) Να σημειώσετε σε ποια σημεία του κειμένου παρατηρείτε ανέβασμα της φωνής και να εξηγήσετε τι δηλώνει κάθε φορά.

11.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Α. Να επιβεβαιώσετε ή να απορρίψετε το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων, σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο.

“καί φημι δρᾶσαι κοῦκ ἀπαρνοῦμαι τό μῆ” (443)

Με τη φράση αυτή η Αντιγόνη:

	Σωστό	Λάθος
α) Αρνείται ότι παραβίασε τη διαταγή του Κρέοντα.	☐	☐
β) Απαντά με θάρρος στον Κρέοντα.	☐	☐
γ) Αρνείται να απαντήσει στον Κρέοντα.	☐	☐
δ) Αναλαμβάνει τις ευθύνες της πράξης της.	☐	☐
ε) Αποδεικνύει τη γενναιότητα του χαρακτήρα της.	☐	☐

- B. Να αιτιολογήσετε μια σωστή, κατά τη γνώμη σας, πρόταση.

2. Να σημειώσετε τον αριθμό της Α στήλης στο τετράγωνο της Β στήλης στο οποίο αντιστοιχεί. (Δυο στοιχεία της στήλης Β' περισεύουν).

Α	Β
1. καί φημί κοῦκ ἀπαρνοῦμαι (443)	☐ πλεονασμός
2. μή μήκος, ἀλλά συντόμως (446)	☐ σχῆμα εκ παραλλή-λου
3. ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον (445)	☐ ειρωνεία
4. θεῶν νόμιμα δύνασθαι ... ὑπερδαμεῖν (445)	☐ υποφορά
	☐ μεταφορά
	☐ παρομοίωση

11.3 Γραμματικές ασκήσεις

- «σύ μέν κομίζοις ἄν σεαυτόν ἤ θέλεις» (444): Να γράψετε το στίχο μεταφέροντας τους ρηματικούς τύπους στο μέλλοντα και αόριστο (στο ίδιο πρόσωπο, αριθμό και ἐγκλιση).
- κομίζοις: Να κλίνετε τον μέλλοντα στην οριστική και ευκτική.
- Στους στίχους 441-449 υπάρχουν πέντε απαρέμματα. Να τα αναγνωρίσετε και να μεταφέρετε τέσσερα από αυτά, με δική σας επιλογή, στους άλλους χρόνους της ίδιας φωνής.
- λέγω, δύνασθαι, ἐφάνη: Να συμπληρώσετε το β' ενικό πρόσωπο του παθητικού μέλλοντα και αορίστου των παραπάνω ρηματικών τύπων στην οριστική και ευκτική.

Παθητικός Αόριστος		Παθητικός Μέλλον	
Οριστική	Ευκτική	Οριστική	Ευκτική

5. «καί δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους» (449): Να ξαναγράψετε το στίχο μεταφέροντας:

α) όλους τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό

β) το ἐτόλμας στο γ' ενικό και πληθυντικό όλων των εγκλίσεων του ενεστώτα.

6. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους στο α' ενικό πρόσωπο των εγκλίσεων που ζητούνται:

	Οριστική Ενεστώτα	Υποτακτική Ενεστώτα	Ευκτική Ενεστώτα	Οριστική Παρατατικού
κομίζοις				
θέλεις				
ᾤρισεν				
ᾤόμην				
δύνασθαι				
τυχεῖν				

7. α) Να συμπληρώσετε τα υπόλοιπα γένη των επιθέτων στην ίδια πτώση και αριθμό:

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ἐλεύθερον		
	ξύνοικος	
		ἐμφανῆ
		ἄγραπτα
		ἀσφαλῆ

β) ἐμφανῆ: Να κλίνετε το επίθετο στα τρία γένη.

11.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των μετοχών της ενότητας.
2. «οὐ γάρ τι νῦν γε κάχθές, ἀλλ' αἰεί ποτε
ζῆ ταῦτα» (456-457):
Να βρείτε το υποκείμενο του ρήματος και να αναφέρετε ποιο συντακτικό φαινόμενο παρατηρείτε.
3. «..... εἰ τόν ἐξ ἔμῃς
μητρος θανόντ' ἄθαπτον ἠνσχόμεν νέκυν,
κείνοις ἄν ἤλγουν.» (466-467)
Να γράψετε την υπόθεση και την απόδοση και να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο.

11.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - ἐν θεοῖσι τήν δίκην δώσειν (459-460).....
 - νόμιμα δύνασθαι ὑπερδραμεῖν (455).....
 - ἔξω βαρείας αἰτίας (445).....
 - σχεδόν τι μῶρω μωρίαν ὀφλισκάνω (470)
 - ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη (451).....
 - τοῖσδε οὐκ ἀλγύνομαι (468).....
2. Να γράψετε συνώνυμα των παρακάτω λέξεων στα αρχαία ελληνικά:
φημί, δρῶ, οἶδα, θνήσκω, ἀλγῶ, ὀφλισκάνω, οἶομαι.
3. νεύουσιν, δρᾶσαι, λέγω, ἔμελλον, ἐτόλμας, σθένειν, ἠν(ε)σχόμεν:
α) Χρησιμοποιώντας τα θέματα των ρημάτων και τις παραγωγικές καταλήξεις που δίνονται, να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα, όπου υπάρχουν, στα νέα ελληνικά.
Παραγωγικές καταλήξεις: **-μα, -της, -ση, -ος, -ον, -η, -τήριος, -ικός, -τικός, -ηρός, -αρός**
β) Να συνδυάσετε πέντε επίθετα με ουσιαστικά και να σχηματίσετε ονοματικά σύνολα.

4. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στα νέα ελληνικά στη στήλη Β. (Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. ἀλγύνομαι	α. σταθερός
2. ἀσφαλής	β. θάνατος
3. μόρος	γ. θλίβομαι
4. δειμα	δ. ανοησία
5. μέλλω	ε. αφοβία
6. μωρία	στ. λύπη
	θ. φόβος
	ι. σκοπεύω

12. Στίχοι 473 - 507

12.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Να γράψετε με δικά σας λόγια όσα ο Κρέοντας λέει για την Αντιγόνη απευθυνόμενος στο χορό (473-496).
2. Από τα λόγια του Κρέοντα (473-496) να επισημάνετε εκείνα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το ήθος του και να τα περιγράψετε (απειλές, ειρωνείες, περιφρόνηση, θυμό, νοοτροπία, κοινωνικές πεποιθήσεις).
3. Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι ο Κρέοντας, ενώ αρχικά είχε απευθύνει τις ερωτήσεις του στην Αντιγόνη, μετά τα τελευταία της λόγια δεν απευθύνεται πλέον σ' αυτή, αλλά στο χορό²¹;
4. Να επισημάνετε τα σημεία του κειμένου στα οποία φαίνεται η αυταρχική νοοτροπία του Κρέοντα και να τα αναλύσετε ²².
5. Με ποιες παρατηρήσεις του προσπαθεί ο Κρέοντας να κάμψει την αγέρωχη στάση της Αντιγόνης στους στίχους 473-477 και να την τρομοκρατήσει; Πόσο αποτελεσματική πιστεύετε ότι είναι αυτή η προσπάθειά του; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
6. Να ερμηνεύσετε τα λόγια του Κρέοντα στους στίχους 473-477 έτσι ώστε να γίνει φανερή η τραγική ειρωνεία.
7. Ποιες κατηγορίες προσάπτει συνολικά ο Κρέοντας στην Αντιγόνη στην προσπάθειά του να μην αφήσει καμιά αμφιβολία ότι η ποινή που της επιβάλλει είναι δίκαιη²³;
8. Εξετάζοντας τα λόγια του Κρέοντα στους στίχους 473-496, να αναφέρετε τα σφάλματα που διαπράττει και που θα τον οδηγήσουν στο τραγικό του τέλος²⁴.

²¹ α) Την περιφρονεί επιδεικτικά. β) Θεωρεί αδιανόητο να του συμπεριφέρεται ένας κατώτερός του κατ' αυτόν τον τρόπο και γι' αυτό την αγνοεί. γ) Θεωρεί ότι ο χορός δεν αποδοκίμασε όσο θα έπρεπε τα λόγια της και θέλει να του τονίσει το μέγεθος της ενοχής της.

²² Στιχ. 479, 484, 488-489, 495.

²³ α) Παράκουσε τις εντολές του. β) Είχε το θράσος να καυχηθεί για την πράξη της δημοσίως χωρίς να δείξει καμιά μεταμέλεια. γ) Είχε το θράσος, αυτή, μια γυναίκα, να αμφισβητήσει τις αποφάσεις ενός άντρα και βασιλιά.

²⁴ α) Αγνοεί τους νόμους των θεών για την ταφή των νεκρών. β) Περιφρονεί με την απόφασή του τον έρχειο Δία, τον προστάτη της οικογένειας. γ) Κατηγορεί άδικα και χωρίς κανένα αποδεικτικό στοιχείο την Ισμήνη ότι παραβίασε τις εντολές του.

9. Να εξηγήσετε ποιοι παράγοντες εμποδίζουν τον Κρέοντα να κρίνει την πράξη της Αντιγόνης ψύχραιμα και να αποφύγει τα σφάλματα που θα του προξενήσουν στο τέλος τόσες συμφορές²⁵.
10. Έχοντας υπόψη τη μακρά δημοκρατική παράδοση της Αθήνας, ποια απήχηση εκτιμάτε ότι είχε στους Αθηναίους η άποψη του Κρέοντα, ότι ο πολίτης είναι δούλος των αρχόντων;
11. Ποια είναι η σημασία της έννοιας «άνηρ», όπως τη χρησιμοποιεί ο Κρέοντας στο στίχο 484; Τι δηλώνει η επανάληψή της και μάλιστα στον ίδιο στίχο;
12. Ποιες κοινωνικές αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας κατά την εποχή του Κρέοντα εκφράζονται στα λόγια του ίδιου για την Αντιγόνη;
13. Εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο ενεργεί ο Κρέοντας να εντοπίσετε τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από τη συγκέντρωση των εξουσιών σε ένα πρόσωπο.
14. Πώς κατέληξε ο Κρέοντας στο συμπέρασμα ότι συνεργός στην ταφή ήταν και η Ισμήνη; Να ελέγξετε το συλλογισμό του και να αποκαλύψετε τις αδυναμίες του.
15. Ποια είναι η «ύβρις» της Αντιγόνης στην οποία αναφέρεται ο Κρέοντας στο στίχο 482;
16. Να συγκεντρώσετε τις αποφθεγματικές προτάσεις του Κρέοντα στους στίχους 473-496 και να αποδώσετε τη σημασία τους.
17. Να περιγράψετε την ψυχική κατάσταση του Κρέοντα, όπως αυτή προβάλλεται στους στίχους 473-496. Ποια συμπεράσματα βγάξετε για το χαρακτήρα του;

²⁵ Η δέσμευση που ανέλαβε με τις προγραμματικές του δηλώσεις. β) Η υπεροψία και η αλαζονεία, που ενισχύεται από το βασιλικό αξίωμα· βάζει τον εαυτό του και τις αποφάσεις του πάνω από όλους και όλα. γ) Ο υπερτροφικός εγωισμός του και η υπερηφάνειά του: Θεωρεί προσωπική προσβολή την παραβίαση των διαταγών του και χάνει εντελώς την ψυχραιμία του, όταν διαπιστώνει ότι είναι γυναίκα αυτή που τις παραβιάζει δ) Η αυταρχική νοοτροπία του κατά την άσκηση της εξουσίας: Ο πολίτης είναι δούλος του άρχοντα.

18. Ορισμένοι ερμηνευτές διακρίνουν στους στίχους 495-496 έναν υπαινιγμό για τη σοφιστική κίνηση στην Αθήνα στα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα. Τι ακριβώς υπαινίσσονται οι στίχοι σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή και πόσο εύστοχη είναι κατά την άποψή σας; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας²⁶.
19. Όσοι από τους μαθητές επιθυμείτε,
 α) να αποδώσετε εικαστικά τη σύγκρουση ανάμεσα στον Κρέοντα και στην Αντιγόνη με ζωγραφική, με σκίτσο, κολάζ ή Graffiti ή
 β) με αυτό το θέμα να δημιουργήσετε ελεύθερη σύνθεση για αφίσα, η οποία θα έχει ως στόχο την αναγγελία παράστασης της τραγωδίας του Σοφοκλή «Αντιγόνη».
20. «θέλεις τι μείζον», «τί δήτα μέλλεις;» (497, 499). Ποιο νόημα αποκτούν τα λόγια της Αντιγόνης στην περίπτωση αυτή; Να αναφερθείτε στο ύφος της ηρωίδας και να το αιτιολογήσετε²⁷.
21. Πώς βλέπει η Αντιγόνη τον τρόπο που ασκεί την εξουσία ο Κρέοντας και ποια χαρακτηριστικά του αποδίδει στους στίχους 505-507;
22. Ποια είναι η γνώμη του χορού για τις αποφάσεις του Κρέοντα σύμφωνα με την άποψη της Αντιγόνης;
23. Γιατί ο χορός αποφεύγει να εκφράσει ανοιχτά την άποψή του για την πράξη της Αντιγόνης;
24. «καίτοι πόθεν κλέος γ' ἄν εὐκλεέστερον // κατέσχον ἢ τόν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ // τιθείσα;»: Ποια αντίληψη για τη φήμη ή την υστεροφημία

²⁶ Ο υπαινιγμός έχει πιθανόν σχέση με τη Σοφιστική. Η στάση των Αθηναίων απέναντι στους σοφιστές (και της πρώτης γενιάς) ήταν αντιφατική. Γενικά, οι Αθηναίοι τους εκτιμούν και τους θαυμάζουν, αλλά κάποιοι, συντηρητικοί κυρίως, τους κατηγορούν ότι ανατρέπουν τις παραδοσιακές αξίες και διαστρέφουν την αλήθεια. Η ικανότητά τους «τὸν ἥσσω λόγον κρείττω ποιεῖν» αποκτά από τον Αριστοφάνη και έπειτα ηθική σημασία. Τέτοιες αντιλήψεις μπορεί να απηχούν οι στίχοι. Πάντως, αφενός ο Σοφοκλής τηρεί θετική στάση απέναντι στη σοφιστική κίνηση και αφετέρου δεν πρέπει να συγχέονται οι περίφημοι σοφιστές της πρώτης γενιάς, που εμφανίζονται στην Αθήνα την εποχή που διδάσκει την «Αντιγόνη» ο Σοφοκλής, με αυτούς που ανήκουν στην εποχή της παρακμής της σοφιστικής κίνησης στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα.

²⁷ Αποτελούν πρόκληση, σαρκασμό και ειρωνεία για τον Κρέοντα. Διαμορφώνουν ανάλογα το ύφος της ηρωίδας. Αυτό το φραστικό «όπλο» επιλέγει η Αντιγόνη απέναντι στον Κρέοντα, α) επειδή ταιριάζει στο χαρακτήρα της, β) για να του δείξει την περιφρόνησή της, γ) για να τον εξευτελίσει στα μάτια των πολιτών της Θήβας, δ) επειδή εκμηδενίζει

του ανθρώπου εκφράζουν οι παραπάνω στίχοι; Αφού ερευνήσετε για το ίδιο θέμα στον Όμηρο, να εκτιμήσετε πόσο έχει επηρεαστεί ο Σοφοκλής από την ομηρική παράδοση²⁸.

12.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Να σημειώσετε ποια από τα ακόλουθα επιχειρήματα του Κρέοντα κατά τη γνώμη σας δεν έχουν λογική βάση. Να αιτιολογήσετε τις επιλογές σας.
 - α) Ο άνθρωπος που επιδεικνύει υπερβολικό θάρρος αναπόφευκτα στο τέλος κάμπτεται.
 - β) Δεν είναι σωστό να καυχιέται όποιος είναι δούλος των άλλων.
 - γ) Η Αντιγόνη αυθαδίασε με την περιφρόνηση που επιδεικνύει στο νόμο της πόλης.
 - δ) Η αυθάδεια της Αντιγόνης κορυφώνεται όταν επαίρεται για την πράξη της.
 - ε) Αν η Αντιγόνη έμενε ατιμώρητη, ο Κρέοντας θα αντιμετώπιζε τη μομφή της δειλίας.
 - στ) Η Αντιγόνη και η Ισμήνη θα τιμωρηθούν σκληρά, γιατί έχουν παραβεί τους νόμους της πολιτείας.

το φόβο της θανατικής ποινής και έτσι αφαιρεί και την τελευταία ικανοποίηση του Κρέοντα, ο οποίος πιστεύει ότι με την απειλή του θανάτου θα την κάνει να λυγίσει.

²⁸ Για τη μελέτη στον Όμηρο, βλ.:

α) *Ομήρου Ιλιάδα*, μετάφραση Ν. Καζαντζάκη - Ι. Θ. Κακριδή, ΟΕΔΒ Αθήνα 1994. Ε 3, 273, Ζ 446, Η 91, 451, Θ 192, Ι 413, 415, Κ 212, Ρ 16, 131, 232, Σ 121, Ψ 280.

β) *Ομήρου Οδύσσεια*. Μετάφραση Ζ. Σιδέρη, ΟΕΔΒ Αθήνα 1995. α 97, 247, 354, β 132-133, γ 81, 397, δ 593, 737, ξ 379, τ 107.

γ) *Ηροδότου Ιστορία*, μετάφραση Αδ. Θεοφίλου, Πάπυρος, Αθήνα 1953. Θ 78-79

2. Να επιβεβαιώσετε ή να απορρίψετε το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

Ο Κρέοντας απευθυνόμενος στο Χορό (473-507) επιδιώκει:

	Σωστό	Λάθος
α) Να δηλώσει την απόφασή του να τιμωρήσει και τις δύο αδελφές.	☐	☐
β) Να τονίσει ότι κανένας συγγενικός δεσμός δε θα τον επηρεάσει στην απόφασή του.	☐	☐
γ) Να παρουσιαστεί ως αδιαμφισβήτητος φύλακας του θεϊκού νόμου.	☐	☐
δ) Να φανεί ότι αναγνωρίζει τα ίδια δικαιώματα στον άντρα και στη γυναίκα.	☐	☐
ε) Να παρουσιάσει την Ισμήνη ως συνυπεύθυνη.	☐	☐
στ) Να εκφοβίσει τους πολιτικούς του αντιπάλους.	☐	☐

B. Να αιτιολογήσετε μια σωστή πρόταση.

12.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. *πίπτειν, οίδα, φρονεῖν, ὑβρίζειν, ὑπερβαίνουσα, βουλεῦσαι, καλεῖτε, εἶδον, μισῶ, θέλη*: Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στην κατάλληλη στήλη του πίνακα που ακολουθεί:

Οριστική Ενεστώτα	Υποτακτ. Ενεστώτα	Προστ. Ενεστώτα	Απαρέμφ. Ενεστώτα	Μετοχή Ενεστώτα	Οριστική β' Αορ.	Ευκτική β' Αορ.	Απαρέμ- φατο

2. *σκληρά φρονήματα, ἐγκρατέστατον σίδηρον, μόρον κακίστου*: Να γράψετε τις συνεκφορές στις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού.

3. *μάλιστα, ἄρτίως, κακίστου, ἐγκρατέστατον*: Να γράψετε τα παραπάνω επίθετα και επιρρήματα στη σωστή θέση του πίνακα και να συμπληρώσετε τους άλλους βαθμούς:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός

4. «νόμους ὑπερβαίνουσα τούς προκειμένους» (481)
 «ἐγὼ μὲν οὐκ ἀνήρ, αὕτη δ' ἀνήρ» (489)
 «θέλεις τι μεῖζον» (497)
 «εἰ μὴ γλῶσσαν ἐγκλήοι φόβος» (505)
 Στις παραπάνω φράσεις να μεταφερθούν ὅλοι οι κλιτοὶ τύποι στον αντίθετο αριθμό.
5. α) «ἐπεὶ δέδρακεν»: Να μεταφέρετε το ρῆμα στην οριστική ὅλων των χρόνων.
 β) «δεδρακνῦαν γελᾶν»: Να γράψετε το απαρέμφατο στο μέλλοντα και ἀόριστο.
6. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της στήλης Α, συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. πίπτειν	α. δεικτική αντωνυμία
2. ὅστις	β. απαρέμφατο ενεστώτα
3. τούτοις	γ. ουσιαστικό γ' κλίσης
4. ὕβρις	δ. αναφορική αντωνυμία
5. οἶδα	ε. μετοχή μέλλοντα
6. μάλιστα	στ. μετοχή ενεστώτα
7. ὀρθῶς	ζ. οριστική ενεστώτα
8. θυμουμένους	η. επίρρημα υπερθ. βαθμού
	θ. επίρρημα θετικού βαθμού
	ι. επίρρημα συγκρ. βαθμού

12.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «*ἀλλ' ἴσθι τοι τά σκλήρ' ἄγαν φρονήματα πίπτειν μάλιστα*» (473-474)
«*αὕτη δ' ὑβρίζειν μὲν τότ' ἐξηπίστατο,*
νόμους ὑπερβαίνουσα τούς προκειμένους·» (480-481)
«*φιλεῖ δ' ὁ θυμός πρόσθεν ἠρῆσθαι κλοπεύς*
τῶν μηδὲν ὀρθῶς ἐν σκότῳ τεχνωμένων·» (493-494)
Να χαρακτηριστούν τα απαρέμφατα και η μετοχή των προτάσεων και να βρεθεί το υποκείμενό τους.
2. «*εἴτ' ἀδελφῆς (οὔσα θυγάτηρ) εἴθ' ὀμαιμονεστέρα*
τοῦ παντός ἡμῖν Ζηγός ἐρκείου κυρεῖ» (486-487):
Να γίνει συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων λέξεων.
3. «*ἔσω γὰρ εἶδον ἀρτίως*
λυσσῶσαν αὐτήν οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν (οὔσαν)» (491-492):
Να γίνει λεπτομερῆς συντακτικὴ ἀνάλυση.
4. Να κάνετε συντακτικὴ ἀναγνώριση των λέξεων της στήλης Α, συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχοῦν. (Τρία στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. ἄγαν (473)	α. επιθετικὴ μετοχή
2. πίπτειν (474)	β. αντικείμενο στο <i>κείσεται</i>
3. τούς θυμουμένους (477)	γ. επίρρημ. προσδιορ. χρόνου
4. δοῦλος (479)	δ. ειδικό απαρ., αντικ. στο <i>ἴσθι</i>
5. νόμους (481)	ε. τελικό απαρ., αντικ. στο <i>θέλη</i>
6. κράτη (485)	στ. κατηγορούμενο στο <i>ὅστις</i>
7. καλλύνειν (496)	ζ. επίρρημ. προσδ. ποσού
	η. υποκείμενο στο <i>κείσεται</i>
	θ. αντικείμενο στο <i>ὑπερβαίνουσα</i>
	ι. απαρέμφατο της αναφορᾶς

12.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - *σίδηρον ὀπτόν ἐκ πυρός* (475).....
 - *οὐ γάρ ἐκπέλει μέγ' ὁ δοῦλος* (478-479).....
 - *οἶδα τούς θυμουμένους ἵππους καταρτυθέντας* (477-478).....
 - *τί δήτα μέλλεις;* (499).....
 - *κείνην ἴσον ἐπαιτιῶμαι* (489-490).....
 - *τοῦτο τοῦτοις πᾶσιν λέγοιτ' ἄν ἀνδάνειν* (504-505).....
 - *κάξεστιν αὐτῇ δρᾶν* (507).....
2. Να βρείτε τις λέξεις του κειμένου που έχουν ετυμολογική συγγένεια με τα ακόλουθα ουσιαστικά και να διακρίνετε το θέμα τους από τις παραγωγικές καταλήξεις: *ρήγμα, θυμός, φρόνημα, δράστης, άλωση, το κάλλος, κλήση, κατοχή*.
3. *αἴρω, αἰροῦμαι, αἶρω ἢ αἶρομαι*: Να χρησιμοποιήσετε τα ρήματα σε σύντομες προτάσεις στη νέα ελληνική, όπου θα φαίνονται διαφορετικές σημασίες κάθε φορά. Τα δύο πρώτα ρήματα θα χρησιμοποιήσετε ως σύνθετα και το τρίτο ως απλό και ως σύνθετο. Να γράψετε μια πρόταση με κάθε ρήμα.
4. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στη νέα ελληνική στη στήλη Β. (Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. ἐγκρατής	α. πλησίον
2. θυμοῦμαι	β. συγγενείς
3. πέλας	γ. ενθυμούμαι
4. ὑπερβαίνω	δ. σκληρός
5. ὄμαιμοι	ε. διαβαίνω
	στ. οργίζομαι
	ζ. παραβαίνω

5. Α. Να συμπληρώσετε τα κενά ακολουθώντας το παράδειγμα:

ἀνά + αἰρῶ = αναιρώ - αναίρεση

ἐκ + αἰρῶ =

κατά + αἰρῶ =

σύν + αἰρῶ =

διά + αἰρῶ =

ἀπό + αἰρῶ =

ὑπό + ἐκ + αἰρῶ =

πρό + αἰροῦμαι =

Β. Να χρησιμοποιήσετε τα ουσιαστικά που γράψατε σε λεκτικά σύνολα, π.χ. η αναίρεση των νόμων.

13. Στίχοι 508 - 525

13.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια είναι τα βασικά σημεία της αντιπαράθεσης Κρέοντα και Αντιγόνης στους στίχους 508-525 ²⁹;
2. Να αναπτύξετε τους συλλογισμούς του Κρέοντα σύμφωνα με τους οποίους δεν είναι σωστό να έχει τις ίδιες νεκρικές τιμές ο Πολυνείκης με τον Ετεοκλή και όποιος τον τιμά είναι εχθρός της πόλης. Πώς συσχετίζει το ζήτημα της ταφής με την τιμωρία των εχθρών της Θήβας;
3. Με ποια επιχειρήματα υπερασπίζεται η Αντιγόνη την ταφή του αδελφού της και τη στάση της απέναντι στην εξουσία ³⁰;
4. Να αναπτύξετε σύντομα ποια στάση ζωής προβάλλει και καταξιώνει η Αντιγόνη με τα λόγια της (523) αλλά και τα έργα της.
5. Ποια αντίληψη έχει για τους φίλους και τους εχθρούς ο Κρέοντας και ποια η Αντιγόνη; Να επισημάνετε τις μεταξύ τους διαφορές και να τις αιτιολογήσετε (522-523).
6. Να αξιολογήσετε τα επιχειρήματα με τα οποία στηρίζουν τις θέσεις τους ο Κρέοντας και η Αντιγόνη στους στίχους 511-525. Ποιος από τους δυο νομίζετε ότι πείθει περισσότερο για το δίκιο του;

²⁹ α) Ανυπακοή στη νόμιμη εξουσία της πόλης. β) Προσβολή νόμου που ορίζεται από τον άρχοντα της πόλης. γ) Περιφρόνηση των οικογενειακών δεσμών εκ μέρους του Κρέοντα. δ) Περιφρόνηση των ταφικών εθίμων και των άγραφων νόμων του κάτω κόσμου.

³⁰ α) Ο σεβασμός προς τους συγγενείς δεν προσβάλλει ούτε αδικεί κανέναν. Αντίθετα, αποτελεί ιερό και απαραβίαστο καθήκον σύμφωνα με τους άγραφους νόμους. β) Οι νεκρικές τιμές προς τον Πολυνείκη δεν αποτελούν ασέβεια για τον Ετεοκλή. Είναι δικαίωμα απαραβίαστο που του έχει παραχωρηθεί από τους θεούς του κάτω κόσμου και ο Ετεοκλής δεν έχει κανένα λόγο να αμφισβητήσει τους νόμους των θεών. γ) Ο νεκρός δεν είναι κάποιος δούλος, αλλά ο αδελφός της. Ένας λόγος παραπάνω να προσφέρει τις νεκρικές τιμές προς τον Πολυνείκη. Είναι ιερή υποχρέωση απέναντι στα συγγενικά πρόσωπα, να τα τιμά κανείς και να τους προσφέρει μετά θάνατο παρηγοριά και ανακούφιση μέσω της ανάμνησης (μνημόσυνο). δ) Ο Άδης έχει τους ίδιους νόμους για όλους τους νεκρούς. ε) Δε γεννήθηκε για να μισεί αλλά για να αγαπά. Είναι η στάση της Αντιγόνης απέναντι στον κόσμο και ο προορισμός της, όπως η ίδια τον αντιλαμβάνεται και τον πιστεύει. Τη στάση αυτή αντιπαραθέτει στο κήρυγμα μίσους του Κρέοντα.

7. Να επισημάνετε λέξεις, φράσεις, προτάσεις από το κείμενο που αποδίδουν το ήθος του Κρέοντα, όπως παρουσιάζεται στην αντιπαράθεσή του με την Αντιγόνη, και να το περιγράψετε.
8. Να επισημάνετε λέξεις, φράσεις, προτάσεις στο κείμενο που αποδίδουν το ήθος της Αντιγόνης, όπως παρουσιάζεται στην αντιπαράθεσή της με τον Κρέοντα, και να το περιγράψετε.
9. Ποια αντίληψη για την κοινωνική θέση της γυναίκας εκφράζει ο Κρέοντας στο στίχο 525 και ποια απήχηση πιστεύετε ότι έχουν τα λόγια του στους θεατές;
10. Από την επιχειρηματολογία της Αντιγόνης απουσιάζει οποιαδήποτε επίκληση του αρραβώνα της με το γιο του Κρέοντα. Πώς δικαιολογείται, κατά τη γνώμη σας, η αποσιώπηση αυτή;
11. Να εξετάσετε αν οι άγραφοι νόμοι που αφορούν τα ταφικά έθιμα και τις υποχρεώσεις των συγγενών απέναντι στους νεκρούς τους έχουν, όπως και στην αρχαία Ελλάδα, την ίδια ισχύ και στην εποχή μας.
12. Ποια συναισθήματα προκαλούν στους θεατές ο Κρέοντας και η Αντιγόνη με τη στάση τους και τη συμπεριφορά τους; Ποιος πιστεύετε ότι κερδίζει περισσότερο τη συμπάθειά τους; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
13. Συνοψίζοντας την μέχρι τώρα εξέλιξη της αντιπαράθεσης Κρέοντα και Αντιγόνης να αναφέρετε με συντομία,
 - α) ποιες είναι οι αιτίες της μεταξύ τους σύγκρουσης και
 - β) αν θα υπήρχε κάποιο περιθώριο συνδιαλλαγής των δυο αντιπάλων.
14. Όσοι μαθητές επιθυμείτε, αφού συγκεντρώσετε στοιχεία από το κείμενο, να παρουσιάσετε στην τάξη σκηνοθετικές οδηγίες, που θα δίνετε σε όποιον θα επιθυμούσε να υποδυθεί το ρόλο του Κρέοντα ή της Αντιγόνης. Τέτοια στοιχεία είναι:
 - α) Λέξεις ή φράσεις που σηματοδοτούν κινήσεις, χειρονομίες.
 - β) Σημεία του κειμένου με συναισθηματικές κορυφώσεις.
 - γ) Σημεία της στίξης, μέτρο (με τη βοήθεια του καθηγητή σας).

13.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Ποιες φράσεις της στήλης Β αναφέρονται στα πρόσωπα της στήλης Α; (Να γράψετε δίπλα στους αριθμούς τα γράμματα που αντιστοιχούν.)

A	B
1. Αντιγόνη	α. ὁ καθανών νέκυς (515) β. πορθῶν γε τήνδε γῆν (517) γ. τῶνδε Καδμείων (508)
2. Κρέοντας	δ. σύ δ' οὐκ ἐπαιδῆ (510) ε. τιμᾶς ἐξ ἴσου (516)
3. Ετεοκλής	στ. ἀδελφός ὤλετο (517) ζ. ὀρῶσι χοῦτοι (509)
4. Πολυνείκης	η. ὁ δ' ἀντιστάς ὑπερ (518) θ. οὔκουν ὄμαιμος χῶ καταντίον θανών (512)
5. Χορός	ι. ἐμοῦ ζῶντος (525) ια. ὁμοσπλάχνους (511)

2. Να συνδέσετε κάθε φράση της στήλης Α με το λογοτεχνικό σχῆμα της στήλης Β που της αντιστοιχεί. (Δυο στοιχεία της Β στήλης περισσεύουν).

A	B
1. τῶνδε χωρίς εἰ φρονεῖς	α. σχῆμα εκ παραλλήλου
2. τους ὁμοσπλάχνους	β. υπερβατό
3. ὑπίλλουσι στόμα	γ. μετωνυμία
4. ὁ καθανών νέκυς	δ. πλεονασμός
5. ὁ Ἔαιδης ποθεῖ	ε. οξύμωρο στ. μεταφορά ζ. προσωποποίηση

13.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. «πῶς δῆτ' ἐκείνω δυσσεβῆ τιμᾶς χάριν;» (514)
«οὐ γάρ τι δοῦλος, ἀλλ' ἀδελφός ὤλετο» (517)
«ἀλλ' οὐχ ὁ χρηστός τῷ κακῷ λαχεῖν ἴσος» (520)
Να μεταφέρετε τους κλιτούς τύπους των παραπάνω προτάσεων στον αντίθετο αριθμό.

2. «οὐδέν γάρ αἰσχρόν τούς ὁμοσπλάχνους σέβειν» (511)
«οὔτοι ποθ' οὐχθρός, οὐδ' ὅταν θάνη φίλος» (522)
Να τοποθετήσετε τα υπογραμμισμένα επίθετα στην ανάλογη θέση στον παρακάτω πίνακα και να συμπληρώσετε τα παραθετικά τους στα τρία γένη.

Θετικός			Συγκριτικός			Υπερθετικός		
Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.	Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.	Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.

3. «τίς οἶδεν, εἰ κάτωθεν εὐαγῆ τάδε;» (521):
α) Να γράψετε τον παραπάνω στίχο μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό.
β) Να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού του επιθέτου εὐαγῆ στο γένος που βρίσκεται.
4. «ἐμοῦ δέ ζῶντος οὐκ ἄρξει γυνή» (525)
α) Να μεταφέρετε την παραπάνω πρόταση στον πληθυντικό αριθμό.
β) «οὐκ ἄρξει γυνή»: Να γράψετε τη φράση μεταφέροντας το ρήμα σε όλους τους χρόνους.

5. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της στήλης Α, συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

Α	Β
1. σῶν	α. δεικτική αντωνυμία
2. κατέσχον	β. χρονικός σύνδεσμος
3. τάδε	γ. κτητική αντωνυμία
4. ὅταν	δ. ουσιαστικό γ' κλίσης
5. φίλος	ε. αιτιολογικός σύνδεσμος
6. τιθεῖσα	στ. συμπερασματικός σύνδεσμος
7. χάριν	ζ. μετοχή ενεστώτα
8. φιλητέον	η. αναφορική αντωνυμία
9. γάρ	θ. ρηματικό επίθετο
	ι. οριστική β' αορίστου
	ια. επίθετο β' κλίσης

13.4 Συντακτικές ασκήσεις

- Στους στίχους 508-525 να αναγνωρίσετε τα κατηγορούμενα επισημαίνοντας και τις λέξεις στις οποίες αποδίδονται.
- «οὐδέν γάρ αἰσχρόν τούς ὁμοσπλάχνους σέβειν» (511)
«οὔτοι συνέχθειν, ἀλλά συμφιλεῖν ἔφυν» (523)
Να γίνει λεπτομερής συντακτική ανάλυση.
- Να συμπληρώσετε τα κενά, ώστε να χαρακτηρίζεται πλήρως η συντακτική θέση των λέξεων που δίνονται:

<i>μούνη Καδμείων</i> (508):	είναι γενική
<i>σύ</i> (510):	είναι στο
<i>ἐκ μιᾶς (μητρὸς)</i> (513):	είναι εμπρόθ. προσδιορ. που δηλώνει
<i>ὁ καθθανών</i> (515):	είναι μετοχή, στο
<i>ἀδελφός</i> (517):	είναι στο
<i>τῷ κακῷ</i> (520):	είναι δοτική από το
<i>λαχεῖν</i> (520):	είναι απαρέμφατο
<i>ζῶντος</i> (525):	είναι γενική και μετοχή

13.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - *σύ δ' ὑπίλλουσι στόμα* (509).....
 - *ὁ κατθανών νέκυσ* (515)
 - *τῶνδε χωρίς εἰ φρονεῖς;* (510).....
 - *ἀλλά συμφιλεῖν ἔφυν* (523).....
 - *ἀλλ' ἀδελφός ὤλετο* (517).....
 - *οὔτοι ποθ' οὐχθρός (ἐστίν) φίλος* (522).....
2. Να γράψετε ένα συνώνυμο στα νέα ελληνικά για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: *δυσσεβής, οἶδα, τιμῶ, χρηστός, ἄρχω.*
3. Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Α με τις ομόρριζες λέξεις της στήλης Β, γράφοντας μπροστά σε κάθε αριθμό της στήλης Α το ή τα γράμματα από τη στήλη Β.

A	B
1. ἀπόλλυμαι	α. λαχείο
2. λαγχάνω	β. συμφιλίωση
3. φιλῶ	γ. σεβάσιμος
4. σέβειν	δ. τηλεόραση
5. ὄρω	ε. απώλεια
	στ. ὄραμα
	ζ. Λάχσεις (μια από τις μοίρες)
	η. φίλερις
	θ. ὄλεθρος
	ι. πανωλεθρία
	ια. φιλαπεχθήμων
	ιβ. ἀόρατος

4. Α. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετα επίθετα, όπως στο παράδειγμα.

δυσ + σέβω	=	δυσσεβής
δυσ + τρέπω	=
δυσ + βαίνω	=
δυσ + νοῶ	=
δυσ + λέγω	=
δυσ + πρόσειμι (εἶμι)	=
δυσ + εὐρίσκω	=
δυσ + μένος	=
δυσ + μεταχειρίζομαι	=
δυσ + χρώμαι	=

Β. Να χρησιμοποιήσετε τα επίθετα που γράψατε σε λεκτικά σύνολα, π.χ. ο δυσσεβής άνθρωπος.

14. Στίχοι 526 - 560

14.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποιες είναι οι πληροφορίες που μας δίνει ο χορός για την εμφάνιση της Ισμήνης στη σκηνή και ποιο σκοπό εξυπηρετούν;
2. Ποια σχήματα λόγου χρησιμοποιεί ο Κρέοντας στους στίχους 531-535, όταν απευθύνεται προς την Ισμήνη; Πιστεύετε ότι περιγράφουν εύστοχα το χαρακτήρα της ή όχι και γιατί;
3. Τι απαντά η Ισμήνη στην «κατηγορία» ότι και αυτή πήρε μέρος στην ταφή του νεκρού αδελφού της; Να ερευνήσετε τα κίνητρα που καθορίζουν τη στάση της στην κρίσιμη αυτή στιγμή.
4. Ποια είναι η αντίδραση της Αντιγόνης στην ομολογία της Ισμήνης ότι και αυτή σχεδίασε και συμμετείχε στην ταφή του Πολυνείκη; Να την αιτιολογήσετε.
5. Η Αντιγόνη διαψεύδει κάθε συμμετοχή της Ισμήνης στο έργο της ταφής. Γιατί όμως επικαλείται γι' αυτό και τη μαρτυρία του Άδη και των θεών του κάτω κόσμου;
6. Με ποιο τρόπο προσπαθεί η Ισμήνη να ξεπληρώσει το χρέος της απέναντι στο νεκρό αδελφό της και γιατί η Αντιγόνη αρνείται αυτή της την προσφορά;
7. «Κρέοντ' έρώτα· τουδ'ε γάρ σύ κηδεμών»: Ποιο νόημα έχουν τα λόγια που η Αντιγόνη απευθύνει στην αδελφή της;
8. Ποια συναισθήματα σας προκαλεί ο τρόπος έκφρασης της Αντιγόνης στους στίχους 543 και 549; Είναι κάτι που θα περιμένατε από την ηρωίδα ή όχι και γιατί;
9. Να συγκρίνετε το ήθος της Ισμήνης, όπως παρουσιάζεται σ' αυτή τη σκηνή, με αυτό που μας παρουσίασε στην αρχή του δράματος στη συζήτηση με την αδελφή της. Να επισημάνετε τις διαφορές και να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

10. Να επισημάνετε στο κείμενο ξεύγη λέξεων ή φράσεων που εκφράζουν τις αντιθέσεις στις βασικές επιλογές της Αντιγόνης και της Ισμήνης καθώς και στις συνέπειες που είχαν γι' αυτές στη συνέχεια. Να εκτιμήσετε πόσο βοηθά στην αισθητική αξία του δράματος η τεχνική που χρησιμοποιεί εδώ ο Σοφοκλής³¹.
11. «καλῶς σύ μὲν τοῖς, τοῖς δ' ἐγὼ ἴδοκουν φρονεῖν.» (557). Ανακεφαλαιώνοντας μ' αυτό το στίχο η Αντιγόνη αναφέρεται στις αρχικές επιλογές, τη δική της και της αδελφής της. Να αναπτύξετε τι ακριβώς εννοεί και να διαπιστώσετε αν τώρα έχει την ίδια γνώμη για την Ισμήνη, όπως και στην πρώτη τους συνάντηση.
12. Η Αντιγόνη και η Ισμήνη επέλεξαν από την αρχή να τηρήσουν διαφορετική στάση απέναντι στις διαταγές του Κρέοντα. Τώρα μετά τη σύλληψη της Αντιγόνης ποια νομίζετε ότι θεωρεί τον εαυτό της δικαιωμένο από την εξέλιξη που πήραν τα πράγματα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
13. Η Αντιγόνη παρουσιάστηκε από την αρχή του δράματος αποφασισμένη να θάψει τον αδελφό της παρά την απαγόρευση του Κρέοντα. Νομίζετε ότι είχε συνειδητοποιήσει από τότε τις συνέπειες της απόφασής της ή ήλπιζε ότι ο Κρέοντας θα έκανε ίσως μια εξαίρεση γι' αυτή λόγω συγγενείας; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας κάνοντας αναφορά σε σημεία του κειμένου.
14. Να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα της Αντιγόνης, αφού εκτιμήσετε συνολικά τη μέχρι τώρα παρουσία της στο δράμα.
15. Να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα της Ισμήνης, αφού εκτιμήσετε συνολικά τη μέχρι τώρα παρουσία της στο δράμα.

³¹ «ἀνίξ - ὠφελουμένη», «ἀλοῦσα - γελῶ», «ζῆν - κατθανεῖν», «ἀροῆτοις - λόγοις», «σύ μὲν τοῖς (ζῶσιν) - τοῖς (ἐν Ἄιδου) δ' ἐγὼ», «σύ μὲν ζῆς - ἢ δ' ἐμή ψυχὴ τέθνηκεν». Με την τεχνική των αντιθέσεων ο ποιητὴς προσθέτει στα δρώμενα ένταση και αγωνία, κερδίζει το ενδιαφέρον των θεατῶν και το κρατᾶ σταθερὰ στραμμένο στη σκηνή σε ὅλη τη διάρκεια του δράματος. Το ἔργο κερδίζει ἔτσι σε πληρότητα, δημιουργεῖ έντονες συγκινήσεις στο ακροατήριο και το κάνει να συμπάσχει έντονα μαζί με τους πρωταγωνιστές.

14.2 Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Α. Να επιβεβαιώσετε ή να απορρίψετε το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

«...σύ μὲν γάρ εἴλου ζῆν ἐγὼ δέ κατθανεῖν.» (555): Με τη φράση αυτή η Αντιγόνη:

	Σωστό	Λάθος
α. βαδίζει με αυταπάρνηση προς το θάνατο	☐	☐
β. προτρέπει την Ισμήνη να τη βοηθήσει	☐	☐
γ. αρνείται να την ακολουθήσει στο θάνατο	☐	☐
δ. δε δέχεται τη μεταμέλεια της Ισμήνης	☐	☐
ε. είναι ευχαριστημένη με την απόφαση της αδελφής της	☐	☐

- Β. Να αιτιολογήσετε μια σωστή πρόταση.

2. Να συνδέσετε κάθε φράση της στήλης Α με το σχήμα λόγου της στήλης Β που της αντιστοιχεί. (Δυο στοιχεία της Β στήλης περισσεύουν).

A	B
1. σῶσον σεαυτήν	α. πλεονασμός
2. γέλωτ' ἐν σοί γελῶ	β. αντίθεση
3. ἀλλ' ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν	γ. χιαστό
4. ζῆν ... κατθανεῖν	δ. παρομοίωση
5. ὡς ἔχινδ' ὑφειμένη	ε. ειρωνεία
	στ. παρήχηση
	ζ. υπερβατό

14.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. «εἶπέ δὴ μοι, καὶ σὺ τοῦδε τοῦ τάφου φήσεις μετασχεῖν;» (534-535)

α) Να μεταφέρετε στον πληθυντικό αριθμό όλους τους κλιτούς τύπους των παραπάνω προτάσεων.

β) Να γράψετε το στίχο μεταφέροντας τους ρηματικούς τύπους στον ενεστώτα

γ) Να τοποθετήσετε τις προσωπικές αντωνυμίες των παραπάνω στίχων στον πίνακα και να συμπληρώσετε τα κενά.

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο
Ονομ.				
Γεν.				
Δοτ.				
Αιτ.				

2. «σὺ μὲν γάρ εἴλου ζῆν, ἐγὼ δὲ καταναεῖν» (555)

«ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἀρρήτοις γε τοῖς ἐμοῖς λόγοις» (556)

«σὺ μὲν ζῆς, ἢ δ' ἐμὴ ψυχὴ πάλαι τέθνηκεν» (559-560)

α) Να γράψετε τους παραπάνω στίχους μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό.

β) «τοῖς ἐμοῖς λόγοις», «ἢ ἐμὴ ψυχὴ»: Να γράψετε τα ονοματικά σύνολα στην ονομαστική πτώση σε όλα τα πρόσωπα για έναν και για πολλούς κτήτορες.

	Για έναν κτήτορα		Για πολλούς κτήτορες	
	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο
α' πρόσωπο				
β' πρόσωπο				
γ' πρόσωπο				

3. «ξύμπλουν ἐμαυτὴν τοῦ πάθους ποιουμένη» (541)

«λόγοις δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην» (543)

«καὶ τίς βίος μοι σοῦ λελειμμένη φίλος;» (548)

«τί ταῦτ' ἀνιάς μ', οὐδέν ὠφελουμένη» (550)

Να τοποθετήσετε τις μετοχές στην ανάλογη θέση του παρακάτω πίνακα και να συμπληρώσετε τα κενά με τα υπόλοιπα γένη στο ίδιο γένος, αριθμό και πτώση.

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο

4. ἦδε, τοῦτο, ἑμαυτήν, τις(548), σεαυτήν, ἐμή: Να τοποθετήσετε τους τύπους των αντωνυμιών στην κατάλληλη στήλη και να συμπληρώσετε τα υπόλοιπα γένη στον ίδιο αριθμό και πτώση.

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο

5. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της στήλης Α, συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. εἰδέναι	α. συμπλεκτικός σύνδεσμος
2. οὔτε	β. αναφορική αντωνυμία
3. ἑμαυτήν	γ. απαρέμφατο ενεστώτα
4. ὧν	δ. αυτοπαθής αντωνυμία
5. φιλοῦσαν	ε. ουσιαστικό β' κλίσης
6. σοί	στ. προστακτική αορίστου
7. σῶσον	ζ. επίρρημα συγκριτικού βαθμού
8. καλῶς	η. μετοχή ενεστώτα
9. ψυχή	θ. προσωπική αντωνυμία
	ι. επίρρημα θετικού βαθμού
	ια. ουσιαστικό α' κλίσης

14.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. Στους στίχους 531-533, 540-551 να εντοπίσετε τις μετοχές, να τις χαρακτηρίσετε και να γράψετε το υποκείμενό τους.
2. Στους στίχους 534-535, 555 και 557 να χαρακτηρίσετε τα απαρέμφατα και να δικαιολογήσετε τη συντακτική τους θέση.
3. α) Να αναγνωρίσετε τους προσδιορισμούς του χρόνου στους στίχους 559-562.
β) Να αναλύσετε συντακτικά τους στίχους 559-560.
4. Στις διαζευκτικές προτάσεις που ακολουθούν να διαγράψετε το σκέλος που περιέχει λάθος:
ῥέθος (529): είναι υποκείμενο ή αντικείμενο στο *αἰσχύνει*;
τοῦ τάφου (534): είναι αντικείμενο στο *φήσεις* ή στο *μετασχέιν*;
τοῦ πάθους (541): είναι γενική του περιεχομένου ή αντικειμενική;
μοι (548): είναι δοτική προσωπική κτητική ή χαριστική;
σου (548): είναι αντικείμενο στο *λελειμμένη* ή γενική της αναφοράς;

14.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - *Νεφέλη αἰσχύνει αἱματόεν ῥέθος* (529-530).....
 - *φήσεις μετασχέιν* (535).....
 - *ἐν κακοῖς τοῖς σοῖσιν* (541).....
 - *λόγοις δ' ἐγὼ φιλοῦσαν οὐ στέργω φίλην* (543).....
 - *οὐ φθονῶ σε ὑπεκφυγεῖν* (533).....
 - *σύ μὲν γάρ εἴλου ξῆν* (555).....
 - *τί ταῦτ' ἀνιᾶς μ(ε)* (550).....
 - *ὥστε τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν* (560).....

2. Να γράψετε δύο παράγωγα και δύο σύνθετα για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις και να σχηματίσετε με αυτές προτάσεις στα νέα ελληνικά: *φέρω, λείπω, λανθάνω, στέργω, ἄρχω.*

3. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στη νέα ελληνική στη στήλη Β. (Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. αἰσχύνω	α. συμφωνώ
2. ἐξόμνημι	β. μάρτυρας
3. ὁμορροθῶ	γ. ασχημίζω
4. ξυνίστωρ	δ. οχιά
5. αἰροῦμαι	ε. εκλέγω
6. ἀμπλακίσκω	στ. αρνούμαι με ὄρκο
7. ἔχιδνα	ζ. ντρέπομαι
	η. αποτυγχάνω
	θ. στερούμαι

4. Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β με τις οποίες έχει κοινό θέμα³² (σε σύνθεση ή μη) γράφοντας μπροστά σε κάθε αριθμό της στήλης Α το ή τα γράμματα από τη στήλη Β.

A	B
1. αἰσχύνω	α. ἔξις
2. ἔχω	β. καχεξία
3. αἰροῦμαι	γ. αἰσχος
4. εἰδέναι	δ. αποχή
	ε. ἐξαίρετος
	στ. αναισχυντία
	ζ. ιστορία
	θ. μέτοχος
	ι. σχήμα
	ια. αἴρεση
	ιβ. εἶδηση
	ιγ. ἔνοχος
	ιδ. εἰδήμων

³² Να λάβετε υπόψη σας ότι μερικά ρήματα της στήλης Α έχουν περισσότερα θέματα.

15. Στίχοι 561 - 581

15.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια συμπεράσματα βγάζει ο Κρέοντας από το διάλογο Ισμήνης και Αντιγόνης;
2. Πώς δικαιολογεί η Ισμήνη στον Κρέοντα την προσπάθειά της να αναλάβει και αυτή την ευθύνη της ταφής;
3. Με ποια λόγια ανακοινώνει ο Κρέοντας την απόφασή του για την τύχη της Αντιγόνης και ποιες είναι οι αντιδράσεις της Ισμήνης και του χορού;
4. Με ποιο επιχείρημα προσπαθούν έστω και την τελευταία στιγμή η Ισμήνη και ο χορός να σώσουν την Αντιγόνη και γιατί ο Κρέοντας δε θέλει να ακούσει τίποτα γι' αυτό;
5. Το ότι η Αντιγόνη είναι μνηστευμένη με το γιο του Κρέοντα το πληροφορούμαστε μόλις τώρα. Πώς εξηγείται το γεγονός ότι:
 - α) ούτε η Αντιγόνη έκανε λόγο γι' αυτό, όσο υπερασπιζόταν την πράξη της μπροστά στον Κρέοντα,
 - β) ούτε ο Κρέοντας φαίνεται να το έλαβε υπόψη του στην απόφασή του για την Αντιγόνη.
6. Να εντοπίσετε στο κείμενο λέξεις ή φράσεις, χαρακτηριστικές για το ήθος του Κρέοντα. Ποια στοιχεία του χαρακτήρα του τονίζουν ιδιαίτερα;
7. Ο Κρέοντας δεν αγνοεί μόνον τους άγραφους νόμους, αλλά με την απόφασή του διαπράττει και άλλη «ύβριν», αυτή τη φορά απέναντι στην οικογένειά του. Να εξηγήσετε ποια είναι ακριβώς η «ύβρις» του Κρέοντα και ποιες συνέπειες μπορεί να έχει για τον ίδιο και τους δικούς του³³.

³³ Δεν καταδικάζει σε θάνατο μια τυχαία γυναίκα, αλλά τη μνηστή του γιου του, την αγαπημένη και τη μέλλουσα σύντροφο της ζωής του. Αγνοεί για μια φορά ακόμη τον «έρκειο Δία» και προκαλεί μεγάλο πόνο στον Αίμονα, χωρίς αυτός να έχει φταίξει σε τίποτε. Προσβάλλει βάνουσα τα αισθήματα του γιου του για την Αντιγόνη, θεωρώντας τη σχέση τους μια συναλλαγή, όπου το αντικείμενό της, η Αντιγόνη δηλαδή, μπορεί να αντικατασταθεί με άλλο, το ίδιο καλό και «χρήσιμο» (με την έννοια της χρήσης). Δεν υπολογίζει ποιες θα είναι οι αντιδράσεις του γιου του, όταν θα νιώσει να πληγώνονται τα πιο αγνά και τρυφερά αισθήματα που φωλιάζουν στη νεανική ψυχή του. Πέρα από αυτά συλλαμβάνει και φυλακίζει την Ισμήνη χωρίς κανένα λόγο. Η αδικία που διαπράττει εδώ είναι ολοφάνερη. Για τις συνέπειες μόνο υπαινιγμούς μπορεί να κάνει κάποιος αυτή τη στιγμή. Σίγουρα όμως και ο ίδιος ο Κρέοντας δε θα μείνει απρόσβλητος από τις επιπλοκές που προκαλούν οι αποφάσεις του.

8. «καί σύ γε κἄμοί (δεδογμένα ἔστι)»: Είναι και ο χορός (= λαός της Θήβας) πράγματι συνυπεύθυνος για την καταδίκη της Αντιγόνης, όπως ισχυρίζεται εδώ ο Κρέοντας ή όχι και γιατί;
9. Ποια προσβολή δέχεται ο Αίμονας από τον πατέρα του σύμφωνα με τα λόγια της Αντιγόνης (572)³⁴ και ποιες είναι κατά την άποψή σας οι αναμενόμενες αντιδράσεις του;
10. Συμφωνεί ο χορός με την καταδικαστική απόφαση του Κρέοντα ή όχι; Να επισημάνετε στοιχεία του κειμένου που το αποδεικνύουν.
11. Ποιο σχήμα λόγου χρησιμοποιεί ο Κρέοντας στο στίχο 569 και τι σχολιάζει με αυτό; Ποια συναισθήματα νομίζετε ότι προκαλεί στους παρευρισκόμενους το σχόλιο αυτό και ποια θα προκαλούσε στον Αίμονα, αν το άκουγε; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
12. Ποια είναι τελικά η απόφαση του Κρέοντα για την τύχη της Ισμήνης και πώς τη δικαιολογεί;
13. Να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα του Κρέοντα, αφού εκτιμήσετε συνολικά τη μέχρι τώρα παρουσία του στο δράμα.
14. Το πιο τραγικό πρόσωπο της ιστορίας μέχρι στιγμής είναι η Αντιγόνη.
 - α) Αν συμφωνείτε, να συγκεντρώσετε όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία συνθέτουν το δράμα της και την οδηγούν στο τραγικό της τέλος.
 - β) Αν δε συμφωνείτε, να ορίσετε ποιο είναι αυτό το πρόσωπο και να συγκεντρώσετε από το κείμενο τα στοιχεία που το αποδεικνύουν.

15.2 Ερμηνευτική ερώτηση συνδυασμού ανοικτού και κλειστού τύπου.

1. Α. Να βάλετε σε κύκλο τη σωστή κατά τη γνώμη σας απάντηση και να την αιτιολογήσετε.
 Η Ισμήνη συμμετέχει στο διάλογο, γιατί:
 - α) Προσπαθεί να κρατήσει την Αντιγόνη στη ζωή.
 - β) Εξηγεί γιατί προτίμησε τη ζωή από το θάνατο.
 - γ) Επιχειρεί να διεγείρει τη συμπάθεια του Κρέοντα.
 - δ) Επιδιώκει να αποφύγει την τιμωρία.
 - ε) Εκδηλώνει τη συμπαράστασή της προς την αδελφή της.
- Β. Να αιτιολογήσετε μία σωστή απάντηση.

³⁴ Ορισμένοι αποδίδουν το στίχο αυτό στην Ισμήνη. Βλέπε «*Thesaurus Linguae Graecae, Sophocles Trag., Antigone, line 572.*»

15.3 Γραμματικές ασκήσεις

1. «κακάς ἐγὼ γυναῖκας υἷεσι στυγῶ» (541):

α) Να γράψετε την πρόταση μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό.

β) «κακάς γυναῖκας»: Να γράψετε τη συνεκφορά στις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού.

2. «φεύγουσι γάρ τοι χοί θρασεῖς, ὅταν πέλας ἤδη τὸν Ἴαιδην εἰσορῶσι τοῦ βίου» (580-581): Να γράψετε τους παραπάνω στίχους θεωρώντας ότι υποκείμενο των ρημάτων είναι το θρασύς.

3. τέκνου, γυναῖκας, πατήρ, τριβάς, βίου, ἄναξ: Να κατατάξετε τα ουσιαστικά ανάλογα με την κλίση στην οποία ανήκουν και να γράψετε την κλητική ενικού αριθμού.

Α' κλίση	Κλητική ενικού	Β' κλίση	Κλητική ενικού	Γ' κλίση	Κλητική ενικού

4. πεφάνθαι, μένει, κτενεῖς, λέγε, κομίζετε: Να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο των εγκλίσεων του παρακειμένου της ίδιας φωνής.

Παρακείμενος			
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική

5. Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των λέξεων της στήλης Α, συνδέοντάς τες με τα στοιχεία της στήλης Β που τους αντιστοιχούν. (Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
1. πεφάνθαι	α. τοπικό επίρρημα
2. εΐλου	β. μετοχή αορίστου
3. παύσων	γ. απαρέμφατο παρακειμένου
4. πράσσειν	δ. μετοχή ενεστώτα
5. εΐσω	ε. οριστική β' αορίστου
6. θρασεΐς	στ. οριστική ενεστώτα
7. φεύγουσι	ζ. αναφορική αντωνυμία
8. κτενεΐς	η. επίθετο γ' κλίσης
9. ὅς	θ. οριστική συνηρ. μέλλοντα
	ι. μετοχή μέλλοντα
	η. απαρέμφατο ενεστώτα

15.4 Συντακτικές ασκήσεις

1. «.....ἐκ δέ τοῦδε χορῆ
γυναΐκας εἶναι τάσδε μῆδ' ἀνειμένας» (578-579):
Να γίνει λεπτομερῆς συντακτικὴ ἀνάλυση.
2. Στους στίχους 565, 568, 571, 574 να επισημάνετε α) τις λέξεις που ἔχουν θέση αντικειμένου και β) τους ονοματικούς ομοιόπτωτους προσδιορισμούς.
3. «ἄγαν γε λυπεῖς καί σύ καί τό σόν λέχος» (573)
«.....μή τριβάς ἔτ', ἀλλά νιν
κομίζετ' εἶσω, δμῶες» (577-578):
Να επισημάνετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς των προτάσεων και τη σημασία που δηλώνουν.

15.5 Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά τις παρακάτω φράσεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο:
 - *τοῖς κακῶς πράσσουσιν* (564).....
 - *ἀφ' οὗ τὰ πρῶτ' ἔφν* (562).....
 - *νυμφεῖα τοῦ σ' αὐτοῦ τέκνου* (568).....
 - *ἄγαν γε λυπεῖς* (573).....
 - *δεδογμένα (ἔστί) τήνδε κατθανεῖν* (576).....
 - *κακὰς γυναικας στυγῶ* (571)
 - *ἀλλά νιν κομίζετ' εἴσω* (577-578).....
 - *πέλας τοῦ βίου* (580-581).....
2. Να γράψετε δύο παράγωγα ή σύνθετα για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις και να σχηματίσετε με αυτά προτάσεις στη νέα ελληνική: *κομίζω, φαίνομαι, βιῶ*.
3. Να συμπληρώσετε τα κενά με παράγωγα του ρ. *φημί*:
 - Ο λόγος που δε λέγεται : άφατος λόγος
 - Η..... του είναι διεθνής
 - Η εργασία βρίσκεται στην τελική.....
 - Ο τενόρος αυτός έχει εξαιρετική.....
 - Ο προλέγει αυτά που θα συμβούν στο μέλλον
 - Μια πρόχειρη δικαιολογία λέγεται και

4. Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Α με λέξεις της στήλης Β με τις οποίες έχει κοινό θέμα³⁵ (σε σύνθεση ή μη) γράφοντας μπροστά σε κάθε αριθμό το ή τα γράμματα από τη στήλη Β.

Α	Β
1. στερωῶ	α. πράγμα
2. θνήσκω	β. λογικός
3. πράττω	γ. ημιθανής
4. λέγω	δ. πρακτικός
	ε. απράγμων
	στ. αθάνατος
	ζ. πράκτωρ
	η. στέρηση
	θ. ρήτρα
	ι. ρήμα
	ια. αντίρρηση
	ιβ. θνητός
	ιγ. απόρρητος
	ιδ. θνησιγενής
	ιε. ρήτωρ

5. Α. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετες λέξεις από την πρόθεση και το ρήμα που δίνεται ακολουθώντας το παράδειγμα:

ἀνά + φέρω = αναφέρω < αναφορά

διά + φέρω =

κατά + φέρω =

μετά + φέρω =

περί + φέρω =

σύν + φέρω =

ἀντί + πρός + φέρω =

σύν + εἰς + φέρω =

ἐπί + ἀνά + φέρω =

Β. Να χρησιμοποιήσετε τα ουσιαστικά που γράψατε σε λεκτικά σύνολα, πχ. *έγγραφο αναφορά*.

³⁵ Μερικά ρήματα της στήλης Α έχουν περισσότερα θέματα.

16. Στίχοι 582-634 (από μετάφραση)

16.1 Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποιο θέμα επιλέγει για την ωδή στο δεύτερο στάσιμο ο ποιητής και πώς το συνδέει νοηματικά με το δεύτερο επεισόδιο;
2. Να δώσετε έναν τίτλο για κάθε στροφή και αντιστροφή του δευτέρου επεισοδίου αντιπροσωπευτικό για το περιεχόμενό τους.
3. Μιλώντας για την ανθρώπινη δυστυχία ο χορός σκέφτεται το βασιλικό οίκο των Λαβδακιδών. Να αναφέρετε συγκεκριμένα ποιες συμφορές των Λαβδακιδών σας είναι γνωστές και ποιες ήταν οι αιτίες τους.
4. Με τι παρομοιάζει ο ποιητής τη θεϊκή οργή στην πρώτη στροφή; Να εκτιμήσετε τις αισθητικές εντυπώσεις που δημιουργούνται στους θεατές με την παρομοίωση και τα άλλα λογοτεχνικά σχήματα στην ίδια στροφή.
5. «Τώρα στο σπίτι του Οιδίποδα ... η τύφλα του νου κι ο αστόχαστος λόγος»: Στο απόσπασμα της πρώτης αντιστροφής να εντοπίσετε τις μεταφορές και να εξηγήσετε σε ποια γεγονότα ή σε ποιο πρόσωπο, ιδέες, σκέψεις και αποφάσεις αποδίδονται.
6. Ποια αντίληψη για την ανθρώπινη μοίρα και για το «νόμο» του Δία εκφράζεται στη δεύτερη στροφή;
7. «Το κακό φαντάζει καλό στο νου εκείνου που ο θεός στη συμφορά τον πάει»: Για ποιον από τους ήρωες του δράματος γίνεται η παραπάνω επισήμανση του χορού; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
8. Η είσοδος του Αίμονα στη σκηνή αμέσως σχεδόν μετά την καταδίκη της Αντιγόνης δίνει νέα τροπή στο δράμα. Ποια αισθήματα τρέφει ο Αίμονας για την Αντιγόνη και ποιες είναι οι αναμενόμενες αντιδράσεις του απέναντι στις αποφάσεις του πατέρα του; Γιατί ο χορός εκφράζει αμφιβολίες για τα αισθήματά του;

16.2 Ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Α. Να επιβεβαιώσετε ή να απορρίψετε το περιεχόμενο των προτάσεων σημειώνοντας ένα Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο:

Στο β' στάσιμο ο χορός:

	Σωστό	Λάθος
α) Εκφράζει την άποψη ότι η δύναμη του Δία δεν είναι ανυπέβλητη.	☐	☐
β) Τονίζει ότι η κατάρα της οικογένειας δε φέρνει τη δυστυχία.	☐	☐
γ) Η έπαρση επισύρει τη θεία δίκη.	☐	☐
δ) Η ελπίδα είναι η μόνη παρηγοριά στο σκοτάδι της ανθρώπινης δυστυχίας.	☐	☐
ε) Για την εξάλειψη της δυστυχίας απαιτείται μόνο η βοήθεια των θεών.	☐	☐

Β. Να αιτιολογήσετε μία σωστή πρόταση.

2. Να ενώσετε τους αριθμούς με τα γράμματα όπως συνδέονται στο κείμενο ανάλογα με το περιεχόμενό τους.

A	B
1. στροφή α'	α. Η οικογένεια των Λαβδακιδών παράδειγμα δυστυχισμένης οικογένειας.
2. αντιστροφή α'	β. Η δύναμη του Δία πάνω από την ανθρώπινη εξουσία.
3. στροφή β'	γ. Ευτυχισμένοι όσοι δε γνώρισαν συμφορές. δ. Η Ερινύς στέλνει συμφορά στην Αντιγόνη.
4. αντιστροφή β'	ε. Η ελπίδα είναι σωτηρία ή καταστροφή των ανθρώπων. στ. Οι συμφορές της οικογένειας συνεχίζονται και στις επόμενες γενιές. ζ. Ο Δίας είναι αιώνιος και ευτυχισμένος στον Όλυμπο. η. Ο θνητός άνθρωπος πολλές φορές είναι δυστυχισμένος.

III. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ - ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Μ Ε Ρ Ο Σ Β ´

1. Στίχοι 635-680

1.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Οι πρώτες λέξεις των στίχων 635 και 637 είναι «πάτερ» και «έμοί».
 - α) Για ποιο λόγο νομίζετε ότι ο Αίμων προτάσσει στο λόγο του τις συγκεκριμένες λέξεις;
 - β) Ποιες πληροφορίες αντλούμε από τα λόγια του Αίμονα για την οικογένεια και την κοινωνική της θέση;
2. «σοῦ καλῶς ἤγουμένου» (638): Να αναφέρετε και να αιτιολογήσετε τον υπαινιγμό του Αίμονα προς τον Κρέοντα.
3. Πιστεύετε ότι η θέση που διατυπώνει ο Κρέων στους στίχους 666-667 βρίσκει σύμφωνους τους συμπολίτες του; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
4. Ο Σοφοκλής παρουσιάζει τον Κρέοντα ως «τραγικό ήρωα». Ποια στοιχεία της ενότητας αποδεικνύουν την τραγικότητά του;
5. «Ἄλλ' ὄν πόλις στήσειε, τοῦδε χρή κλύειν // καί σμικρά καί δίκαια καί τάναντία» (666-667): Πώς κρίνετε την άποψη που διατυπώνει ο Κρέων στους παραπάνω στίχους;
6. «Ἐν τοῖς γάρ οἰκείοισιν ὅστις ἔστ' ἀνήρ // χρηστός, φανεῖται κὰν πόλει δίκαιος ὄν» (661-662): Να εξετάσετε αν η θέση αυτή του Κρέοντα είναι δυνατό να ισχύσει στη σύγχρονη εποχή. Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
7. Ποιες είναι οι θέσεις του Κρέοντα για τη συμπεριφορά των παιδιών προς τους γονείς τους; Πιστεύετε πως μπορούν να βρουν ανταπόκριση στην εποχή μας;
8. Οι θέσεις που διατυπώνει ο Κρέων στους στίχους 639-647 για τις σχέσεις γονέων-παιδιών, πιστεύετε ότι είναι αποδεκτές από το αθηναϊκό κοινό εκείνης της εποχής; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

9. Ποιες λέξεις του στίχου 635 δείχνουν την αφοσίωση του γιου προς τον πατέρα;
10. Ποια ήταν η αναμενόμενη συμπεριφορά του Αίμονα προς τον πατέρα του, σύμφωνα με τις αντιλήψεις που ίσχυαν στην εποχή του ποιητή;
11. Ποια ηθική αρχή των αρχαίων Ελλήνων μπορείτε να αναγνωρίσετε στους στίχους 643-644;
12. Στους στίχους 661-665 ο Σοφοκλής παρουσιάζει τον Κρέοντα να παρερμηνεύει το κίνητρο της πράξης της Αντιγόνης. Από ποιες λέξεις φαίνεται αυτό;
13. Να αναλύσετε δύο από τα σημεία του κειμένου στα οποία οι θέσεις του Κρέοντα έχουν διαχρονικό χαρακτήρα.
14. Να χωρίσετε σε θεματικές ενότητες το λόγο του Κρέοντα και να δώσετε με συντομία το περιεχόμενο καθεμιάς.
15. Να αναφέρετε το επιχείρημα που προβάλλει ο Κρέων στους στίχους 659-660, για να «νομιμοποιήσει» και να υποστηρίξει ηθικά την απόφασή του να θανατώσει την Αντιγόνη.
16. Η στάση του Κρέοντα στους στίχους 653-667 είναι, κατά τη γνώμη σας, δικαιολογημένη ή όχι; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
17. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Κρέων, για να υποστηρίξει τη θέση του στους στίχους 658-667;
18. Προωθείται ή όχι η εξέλιξη του μύθου στους στίχους 635-671; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας αξιοποιώντας τις πληροφορίες του κειμένου.
19. Ποιες είναι οι συνέπειες της ανυπακοής στους νόμους κατά τον Κρέοντα (672-675);
20. Ποια είναι τα αποτελέσματα της πειθαρχίας κατά τον Κρέοντα (675-676);
21. Να αναλύσετε το περιεχόμενο του συμπεράσματος που διατυπώνει ο Κρέων στους στίχους 677-678 και να αναφέρετε τη δική σας άποψη γι' αυτό.

1.2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις συνδυασμού ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Με ποιο ύφος απευθύνεται ο Αίμων προς τον πατέρα του στους στίχους 637-638; Να σημειώσετε στο αντίστοιχο τετράγωνο τις ορθές απαντήσεις και να αιτιολογήσετε δύο από αυτές.

α. υπάκουο	☐	δ. ειρωνικό	☐
β. συμβιβαστικό	☐	ε. φιλικό	☐
γ. επιθετικό	☐		

2. Στους στίχους 639-640 ο Κρέων επιδοκιμάζει ή αποδοκιμάζει τη συμπεριφορά του Αίμονα; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

3. Με ποιο ύφος απευθύνεται ο Κρέων προς τον Αίμονα στους στίχους 637-638; Να σημειώσετε στο αντίστοιχο τετράγωνο τις ορθές απαντήσεις και να αιτιολογήσετε δύο από αυτές.

α. παραινετικό	☐	δ. δραματικό	☐	ζ. συμβιβαστικό	☐
β. ήπιο	☐	ε. επιβλητικό	☐	η. γνωμολογικό	☐
γ. ενδοτικό	☐	στ. επιθετικό	☐		

4. Α. Ποια από τα παρακάτω στοιχεία νομίζετε ότι αναγνωρίζει ο Κρέων στα λόγια του Αίμονα (639-647);

α) οργή	☐
β) υπακοή	☐
γ) υστεροβουλία	☐
δ) ειρωνεία	☐

Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

1.3. Γραμματικές ασκήσεις

1. α) *εἰμί, ἀξιῶσεται, ἐφέψομαι*: Να γράψετε το β' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο της ευκτικής μέλλοντα.

β) *ἔχων, ἡγουμένου*: Να κλιθούν οι μετοχές στο γένος που βρίσκονται.

2. Να κλιθούν τα ουσιαστικά στον αριθμό που βρίσκονται:

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.				
Γεν.		τῆς γυναικός		
Δοτ.			τοῖς δόμοις	
Αιτιατ.				τάς γνώμας
Κλητ.	ὦ	πάτερ		

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα:

Ενικός αριθμός				
Ονομ.	ὅστις			
Γεν.				
Δοτ.				
Αιτιατ.		τοῦτον	τοῦτο	ὄν
Κλητ.				

4. Να μεταφέρετε τις επόμενες προτάσεις από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό:

- α) ψυχρόν παραγάλιμα τοῦτο γίνεται:.....
 β) τί γάρ γένοιτ' ἄν ἔλκος μείζον ἢ φίλος κακός:.....
 γ) ὅστις ἔστ' ἀνήρ χρηστός:.....
 δ) καί τοῦτον γάρ τόν ἄνδρα θαρσοίην ἐγώ:.....

5. Να συμπληρώσετε τους πίνακες:

A	Ενικός αριθμός			
Ονομ.			ὁ	μείζων
Γεν.				
Δοτ.				
Αιτιατ.	τόν	ψευδῆ (αρσ.)		
Κλητ.				

A	Πληθυντικός αριθμός			
Ονομ.			<i>τὰ</i>	<i>ἄκοσμα</i>
Γεν.				
Δοτ.				
Αιτιατ.	<i>τὰς</i>	<i>χρηστάς</i>		
Κλητ.				

6. Να γράψετε το β' και γ' γενικό και πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής και ευκτικής ενεστώτα ενεργητικής φωνής των ρηματικών τύπων: *εἰμί*, *εἶποις*, *ἔχειν*, *ἐκβάλλης*, *ἄρχειν*, *θρέψω*:

Ενεργητική φωνή				
	Οριστική Ενεστώτα		Ευκτική Ενεστώτα	
<i>εἰμί</i>				
<i>εἶποις</i>				
<i>ἔχειν</i>				
<i>ἐκβάλλης</i>				
<i>ἄρχειν</i>				
<i>θρέψω</i>				

1.3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τη συντακτική θέση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β.

A	B
ξύνευνος (651)	υποκείμενο στο «γίγνεται» επεξήγηση στο «τούτο» αντικείμενο στο «γίγνεται»
γυνή (651)	κατηγορούμενο στο «γυνή» επιθ. προσδ. στο «γυνή» κατηγορούμενο στο «παιδα» επεξήγηση στο «γυνή»
δυσμενή (653)	υποκείμενο στο «νυμφεύειν» επιθ. προσδιορ. στο «παιδα»

2. «ἀπιστήσασαν» (656): Είναι μετοχή, εξαρτάται από το
«ὄν» (662): Είναι μετοχή, εξαρτάται από το
3. «Ἐπεὶ γὰρ αὐτὴν εἶλον ἐφανῶς ἐγὼ // πόλεως ἀπιστήσασαν ἐκ πάσης μόνην // ψευδῆ γ' ἑμαυτὸν οὐ καταστήσω πόλει, // ἀλλὰ κτενῶ» (655-658).

α) Να χωρίσετε την περίοδο σε προτάσεις.

- β) Να συνδέσετε τις λέξεις και τη φράση της στήλης Α με τη συντακτική θέση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β. Τρία στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
ἐκ πόλεως	επιρρηματικός προσδιορισμός τρόπου
ἐφανῶς	εμπρόθετος προσδιορισμός του διηρημένου όλου
ἑμαυτὸν	ἕμμεσο αντικείμενο στο
ψευδῆ	κατηγορούμενο στο
πόλει	αντικείμενο στο
	εμπρόθετος προσδιορισμός της προέλευσης
	επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού
	επιθετικός προσδιορισμός στο

4. «Ὅστις δ' ὑπερβάς ἢ νόμους βιάζεται // ἢ τοῦπιτάσσειν τοῖς κρατύνουσιν νοεῖ, // οὐκ ἔστ' ἐπαίνου τοῦτον ἐξ ἑμοῦ τυχεῖν» (663-665).
 α) Να χωρίσετε την περίοδο σε προτάσεις και να αναφέρετε τον τρόπο σύνδεσης των δευτερευουσών προτάσεων.
 β) Να αναγνωρίσετε τη συντακτική θέση των υπογραμμισμένων λέξεων.
5. «τῶν δ' ὀρθομένων // σάξει τά πολλά σώμαθ' ἢ πειθαρχία.» (675-676).
 «οὐχ ἦδε χρυσῆς ἀξία (ἐστί) τιμῆς λαχεῖν;» (699)
 «ἦδ' ἀναστάτους // οἴκους τίθησιν.» (673-674)
 α) Να γράψετε τις λέξεις που έχουν θέση αντικειμένου και τους ρηματικούς τύπους στους οποίους αναφέρονται.
 β) Να γράψετε τις λέξεις που έχουν θέση ονοματικού ομοιόπτωτου προσδιορισμού και τις λέξεις στις οποίες αναφέρονται.
 γ) Να γράψετε τις λέξεις που έχουν θέση κατηγορουμένου και τις λέξεις στις οποίες αποδίδονται.

1.4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να γράψετε δύο συγγενείς ετυμολογικώς λέξεις της νέας ελληνικής για καθεμιά από τις επόμενες λέξεις.

ἐκβάλλω		
τρέφω		
ἀξιοῦμαι		
ἄρχομαι		

2. «(ἐφ)-υμνείτω»: Να γράψετε τουλάχιστον δύο λέξεις που επιβιώνουν στην νέα ελληνική, συγγενείς ετυμολογικώς προς το ρηματικό τύπο «ὕμνείτω» και να σχηματίσετε με καθεμιά μια πρόταση.

3. Να γράψετε στην ονομαστική ενικού τα σύνθετα ουσιαστικά και επίθετα του κειμένου που έχουν ως Α' συνθετικό πρόθεση και να δώσετε τη σημασία τους στη νέα Ελληνική.

<i>Πρωτότυπο</i>	<i>Νέα Ελληνική</i>	<i>Πρωτότυπο</i>	<i>Νέα Ελληνική</i>

4. τροπή: Να συνθέσετε τη λέξη με τις προθέσεις *ανά, μετά, επί, περί, εκ, προ, υπό, παρά + εκ* και να γράψετε για κάθε περίπτωση μία πρόταση στη νέα ελληνική.

2. Στίχοι 681 - 723

2.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια είναι η στάση του χορού απέναντι στα επιχειρήματα του Κρέοντα (681-682); Πώς τη δικαιολογείτε;
2. Τι υποδηλώνει ο τρόπος με τον οποίο ο Αίμων προσφωνεί τον πατέρα του (683);
3. Να κρίνετε τον τρόπο διατύπωσης της διαφωνίας του Αίμονα προς τον πατέρα του (687).
4. Τι επιδιώκει ο Αίμων με όσα αναφέρει για τον πατέρα του στους στίχους 688-689;
5. Πώς παρουσιάζει ο Αίμων τις σχέσεις Κρέοντα και Θηβαίων στους στίχους 690-691 και ποια συμπεράσματα βγάζουμε για τον τρόπο άσκησης της εξουσίας από τον Κρέοντα;
6. Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, ο Αίμων δεν αναφέρει το όνομα της Αντιγόνης και δεν κάνει λόγο για τα συναισθήματά του προς αυτήν;
7. Γιατί ο Αίμων χρησιμοποιεί τη ρητορική ερώτηση του στίχου 699 και δεν αναφέρει ευθέως την αντίθεση μεταξύ της κρίσης του λαού και της απόφασης του πατέρα του;
8. Ποιους σκοπούς επιδιώκει ο Αίμων με το λόγο που απευθύνει προς τον πατέρα του (683 - 723);
9. Πώς χαρακτηρίζετε τον Αίμονα με βάση τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί για την υπεράσπιση των απόψεών του;
10. Να χαρακτηρίσετε τον Αίμονα με βάση το περιεχόμενο των στίχων 683-723.
11. Να εντοπίσετε τα γνωμικά του κειμένου στους στίχους 683-723, να αναφέρετε ποιες απόψεις διατυπώνονται στο καθένα και να αναλύσετε το περιεχόμενο ενός από αυτά.
12. Να προσδιορίσετε τρία σημεία του κειμένου από τα οποία φαίνεται ότι ο Αίμων είναι συνετός και έχει ορθή κρίση.

13. Ποιους σκοπούς επιδιώκει ο Αίμων με τις περιγραφές των φυσικών φαινομένων που κάνει στους στίχους 712-717; Να εξηγήσετε πώς συνδέονται οι περιγραφές αυτές με τη στάση του Κρέοντα.
14. Να χωρίσετε τους στίχους 701-723 σε ενότητες και να δώσετε ένα σύντομο τίτλο σε καθεμιά.
15. Ποιες απόψεις για την οικογενειακή ευτυχία διατυπώνει ο Σοφοκλής στους στίχους 701-704 και πώς τις κρίνετε;
16. «Μή νυν ἔν ἦθος μοῦνον ἐν σαυτῷ φόρει» (705): Ποια σημασία έχει το να θεωρεί ένας άνθρωπος -ιδίως όταν είναι ηγέτης- ότι μόνο η δική του γνώμη είναι σωστή;
17. Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει η εμμονή ενός απόλυτου άρχοντα σε μια εσφαλμένη ιδέα και η άρνησή του να την αναθεωρήσει; Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις που διατυπώνονται στους στίχους 705-723.
18. Ποιες προτροπές απευθύνει ο Αίμων στον πατέρα του στους στίχους 683-723;
19. Να χαρακτηρίσετε τον Αίμονα με κριτήριο τις προτροπές που απευθύνει προς τον πατέρα του.
20. Τι επιδιώκει ο Αίμων με την προτροπή προς τον πατέρα του στο στίχο 718;
21. Πιστεύετε ότι ο Αίμων διαπνέεται από δημοκρατικές αντιλήψεις; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας με βάση το περιεχόμενο του λόγου του.
22. Σε ποιους στίχους δίνει ευθέως (σε β' ενικό πρόσωπο) συμβουλές προς τον πατέρα του ο Αίμων, ποιο είναι το περιεχόμενο των συμβουλών αυτών και ποια είναι η σκοπιμότητά τους;
23. Διαφαίνεται στα λόγια του Αίμονα το ενδιαφέρον του να σώσει το κύρος και την εξουσία του πατέρα του; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

2.2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις συνδυασμού ανοικτού και κλειστού τύπου

1. A. Ο Αίμων απευθύνεται με αγάπη το σεβασμό στον πατέρα του (683). Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, αυτό;
 - α) Έχει αρχίσει να πείθεται για την ορθότητα των επιλογών του πατέρα του.
 - β) Η λεπτότητα του χαρακτήρα του και η σύνεση που τον διακρίνει δεν του επιτρέπουν να συγκρουστεί με τον πατέρα του.
 - γ) Θεωρεί ότι δεν πρέπει να τον προσβάλει επιλέγοντας τη ρήξη.
 - δ) Είναι βέβαιος ότι ο πατέρας του δε θα αρνηθεί τη χάρη που θα του ζητήσει.B. Να επιλέξετε τις σωστές απαντήσεις και να αιτιολογήσετε μία από αυτές.

2. A. Με τις επισημάνσεις προς τον πατέρα του ο Αίμων στους στίχους 683-700 επιδιώκει:
 - α) να τονίσει στον Κρέοντα ότι η πράξη της Αντιγόνης σε καμιά περίπτωση δε δικαιολογεί την επιβολή της θανατικής ποινής.
 - β) να αποδείξει τη δυσαρμονία μεταξύ των διαταγών του Κρέοντα και της κοινής γνώμης.
 - γ) να μην παρουσιάσει την επικείμενη θανάτωση της Αντιγόνης μόνο ως προσωπικό του πρόβλημα.
 - δ) να ασκήσει δριμεία προσωπική κριτική στον πατέρα του για την εσφαλμένη απόφασή του.B. Να επιλέξετε τις σωστές απαντήσεις και να αιτιολογήσετε μία από αυτές.

3. A. Στις προτάσεις που ακολουθούν να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση:

Ο Αίμων απευθύνεται με σεβασμό προς τον πατέρα του στους στίχους 701-704, επειδή:

 - α) συμφωνεί απόλυτα με όλες τις αποφάσεις που έλαβε ο Κρέων σχετικά με την ταφή του Πολυνείκη και την τύχη της Αντιγόνης.
 - β) θέλει να προδιαθέσει ευμενώς τον Κρέοντα, για να τον πείσει ευκολότερα.

γ) διαπιστώνει ότι ο Κρέων δείχνει πρόθυμος να ακούσει και να εξετάσει ευνοϊκά τη γνώμη του.

δ) έχει αντιληφθεί ότι ο Κρέων ενεργεί σύμφωνα με τις επιθυμίες όλου του θηβαϊκού λαού.

B. Να αιτιολογήσετε την επιλογή της ορθής απάντησης.

4. A. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα της πρότασης που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση:

Με την περιγραφή εικόνων στους στίχους 712-717 ο Αίμων θέλει να τονίσει ότι:

α) η άκαμπτη επιμονή ενός ηγέτη στη γνώμη του και η περιφρόνηση της γνώμης των άλλων μπορεί να έχει καταστροφικά αποτελέσματα.

β) οι ανθρωπίνες πράξεις σε καμιά περίπτωση δεν έχουν αντιστοιχία με εικόνες από τη φύση.

γ) αυτοί που κατέχουν την εξουσία περιφρονούν την κοινή γνώμη.

δ) το να υποχωρεί ένας ηγέτης στην πίεση της κοινής γνώμης είναι καταστροφικό για όλη τη χώρα.

ε) η δύναμη των αγανακτισμένων πολιτών δεν μπορεί να ανατρέψει την απόφαση ενός ηγέτη.

B. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

2.3. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που ζητούνται στα ακόλουθα ουσιαστικά:

ἡ πόλις	τῆ	ταῖς
ὁ λόγος	τόν	τῶν
τό κτήμα	τοῦ	τοῖς
ὁ χρόνος	τῷ	τούς
ὁ πατήρ	τῷ	τοῖς
ὁ ἄνθρωπος	τοῦ	τούς
τό χρῆμα	τῷ	τοῖς
ὁ ἀνὴρ	τόν	τοῖς

2. Να συμπληρώσετε τα άλλα γένη των αντωνυμιών στην ίδια πτώση και αριθμό:

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
	<i>ταύτην</i>	
		<i>ῥσα (Ονομ.)</i>
<i>οἷς</i>		
	<i>ἧτις</i>	
		<i>σόν(ονομ.)</i>
<i>τίς</i>		
	<i>ἧδε</i>	

3. Να συμπληρώσετε τους άλλους βαθμούς των παρακάτω επιθέτων και επιρρημάτων.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
	<i>μείζον (ονομ.)</i>	
<i>ὀρθῶς</i>		
		<i>ἀναξιωτάτη</i>
<i>καλῶς</i>		
		<i>εὐκλεεστάτων</i>
<i>δεινόν</i>		

4. Να κάνετε χρονική αντικατάσταση των ρημάτων των ακόλουθων προτάσεων.

α) *ὅσ' ἐστὶ χρημάτων ὑπέρτατον*

β) *λέγειν φρονούντως δοκεῖς*

γ) *ὧν λέγεις πέρι*

δ) *ἢ ψέγειν ἔχει*

<i>Ενεστώς</i>				
<i>Παρατατικός</i>				
<i>Μέλλον</i>				
<i>Αόριστος</i>				
<i>Παρακείμενος</i>				
<i>Υπερσυντέλικος</i>				

5. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τα στοιχεία που τους αντιστοιχούν στη στήλη Β. Τρία στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
1. <i>γυναικῶν</i> (694)	α. αναφορική αντωνυμία
2. <i>ἐμοί</i> (692)	β. ουσιαστικό γ' κλίσης
3. <i>λαχεῖν</i> (699)	γ. ευκτική ενεστώτα
4. <i>ἦτις</i> (696)	δ. ευκτική αορίστου β'
5. <i>λέγειν</i> (686)	ε. απαρέμφατο αορίστου β'
6. <i>γένοιτο</i> (687)	στ. μετοχή ενεστώτα
7. <i>ἔχον</i> (687)	ζ. δεικτική αντωνυμία
	η. απαρέμφατο ενεστώτα
	θ. ουσιαστικό α' κλίσης
	ι. προσωπική αντωνυμία

6. *ἔρχομαι, ἔχω, λαμβάνω*: Στις προτάσεις που ακολουθούν υπάρχουν τύποι των παραπάνω ρημάτων απλοί ή σύνθετοι. Να τους επισημάνετε και να τους αναγνωρίσετε γραμματικώς.

- *Ἐπιλαβοῦ σῶσον ἡμᾶς.*
- *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου.*
- *Παράσχου Κύριε.*
- *Πρόσχευ τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου.*
- *Μετά φόβου Θεοῦ πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε.*
- *Ἐλθέ καί σκήνωσον ἐν ἡμῖν.*
- *Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας.*

7. *παίδων, πατρί, ἄνδρα*: Να κλιθούν στον ενικό και πληθυντικό αριθμό.

8. Σε καθεμιά από τις προτάσεις που ακολουθούν να υπογραμμίσετε το μέρος της ορθής απάντησης:

σοῦ (701):	είναι προσωπική ή κτητική αντωνυμία;
ἦ (710):	είναι υποτακτική του εἰμί ή δοτική αναφορικής αντωνυμίας;
ἀντιτείνοντ' (α) (714):	είναι μετοχή ενεστώτα ή μετοχή αορίστου του ἀντιτείνω;
ἐγκρατῆ (715):	είναι πληθυντικός ουδετέρου ή αιτιατική ενικού αρσενικού του επιθέτου ἐγκρατής;
κλώνας (713):	είναι αιτιατική πληθυντικού πρωτοκλίτου ή τριτοκλίτου ουσιαστικού;
πολύ (720):	είναι ουδ. επιθέτου ή επίρρημα;

9. Να σχηματίσετε τους ρηματικούς τύπους που ζητούνται, παίρνοντας τα διάφορα μέρη από τις στήλες που ακολουθούν:

ἀντι-	είκ-	-οντ'(α)	μετοχή ενεστώτα
ὑπ-	όλλυ-	-ει	οριστική ενεστώτα μέσης φωνής
ἀπ-	τείν-	-ται	οριστική ενεστώτα ενεργητικής φωνής

10. Να γίνει γραμματική αναγνώριση των λέξεων:
ἐμοί, σοῦ (701), τοιάδ(ε), τάδε (685).

2.4. Συντακτικές ασκήσεις

1. “Σοῦ δ' οὖν πέφυκα πάντα προσκοπεῖν ὅσα // λέγει τις ἢ πράσσει τις ἢ ψέγειν ἔχει” (688-689): Να γίνει χωρισμός προτάσεων και να αναφερθεί ο τρόπος σύνδεσης των δευτερευουσών προτάσεων.
2. “ἦτις τόν αὐτῆς ἀτάδελφον ἐν φοναῖς // πεπτῶτ' ἄθαπτον μήθ' ὑπ' ὠμηστῶν κυνῶν // εἶασ' ὀλέσθαι μήθ' ὑπ' οἰωνῶν τινος” (696-698): Να αναγνωριστεί η συντακτική θέση των υπογραμμισμένων λέξεων.

3. Να συνδέσετε τις λέξεις και φράσεις της στήλης Α με τη συντακτική τους θέση στη στήλη Β κάνοντας και τις απαραίτητες συμπληρώσεις. Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

Α	Β
1. δεινόν (690)	α. κατηγορούμενο στο
2. ὀρθῶς (685)	β. ἀπαρέμφατο ἀντικείμενο στο
3. γυναικῶν (694)	γ. επιρρημ. προσδιορισμός του τρόπου
4. ψέγειν (689)	δ. επιθετικός προσδιορισμός στο
5. τόν αὐτῆς (696)	ε. γενική διαιρετική από το
6. ἐν φοναῖς (696)	στ. εμπρόθ. προσδιορισμός κατάστασης ζ. εμπρόθ. προσδιορισμός τόπου η. κατηγορ. προσδιορ. στο

4. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις, ώστε να χαρακτηρίζεται η συντακτική θέση των λέξεων που δίνονται:
- εὐκλείας* (703): είναι γενική από το
- θυμῶ* (718): είναι στο
- δένδρων* (713): είναι από το
- ὑπίτοις* (716): είναι στο
- κενοί* (709): είναι στο (υποκ. του *ᾤφθησαν*) *οὔτοι*
- πολύ* (720) είναι προσδ. που δηλώνει
5. Σε καθεμιά από τις προτάσεις που ακολουθούν να διαγράψετε το μέρος που περιέχει λάθος.
- φρονεῖν* (707): είναι υποκείμενο ή αντικείμενο στο *δοκεῖ*;
- ἐγκρατῆ* (715): είναι προληπτικό κατηγ. ή επιθ. προσδ. στο *πόδα*;
- κεῖ τις ἤ σοφός* (710): είναι υποθετική ή παραχωρητική πρόταση;
- τις* (719): είναι υποκ. του *πρόσεστι* ή επιθ. προσδ. στο *γνώμη*;
- τό λοιπόν* (717): είναι αντικείμ. του *στρέψας* ή αιτιατ. του χρόνου;
6. Να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις στους στίχους 710-714 και να τις χαρακτηρίσετε.

2.5. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. α) Να συνθέσετε το ρήμα *έρχομαι* με τις προθέσεις:

<i>ανά</i>	<i>εκ</i>
<i>κατά</i>	<i>από</i>
<i>δια</i>	<i>προ</i>
<i>μετά</i>	<i>συν</i>
<i>παρά</i>	<i>επί</i>
<i>εις</i>	<i>προς</i>
<i>περί</i>	<i>επί + ανά</i>
	<i>αντί + παρά</i>

β) Να επιλέξετε πέντε από τα σύνθετα ρήματα και να γράψετε για το καθένα μία πρόταση στη νέα ελληνική.

2. Να συνθέσετε το ρήμα *πίπτω* με τις προθέσεις *κατά*, *μετά*, *περί*, *ἐκ*, *συν* και να γράψετε ένα παράγωγο από κάθε περίπτωση.

3. Να γράψετε τα αντίθετα των λέξεων που ακολουθούν στην αρχαία ελληνική:

<i>κάκιστα</i>	
<i>ψέγω</i>	
<i>καλῶς</i>	
<i>σκότος</i>	
<i>ἄξία (επίθ.)</i>	

4. Να γράψετε δύο λέξεις της νέας ελληνικής που παράγονται από τα ακόλουθα ρήματα της αρχαίας ελληνικής:

<i>λαγχάνω</i>		
<i>πίπτω</i>		
<i>φύω</i>		
<i>δύναμαι</i>		
<i>τέρω</i>		
<i>ἐπίσταμαι</i>		
<i>λέγω</i>		

5. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στη νέα ελληνική στη στήλη Β. Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
1. φημί	α. βλέμμα
2. φρονούντως	β. θρηνώ
3. φρήν	γ. λέγω, ισχυρίζομαι
4. ὄμμα	δ. φήμη
5. ὀδύρομαι	ε. σκέψη
6. οἰωνός	στ. φροντίζω
7. φάτις	ζ. σωστά
	η. νους, μυαλό, σύνεση
	θ. ὄρνιο

6. Να γράψετε δύο λέξεις παράγωγες (απλές ή σύνθετες) από τα θέματα ῥεπ- ῥοπ- του ρήματος ῥέπω και με καθεμιά από αυτές να σχηματίσετε προτάσεις ή φράσεις στη νέα ελληνική.

7. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στη νέα ελληνική, όπως δηλώνεται στη στήλη Β. Δυο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
1. θάλλω	α. φυσικό, λογικό
2. ἄγαλμα	β. αλλαγή γνώμης, μεταβολή
3. ἀντιτείνω	γ. πλήρης, γεμάτος
4. μετάστασις	δ. ακμάζω, ευτυχώ
5. ἐπιστήμη	ε. χαρά
6. πλέων	στ. γνώση, σοφία
7. ἦθος	ζ. υποχωρώ, χαλαρώνω
8. ὑπείκω	η. τρόπος σκέψης, χαρακτήρας
	θ. αντιστέκομαι
	ι. ορθός, εύστοχος

8. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις που ακολουθούν χρησιμοποιώντας λέξεις ομόρριζες με το θέμα του ρήματος *τείνω* που υπάρχουν στο λεξιλόγιο που παρατίθεται στο τέλος της άσκησης:

- Δημιουργήθηκε από την επιμονή του.
- Δόθηκε στην προθεσμία υποβολής αιτήσεων.
- Εξαιτίας της κακοκαιρίας σημειώθηκαν ζημιές σε μεγάλη
- Η θα συζητηθεί στη συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου.
- Η ψηφοφορία έγινε με των χειρών.
- Ο Παύλος ότι οι πληροφορίες που του έδωσε ο Κώστας ήταν ανακριβείς αλλά εκείνος λέγοντας ότι διαθέτει και σχετικά έγγραφα τα οποία αποδεικνύουν την αλήθεια των ισχυρισμών του.
- Αυτή η ένταση την υπάρχουσα αβεβαιότητα για το μέλλον της εταιρείας.

(Λεξιλόγιο: α) ουσιαστικά: ανάταση, έκταση, ένταση, παράταση, πρόταση.
β) ρήματα: αντιτείνει, διατείνεται, επιτείνει.)

3. Στίχοι 724 - 780

3.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Πόσο πρόθυμος είναι ο Κρέων να ακούσει τη γνώμη του Αίμονα στο μεταξύ τους διάλογο στους στίχους 726-735; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
2. Ποια αντίληψη εκφράζει ο Κρέων στους στίχους 726-727 και ποια είναι η γνώμη σας γι' αυτή;
3. Γιατί ο Κρέων εμφανίζεται απρόθυμος να ακούσει τη γνώμη ενός νεότερου στην ηλικία ανθρώπου (εδώ του γιου του), έστω κι αν αυτός έχει σωστές αντιλήψεις;
4. Ποιες από τις απόψεις που διατυπώνονται στους στίχους 726-739 θεωρείτε λανθασμένες ή ξεπερασμένες με βάση τις σύγχρονες αντιλήψεις; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί ο Αίμων στη συζήτηση με τον πατέρα του στους στίχους 726-739; β) Πώς τον χαρακτηρίζετε για τις απόψεις του αυτές;
6. Σε ποια ηλικία δικαιολογείται μια επιπόλαια γνώμη, σύμφωνα με το περιεχόμενο της ενότητας; Να προσδιορίσετε τα σημεία του κειμένου στα οποία εκφράζεται η άποψη αυτή και να διατυπώσετε με συντομία τις απόψεις σας για το θέμα.
7. Ποια στάση τηρεί ο χορός απέναντι στις απόψεις που διατυπώνει ο Αίμων;
8. Ποιους σκοπούς επιδιώκει ο Κρέων με τις συνεχείς ερωτήσεις που διατυπώνει στους στίχους 726-734;
9. Πώς κρίνετε τον Κρέοντα από τις κατηγορίες που διατυπώνει εναντίον της Αντιγόνης στους στίχους 730 και 732;
10. Πώς κρίνετε την άποψη του Κρέοντα ότι δεν πρέπει να αμφισβητούνται οι αποφάσεις ενός ηγέτη και ότι καμιά άλλη γνώμη δεν μπορεί να είναι πιο σωστή από τη δική του; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

11. Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου στα οποία εκφράζονται απολυταρχικές απόψεις εκ μέρους του Κρέοντα και να διατυπώσετε τη γνώμη σας γι' αυτές.
12. Να διατυπώσετε τη γνώμη σας σχετικά με τη στάση την οποία τηρεί ο Αίμων απέναντι στις απολυταρχικές τάσεις του Κρέοντα.
13. Πώς κρίνει την Αντιγόνη ο Κρέων στους στίχους 730 και 732;
14. Να γράψετε ποιο είναι το θέμα της αντιπαράθεσης ανάμεσα στον Αίμονα και στον Κρέοντα και να εξηγήσετε πού οφείλεται η αυξανόμενη ένταση με την οποία πατέρας και γιος προβάλλουν τις αντιλήψεις τους (726-780).
15. Πώς πιστεύει ο Κρέων ότι πρέπει να διοικείται μια πολιτεία και ποια πρέπει, κατά την αντίληψή του, να είναι η σχέση του άρχοντα με τους πολίτες; Να εντοπίσετε τους στίχους, όπου γίνονται φανερές οι αντιλήψεις του και να τις αναλύσετε.
16. Ποιες ήταν, κατά την άποψή σας, οι αντιδράσεις των Αθηναίων θεατών του 5^{ου} π.Χ. αιώνα στις αντιλήψεις του Κρέοντα για τον τρόπο διακυβέρνησης μιας πολιτείας;¹
17. Να κρίνετε τις αντιλήψεις του Κρέοντα για τον τρόπο διακυβέρνησης μιας πολιτείας και για τη σχέση μεταξύ άρχοντα και πολιτών σύμφωνα με τα σύγχρονα πολιτικά ήθη. Να επισημάνετε σημεία με τα οποία συμφωνείτε και άλλα με τα οποία διαφωνείτε.
18. Να αναφέρετε συνοπτικά ποια είναι τα κίνητρα του Αίμονα που τον ωθούν σε αντιπαράθεση με τον πατέρα του.
19. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Αίμων να δείξει στον πατέρα του ότι η απόφασή του για την Αντιγόνη είναι άδικη και πρέπει να αναθεωρηθεί;

¹ Οι Αθηναίοι του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, γνωστοί για το δημοκρατικό τους ήθος, θα έβλεπαν στο πρόσωπο του Κρέοντα έναν τύραννο, εχθρό της δημοκρατίας και οι αντιδράσεις τους θα ήταν ανάλογες. Θα αισθάνονταν οργή και αγανάκτηση για τη νοοτροπία και τη συμπεριφορά του. Οι Αθηναίοι έχουν ήδη κάνει μεγάλους αγώνες για το δημοκρατικό πολίτευμα. Συναισθηματικά θα μεγάλωνε η αντιπάθειά τους γι' αυτόν, ενώ όλοι σχεδόν θα ένιωθαν την επιθυμία να τον δουν στο τέλος να τιμωρείται για την αλαζονεία του, την υπεροψία του και την απολυταρχική του συμπεριφορά απέναντι στους πολίτες.

20. Ποια επιχειρήματα επικαλείται ο Κρέων, για να υπερασπιστεί την ορθότητα των αποφάσεών του;
21. Να περιγράψετε τα συναισθήματα του Αίμονα και του Κρέοντα, να τα συνδέσετε με τις αιτίες που τα προκαλούν και να εντοπίσετε στο κείμενο τα σημεία κορύφωσής τους (724 - 780).
22. Να επισημάνετε τρία από τα εκφραστικά μέσα με τα οποία αποδίδει ο ποιητής τη συναισθηματική φόρτιση και την κλιμακούμενη ένταση ανάμεσα στον Αίμονα και στον Κρέοντα.²
23. Να αναφέρετε στοιχεία της συμπεριφοράς του Αίμονα που προκαλούν την έκρηξη του Κρέοντα (724-780).
24. Να αναφέρετε με ποιο τρόπο ο Κρέων εκφράζει την αγανάκτηση και την οργή του απέναντι στο γιο του (724-780).
25. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η ρήξη πατέρα - γιου και με ποιον από τους ήρωες νομίζετε ότι ταυτίζονται σ' αυτή τη σκηνή (726-765);³
26. Ποια απειλή ακούει από τον Αίμονα ο Κρέων και ποιες είναι οι αντιδράσεις του;
27. Να εξηγήσετε πώς ερμηνεύει ο Κρέων την προειδοποίηση του Αίμονα ότι ο θάνατος της Αντιγόνης θα παρασύρει και κάποιον άλλο στην καταστροφή.

² Οι συνεχείς ερωτήσεις εκ μέρους του Κρέοντα (726-727, 730, 732, 734, 736, 738, 742, 744), η χρήση αντιθέσεων και αντιθέτων (730, 731, 744, 754, 759), οι συχνές ειρωνείες (735, 736, 741, 753, 754), οι φράσεις που φέρουν έντονο συναισθηματικό φορτίο, όπως ύβρεις και χαρακτηρισμοί (741, 742, 746, 756, 730, 747, 752), η συχνή χρήση δεικτικών αντωνυμιών (726, 727, 732, 733, 736, 748, 751), οι λέξεις ή φράσεις με επιτακτική σημασία, όπως: μηδέν (728), ἄγαν (735), ποτέ (750, 762), οὐδαμά (763), οι παρηγήσεις (733, 736, 757, 758), η επανάληψη λέξεων, η χρήση συνωνύμων και ομορρῶν (729-730, 737, 739, 743-744, 751, 753-754, 757, 764) κλπ.

³ Βλ. σχετικά C. M. Bowra, *Οι τραγωδίες του Σοφοκλή, Αντιγόνη, μετάφραση Αικ. Τσοτάκου - Καρβέλη*, σελ. 63, ΚΩΔΙΚΑΣ, Θεσσαλονίκη 1993: "... λέει τι σκέπτεται η κοινή γνώμη για την καταδίκη της Αντιγόνης. Ο Αίμων είναι η φωνή της συνείδησης του κοινού ανθρώπου, των κοινών ηθικών αντιλήψεων και μ' αυτόν ο Σοφοκλής φανερώνει την εμπιστοσύνη του στο μέσο άνθρωπο, όταν αντιμετωπίζει ένα πραγματικό πρόβλημα για το δίκαιο και το άδικο".

28. Να κρίνετε τη συμπεριφορά του Αίμονα απέναντι στον πατέρα του και να αναφέρετε συγκεκριμένα στοιχεία της τα οποία επιδοκιμάζετε και άλλα που απορρίπτετε. Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
29. Ποια στοιχεία του κειμένου θα μπορούσαν να μας δώσουν σκηνοθετικές οδηγίες για την ερμηνεία του ρόλου του Αίμονα; Να εντοπίσετε τουλάχιστον τρία διαφορετικά στοιχεία και να εξηγήσετε τι είδους πληροφορίες μας δίνει το καθένα για την ερμηνεία του ρόλου.⁴
30. Να σημειώσετε τις υβριστικές φράσεις του Κρέοντα προς το γιο του. Ποια συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε για το χαρακτήρα του (736-757);
31. Να εντοπίσετε τους στίχους, όπου ο Αίμων ασκεί ευθέως κριτική στις αποφάσεις του πατέρα του και να γράψετε την απόδοση των συγκεκριμένων φράσεων στη νέα ελληνική. Στη συνέχεια να εξηγήσετε τι, κατά τη γνώμη σας, ενοχλεί περισσότερο τον Κρέοντα (736-757).
32. Ο «αγώνας» μεταξύ Αίμονα και Κρέοντα έχει δραματική κατάληξη (726-765). Ποιος από τους δυο πιστεύετε ότι υπερισχύει στο τέλος της αντιπαράθεσης; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
33. Ποια τιμωρία επιβάλλει ο Κρέων στο γιο του για την «υβριστική» συμπεριφορά του και πώς την αντιμετωπίζει ο Αίμων;
34. Ποια στάση τηρεί ο χορός κατά τη διάρκεια της αντιπαράθεσης μεταξύ Αίμονα και Κρέοντα; Να γράψετε αν, κατά τη γνώμη σας, υποστηρίζει κάποιον από τους δύο και να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

⁴

- Οι συνεχείς ερωτήσεις και γενικά τα σημεία της στίξης μας δίνουν οδηγίες για την ένταση και το χρωματισμό της φωνής καθώς και το ρυθμό του λόγου, πότε είναι γρήγορος, πότε αργός, πότε έχουμε παύσεις κλπ.
- Οι δεικτικές και οι προσωπικές αντωνυμίες υποδηλώνουν τις χειρονομίες, τη στάση και την κίνηση του σώματος.
- Τα σχόλια που κάνει ο χορός μας δίνουν πληροφορίες για το χαρακτήρα και την ψυχική κατάσταση των ηρώων.
- Ο αριθμός και το πρόσωπο των ρημάτων μας πληροφορούν για το ποιος απευθύνεται σε ποιον ή σε ποιους και καθοδηγούν έτσι την κίνηση του σώματος και το ύφος του ήρωα που μιλάει.
- Οι κλητικές προσφωνήσεις δηλώνουν έντονο συναίσθημα και συνοδεύονται συνήθως από συγκεκριμένες κινήσεις του σώματος.
- Λέξεις ή φράσεις με έντονο συναισθηματικό φορτίο, όπως ύβρεις και ειρωνείες, διαμορφώνουν την ένταση και τη χροιά της φωνής, το ρυθμό του λόγου και δίνουν οδηγίες για τις εξωτερικές αντιδράσεις του «αντιπάλου».

35. Η πιθανότητα να αυτοκτονήσει ο Αίμων δεν περνά από το μυαλό του Κρέοντα. Να εξηγήσετε πού οφείλεται η αδυναμία του Κρέοντα να αντιληφθεί τα υπονοούμενα του γιου του και να κάνει κάτι για να προλάβει το κακό.⁵
36. Να αναφέρετε σύντομα τις τελικές αποφάσεις του Κρέοντα και να επισημάνετε σε τι διαφέρουν από τις αρχικές του προθέσεις.
37. Οι τελικές αποφάσεις του Κρέοντα δείχνουν ότι δεν έμεινε εντελώς ανεπηρέαστος από τη λογομαχία που είχε με τον Αίμονα. Από ποια στοιχεία γίνεται αντιληπτή η επίδραση που δέχτηκε από το γιο του;⁶

⁵ Αυτή η αδυναμία του Κρέοντα επιβάλλεται και από την οικονομία του έργου. Βλ. και H. Rohdich, *ANTIGONE, Beitrag zu einer Theorie des sophokleischen Helden*, Heidelberg 1980: «Στο δράμα ο δημιουργός χρησιμοποιεί τη μορφή του Κρέοντα ως όχημα, για να υλοποιήσει τις διπλές του προθέσεις, πρώτα για να φανερώσει την τραγική ουσία της ζωής και παρόλα αυτά να δείξει τη δυνατότητα που έχει δοθεί στον άνθρωπο να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις προσωπικές του επιλογές. Αυτές οι προσωπικές επιλογές (του Κρέοντα) γίνονται το εμπόδιο, όπου προσκρούουν οι προσπάθειες του Αίμονα και δρομολογείται κατ' αυτόν τον τρόπο το τραγικό τέλος που θα ακολουθήσει και που θα εκπληρώσει τις παραπάνω αλήθειες· ενώ όμως παρουσιάζει τον ηγέτη της πόλης ως ένα απολυταρχικό ατομικιστή, ενώ τον απαξιώνει πολιτικά και του αφαιρεί τη δυνατότητα να εμφανίζεται ως αντιπρόσωπος της πόλης, δημιουργεί την εντύπωση ότι η ευκαιρία για ένα «καλό» τέλος, που ο Αίμων του έδειξε, χάθηκε μόνο και μόνο για το τυφλό του πείσμα. Έτσι γίνεται προσωπική του υπόθεση η ενοχή του Κρέοντα και μαζί της η καταστροφή που θα προκληθεί από την αρχική υπέρβαση της πολιτικής εξουσίας». [Απόδοση του αποσπάσματος στην ελληνική: Γεώργιος Γιαννικόπουλος].

⁶ Βλ. σχετικά, C. M. Bowra, *ό.π.*, σελ. 64-65. «Μολονότι ο Κρέων δεν το παραδέχεται και με δυσκολία το αντιλαμβάνεται ο ίδιος, όμως ως ένα βαθμό έχει συγκινηθεί από τον Αίμονα. Το δείχνει με δυο τρόπους. Πρώτα-πρώτα, αν και προηγουμένως είχε αποφασίσει να τιμωρήσει την Ισμήνη όπως και την Αντιγόνη, τώρα με μια και μόνον πρόταση του χορού συμφωνεί πως είναι αθώα και λέει ότι δε θα την τιμωρήσει (771) ... Δεύτερο, αν και ο Κρέων είναι ακόμη αποφασισμένος να τιμωρήσει την Αντιγόνη, τώρα αλλάζει το είδος της ποινής και δίνει εξηγήσεις. Θα την κλείσει σε μια βραχόδη σπηλιά μακριά από τους ανθρώπους (773-774) και θα της δώσει αρκετή τροφή, για να τη διατηρήσει ζωντανή ... Κατά δεύτερο λόγο ελπίζει ίσως πως ο περιορισμός θα εξαναγκάσει την Αντιγόνη να μετανοήσει (779-780). (...) Αυτός ο συνδυασμός των δυο σκέψεων δείχνει πως έχει κλονιστεί και είναι ανήσυχος. Δεν είναι ακόμη έτοιμος να παραδεχτεί πως έχει άδικο, προσπαθεί όμως να αλλάξει την τιμωρία και να την κάνει να φανεί σαν να ήταν πραγματικά για το καλύτερο. Πέφτει έξω. Η Αντιγόνη αυτοκτονεί και ο θάνατός της πέφτει βαριά πάνω στον Κρέοντα».

38. Να αξιολογήσετε τη συμπεριφορά του Κρέοντα απέναντι στον Αίμονα και να τεκμηριώσετε την άποψή σας με στοιχεία του κειμένου.
39. Ποιο ύφος χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά του Κρέοντα προς τον Αίμονα; Να επισημάνετε τα στοιχεία που τη συνθέτουν και να τα αιτιολογήσετε (635-780).⁷
40. Ποιες σκηνοθετικές οδηγίες θα δίνετε σε κάποιο συμμαθητή σας που θα ήθελε να ερμηνεύσει το ρόλο του Αίμονα ενώπιον της τάξης; Να αναφερθείτε:
- α) στη «σκευή» που πρέπει να χρησιμοποιήσει,
 - β) στην ένταση, στο χρωματισμό και στις παύσεις της φωνής,
 - γ) στις κινήσεις του στη σκηνή.⁸

⁷ Για την απάντηση θα πρέπει να γίνει αναφορά σε εκείνα τα στοιχεία που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το προσωπικό ύφος του πρωταγωνιστή στη συγκεκριμένη σκηνή. Τέτοια είναι: η ηλικία του, η κοινωνική του θέση, το πολιτικό του αξίωμα, ο τρόπος της ομιλίας του, ο άνθρωπος στον οποίο απευθύνεται, το θέμα για το οποίο μιλάει, οι ειδικές συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται η συνάντηση, τα κίνητρό του, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί, ο τρόπος και ο χρόνος των ρημάτων, τα διάφορα εκφραστικά μέσα κλπ. Γενικά εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν, διαμορφώνουν ή επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται και ενεργεί.

⁸ Η ερώτηση 39 μπορεί να διατυπωθεί τρεις φορές με ζητούμενο κάθε φορά μόνο το ένα από τα τρία μέρη.

3.2. Ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Να γράψετε στα τετράγωνα της στήλης A το αρχικό γράμμα του ονόματος που αντιστοιχεί στα επιχειρήματα που διατυπώνουν οι δυο ήρωες. Στη στήλη B να σημειώσετε το στίχο ή τους στίχους του κειμένου, όπου διατυπώνονται τα επιχειρήματα αυτά. Για δυο περιπτώσεις δεν υπάρχει αντιστοίχιση.

	A		B
		Η πόλη ανήκει στον άρχοντα που την κυβερνά κατά τη βούλησή του.	
		Οι πολίτες πρέπει πάντα να αμφισβητούν τις διαταγές των αρχόντων.	
Κρέων		Δεν μπορεί ο άρχοντας να παίρνει αποφάσεις για την πόλη χωρίς να ρωτά τους πολίτες.	
		Δεν είναι σφάλμα να τιμά κανείς το αξίωμα που έχει αναλάβει σε μια πολιτεία.	
		Οι άρχοντες με την αλαζονική τους συμπεριφορά οδηγούν την πόλη στην καταστροφή.	
Αίμων		Ο τρόπος με τον οποίο μιλάς δείχνει ότι σκέπτεσαι σαν μικρό παιδί.	
		Οι πολίτες δεν μπορούν να υπαγορεύουν στον κυβερνήτη τις αποφάσεις του για την πόλη.	
		Κανείς δεν τιμά το αξίωμά του, όταν καταπατά τους νόμους των θεών.	

2. Να σημειώσετε με X τον πιο εύστοχο, κατά τη γνώμη σας, χαρακτηρισμό για τον τρόπο με τον οποίο ομιλεί ο Κρέων, ο Αίμων και ο χορός. Αν δε σας ικανοποιούν αυτοί που δίνονται, μπορείτε να δώσετε το δικό σας χαρακτηρισμό. Σε κάθε περίπτωση όμως, να δικαιολογήσετε την επιλογή σας.

Ο Κρέων ομιλεί:	☐	Ήρεμα, αργά, σταθερά και συγκαταβατικά.
	☐	Σιγανά, φοβισμένα, μόλις που ακούγεται.
	☐	Δυνατά, απότομα, κοφτά και αποφασιστικά.
	☐	Γρήγορα, ταραγμένα, μπερδεύει τα λόγια του.
	☐	Με ουρλιαχτά και άναρθρες κραυγές.
Άλλος χαρα- κτηρισμός:	<input type="text"/>	
Ο Αίμων ομιλεί:	☐	Δυνατά, απότομα και κοφτά.
	☐	Αργά, διστακτικά, δεν αποτελείώνει τη φράση του.
	☐	Ψύχραιμα, σταθερά και αποφασιστικά.
	☐	Γρήγορα, ταραγμένα, μπερδεύει τα λόγια του.
	☐	Σιγανά, φοβισμένα, μόλις που ακούγεται.
Άλλος χαρα- κτηρισμός:	<input type="text"/>	
Ο χορός ομιλεί:	☐	Αργά, σοβαρά και επιδεικτικά.
	☐	Σιγανά, φοβισμένα, μόλις που ακούγεται.
	☐	Δυνατά, απότομα, κοφτά και αποφασιστικά.
	☐	Γρήγορα, δυσνόητα, μπερδεύει τα λόγια του.
	☐	Συμβουλευτικά.
Άλλος χαρα- κτηρισμός:	<input type="text"/>	

3. Να σημειώσετε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο ποια στάση τηρεί ο χορός κατά τη διάρκεια της σκηνης του Αίμονα με τον Κρέοντα. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

	Παίρνει από την αρχή φανερά το μέρος του Κρέοντα και τον υποστηρίζει μέχρι το τέλος.
	Τάσσεται στην αρχή υπέρ του Κρέοντα, εδώ όμως αμφιταλαντεύεται για τη στάση που πρέπει να τηρήσει.
	Υποστηρίζει τις θέσεις του Αίμονα και δεν παραλείπει στο τέλος να εκφράσει την ανησυχία του γι' αυτόν.
	Δεν παίρνει φανερά το μέρος κανενός. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι να αποφύγει ο ίδιος την οργή του Κρέοντα.
	Η στάση του είναι αρνητική και απέναντι στον Κρέοντα και απέναντι στον Αίμονα.

4. α) Να εντοπίσετε τους στίχους όπου ο Κρέων απευθύνει τα παρακάτω λόγια προς το γιο του και να γράψετε με ποια σειρά αποδίδουν την κλιμακούμενη ένταση ανάμεσα στους δυο (635-780).

α/α		Αριθ. στίχου
	Δε θα με μάθει εμένα ένας μικρότερος στην ηλικία τι πρέπει να κάνω.	
	Μην παρασύρεσαι από τα συναισθήματά σου για μια γυναίκα.	
	Πανάθλιε, έρχεσαι να αντιδικήσεις με τον πατέρα σου;	
	Η Αντιγόνη παραβίασε το νόμο, γι' αυτό και πρέπει να πεθάνει.	
	Πρόστυχε χαρακτήρα, αχρείο πλάσμα, δούλε μιας γυναίκας!	

- β) Συγκρίνοντας τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται ο Κρέων και ο Αίμων, να εκτιμήσετε ποιος από τους δυο ήρωες αντιπαρατίθεται με μεγαλύτερη σφοδρότητα. Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, αυτό;

3.3. Γραμματικές ασκήσεις

1. Στον πίνακα που ακολουθεί να γράψετε το γένικό πρόσωπο των εγκλίσεων του ενεργητικού και μέσου αορίστου των ρηματικών τύπων: *κελεύσαιμι'(ι)*, *διδασξόμεθα* (αντί του «*διδασξόμεσθα*»), *τάσσειν*.

	Οριστική	Υποτακτική	Ενκτική	Προστακτική
Ενεργητικός: Αόριστος				
Μέσος: Αόριστος				

2. «Ὁρᾶς τόδ' ὡς εἴρηκας ὡς ἄγαν νέος;» (735): Να ξαναγράψετε το στίχο μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον πληθυντικό αριθμό.
3. Να γίνει χρονική αντικατάσταση των ρηματικών τύπων του πίνακα.

Ενεστ.				<i>τάσσειν</i>		<i>ἄρχειν</i>
Παρατ.						
Μέλ.			<i>διδασξόμεθα</i> ⁹			
Αόριστ.	<i>μαθεῖν</i>					
Παρακ.		<i>ἐπέληπται</i>			<i>εἴρηκας</i>	
Υπερσ.						

4. ὄρᾶς: Να γραφεί στον πίνακα που ακολουθεί το ίδιο πρόσωπο σε όλες τις εγκλίσεις του ενεστώτα και του αορίστου β' στη φωνή που βρίσκεται. Να γραφούν επίσης το απαρέμφατο και η μετοχή των ιδίων χρόνων:

	Οριστική	Υποτακτ.	Ενκτική	Προστακτ.
Ενεστ.				
Αόφ. β'				

	Ενεστώτας		Αόριστος β'	
Απαρέμφ.				
Μετοχή				

⁹ Να χρησιμοποιηθεί ο τύπος *διδασξόμεθα* (αντί του ποιητικού *διδασξόμεσθα* που υπάρχει στο κείμενο).

5. Να γράψετε τα άλλα γένη των αντωνυμιών και να δηλώσετε το είδος τους.

<i>Αρσενικό</i>	<i>Θηλυκό</i>	<i>Ουδέτερο</i>	<i>Είδος</i>
<i>πᾶς</i>			
<i>ἄλλω</i>			
		<i>τι (757)</i>	
<i>αὐτός</i>			
	<i>ταύτην</i>		
<i>ὄδε</i>			

6. Να μεταφέρετε όλες τις κλιτές λέξεις των παρακάτω προτάσεων και φράσεων στον πληθυντικό.

<i>Οὐ τοῦ κρατοῦντος ἡ πόλις νομίζεται;</i>
.....
<i>ὄδε τῇ γυναικί συμμαχεῖ</i>
.....
<i>ὅπως μίασμα πᾶσα ὑπεκφύγη πόλις</i>
.....
<i>πόνος περισσός ἐστι</i>
.....
<i>τοῦτο μή δόξης ποτέ</i>
.....

7. α) Να κάνετε γραμματική αναγνώριση των ονομάτων σημειώνοντας «X» στις στήλες με τα χαρακτηριστικά που τους αντιστοιχούν. Στην τελευταία στήλη να γράψετε την πτώση.

	Όνομα		Γένος			Αριθμός		Πτώση
	Ουσ.	Επίθ.	Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.	Ενικ.	Πληθ.	
ἐρήμης								
γυναικί								
πατρί								
θρασύς								
νυμφίω								
πετρώδει (774)								
στίβος								
περισσός								
πόλις								
μίσος (760)								

- β) Να μεταφέρετε τα ονόματα από τον ενικό στον πληθυντικό αριθμό.

8. Να γράψετε τις παρακάτω αντωνυμίες στο ίδιο γένος ή πρόσωπο και πτώση του πληθυντικού αριθμού.

Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
ὄδε	
ἐμέ	
ἤδε	
τινά	
ταύτην	
σοῦ (741)	

9. «βουλεύη, φρονεῖτω»: Να σχηματίσετε τους αρχικούς χρόνους των ρημάτων στη φωνή που βρίσκονται διαχωρίζοντας το θέμα από την αύξηση ή τον αναδιπλασιασμό (όπου υπάρχει) και από την κατάληξη, όπως στο παράδειγμα. Του ρηματικού τύπου «φρονεῖτω» να γράψετε τους ασυναίρετους τύπους στον ενεστώτα και παρατατικό.

Βουλεύη				ΧΡΟ ΝΟΙ	φρονεῖτω			
Αύξ.	ανα- διπλ.	Θέμα	Κατά- ληξη		Αύξ.	ανα- διπλ.	Θέμα	Κατά- ληξη
				ΕΝΕΣΤ.				
	έ	βουλευ-	όμην	ΠΑΡΑΤ.				
				ΜΕΛΛ.				
				ΑΟΡΙΣ.				
				ΠΑΡΑΚ.				
				ΥΠΕΡΣ.				

10. Να συνδέσετε τα ρήματα ή τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α με το χρόνο και την έγκλιση της στήλης Β με την οποία αντιστοιχούν. Τρία στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
ἄρχοις	προστακτική ενεστώτα
βουλεύη	υποτακτική αορίστου
λέγειν	οριστική μέλλοντα
κρύψω	ευκτική αορίστου
δόξης	μετοχή ενεστώτα
βέβηκεν	ευκτική ενεστώτα
φρονεῖτω	οριστική αορίστου
αἰτουμένη	οριστική ενεστώτα
	οριστική παρακειμένου
	απαρέμφατο ενεστώτα
	απαρέμφατο αορίστου

11. Να συμπληρώσετε στον πίνακα που ακολουθεί τα παραθετικά των επιθέτων και επιρρημάτων (τα επίθετα να γραφούν στο ίδιο γένος, αριθμό και πτώση): *καλῶς, ἐρήμης, αἰσχροῶν, βαρύς, εὖ*.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός

12. Να γράψετε τα ρήματα που ακολουθούν στο β' ενικό και γ' πληθυντικό πρόσωπο της ευκτικής και προστακτικής του χρόνου και της φωνής στην οποία βρίσκονται: *συμμαχεῖ, δόξης, βέβηκεν, ἐστί, ὄρω*.

	Ευκτική	Προστακτική
σύ		
οὗτοι		

3.4. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να γίνει συντακτική αναγνώριση των λέξεων: *εὐσεβείν* (731), *ἦδε* (732), *νέος* (728), *σκοπεῖν* (729), *τὴν φύσιν* (727), *ἡμῖν* (734).

2. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α με τη συντακτική τους θέση που δηλώνεται στη στήλη Β. Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

Α	Β
1. <i>σε</i> (724)	α. υποκείμενο του ρήματος _____
2. <i>τούς ἀκοσμοῦντας</i> (730)	β. αιτιατική της αναφοράς
3. <i>εὐσεβείν</i> (731)	γ. ἔμμεσο αντικείμενο στο _____
4. <i>πόλις</i> (734)	δ. αντικείμενο του απαρεμφάτου _____
	ε. υποκείμενο του απαρεμφάτου _____
	στ. αντικείμενο του ρήματος _____

3. *Οὐ τοῦ κρατοῦντος ἢ πόλις νομίζεται* (738);

ὄπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγη πόλις (776).

ὡς τοῖς θέλουσι τῶν φίλων μαίνη ξυνών (765).

ὄν μόνον σέβει θεῶν (777).

πόνος περισσός ἐστι τὰν Ἐιδου σέβειν (780).

Να συνδέσετε τους προσδιορισμούς της μεσαίας στήλης με το συντακτικό τους είδος στη στήλη Α και με τη συντακτική τους θέση στη στήλη Γ και να συμπληρώσετε τα κενά στη στήλη Γ.

Α Είδος προσδιορισμού	Β Ονοματικός προσδιορισμός	Γ Συντακτική θέση
	<i>τοῦ κρατοῦντος</i>	Γενική διαιρετική από το
ομοιόπτωτος	<i>πᾶσα</i>	Επιθ. προσδιορ. στο
	<i>θεῶν</i>	Γεν. κατηγορ. κτητική από το
ετερόπτωτος	<i>τῶν φίλων</i>	Κατηγορ. προσδ. στο
	<i>περισσός</i>	Επιθ. προσδ. στο

4. Να σημειώσετε στη στήλη Β τα αντικείμενα των ρηματικών τύπων της στήλης Α.

A	B
συμμαχεῖ (740)	
προκῆδομαι (741)	
ἄγαγε (760)	
τεύξεται (778)	
σέβων (744)	
ὑπεκφύγη (776)	
ἂν ἄρχοις (739)	
ἀπαλλάξει (769)	

4. «Εἰ μὴ πατήρ ἦσθ', εἶπον ἂν σ' οὐκ εὖ φρονεῖν» (755): Να αναλύσετε τον υποθετικό λόγο σε υπόθεση και απόδοση και να τον χαρακτηρίσετε.
5. Να σημειώσετε το γράμμα των δευτερευουσών προτάσεων της στήλης Α στο τετράγωνο της στήλης Β στο οποίο αντιστοιχούν και να συμπληρώσετε τα κενά της στήλης Β. (Για την απάντηση να εξετάσετε στο βιβλίο σας τις περιόδους στις οποίες ανήκουν οι δευτερεύουσες προτάσεις).

A	B
α. ὅπως μίασμα πᾶσ' ὑπεκφύγη πόλις. (776)	Ειδική πρόταση, εξαρτάται από το
β. ὅν μόνον σέβει θεῶν (777)	Τελική πρόταση, εξαρτάται από το
γ. ὅτι // πόνος περισσός ἐστι τᾶν ᾧ Αἰδου σέβειν. (779-780)	Αναφορική πρόταση που προσδιορίζει το
δ. ὡς κατ' ὄμματ' αὐτίκα // παρόντι θνήσκῃ πλησία τῷ νυμφίῳ. (760-761)	Τελική πρόταση

3.5. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α με τα συνώνυμά τους στη στήλη Β. Δυο στοιχεία της Β στήλης περισσεύουν.

A	B
κρατῶ	ἄρχω
	ἡγοῦμαι
	καλύπτω
	εὐρίσκω
δοκῶ	κυβερνῶ
	σκεπάζω
	φημί
κρύπτω	ἀδικοῦμαι
	ἡγεμονεύω
	νομίζω
λέγω	θάπτω
	δυναστεύω
	ἀγορεύω
	φρονῶ
	διηγοῦμαι

2. Να γράψετε στη στήλη Β τα αντίθετα των λέξεων της στήλης Α στην αρχαία ή νέα ελληνική.

A	B
(παγ) - κάκιστος	
Μιαρός	
αἰσχροός	
Χαίρω	
Ψόγος	
Φίλος	
Ταχύς	
Παρών	

3. Να δηλώσετε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο της στήλης B τις λέξεις που παράγονται από τις λέξεις της στήλης A.

A	B	A	B
ἄρχω	ἀναρχος	βουλεύομαι	βούληση
	λυκείαρχης		βουλευτής
	απεργία		βούλευμα
	αρχή		βουλμία
	αρχατός		βουλευτήριο
γιγνώσκω	ανύπαρκτος	δρῶ	εμβόλιμος
	γνώση		απόδραση
	γνώριμος		δράμα
	γνωμικό		δραστήριος
	γνώρισμα		δραχμή
	γνώμη		δράση
	ἀγνοια		δράστης

4. Να γράψετε από ποιους ρηματικούς τύπους του κειμένου (766 - 771) παράγονται οι λέξεις:

α.	φρόνηση	:	δ.	Λόγος	:
β.	βάση	:	ε.	Απαλλακτικός	:
γ.	άθικτος	:	στ.	Νόημα	:

5. α) Να συνθέσετε τις λέξεις λόγος και βάση με τις προθέσεις που δίνονται στους πίνακες:

λόγος	
δια-	<u>παρά-</u>
<u>προ-</u>	αντί-
ανά-	υπό-
κατά-	<u>επί-</u>

βάση	
εκ-	<u>κατά-</u>
<u>συν-</u>	διά-
<u>προς-</u>	υπέρ
ανά-	παρά-

- β) Να δώσετε τη σημασία των συνθέτων που σχηματίσατε με τις υπογραμμισμένες προθέσεις.

γ) Να συμπληρώσετε τα κενά με τις κατάλληλες σύνθετες λέξεις¹⁰ από τον παραπάνω πίνακα:

- Στις προτάσεις που έγιναν για διαγραφή δυο παικτών από την ομάδα δεν υπήρξε _____.
- Πήρε τον _____ με τα ονόματα και τους φώναξε έναν - έναν.
- Για την κατασκευή του έργου _____ απέναντι στο δημόσιο είναι η εταιρία X, επειδή δεν τήρησε τη _____ που είχε υπογράψει.
- Οι απαιτήσεις του ήταν _____, γι' αυτό και κανένας δεν είχε τη διάθεση να τις εκπληρώσει.
- Η _____ στο Πανεπιστήμιο για όσους επιθυμούν να σπουδάσουν ιατρική είναι πολύ δύσκολη.
- Η _____ στο χιονοδρομικό κέντρο ήταν εύκολη. Η _____ όμως αποδείχτηκε δύσκολη για τους χιονοδρομους. Σε μια στενή _____ δυο από αυτούς έχασαν την ισορροπία τους και τραυματίστηκαν, ευτυχώς ελαφρά.
- Κατηγορήθηκε για _____ καθήκοντος, όταν επιχειρήσε να κάνει έλεγχο σε τομέα που δεν ανήκε στην αρμοδιότητά του.
- Η _____ του _____ για την ειρήνευση στη Μέση Ανατολή είναι ακόμη αμφίβολη.

6. Να γράψετε στη νέα ελληνική τέσσερις λέξεις ομόρριζες (απλές ή σύνθετες) του ρήματος *σκοπέω-ῶ* και με καθεμιά από αυτές να σχηματίσετε προτάσεις ή φράσεις στη νέα ελληνική.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με λέξεις παράγωγες (απλές ή σύνθετες) του ρήματος *φρονῶ*, ώστε να δηλώνεται το νόημά τους, επιλέγοντας για κάθε περίπτωση μία από τις λέξεις του λεξιλογίου που υπάρχει στο τέλος της άσκησης και κάνοντας, όπου χρειάζεται, τις κατάλληλες γραμματικές προσαρμογές:

- Ήταν πολύ εγωιστής και μιλούσε για τα επιτεύγματα των άλλων.
- Το του Γιάννη παρέμεινε πολύ υψηλό παρά τη σειρά ατυχιών που είχε.

¹⁰ παράβαση, υπόλογος, διάλογος, αντίλογος, κατάβαση, παράλογος, διάβαση, ανάβαση, πρόσβαση, κατάλογος, έκβαση, σύμβαση

- Όσοι είχαν αντίθετη πολιτική γνώμη μπορούσαν να χαρακτηριστούν (μετοχή ενεστώτα).
- Έχει δημοκρατικά πολιτικά
- Η του προς τις κολακειές είναι πασίγνωστη.
- Ο αριθμός των επαινετικών επιστολών που έλαβε για το νέο της βιβλίο είναι σημαντικός και καθόλου
- Φαίνεται ότι και κατέστρεψε πολλά σημαντικά έργα τέχνης που είχε στο σπίτι του.
- Έγινε όταν διατύπωσαν εντελώς άδικα αυτή την κατηγορία εναντίον του.
- Οι απαιτήσεις του τον απομάκρυναν από τους φίλους του.
- Έγινε ενώ πρώτα ήταν πολύ άτακτος κατά τη διάρκεια του μαθήματος.
- μια υψηλόμισθη θέση σε μια άλλη πόλη και προτίμησε να μείνει εδώ.

Λεξιλόγιο: αλλόφρων, αντιφρονούντες, εξωφρενικός, ευκαταφρόνητος, παραφρονώ, περιφρονώ, περιφρονητικά, φρόνημα, φρονήματα, φρόνιμος, περιφρόνηση.

4. Στίχοι 781-800 (από μετάφραση)

4.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Να δώσετε ένα σύντομο τίτλο στην ενότητα.
2. Ποια είναι η δύναμη του Έρωτα κατά τον ποιητή;
3. Ποια χαρακτηριστικά του Έρωτα δίνει ο ποιητής στους στίχους 781-800;
4. Πώς συνδέεται ο ύμνος στον Έρωτα με την υπόθεση της τραγωδίας; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Ποια σχέση έχει ο Έρωτας με τους άλλους θεούς;
6. Ποια μέσα χρησιμοποιεί ο Έρωτας για να πετύχει τους στόχους του;
7. Ποια σχέση υπάρχει, κατά τον ποιητή, μεταξύ Έρωτα και λογικής;
8. Σε ποια σημεία του κειμένου ο Έρωτας παρουσιάζεται ως ακαταμάχητος πολεμιστής;
9. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο ύμνος στον Έρωτα αρχίζει με τη λέξη «Έρωτα» και τελειώνει με τη λέξη «Αφροδίτη»;
10. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο τη στροφή και την αντιστροφή του Γ' στάσιμου και να διατυπώσετε τα συμπεράσματά σας.
11. Ποια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιεί ο ποιητής, για να μας παρουσιάσει τη δύναμη του Έρωτα;
12. Ποια είναι η σχέση Έρωτα και Αφροδίτης;
13. Στην αντιστροφή οι δυο πρώτοι στίχοι (792-793) έχουν σχέση με το περιεχόμενο της στροφής; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
14. Στους στίχους 781-800 υπάρχει κάποια αναφορά στη σύγκρουση Κρέοντα και Αίμονα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
15. Πώς κρίνει ο χορός τη διαμάχη μεταξύ Κρέοντα και Αίμονα και γιατί;
16. Πώς εκδηλώνεται η δημιουργική και καταστροφική δύναμη του Έρωτα;

5. Στίχοι 801-943 (από μετάφραση)

5.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια είναι τα συναισθήματα του χορού, όταν βλέπει την Αντιγόνη να οδηγείται στον τάφο (801-805);¹¹
2. Να αναφέρετε τα στοιχεία με τα οποία ο ποιητής μας δίνει την ανθρώπινη πτυχή του χαρακτήρα της Αντιγόνης.
3. Ο χαρακτήρας της Αντιγόνης στον κομμό είναι πολύ διαφορετικός από εκείνον που γνωρίσαμε στα προηγούμενα. Πώς δικαιολογείται αυτή η μεταστροφή;
4. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι τα θρηνητικά λόγια της Αντιγόνης στους στίχους 801-882 υποδηλώνουν μεταμέλεια για την πράξη της; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Πώς χαρακτηρίζει ο χορός την Αντιγόνη στους στίχους 817-822 και γιατί;
6. Πώς χαρακτηρίζετε τη στάση του χορού απέναντι στην Αντιγόνη στους στίχους 817-822; Να αιτιολογήσετε τις απόψεις σας.
7. Ποια είναι η αντίδραση της Αντιγόνης στα παρηγορητικά λόγια που της απηύθυνε ο χορός στους στίχους 817-822;
8. Ποια είναι τα κοινά στοιχεία μεταξύ του θανάτου της Νιόβης και του θανάτου της Αντιγόνης;
9. Ο χορός απευθυνόμενος στην Αντιγόνη της υπενθυμίζει ότι είναι τιμητικό γι' αυτήν το γεγονός ότι θα έχει την ίδια τύχη με μια θεά (834-839). Πώς εκλαμβάνει η Αντιγόνη την άποψη αυτή του χορού και πώς αντιδρά (840-841);
10. Διακρίνετε στα λόγια του χορού (834-839) την ειρωνική διάθεση που του καταλογίζει η Αντιγόνη; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
11. Ποιο είναι το στοιχείο που θλίβει περισσότερο την Αντιγόνη και επισημαίνει η ίδια στους στίχους 844-851;

¹¹ Για τη θέση του χορού στην "Αντιγόνη", βλ. Αναστάσιος Στέφος, *Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, ΙΙ, Πορεία, Αθήνα, 1993, σ. 220.*

12. Ποια είναι η σημασία του γάμου ως κοινωνικού θεσμού τον 5ο αιώνα στην Αθήνα, όπως φαίνεται από το θρήνο της Αντιγόνης;
13. Υπάρχουν στην ενότητα 801-945 στοιχεία που περιέχουν απόψεις των αρχαίων, σύμφωνα με τις οποίες η ψυχή είναι αθάνατη;
14. Πώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε τη φροντίδα του Κρέοντα να βάλουν στο τάφο της Αντιγόνης και λίγη τροφή;
15. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η Αντιγόνη, ενώ τονίζει ιδιαίτερα το γεγονός ότι πεθαίνει χωρίς να προλάβει να κάνει το γάμο της, δεν αναφέρει καθόλου τον Αίμονα;
16. Με ποια εκφραστικά μέσα ο ποιητής μας δίνει το μέγεθος της δυστυχίας και της θυσίας της Αντιγόνης (876-882);
17. Ποια επιθυμία της Αντιγόνης κατά τις επιθανάτιες στιγμές της μένει ανεκπλήρωτη (882);
18. Διακρίνεται στους στίχους 883-890 κάποια μεταστροφή στο συναισθηματικό κόσμο του Κρέοντα ή συνεχίζει να κυριαρχείται από την ίδια σκληρότητα; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
19. Ο στίχος 889 περιέχει, κατά τη γνώμη σας, στοιχεία που μας δίνουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουμε ότι ο Κρέων βασανίζεται από κάποιο ηθικό πρόβλημα; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
20. Πώς δικαιολογεί η Αντιγόνη τη θέση της ότι δε θα προέβαινε σε παρόμοια με την ταφή του Πολυνείκη πράξη ούτε για τον άντρα της ούτε για το παιδί της (905-912);
21. Να εξετάσετε αν η επιχειρηματολογία της Αντιγόνης στους στίχους 905-912 αντιφάσκει με το ήθος της ηρωίδας που γνωρίσαμε στα προηγούμενα και να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
22. Ποια από τα στοιχεία που περιέχονται στο θρήνο της Αντιγόνης συναντούμε στα δημοτικά τραγούδια; Να αναφέρετε παραδείγματα από τα δημοτικά τραγούδια που περιέχονται στα σχολικά βιβλία των κεμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας
23. Ποια στάση τηρεί ο χορός απέναντι στην Αντιγόνη στις ενότητες 806-851 και 852-882;

6. Στίχοι 944-987 (από μετάφραση)

6.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Σε ποια μυθικά πρόσωπα αναφέρεται ο χορός στο Δ' στάσιμο και γιατί;
2. α) Ποια κοινά στοιχεία είχε η μοίρα των τριών μυθικών προσώπων που αναφέρονται στην ενότητα (Δανάης, Λυκούργου, Κλεοπάτρας);
β) Ποια κοινά στοιχεία είχε η μοίρα καθενός από τα πρόσωπα αυτά με τη μοίρα της Αντιγόνης;
3. Να αποδώσετε με συντομία το περιεχόμενο του μύθου για καθένα από τα τρία πρόσωπα (Δανάη, Λυκούργος, Κλεοπάτρα) που αναφέρονται στο στάσιμο.
4. Τι πίστευαν οι αρχαίοι Έλληνες για τη δύναμη της μοίρας με βάση το περιεχόμενο της ενότητας;
5. Ποιες είναι οι συνέπειες για τον άνθρωπο που διαπράττει ύβρη, σύμφωνα με τις αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων;
6. Σύμφωνα με το περιεχόμενο της ενότητας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι όσοι έχουν την εύνοια των θεών είναι απαλλαγμένοι από βάσανα στη ζωή; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας, αφού εντοπίσετε σχετικά σημεία του κειμένου.
7. Μπορούμε να θεωρήσουμε το Δ' στάσιμο ως μια επισήμανση της παντοδυναμίας της μοίρας; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
8. Να δώσετε έναν τίτλο στο Δ' στάσιμο.
9. Ποια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιεί ο ποιητής στο Δ' στάσιμο;

6.2. Ερμηνευτική ερώτηση συνδυασμού ανοικτού και κλειστού τύπου

1. A. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα της πρότασης που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση.
Η αναφορά του ποιητή στη μοίρα των τριών μυθικών προσώπων γίνεται για να δείξει ότι:
 - α) από τους ανθρώπους μόνο εκείνοι που έχουν θεϊκή καταγωγή μπορούν να αποφύγουν τη μοίρα.
 - β) από τους ανθρώπους τιμωρούνται μόνο εκείνοι που παρέβησαν ηθικούς νόμους.
 - γ) από τους ανθρώπους τιμωρούνται όσοι παρέβησαν τους νόμους της πόλης.
 - δ) η Αντιγόνη είχε κακή τύχη.
 - ε) οι άνθρωποι δεν υποφέρουν, όταν είναι αγαπητοί στο Δία.
- B. Να αιτιολογήσετε με συντομία την επιλογή της ορθής απάντησης.

7. Στίχοι 988-1032

7.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου (ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Να επισημάνετε το σημείο στο οποίο περιέχεται η βεβαιότητα του Κρέοντα για το αλάθητο της μαντικής τέχνης.
2. Ποια συναισθήματα προκαλεί στον Κρέοντα η απροσδόκητη εμφάνιση του Τειρεσία στη σκηνή;
3. Να προσδιορίσετε το χαρακτήρα της συμβουλής του Τειρεσία προς τον Κρέοντα (1023-1027).
4. Να αναλύσετε το γνωμολογικό περιεχόμενο των στίχων 1023-1027.
5. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο μάντης χρησιμοποιεί τις μετοχές “θανόντι, όλωλότα, θανόντι” και δεν αναφέρει το όνομα του Πολυνείκη (1029-1030);
6. Ποια σημασία έχει η επανάληψη του επιρρήματος «εὖ» στο λόγο του Τειρεσία (1031-1032);
7. α) Ποια αρνητικά χαρακτηριστικά καταλογίζει ο Τειρεσίας στον Κρέοντα;
β) Να επισημάνετε τις λέξεις που προσδιορίζουν αυτά τα χαρακτηριστικά στους στίχους 1023-1032.
8. Να επισημάνετε τις λέξεις που σχετίζονται με την οιωνοσκοπία και προσδίδουν στο λόγο του μάντη έντονη παραστατικότητα.
9. Να περιγράψετε το είδος της μαντικής τέχνης που χρησιμοποιεί ο Τειρεσίας στους στίχους 998-1004.
10. Ποια “σημεία” προσδιορίζουν το δυσοίωνα περιεχόμενο της μαντείας του Τειρεσία;
11. Γιατί ο Τειρεσίας καταφεύγει και στα άλλα είδη της μαντικής τέχνης, στην πυρομαντεία και στη σπλαγνοσκοπία;
12. Να περιγράψετε την εικόνα της πυρομαντείας σύμφωνα με τα λόγια του Τειρεσία.
13. Γιατί ο Κρέων τρομάζει από όσα αναφέρει ο μάντης;

14. Κεντρική θέση στην “Αντιγόνη” του Σοφοκλή κατέχει η φρόνηση. Να επισημάνετε στους στίχους 988-1032 τα σημεία στα οποία γίνεται σχετική αναφορά από τον Τειρεσία στην προσπάθειά του να πείσει τον Κρέοντα να επιδείξει σωφροσύνη.
15. Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η εμφάνιση του Τειρεσία;

7.2. Γραμματικές ασκήσεις

1. *πιθοῦ, ἔχω, φέρει*: Να τοποθετήσετε τους ρηματικούς τύπους στον πίνακα που ακολουθεί και να συμπληρώσετε τις υπόλοιπες εγκλίσεις στο β' ενικό πρόσωπο.

Ενεστώς			
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
Αόριστος β'			
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική

2. Να γράψετε τις μετοχές που ακολουθούν στην ίδια πτώση των άλλων γενών.

Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
<i>πεπονθώς</i>		
<i>πεσών</i>		
<i>θανόντι</i>		
<i>ὄλωλότα</i>		
<i>φρονήσας</i>		
<i>λέγοντος</i>		

3. Οι παρακάτω ρηματικοί τύποι να γραφούν στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα, παρατατικού και μέλλοντα της ίδιας φωνής.

	<i>Ενεστώς</i>	<i>Παρατατικός</i>	<i>Μέλλον</i>
διδάξω			
φρόνει			
δέχονται			
λέγοντος			
φέρει			
πιθοῦ			
μαρτυρεῖν			

4. ὁδόν, πόλιν, τέχνης, λιμῆν, φθόγγον, θυμάτων, παιδός, ἡγεμών, βωμοί, οἰωνῶν, θεοί, τέκνον, ἀνήρ: Να κατατάξετε τα παραπάνω ουσιαστικά κατά κλίση και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του αντίθετου αριθμού.

<i>Α' κλίση</i>	<i>Αντίθετος αριθμός</i>	<i>Β' κλίση</i>	<i>Αντίθετος αριθμός</i>	<i>Γ' κλίση</i>	<i>Αντίθετος αριθμός</i>

5. αὕτη, σῆς, ἐγώ, ἀλλήλους, ἡμῶν, ὅστις, τοιαῦτα: Να αναγνωρίσετε ποιες από τις παραπάνω λέξεις είναι δεικτικές αντωνυμίες και να τις κλίνετε στο γένος που βρίσκονται και στους δύο αριθμούς.

6. *διδάξω, φέρω*: Να κλιθούν στην οριστική και προστακτική παρακειμένου μέσης φωνής.

Παρακείμενος			
Οριστική		Προστακτική	

7. *κακῶ*: Να γραφούν οι πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού όλων των γενών. (Στο συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό να γραφεί ένας τύπος της επιλογής σας).

Ενικός αριθμός									
	Θετικός			Συγκριτικός			Υπερθετικός		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
Γεν.									
Δοτ.									
Αιτ.									
Πληθυντικός αριθμός									
	Θετικός			Συγκριτικός			Υπερθετικός		
	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.	αρσ.	θηλ.	ουδ.
Γεν.									
Δοτ.									
Αιτ.									

8. Να γράψετε δίπλα σε κάθε αριθμό της στήλης Α το γράμμα της στήλης Β που του αντιστοιχεί. Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

Α	Β
1. κοινόν	α. επίθετο γ' κλίσης
2. ὀλωλότα	β. μετοχή ενεστώτα
3. πλήρεις	γ. δεικτική αντωνυμία
4. τήνδ'(ε)	δ. επίθετο β' κλίσης
5. ἔγνω	ε. τροπικό επίρρημα
6. λέγοντος	στ. μετοχή αορίστου
7. εὖ	ζ. μετοχή παρακειμένου
	η. ποσοτικό επίρρημα
	θ. οριστική αορίστου β'

7.3. Συντακτικές ασκήσεις

1. “*Ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ* (992).
Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενός νοσεῖ πόλις” (1015).
 Να γίνει λεπτομερῆς συντακτικὴ ἀνάλυση των περιόδων.
2. “*Ἐπεὶ δ’ ἀμάρτη, κείνος οὐκέτ’ ἔστ’ ἀνήρ
 ἄβουλος οὐδ’ ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
 πεσὼν ἀκῆται μηδ’ ἀκίνητος πέλη.*” (1025-1027):
 α) Να γίνει χωρισμὸς και αναγνώριση των προτάσεων.
 β) Να αναγνωρίσετε συντακτικῶς τις υπογραμμισμένες λέξεις.
3. “*τό μανθάνειν δ’// ἡδιστόν (ἐστίν) εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.*”
 (1031-1032): Να γράψετε την υπόθεση, την απόδοση και να χαρακτηρί-
 σετε τον υποθετικό λόγο.
4. “*Κᾶτ’ οὐ δέχονται θυστάδας λιτάς ἔτι
 θεοὶ παρ’ ἡμῶν οὐδέ μηρίων φλόγα,
 οὐδ’ ὄρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
 ἀνδροφθόρου βεβρωῶτες αἵματος λίπος.*” (1019-1022)
 Να αναγνωριστε ἡ συντακτικὴ θέση των υπογραμμισμένων λέξεων και φράσεων.

5. “καί μετάρσιοι // χολαί διεσπεύροντο” (1009-1010)

Η λέξη μετάρσιοι είναι:

α) επιθετικός προσδιορισμός στο χολαί

β) επιρρηματικό κατηγορούμενο

Να επιλέξετε το σωστό και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

6. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις λέξεις:

(988) κοινήν: είναι στο ὁδόν

(1004) ἄσημος: είναι στο ῥοῖβδος

(1000) παντός: είναι στο οἶωνοῦ

(1012) τοιαῦται: είναι στο ἐμάνθανον

(1013) φθίνοντα: είναι μετοχή από το

(1024) τοῦξαμαρτάνειν (= τό ἐξαμαρτάνειν): είναι στο

(1030) τόν θανόντα: είναι στο

7.4. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τα συνθετικά των παρακάτω λέξεων, όπως στα παραδείγματα:

ἀνδροφθόρος - ἀνήρ + φθείρω

ἔμπυρος - ἐν + πῦρ

δύσμορος - ἄνολβος -

ὄρνιθοσκοπός - ἀκίνητος -

ἄσημος - παντελής -

εὔσημος - πάμφλεκτος -

ἄβουλος -

2. Να γράψετε το ρήμα δέχομαι σύνθετο με τις προθέσεις κατά, διά, παρά, ἀπό, ὑπό και να σχηματίσετε μία πρόταση στη νέα ελληνική για κάθε περίπτωση.

3. φρίττω (φρίσσω), ὄλλυμι, πίπτω: Να γράψετε δύο παράγωγα, απλά ή σύνθετα, από κάθε ρήμα.

4. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με την απόδοσή τους στη νέα ελληνική στη στήλη Β. Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
1. ναυκληρῶ	α. έχω έλθει
2. ἤκω	β. θεραπεύω
3. ἀναπτύω	γ. πληγώνω
4. ἀκέομαι-οὔμαι	δ. βγάζω κραυγές
5. κεντέω-ῶ	ε. ξανασκοτώνω
6. ἐπικτείνω	στ. πετάω προς τα πάνω
7. ἀπορροιβδέω-ῶ	ζ. κυβερνώ
	η. ακούω
	θ. φεύγω

5. Να συνδέσετε κάθε λέξη της μεσαίας στήλης με το συνώνυμό της στη στήλη Α και το αντίθετό της στη στήλη Γ.

A	B	Γ
συνώνυμο		αντίθετο
θνήσκω	φημί	ὄλβιος
ἄλλυμι	οἶδα	ἐπιτυγχάνω
κέρδος	ἀποτυγχάνω	ὑγιάίνω
γιγνώσκω	μεστός	κενός
πλήρης	τελευτῶ	σιωπῶ
νοσῶ	δυστυχής	ἄγνοῶ
ἁμαρτάνω	φθείρω	ζημία
ἄνολβος	ὠφέλεια	σώζω
λέγω	ἀσθενῶ	ζῶ

8. Στίχοι 1033-1063

8.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια κατηγορία απευθύνει ο Κρέων στον Τειρεσία και γιατί;
2. Ποια άποψη έχει ο Κρέων για τους μάντεις; Ποια θεωρεί ως κίνητρα των ενεργειών τους;
3. Να χαρακτηρίσετε τον Κρέοντα από τη στάση του απέναντι στον Τειρεσία.
4. Ποια είναι η άποψη του Σοφοκλή για την τύχη του ανθρώπου, όταν κίνητρο των πράξεών του είναι το κέρδος; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
5. Ποια αξία έχει για το Σοφοκλή η “εὐβουλία” (ορθή σκέψη), όπως προκύπτει από τα λόγια του Κρέοντα και του Τειρεσία;
6. Ποιες κατηγορίες διατυπώνει ο Κρέων εναντίον του Τειρεσία και ο Τειρεσίας εναντίον του Κρέοντα (1033-1063);
7. Τι φανερώνει το γεγονός ότι ο Κρέων είναι απρόθυμος να ακούσει μια διαφορετική από τη δική του γνώμη ακόμη κι αν προέρχεται από ένα μάντη;
8. Πώς κρίνετε την επιμονή του Κρέοντα να μην επιτρέψει την ταφή του Πολυνείκη (1039-1044);
9. Σε ποια σημεία του κειμένου ο Κρέων δείχνει αυτοσυγκράτηση και δε θέλει να κάνει πιο έντονη τη σύγκρουσή του με τον Τειρεσία;
10. «βλάβη» (1051), «νόσος» (1052): α) Ποια ιδιότητα του ανθρώπου χαρακτηρίζουν οι λέξεις αυτές και ποια είναι η θέση του Κρέοντα και του Τειρεσία γι’ αυτήν; β) Η άποψη αυτή έχει γενικότερο κύρος; Να διατυπώσετε τη γνώμη σας και να την αιτιολογήσετε.
11. «ἐξ ἐμοῦ γάρ τήνδ’ ἔχεις σώσας πόλιν» (1058): Τι εννοεί με τα λόγια αυτά ο Τειρεσίας;
12. Πώς αντικρούει ο Κρέων στους στίχους 1043-1044 την κατηγορία του Τειρεσία ότι με τις αποφάσεις του προσβάλλει τους θεούς;

13. Να εντοπίσετε τα γνωμικά του κειμένου και να αναλύσετε το περιεχόμενό τους.
14. Ποια είναι η κλιμάκωση των συναισθημάτων του Κρέοντα και του Τειρεσία στους στίχους 1033-1086;

8.2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Σε καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις να υπογραμμίσετε το μέρος της ορθής απάντησης.

<i>πίπτουσι</i> (1045)	είναι ρήμα ή μετοχή;
<i>ψευδή</i> (1054)	είναι αιτιατική ενικού, θηλυκού γένους ή αιτιατική πληθυντικού, ουδετέρου γένους;
<i>έμοῦ</i> (1058)	είναι προσωπική ή κτητική αντωνυμία;
<i>ύμῖν</i>	είναι προσωπική αντωνυμία α΄ ή β΄ προσώπου;
<i>πλήρης</i> (1052)	είναι επίθετο αρσενικού ή θηλυκού γένους;
<i>κίνει</i>	είναι οριστική ή προστακτική ενεστ. του <i>κινέω-ῶ</i> ;

2. *τοῦδε* (1034), *έμοῦ* (1058), *τήνδ'* (=τήνδε): Να γίνει γραμματική αναγνώριση των λέξεων.
3. Να γράψετε τα παραθετικά των επιθέτων και επιρρημάτων που ακολουθούν. (Τα επίθετα να γραφούν στο ίδιο γένος, αριθμό και πτώση).

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
<i>δεινοί</i>		
<i>αἰσχροῦς</i>		
<i>καλῶς</i>		
		<i>κράτιστον</i>
		<i>πλείστη</i>
<i>πλήρης</i> (αρσ.)		
<i>ψευδή</i> (ουδ.)		
<i>σοφός</i>		

4. *τοξόται, ἀνδρός, μάντιν, βοράν, νόσου, γένος, πόλιν*. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά κατά κλίση και να γράψετε την κλητική του ενικού αριθμού.

Α΄ κλίση	Κλητική ενικού	Β΄ κλίση	Κλητική ενικού	Γ΄ κλίση	Κλητική ενικού

5. Να γράψετε τη γενική και δοτική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω ουσιαστικών: *τοξόται, ἀνδρός, γένους, μίασμα, λόγους, ἀνθρώπων, πόλιν, βλάβη*.

6. «*Σοφός σύ μάντις, ἀλλά τὰδικεῖν φιλῶν*»:

- α) Να ξαναγράψετε την πρόταση μεταφέροντας τις υπογραμμισμένες λέξεις στον πληθυντικό αριθμό.
 β) Να κλίνετε το ονομαστικό σύνολο «*σοφός μάντις*» στις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού.

7. «*ἐξ ἐμοῦ γάρ τήνδ' ἔχεις σώσας πόλιν*»:

- α) Να ξαναγράψετε τη φράση μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον πληθυντικό αριθμό.
 β) Να κλίνετε το ονομαστικό σύνολο «*τήνδε πόλιν*» στις πλάγιες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού αριθμού.

8. *πίπτουσι, λέγεις, φέρειν*. Να γράψετε:

- α) το β΄ ενικό της προστακτικής αορίστου β΄ ενεργητικής φωνής και
 β) το απαρέμφατο και τη μετοχή ενεστώτα, αορίστου β΄ και παρακειμένου ενεργητικής φωνής.

9. *σώσας, κρύψετε, λέγωσι*: Να γράψετε το γ΄ ενικό πρόσωπο όλων των εγκλίσεων στον ενεστώτα και τον αόριστο α΄ της ενεργητικής φωνής.

8.3. Συντακτικές ασκήσεις

1. « *τάφω δ' ἐκείνον οὐχί κρύψετε,
οὐδ' ἦν θέλωσ' οἱ Ζηνός αἰετοῖ βοράν
φέρειν νιν ἀοπάζοντες ἐς Διός θρόνους*» (1039-1041):
Να γίνει συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων λέξεων.
2. α) «*εὖ γάρ οἶδ'(α) ὅτι // θεοὺς μαιίνειν οὔτις (= οὔ τις) ἀνθρώπων
σθένει*» (1043-1044): Να χαρακτηριστούν οι προτάσεις και να γίνει συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων λέξεων.
β) «*Ταύτης σύ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφυς*» (1052):
Να αναγνωριστούν συντακτικώς οι υπογραμμισμένες λέξεις.
3. «*Οὐ βούλομαι τόν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς*» (1053).
«*Σοφός σύ μάντις, ἀλλά τὰδικεῖν (= τό ἀδικεῖν) φιλῶν*» (1059).
Να χαρακτηριστούν συντακτικώς τα απαρέμφατα και να προσδιορίσετε τη συντακτική τους θέση.
4. Να αναγνωριστούν συντακτικώς οι λέξεις: *κράτιστον* (1050), *κτημάτων* (1050), *πτώματ'(α)* (1046), *νόσου* (1052), *με* (1054), *τόν μάντιν* (1053).
5. *λέγων* (1054), *ὄντας* (1057): Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις μετοχές.

8.4. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να γράψετε ένα συνώνυμο στη νέα ελληνική για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: *οἶδα, οἶμαι, βούλομαι, βροτοί, βορά, εὐβουλία, ταγός, φιλῶ*.
2. Να γράψετε στη νέα ελληνική δύο παράγωγα ή συγγενή ετυμολογικώς (απλά ή σύνθετα) για καθένα από τα ρήματα: *βούλομαι, μαιίνω, φράζω*.
3. *φέρω, σώζω*:
α) Να γράψετε δυο παράγωγα, απλά ή σύνθετα, της νέας ελληνικής από κάθε ρήμα και
β) με κάθε παράγωγη λέξη να σχηματίσετε μια πρόταση στη νέα ελληνική.
4. Να εντοπίσετε στους στίχους 1047-1064 λέξεις που έχουν ετυμολογική συγγένεια με αυτές που ακολουθούν:

<i>απεμπολώ</i>	<i>επιβλαβής</i>	<i>αφροσύνη</i>
<i>επάργυρος</i>	<i>μετάφραση</i>	<i>διάλογος</i>
<i>επίκτητος</i>	<i>δοξασία</i>	<i>πληρότητα</i>

9. Στίχοι 1064 - 1114

9.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Για ποιες ανόσιες πράξεις του θα τιμωρηθεί ο Κρέων και ποια θα είναι η τιμωρία του, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Τειρεσία;
2. *ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον* (1071): Τι θέλει να τονίσει ο συγγραφέας με τη χρήση των τριών επιθέτων στον ίδιο στίχο;
3. Ποιο είναι το περιεχόμενο και ο σκοπός της προειδοποίησης του Τειρεσία προς τον Κρέοντα;
4. Ο Τειρεσίας προφητεύει στον Κρέοντα τις συμφορές που θα τον βρουν. Θα είχε ο Κρέων τη δυνατότητα, κατά την άποψή σας, να τις αποφύγει; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
5. *λωβητῆρες, ὑστεροφθόροι* (1074): Γιατί χαρακτηρίζονται έτσι οι Ερινύες;
6. Ο Τειρεσίας προβλέπει τις τραγικές συνέπειες των αποφάσεων του Κρέοντα. Να τις επισημάνετε και να τις αναλύσετε.
7. Για ποιες ανόσιες ενέργειες κατηγορεί ο Τειρεσίας τον Κρέοντα στους στίχους 1068-1071 και ποια σημασία αποδίδει σε αυτές ο Τειρεσίας;
8. Ποια θα είναι η τιμωρία του Κρέοντα για την ασέβειά του απέναντι στους θεούς, σύμφωνα με τις προφητείες του Τειρεσία;
9. Να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους θα τιμωρηθεί ο Κρέων σύμφωνα με τα λεγόμενα του Τειρεσία.
10. Τι ήταν οι Ερινύες και ποιο ήταν το έργο τους; Να εξηγήσετε τους λόγους της παρέμβασής τους στην περίπτωση του Κρέοντα.
11. Ποιες αποκαλύψεις κάνει ο Τειρεσίας στον Κρέοντα για τις συμφορές που προκαλεί με τις αποφάσεις του;
12. Να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους ο Τειρεσίας αποκαλύπτει τις συμφορές που θα πλήξουν τον Κρέοντα.
13. Ποιοι λόγοι ανάγκασαν το μάντη να κάνει τις φρικτές αποκαλύψεις στον Κρέοντα, σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ο πρώτος;

14. Αν αυτές οι συμφορές που προαναγγέλλει ο Τειρεσίας είναι αναπόφευκτες (1086), ποιο νόημα έχουν, κατά την άποψή σας, για τον Κρέοντα οι συμβουλές και οι προτροπές του μάντη στον Κρέοντα για σύνεση και υποχωρητικότητα;¹²
15. Σε ποια αρνητικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Κρέοντα αναφέρεται ο Τειρεσίας κατά την αποχώρησή του;
16. Ποιους κινδύνους προκαλεί στη Θήβα και στις γειτονικές πόλεις, σύμφωνα με τον Τειρεσία, η απαγόρευση της ταφής του Πολυνείκη (1080-1083);
17. Να περιγράψετε τις συναισθηματικές αλλαγές του Κρέοντα μετά τις αποκαλύψεις του μάντη. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο.
18. Ποιες είναι οι αντιδράσεις του Κρέοντα στο άκουσμα των χρησμών του Τειρεσία;
19. Ποιες είναι οι προτροπές του χορού προς τον Κρέοντα και πώς τις αιτιολογεί (1091-1114);

¹² Σ' αυτή την ερώτηση μπορεί να δοθούν διαφορετικές απαντήσεις.

- α) Καταρχήν η προειδοποίηση του μάντη εξυπηρετεί την οικονομία του έργου. Αποκαλύπτει και τονίζει το μέγεθος της ύβρης του Κρέοντα και τον χρεώνει με την ευθύνη για τις συμφορές που θα ακολουθήσουν. Ο Κρέων φαίνεται να έχει τη δυνατότητα να αποφύγει αυτές τις συμφορές, όμως δεν το κάνει, βυθισμένος καθώς είναι στην τραγική του πλάνη. Η εξέλιξη αυτή καθλώνει τους θεατές και αυξάνει την «από τραγωδίας ηδονή». Έτσι το έργο εκπληρώνει τους ψυχαγωγικούς του στόχους.
- β) Από μια άλλη άποψη η συμπεριφορά του μάντη δεν είναι καθόλου παράδοξη. Το γεγονός ότι ο Τειρεσίας γνωρίζει από πριν τις συμφορές που θα βρουν τον Κρέοντα (1060) δεν αναιρεί υποχρεωτικά και τη δυνατότητα που έχει ο τελευταίος να τις αποφύγει. Εκείνο που ξέρει ο μάντης και που θέλει ίσως να τονίσει ο Σοφοκλής είναι ότι οι ιδέες και η συμπεριφορά ενός ανθρώπου δεν αλλάζουν εύκολα. Η προειδοποίηση δε φαίνεται ικανή από μόνη της να πείσει τον Κρέοντα να αλλάξει γνώμη. Αυτό το γνωρίζει ο μάντης και ξέρει ακόμη ότι η προειδοποίησή του δε θα φέρει αποτέλεσμα. Πρέπει όμως να δώσει τη δυνατότητα στον Κρέοντα να κάνει την επιλογή του, για να φανεί στο τέλος ότι ο μόνος υπεύθυνος για τις συμφορές του είναι ο ίδιος. Η συνειδητοποίηση της αλήθειας θα έρθει μετά από οδυνηρά βιώματα και ισχυρούς συναισθηματικούς κραδασμούς. Και αυτά θα αρχίσουν για τον Κρέοντα μετά τις φρικτές προφητείες του Τειρεσία. Τότε είναι όμως πολύ αργά, για να αποφύγει τις συνέπειες των σφαλμάτων του.

20. Αφού λάβετε υπόψη την αρχική στάση του χορού απέναντι στον Κρέοντα, να τη συγκρίνετε με τη στάση που διαμορφώνει μετά τις αποκαλύψεις του μάντη, να επισημάνετε τις τυχόν αλλαγές και να τις αιτιολογήσετε.
21. Ποιο δίλημμα αντιμετωπίζει ο Κρέων μετά τις προφητείες του Τειρεσία;¹³
22. Ποια παρατήρηση κάνει ο χορός σχετικά με τους χρησμούς του Τειρεσία και ποια επίδραση έχουν τα λόγια του στον Κρέοντα;
23. Να επισημάνετε τα στοιχεία που κάνουν τον Κρέοντα τραγικό πρόσωπο μετά την αποχώρηση του Τειρεσία (1091-1114).
24. Να περιγράψετε τα συναισθήματα των θεατών απέναντι στα πρόσωπα του αποσπάσματος, όπως αυτά διαμορφώνονται με τις προφητείες του Τειρεσία.¹⁴
25. Ποιες είναι οι τελευταίες εντολές ή αποφάσεις του Κρέοντα πριν αποχωρήσει από τη σκηνή;
26. Να επισημάνετε τα στοιχεία του κειμένου που φανερώνουν τη μεταστροφή του Κρέοντα (1091-1114).
27. Ποιο ύφος χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά του Τειρεσία κατά τη διάρκεια της σκηνής με τον Κρέοντα; Να επισημάνετε τα στοιχεία που το συνθέτουν και να τα αιτιολογήσετε (988-1114).¹⁵

¹³ Βλ. σχετικά, Σωκράτη Γκίκα, Σοφοκλέους Αντιγόνη, εκδόσεις Σαββάλα, σ. 175: «Το να υποχωρήσει μπροστά στο θεϊκό νόμο και να παραιτηθεί από την απόφασή του το βρίσκει φοβερό, το θεωρεί μεγάλη ντροπή και σαν πτώση της αξίας του ως ανθρώπου και προπάντων ως βασιλιά. Από την άλλη μεριά όμως, αν αντισταθεί στην απαίτηση του νόμου, για τον οποίο μίλησε ο Τειρεσίας, υπάρχει κίνδυνος να πάθει μεγάλη συμφορά. Ταλαντεύεται ανάμεσα στο φόβο της ντροπής, λόγω της υποχώρησης και στο φόβο μήπως χτυπηθεί από κάποια συμφορά, αν αντισταθεί».

¹⁴ Η. Rohdich, ό.π. «Το κείμενο επιτείνει στο έπακρο τη στιγμή της ελπίδας δημιουργώντας μέσω της παρέμβασης του χορού την ψευδαίσθηση ότι η απόκρουση του κακού που προφήτεψε ο Τειρεσίας εξαρτάται μόνον από την έγκαιρη αντίδραση του Κρέοντα. Η προοπτική του «καλού» τέλους ανοίγεται εκ νέου. Η πολυπόθητη ελπίδα, με την οποία ο χορός προσβλέπει σ' αυτό, είναι η σκηνική έκφραση της ψυχικής κατάστασης του ακροατηρίου, το οποίο, παρά το γεγονός ότι ξέρει καλά τι πρόκειται να συμβεί, υποτάσσεται στην ακαταμάχητη τάση να σκέπτεται αυτά που επιθυμεί.» [Απόδοση του αποσπάσματος στη νέα ελληνική: Γ. Γιαννικόπουλος].

¹⁵ Για την απάντηση θα πρέπει να γίνει αναφορά σε εκείνα τα στοιχεία που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το προσωπικό ύφος του πρωταγωνιστή στη συγκεκριμένη σκηνή. Τέτοια είναι: η ηλικία του, η κοινωνική του θέση, το ιερατικό του αξίωμα, ο τρόπος της ομιλίας του, ο άνθρωπος στον οποίο απευθύνεται, το θέμα για το οποίο μιλάει, οι ειδικές συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται η συνάντηση, τα κίνητρό του, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί, ο τρόπος και ο χρόνος των ρημάτων, τα διάφορα εκφραστικά μέσα κλπ. Γενικά εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν, διαμορφώνουν ή επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται και ενεργεί, τον τρόπο δηλαδή που επικοινωνεί με τους γύρω του.

28. Να περιγράψετε τα συναισθήματα των θεατών απέναντι στον Κρέοντα μετά τη μεταστροφή του τελευταίου.
29. Αφού λάβετε υπόψη τις αρχικές αποφάσεις του Κρέοντα, να διατυπώσετε την κρίση σας για το χαρακτήρα του μετά τη μεταστροφή που επιδεικνύει.
30. Πιστεύετε ότι η μεταστροφή του Κρέοντα έγινε επειδή αναγνώρισε τα λάθη του ή επειδή υπέκυψε στη θεϊκή βούληση; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
31. Να δώσετε σκηνοθετικές οδηγίες σε κάποιον που θα ήθελε να ερμηνεύσει το ρόλο του Τειρεσίας ενώπιον της τάξης. Να αναφερθείτε:
 - α) στη «σκευή» που πρέπει να χρησιμοποιήσει.
 - β) στην ένταση, στο χρωματισμό και στις παύσεις της φωνής.
 - γ) στις κινήσεις του στη σκηνή.¹⁶

9.2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Ο Τειρεσίας επισημαίνει ότι οι γειτονικές πόλεις είναι αναστατωμένες και έχουν εχθρικές διαθέσεις εναντίον της Θήβας. Γιατί συμβαίνει αυτό; *Να σημειώσετε με X τις σωστές απαντήσεις, αφού λάβετε υπόψη το κείμενο (1064-1090) και να αιτιολογήσετε δυο από αυτές.*
 - Γιατί εφοβούνται τις εχθρικές διαθέσεις του Κρέοντα.
 - Γιατί είχαν δικούς τους άταφους νεκρούς στη Θήβα.
 - Γιατί θεωρούσαν την απόφαση του Κρέοντα μεγάλη προσβολή για τους νεκρούς.
 - Γιατί είχαν συνεννοηθεί με το μάντη να εκθρονίσουν τον Κρέοντα.
 - Γιατί υπήρχε κίνδυνος από τα πτώματα για τη δημόσια υγεία.

¹⁶ Η ερώτηση 31 μπορεί να διατυπωθεί τρεις φορές και να έχει ως ζητούμενο μόνο το ένα από τα τρία μέρη κάθε φορά.

2. Α. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα της πρότασης που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση.

Η προειδοποίηση που απευθύνει ο Τειρεσίας προς τον Κρέοντα (1064-1079) οφείλεται στο ότι ο Κρέων:

- α) Έχει ζητήσει ο ίδιος χρησμό από το μάντη.
- β) Δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία στη γνώμη του λαού της Θήβας.
- γ) Εμμένει στην απόφασή του να μην επιτρέψει την ταφή του Πολυνείκη.
- δ) Έχει αρχίσει να προβληματίζεται αν θα πρέπει να αλλάξει τις αποφάσεις του.
- ε) Επιθυμεί να εξετάσει με καλή διάθεση τις απόψεις του Αίμονα.

Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή της ορθής απάντησης.

3. Σε ποιο πρόσωπο του δράματος αναφέρονται οι φράσεις ή προτάσεις που ακολουθούν. Να σημειώσετε το γράμμα της στήλης Α στο τετράγωνο της στήλης Β στο οποίο αντιστοιχεί.

Α	Β
	«ταράσσομαι φρένας» (1095)
α. Κρέων	«τρέφειν τήν γλώσσαν ήσυχαιτέραν» (1089)
	«λυπεῖς γάρ» (1084)
β. Τειρεσίας	«Δρᾶ νῦν τάδ' ἐλθών» (1107)
	«καρδίας τοξεύματα» (1085)
	«βέβηγε δεινά θεσπίσας» (1091)
γ. Χορός	«Καί ταῦτ' ἐπαινείς» (1102)
	«Τούς κακόφρονας» (1104)

4. Ποια σχήματα λόγου υπάρχουν στα παρακάτω αποσπάσματα; Να σημειώσετε το γράμμα της στήλης Α στο τετράγωνο της στήλης Β στο οποίο αντιστοιχεί.

A	B
α. «τρέφειν τήν γλώσσαν» (1089)	υπερβολή
β. «ποδώκεις βλάβαι» (1104)	προσωποποίηση
γ. «οἷ τ' ὄντες οἷ τ' ἀπόντες» (1109)	υπερβατό
δ. «λευκὴν... ἀμφιβάλλομαι τρίχα (1092-1093)	μεταφορά
ε. «τῶν σύ θάλλπος οὐκ ὑπεκδραμῆ » (1086)	ειρωνεία

5. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα της πρότασης που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση και να την αιτιολογήσετε:

A. Γιατί ο Κρέων ζητά τη συμβουλή του χορού;

- Έχει αιφνιδιαστεί και δεν ξέρει τι να αποφασίσει.
- Θέλει να δείξει ότι υπολογίζει τη γνώμη του.
- Προσπαθεί να αποφύγει τη σύγκρουση μαζί του.
- Προτιμά για όσα θα ακολουθήσουν να έχει την ευθύνη ο χορός.

B. Γιατί ο Κρέων πηγαίνει ο ίδιος να θάψει το νεκρό Πολυνείκη;

- Επειδή πιστεύει ότι έτσι θα αποφύγει την οικογενειακή συμφορά.
- Για να αποφύγει ανοιχτή στάση εναντίον του.
- Επειδή θέλει να δημιουργήσει καλή εντύπωση στους Θηβαίους.
- Για να κερδίσει τη συμπάθεια του μάντη.

9.3. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά που υπάρχουν στους στίχους 1084-1090 κατά κλίση.

A' κλίση	B' κλίση	Γ' κλίση

2. Να αναγνωρίσετε γραμματικώς τους ρηματικούς τύπους που περιέχονται στους ακόλουθους στίχους.
- «ὦ παῖ, σὺ δ' ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους ἵνα // τὸν θυμὸν οὔτος ἐς νεωτέρους ἀφῆ» (1087- 1088).
 - «Ἔγνωνκα καὐτός καί ταράσσομαι φρένας» (1095).
3. «Ἔχθρα δέ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις» (1080), «ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη (1111)»: Να γράψετε τα ρήματα των προτάσεων στους άλλους χρόνους της ίδιας φωνής.
4. Να ξαναγράψετε τις παρακάτω φράσεις και προτάσεις μεταφέροντας όλες τις κλιτές λέξεις από τον ενικό στον πληθυντικό και αντιστρόφως.
- «πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις» (1080).
 - «ἀνόσιον ὁσμὴν ἐστιοῦχον ἐς πόλιν» (1083).
 - «λευκὴν ἐγὼ // τήνδ' ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα» (1092-1093).
 - «φράζε, πείσομαι δ' ἐγώ.» (1099).
 - «κτίσον δέ τῷ προκειμένῳ τάφον.» (1101).
 - «συντέμνουσι γάρ // θεῶν τούς κακόφρονας βλάβαι.» (1103-1104).
5. Να συμπληρώσετε τα υπόλοιπα γένη των επιθέτων, των αντωνυμιών και των μετοχών στην ίδια πτώση και αριθμό:

Ἀρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
	πᾶσαι	
νεωτέρους		
	ἀνόσιον	
κακόφρονας		
	τήνδε	
παρῶν		
	λευκὴν	
οὔτος		
		βέβαια (αιτ.)

6. λαβεῖν, ταράσσομαι, ἐπαινεῖς, ἐπεστράφη:
- Να γράψετε τους αρχικούς χρόνους των ρημάτων διαχωρίζοντας σε κάθε χρόνο το θέμα από την κατάληξη, την αύξηση ή τον αναδιπλασιασμό.

9.4. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τα αντικείμενα των παρακάτω ρηματικών τύπων.

καθήγγισαν (1081)	
φέρων (1082)	
ἀφήκα (1085)	
τρέφειν (1089)	
λαβεῖν (1098)	
ἐπαινεῖς (1102)	

2. α) «ᾠ παῖ, σὺ δ' ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα // τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφή». (1087-1088),
β) «...ἐγὼ δ' ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη // αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι». (1111-1112),
γ) «...δέδοικα γάρ μῆ τούς καθεστῶτας νόμους // ἄριστον ἢ σῶζοντα τὸν βίον τελεῖν». (1113-1114):

Να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις των στίχων, να γράψετε αν είναι ονοματικές ή επιρρηματικές και να προσδιορίσετε τη συντακτική θέση των ονοματικών προτάσεων.

3. Να σημειώσετε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο την πρόταση στην οποία η σειρά των συντακτικών ὀρων είναι κατά κανόνα η συνηθισμένη¹⁷, όταν ο συγγραφέας δεν επιθυμεί να δώσει ἔμφαση σε κάποιον ἀπό αυτούς.

	συντέμνουσι γάρ θεῶν ποδώκεις τούς κακόφρονας βλάβαι
	ποδώκεις γάρ βλάβαι θεῶν συντέμνουσι τούς κακόφρονας
	γάρ ποδώκεις τούς βλάβαι θεῶν συντέμνουσι κακόφρονας
	τούς κακόφρονας γάρ συντέμνουσι θεῶν ποδώκεις βλάβαι

¹⁷ Σχετικά με τη θέση των λέξεων στην πρόταση βλέπε Α. ΜΟΥΜΤΖΑΚΗΣ, ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ, ΟΕΔΒ, ΑΘΗΝΑ 1996, σ. 169.

4. Να γράψετε τους όρους των προτάσεων με τη σειρά που ζητούνται.

ἵνα τόν θυμόν οὔτος ἐς νεωτέρους ἀφῆ (1087 -1088).		
Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
κτίσον δέ τῷ προκειμένῳ τάφον (1101)		
Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο
Καί ταῦτ' ἐπαινεῖς (1102)		
Υποκείμενο	Ρήμα	Αντικείμενο

5. Στη στήλη Β να γράψετε και να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις λέξεις οι οποίες προσδιορίζουν τα ουσιαστικά της στήλης Α.

A	B
πόλεις (1080)	
ὁσμὴν (1083)	
τοξεύματα (1085)	
παῖ (1098)	
τρίχα (1093)	
βλάβαι (1104)	

6. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις μετοχές σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

	☐	αιτιολογική μετοχή
	☐	επιθετική μετοχή
φέρων (1082)	☐	κατηγορηματική μετοχή
	☐	χρονική μετοχή
	☐	τροπική μετοχή
	☐	εναντιωματική μετοχή
	☐	αιτιολογική μετοχή
	☐	επιθετική μετοχή
θεσπίσας (1091)	☐	κατηγορηματική μετοχή
	☐	χρονική μετοχή
	☐	τροπική μετοχή
	☐	εναντιωματική μετοχή

7. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις λέξεις σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

	☐ προληπτικό κατηγορούμενο
	☐ κατηγορούμενο αντικειμένου
<i>ἤσυχαιτέραν</i>	☐ κατηγορηματικός προσδιορισμός
(1089)	☐ κατηγορούμενο
	☐ επιθετικός προσδιορισμός
	☐ παράθεση
	☐ αντικείμενο
	☐ υποκείμενο
<i>φρένας</i> (1095)	☐ αιτιατική της αναφοράς
	☐ αιτιατική του τρόπου

8. «*ᾧν οὔτε σοί μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω // θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε*» (1072-1073): Η πρόταση «*ᾧν οὔτε ... θεοῖσιν*» είναι δευτερεύουσα αναφορική ή κύρια; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

9.5. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε κάθε λέξη της στήλης Α με την απόδοσή της στη νέα ελληνική στη στήλη Β. Δυο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
1. <i>ἔστιοῦχος</i>	α. χωρίς νεκρικά δώρα
2. <i>οἰωνός</i>	β. προσθέτω
3. <i>νέκυς</i>	γ. προγονικός
4. <i>ἀκτέριστος</i>	δ. αντάλλαγμα
5. <i>λοχάω -ῶ</i>	ε. νεκρός
	στ. όρνιο
	ζ. ενεδρεύω, παραμονεύω

2. Να εντοπίσετε στους στίχους 1064-1079 λέξεις που συσχετίζονται ετυμολογικώς με τις παρακάτω: *εφάμιλλος, αναβολή, ελλοχεύω, αλώβητος, κατειλημμένος, κτερίσματα, επάργυρος*.

3. Να συνθέσετε το ρήμα *βάλλω* με τις προθέσεις *ανά, διά, κατά, επί, συν, μετά, παρά* και να γράψετε μια πρόταση στη νέα ελληνική για κάθε περίπτωση.
4. Να συμπληρώσετε τα κενά με λέξεις σύνθετες από το ρήμα *λαμβάνω* σύμφωνα με τις οδηγίες που δίνονται στην υποσημείωση¹⁸:
- Συχνά η προθυμία του (μέση φωνή) ως αδυναμία.
 - Η του σπλώθηκε από την υπεξαίρεση χρημάτων που έκανε.
 - Κατά την των καθηκόντων του εκφώνησε ένα σημαντικό λόγο.
 - Η του κλέφτη έγινε ταχύτατα.
 - Οι επιτιθέμενοι (αόριστος) το οχυρό μετά από σκληρή μάχη.
 - Το κείμενο αυτό (μέση φωνή) στις σελίδες του νέου περιοδικού.
 - Ο καταστηματάρχης νέα είδη εμπορευμάτων.
 - Η μητέρα του έχει νηστέψει και θα (μέλλων) την Κυριακή.
 - Είναι έξυπνος και έχει σωστή των πραγμάτων.
5. Να επισημάνετε τα αντίθετα των λέξεων σημειώνοντας τον αριθμό της στήλης Α στο αντίστοιχο τετράγωνο της στήλης Β.

Α	Β
1. <i>λενκή</i>	☐ <i>άβέβαιος</i>
2. <i>ψεύδος</i>	☐ <i>δίδωμι</i>
3. <i>ἔπαινος</i>	☐ <i>γέρων</i>
4. <i>ἄμεινον</i>	☐ <i>μέλαινα</i>
5. <i>βέβαιος</i>	☐ <i>ἀλήθεια</i>
6. <i>νέος</i>	☐ <i>ψόγος</i>
7. <i>ἀπόντες</i>	☐ <i>χειρόν</i>
8. <i>λαμβάνω</i>	☐ <i>παρόντες</i>

¹⁸ Κατά τη συμπλήρωση των κενών να χρησιμοποιηθούν οι σύνθετες λέξεις: *παραλαμβάνω, υπόληψη, σύλληψη, μεταλαμβάνω, καταλαμβάνω, αντίληψη, εκλαμβάνομαι, ανάληψη, περιλαμβάνομαι, αφού γίνει η ανάλογη γραμματική προσαρμογή τους, όπου χρειάζεται.*

6. Να επισημάνετε τα συνώνυμα των λέξεων σημειώνοντας το γράμμα της στήλης Α στο αντίστοιχο τετράγωνο της στήλης Β.

Α	Β
α. ἐπαινῶ	☐ σιτίζω
β. λυπῶ	☐ γιγνώσκω
γ. τρέφω	☐ λέγω
δ. φέρω	☐ ἐγκωμιάζω
ε. ἐπίσταμαι	☐ θλίβω
στ. ταράσσω	☐ οἰκοδομῶ
ζ. φράζω	☐ ἐρεθίζω
η. κτίζω	☐ κομίζω

7. α) Να γράψετε ένα παράγωγο ουσιαστικό και ένα επίθετο (απλό ή σύνθετο) της νέας ελληνικής για καθένα από τα ρήματα: ταράσσω, ἄγω, τρέφω, φέρω, λαμβάνω¹⁹.
- β) Με ένα παράγωγο κάθε ρήματος να σχηματίσετε μία πρόταση στη νέα ελληνική.
8. ἔστιοῦχον (1083): Να γράψετε πέντε σύνθετες λέξεις²⁰ της νέας ελληνικής χρησιμοποιώντας ως δεύτερο συνθετικό το β'συνθετικό της λέξης που δίνεται. Με τρεις από αυτές να σχηματίσετε σύντομες προτάσεις.
9. Να γράψετε από δύο ομόρριζα στη νέα ελληνική για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις²¹:

χρόνος		
νοῦς		
θήρ (-ός)		
ἄνθρωπος		
ψεῦδος		
στέγη		
τάφος		
βίος		

¹⁹ ταραχή - συνταρακτικός, αγωγή - ανάγωγος, τροφή - θρεπτικός, φορέας - σύμφορος, λαβή - αντιληπτός.

²⁰ δικαιούχος, ταλαντούχος, πτυχιούχος, διπλωματούχος, αριστούχος.

²¹ χρονιά - χρονικός, νόημα - νοερός, θήραμα - θηριώδης, ανδρεία - ανδρικός, ψευτιά - ψευτικός, στέγαστρο - στεγανός, ταφή - ταφικός, βίωμα - βιώσιμος.

10. Στίχοι 1115-1154

10.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Πώς δικαιολογείται το χαρούμενο άσμα του χορού μετά την αποχώρηση του Κρέοντα;²²
2. Ποιο είναι το θέμα του Ε΄ στάσιμου;
3. Το Ε΄ στάσιμο είναι ένα «υπόρχημα». ²³ Να γράψετε ποια είναι τα χαρακτηριστικά του.
4. Ποιες αναφορές κάνει ο χορός στη μυθολογική παράδοση για τη γέννηση του Διονύσου;
5. Ποια αναφορά κάνει ο χορός στη μυθολογική παράδοση για την ίδρυση της Θήβας ²⁴;
6. Ποιες ιδιότητες του θεού επικαλείται ο χορός στη δέησή του προς το Διόνυσο και γιατί;
7. Να σημειώσετε τις λέξεις με τις οποίες ο χορός προσφωνεί το Διόνυσο και να γράψετε ποιες ιδιότητες του θεού επικαλείται κάθε φορά, αφού λάβετε υπόψη και τη μετάφραση του βιβλίου.
8. Ποια συναισθήματα προκαλεί ο χορός στους θεατές με το τραγούδι του; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. ²⁵
9. Να χωρίσετε τον ύμνο σε ενότητες και να προσδιορίσετε το θέμα καθεμιάς.
10. Ποιες ελληνικές περιοχές αναφέρει ο χορός στον ύμνο του και πώς συνδέονται με το Διόνυσο και τη λατρεία του;

²² Γεράσιμου Δ. Καψάλη, *Αντιγόνη*, Αθήνα 1940, σ. 273. «Όταν ο Κρέοντας απομακρύνθηκε από τη σκηνή του θεάτρου, σπεύδοντας να θάψει τον Πολυνείκη και ν' απελευθερώσει την Αντιγόνη, οι θεοσεβείς γέροντες όλο χαρά (για τη μεταμέλεια του Κρέοντα) και ελπίδες (πως θα πρόφτανε να επανορθώσει τις δυο φριχτές ασέβειές του που θα τις επακολουθούσαν οι μεγάλες συμφορές που προφήτεψε ο σοφός μάντης) στήσανε χορό στην ορχήστρα, που τον συνόδευσε ύμνος λατρείας που η αντήχησή του επροκάλεσε ζωνρή συγκίνηση στις ψυχές όλων των θεατών».

²³ Βλ. εισαγωγή, σ. 20 και σχόλια σ. 190.

²⁴ Βλ. σχόλια, σ. 191 για τους στίχους 1124-1125.

²⁵ Γεράσιμου Δ. Καψάλη, *ό. π.*, σελ. 276: «Με τη λάμψη του και τη γλυκιά μελωδία του όχι μονάχα ξαλάφρωσε για λίγο ο ποιητής τις ψυχές των θεατών απ' τη λύπη τους για τα θλιβερά γεγονότα που είχαν προηγηθεί, αλλά τους έκανε και αισθητότερο το βάρος της λύπης που θα προκαλέσουν οι στροφές που θα το ακολουθήσουν».

11. Να ξεχωρίσετε δυο έντονες εικόνες του ύμνου του χορού προς τον Διόνυσο και να τις περιγράψετε.
12. Ποιες δυνάμεις ²⁶ συμβολίζει η παρουσία του Διονύσου στη Θήβα και πώς εκδηλώνεται η καθαρτική - θεραπευτική της δράση;
13. Αφού λάβετε υπόψη όσα προηγήθηκαν, να δικαιολογήσετε την επίκληση του Διονύσου εκ μέρους του χορού σ' αυτό το στάσιμο.
14. Το χορικό υποβάλλει στους αναγνώστες ήχους και εικόνες συνδεδεμένες με τη μορφή του Διονύσου.
 - α) Να περιγράψετε δυο από τις ηχητικές εικόνες του χορικού.
 - β) Όποιος από τους μαθητές μπορεί, να αποδώσει εικαστικά μια από αυτές με ζωγραφική, σκίτσο ή κολλάζ.

10.2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Ποιους ιδιαίτερους δεσμούς είχαν οι ακόλουθες περιοχές με το Διόνυσο και τη λατρεία του; Να γράψετε τα γράμματα της στήλης Α στα αντίστοιχα τετράγωνα της στήλης Β.

Α		Β
		Τόπος γέννησης του θεού.
α.	Κάτω Ιταλία	Τα πανηγύρια της Δηώς (Δήμητρας), τελετές προς τιμήν του Ίαχου.
β.	Παρνασσός	Κατοικία κορύκιων νυμφών που συμμετείχαν σε οργανιαστικές τελετές προς τιμήν του Διονύσου.
γ.	Θήβα	Τόπος όπου οι Σειληνοί καλλιεργούσαν τεράστιους αμπελώνες σύμφωνα με τη μυθολογία.
δ.	Ελευσίνα	Η έδρα των Βακχών.
		Πατρίδα της μητέρας του θεού.

²⁶ Συμβολίζει τις αρχέγονες ζωογόνες δυνάμεις, εκείνες που έκαναν από τα δόντια του δράκου να φυτρώσει το γένος των Θηβαίων, εκείνες που χαρίζει ο θεός σ' όσους συμμετέχουν στη λατρεία του. Η καθαρτική - θεραπευτική δράση του θεού εκδηλώνεται συμβολικά: α) με τα νερά της Κασταλίας πηγής, β) με την τρελή μέθη από το κρασί. γ) με το χορό και τη χαρά του γλεντιού. Όλες αυτές οι ζωοδότρες δυνάμεις που απομακρύνουν την αρρώστια, το φόβο, τον πόνο και το θάνατο επιστρατεύονται από το χορό για να «ξορκίσουν» τη συμφορά που βρήκε τη Θήβα. Η διαδικασία της κάθαρσης αρχίζει με τη θεϊκή επενέργεια και συντελείται με την υπέρβαση του κακού μέσα από μυστηριακές τελετές.

2. Τι ήταν το «υπόρχημα»;

α) Να σημειώσετε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο τις σωστές απαντήσεις:

☐	Θρηνητικό τραγούδι που διεκτραγωδούσε τα παθήματα του Διονύσου.
☐	Χορικό άσμα που το τραγουδούσαν χαμηλόφωνα.
☐	Εύθυμο τραγούδι που συνοδευόταν από ρυθμικό χορό.
☐	Χορογραφία που εκτελούσε ο χορός στο τέλος του δράματος.
☐	Ειδικό βάθρο για τον κορυφαίο του χορού.
☐	Η μουσική υπόκρουση για όλα τα λυρικά μέρη της τραγωδίας.
☐	Το πιο χαρούμενο και διασκεδαστικό μέρος του έργου.
☐	Το σημείο όπου στεκόταν ο αυλητής κάτω από τη σκηνή.

β) Να εξηγήσετε τι είναι το «υπόρχημα» αντλώντας χαρακτηριστικά του στοιχεία από το χορικό (1115 - 1154).

3. α) Να συμπληρώσετε, όπως στο παράδειγμα, τις στήλες του πίνακα με βραχύλογες εικόνες από το «υπόρχημα».

Φωτιά - φως	Εικόνες από τη φύση	Χορός
<i>Της δάδας λαμπρός καπνός</i>	<i>Εκεί που ρέει το νερό της Κασταλίας κρήνης</i>	<i>... με Θυιάδες..., που ξενυχτούν αλλοπαρμένες στο χορό...</i>

β) Στο βιβλίο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Α΄ Λυκείου από τα ποιήματα του Οδ. Ελύτη, «Η τρελή ροδιά», σ. 227 και [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα] σ. 229, να βρείτε ανάλογες εικόνες και να τις καταχωρίσετε στον παρακάτω πίνακα.

Οδ. Ελύτη, Η τρελή ροδιά, Οδ. Ελύτη, [Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα].		

γ) Να συγκρίνετε τους πίνακες α και β και να γράψετε τα συμπεράσματά σας.

11. Στίχοι 1155-1327 (από μετάφραση)

11.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ο αγγελιαφόρος διατυπώνει διαχρονικές απόψεις (1156-1171). Πώς τις υποστηρίζει;
2. «*Ό,τι και να 'ναι το κακό, πέστε το πάλι*» (1190): Να εξηγήσετε πώς η λέξη «*πάλι*» επηρεάζει την εξέλιξη της υπόθεσης.
3. «*Αστόχαστη δεν είναι και δε θα κριματίσει*» (1250):
 - α) Τι προοικονομούν τα λόγια του αγγελιαφόρου για την εξέλιξη του δράματος;
 - β) Ο θεατής που δε γνωρίζει ²⁷ την εξέλιξη του δράματος ποιες υποθέσεις νομίζετε ότι μπορεί να κάνει;
4. «*στα χέρια του κρατεί σημάδι φανερό κι όχι μια ξένη συμφορά, μα το δικό του κρίμα*» (1258-1260):

Να εξηγήσετε την κρίση που διατυπώνει ο χορός βλέποντας τον Κρέοντα να επιστρέφει.
5. Να εξηγήσετε τη μεταστροφή του Κρέοντα στους στίχους 1256-1260.
6. Πιστεύετε πως ο Κρέων τιμωρείται για την αλαζονεία του, για την ασέβειά του προς το θείο νόμο ή και για τα δυο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
7. «*Η τύχη στεριώνει τον τυχερό, η τύχη σωριάζει τον άτυχο πάντα· κανείς δε μαντεύει των θνητών τα γραμμένα*» (1158-1160):

Ο αγγελιαφόρος με όσα υποστηρίζει, διατυπώνει προσωπικές θέσεις ή μεταφέρει τη θυμόσοφη στάση των πολιτών; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

²⁷ Βλ. σχετικά στο: Oliver Taplin, *Η Αρχαία Ελληνική Τραγωδία σε σκηνική παρουσίαση*, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα, σ. 260 «Οι θεατές δεν γνώριζαν εκ των προτέρων την υπόθεση και επομένως δεν γνώριζαν ποια εκδοχή και ποιες καινοτομίες θα χρησιμοποιούσε ο δραματοουργός. Έτσι το κοινό προσέγγιζε το δράμα τελείως ελεύθερο από προκαταλήψεις».

8. Οι στίχοι 1172-1179 αποτελούν στιχομυθία μεταξύ του χορού και του αγγελιαφόρου. Να εξηγήσετε γιατί χρησιμοποιεί εδώ ο συγγραφέας το συγκεκριμένο εκφραστικό τρόπο.
9. Ο αγγελιαφόρος περιγράφει την ταφή του Πολυνείκη. Αναφέρει τον Κρέοντα ο οποίος καθοδηγεί και συμμετέχει στη διαδικασία αυτή (1196-1203).
 - α) Να γράψετε ποιες σκέψεις κάνουν, κατά τη γνώμη σας, οι θεατές για τον Κρέοντα.
 - β) Τι επιδιώκει, ²⁸ κατά τη γνώμη σας, ο Σοφοκλής με τη μεταστροφή του Κρέοντα στο σημείο αυτό;
10. «Παράδειγμα, // πως η αστοχασιά το πιο τρανό κακό στον κόσμο» (1242-1243): Να συζητήσετε στην τάξη αν η αξιολογική αυτή κρίση του αγγελιαφόρου έχει διαχρονική ισχύ, αφορά μόνο στην εποχή του Σοφοκλή ή μόνο στην εποχή που εκτυλίσσεται το δράμα.
11. Να χωρίσετε σε “σκηνές” τα διαδραματιζόμενα στους στίχους 1196-1243 και να δώσετε τίτλο σε καθεμιά.
12. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο ποιητής δε μας περιγράφει το θάνατο της Αντιγόνης, αλλά μας τον παρουσιάζει τετελεσμένο (1220-1222);
13. Γιατί ο Σοφοκλής απεικονίζει την τραγική σύγκρουση του Αίμονα με τον Κρέοντα στα λόγια του αγγελιαφόρου (1206-1256) και δεν την παρουσιάζει στη σκηνή;
14. Να επισημάνετε τις λέξεις που χρησιμοποιεί ο αγγελιαφόρος, για να παρουσιάσει τη συναισθηματική κατάσταση του Κρέοντα στους στίχους 1209-1219.
15. Να γράψετε κατά σειρά τις λέξεις που δείχνουν την κλιμάκωση της οδύνης του Κρέοντα (1209-1264).
16. Πώς παρουσιάζει τον Κρέοντα ο Σοφοκλής στους στίχους 1256-1260;

²⁸ Βλ. στο *Rosalind Thomas, Γραπτός και προφορικός λόγος στην αρχαία Ελλάδα, μετάφραση Δημήτρης Κυρτάτας, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1996, σσ. 177-178.* “Επιδιώκεται η αποκατάσταση της ηθικής τάξης μέσα από την ψυχική κάθαρση του Κρέοντα. Μερικοί άγραφοι νόμοι ή αλλιώς «οι νόμοι των θεών», όπως το καθήκον της ταφής των νεκρών συγγενών εξακολουθούσαν να δεσπάζουν. Μνημονεύονταν συχνά και γίνονταν σεβαστοί τον ύστερο πέμπτο αιώνα..”.

17. Πώς αντιδρά ο Κρέων, όταν πληροφορείται την αυτοκτονία της Ευρυδίκης;
18. Πώς επηρεάζει η αυτοκτονία της Ευρυδίκης την τραγικότητα της υπόθεσης;
19. Να περιγράψετε την εικόνα με την οποία παρουσιάζεται ο Κρέων και να τη συζητήσετε στην τάξη.

11.2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Ποιους αποκαλεί «γείτονες» του Κάδμου και του Αμφίονα ο αγγελιαφόρος; *Να επιλέξετε την απάντηση που θεωρείτε ορθή και να την αιτιολογήσετε.*
 - α) Τους γέροντες του χορού.
 - β) Τους θεατές.
 - γ) Τους πολίτες που συμμετέχουν ως βουβά πρόσωπα στην τραγωδία.
2. Ο αγγελιαφόρος περιγράφοντας τον Κρέοντα στους στίχους 1161-1164 αποδίδει σ' αυτόν έμμεσα ή άμεσα χαρακτηρισμούς. Με ποιους συμφωνείτε και γιατί;
 - α) «*Ήταν ξηλευτός ως τα τώρα κι ο Κρέοντας*».
 - β) «*Γλίτωσε τη γη του Κάδμου*».
 - γ) «*Απόλυτος μονάρχης*».
 - δ) «*Εσπειρε καλά παιδιά*».
3. Στους στίχους 1158-1171 να επισημάνετε και να γράψετε τις φράσεις που έχουν γνωμικό χαρακτήρα.
4. Να σημειώσετε ποιο από τα ακόλουθα στοιχεία διαπιστώνετε έντονο στη συμπεριφορά ή στη στάση του αγγελιαφόρου κατά τη συνομιλία του με την Ευρυδίκη (1192-1243). Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

α) θυμόσοφη διάθεση	☐
β) μελαγχολία	☐
γ) παραστατικότητα	☐
δ) ζωηρότητα εικόνων	☐
ε) ψυχρότητα	☐

5. Να περιγράψετε τον αγγελιαφόρο αποδίδοντας τα βασικά εξωτερικά και εσωτερικά χαρακτηριστικά του με βάση τα στοιχεία του κειμένου.
6. Από τις φράσεις που ακολουθούν, να επιλέξετε και να αριθμήσετε κατά σειρά, ακολουθώντας τον αφηγηματικό χρόνο, εκείνες που απεικονίζουν στη σκηνή την τραγική μοίρα του Κρέοντα (1199-1243):
- «...βαθιά σπαράζει... ...φωνάζει θρηγώντας:».
- «Αυτός, τα πόδια σέρνοντας βαριά, κοντοζυγώνει».
- «Ακούει τότε μακριά κάποιος φωνές σπαραχτικές και θρήνους...».
- «.. απ' το θηκάρι του τραβά το δίστομο μαχαίρι»
- «Του δέρνει τότε τ' αυτιά βαρύς βόγκος κι αλάλητος».
- «Δέηση κάναμε στον Πλούτωνα και στην Εκάτη,
να σπλαχνιστούν και να καταλαγιάσουν την οργή τους».
- «Η φωνή του παιδιού μου μου γνέφει».
- «στα γόνατα, στα γόνατα παρακαλώ, ...».
- «Μα το παιδί, ρίχνοντας άγριες ματιές, τον έφτυσε στο πρόσωπο...»
- «... κι αυτόν πεσμένο πάνω της ...». «.. μπήγει το μαχαίρι μέχρι τη μέση στα πλευρά του...».
- «Και τι βλέπουμε; στο βάθος της σπηλιάς εκείνη κρεμασμένη...».
7. Η Ευρυδίκη παρουσιάζεται στο στίχο 1183 να ακούει τις τραγικές ειδήσεις και αποχωρεί από τη σκηνή (1243). Με βάση τα λόγια της (1183-1191) και το διάλογο του χορού με τον αγγελιαφόρο (1244-1256) να σημειώσετε ποια στοιχεία από τα επόμενα ταιριάζουν, κατά τη γνώμη σας, στο χαρακτήρα της.
υπομονή	☐	περηφάνια	☐
εχθρότητα	☐	καρτερικότητα	☐
ανεκτικότητα	☐	αλαζονεία	☐

8. Να επιλέξετε τα πρόσωπα στα οποία δίνει έμφαση ο ποιητής στους στίχους 1183-1243 σημειώνοντας Χ στα αντίστοιχα τετράγωνα και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Αντιγόνη	☐	Άγγελος	☐
Κρέων	☐	Χορός	☐
Αίμων	☐	Ευρυδίκη	☐

9. Πώς συμπεριφέρεται ο Κρέων στους στίχους 1261-1269 και 1271-1276;

- Οργίζεται.
- Θρηνεί.
- Αρνείται την ευθύνη του.
- Θεωρεί αίτιο της αφροσύνης του κάποιο θεό.
- Αισθάνεται συντετριμμένος.
- Παραδέχεται δημόσια το σφάλμα του.

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση και να την τεκμηριώσετε με φράσεις του κειμένου.

12. Στίχοι 1328 - 1353

12.1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια συναισθήματα δημιουργεί ο ποιητής στο θεατή με το περιεχόμενο των τελευταίων στίχων του δράματος;
2. Να επιλέξετε από τους στίχους 1328-1353 προτάσεις που έχουν γνωμολογικό χαρακτήρα και να αναπτύξετε εκείνη που θεωρείτε ότι έχει μεγάλη απήχηση σήμερα.
3. Να εντοπίσετε τις τραγικές ιδέες που προβάλλει ο Σοφοκλής²⁹ στα λόγια του χορού και του Κρέοντα.
4. Πώς συμπεριφέρεται ο χορός στον Κρέοντα βλέποντάς τον να επιστρέφει κρατώντας το σώμα του νεκρού Αίμονα;
5. Τι είναι κομμός και με ποιο λογοτεχνικό είδος της νεότερης εποχής συνδέεται;
6. Να χωρίσετε τον κομμό σε ενότητες και να δώσετε τίτλο σε καθεμιά.
7. «Μέλλοντα ταῦτα. Τῶν προκειμένων τί χρῆ // πράσσειν» (1334-1335):
 - α) Να εξηγήσετε ποια είναι τα μέλλοντα και ποια τα προκείμενα.
 - β) Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά του χορού απέναντι στον Κρέοντα από τα λόγια αυτά;

12.2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Ποια είναι η στάση του χορού απέναντι στον Κρέοντα;
Να σημειώσετε τις ορθές απαντήσεις και να αιτιολογήσετε μία από αυτές.
 - α) Τον παρηγορεί.
 - β) Τον προετοιμάζει για μια επόμενη πιθανή συμφορά.
 - γ) Σχολιάζει τις πράξεις του.
 - δ) Θρηνεί μαζί του για τη μοίρα του.

²⁹ Βλ. H. D. F. Kitto, *Η αρχαία Ελληνική Τραγωδία*, ό.π., σσ. 158-159: «Ο Σοφοκλής, επειδή ήταν μεγάλος καλλιτέχνης, είχε κάτι ακόμη σπουδαιότερο να κάνει από το να φτιάχνει όμορφα έργα, να εκφράζει δηλαδή, με όση ευθύτητα του επέτρεπε το μέσο του ορισμένες τραγικές ιδέες, που ξεπηδούσαν από μια ορισμένη αντίληψη για την ανθρώπινη ζωή. Η μόνη ανάγκη είναι το κάθε έργο να παρουσιάζει όσο γίνεται πιο ζωντανά την τραγική ιδέα που βρίσκεται πίσω του».

2. Μετά την αυτοκτονία της Ευρυδίκης ο Κρέων αναγκάζεται να αποδεχθεί την ευθύνη που όλοι του επιρρίπτουν. Να βρείτε στο κείμενο το σχετικό απόσπασμα.

3. «Ἄγοιτ' ἄν μάταιον ἄνδρ' ἐκποδῶν, 1339
ὄς, ὦ παῖ, σέ τ' οὐχ ἐκῶν κατέκανον
σέ τ' αὖ τάνδ', ὅμοι μέλεος, οὐδ' ἔχω
πρὸς πότερον ἴδω, πᾶ κλιθῶ· πάντα γάρ
λέχρια τὰν χερσῶν, τὰ δ' ἐπί κρατί μοι 1345
πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο».

Μετάφραση: «Πάρτε με μακριά τον άμναλο άνδρα, που και σε, παιδί μου, σε σκότωσα χωρίς να θέλω και σένα πάλι, αυτήν εδώ, αλίμονό μου, ο δύστηχος·ούτε και ξέρω σε ποιον από τους δυο το βλέμμα μου να στρέψω, πού το κεφάλι μου να γείρω· γιατί όλα όσα μέσα στα χέρια μου έχω είναι συντριμμια και μοίρα δυσβάσταχτη επάνω στο κεφάλι μου έπεσε».

Να αναφέρετε τα στοιχεία που χρησιμοποιεί ο ποιητής, για να παρουσιάσει τον Κρέοντα ως τραγικό ήρωα.³⁰

4. Στους στίχους 1328-1333 ο Κρέων χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις που έχουν σχέση με το θάνατο. Ποιες είναι αυτές;

³⁰ Βλ. Η. Δ. Φ. Κίττο, ό.π., σσ. 168-169: «Η παλαιότερη κριτική θεωρούσε ότι το έργο ήταν ένα έργο για την Αντιγόνη. Η πιο ικανοποιητική απόδειξη της αλήθειας είναι η παράσταση. Ο Κρέων έχει τη δύναμη να κυριαρχεί στο έργο. Ο ρόλος του Κρέοντα είναι μιάμιση φορά όσο ο ρόλος της Αντιγόνης και ο πιο δυναμικός ρόλος. Ο δικός της είναι αρκετά εντυπωσιακός και συγκινητικός, αλλά ο δικός του έχει μεγαλύτερο εύρος και είναι πιο δουλεμένος. Η δική της μοίρα αποφασίζεται στους πρώτους λίγους στίχους. Οι περισσότερες από τις δραματικές δυνάμεις είναι στραμμένες εναντίον του Κρέοντα. Ο Κρέων λέει αλήθεια όταν λέει: Γέροντα, όλοι, σαν τους τοξότες το στόχο, με τοξεύετε (στ. 1033). Ο Κρέων συναντά μεγαλύτερη αντίσταση από όση η Αντιγόνη. Η τραγωδία της Αντιγόνης είναι τρομερή, αλλά έχει προβλεφθεί και είναι γρήγορη. Η τραγωδία του Κρέοντα ογκώνεται μπροστά στα μάτια μας».

5. Ποια συμπεριφορά εκδηλώνει ο χορός προς τον Κρέοντα στους στίχους 1328-1353; Να σημειώσετε τις ορθές απαντήσεις στα αντίστοιχα τετράγωνα και να αιτιολογήσετε δύο από τις επιλογές σας:

Ο χορός:

- α) βοηθάει τον Κρέοντα να συνειδητοποιήσει το μέγεθος της ευθύνης του.
- β) θρηνεί με τον Κρέοντα για την καταστροφή της οικογένειάς του.
- γ) είναι ψυχρός και αδιάλλακτος προς τον Κρέοντα.
- δ) διδάσκει τους θεατές διατυπώνοντας διαχρονικές αλήθειες.
- ε) μέμφεται τον Κρέοντα για τις πράξεις του.
- στ) δηλώνει υποταγή και προσφέρει τις υπηρεσίες του στον Κρέοντα.

12.3. Γραμματικές ασκήσεις

1. ἴδω, ἄγοιτε, φρονεῖν.

- α) Να γίνει χρονική αντικατάσταση

	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Απαρέμφατο
<i>Ενεστώς</i>				
<i>Μέλλων</i>				
<i>Αόριστος</i>				
<i>Παρακείμενος</i>				

- β) Να γράψετε τους αρχικούς χρόνους των ρημάτων στη φωνή που βρίσκονται:

<i>Ενεστώς</i>			
<i>Παρατατικός</i>			
<i>Μέλλων</i>			
<i>Αόριστος</i>			
<i>Παρακείμενος</i>			
<i>Υπερσυντέλ.</i>			

2. φρονεῖν, πράσσειν: Να γράψετε το β' και γ' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα ενεργητικής φωνής:

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ				
Ενεστώς - Οριστική				
	β' ενικό	γ' ενικό	β' πληθ.	γ' πληθ.
Φρονεῖν				
Πράσσειν				

3. «ἐμοί»: Να κλιθεῖ στα τρία πρόσωπα.
4. «ταῦτα, τῶνδε, ὧν»: Να κλιθούν στο θηλυκό γένος.
5. Να κλιθούν τα ονοματικά σύνολα: «μεγάλοι λόγοι, μεγάλας πληγᾶς»:
6. «ὦ παῖ»: Να κλιθεῖ
7. «ἄγων»: Να κλιθούν τα τρία γένη στις πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού.
8. «κάλλιστ' ἐμῶν»:
- α) Πῶς λέγεται το φαινόμενο της αποβολῆς του τελικοῦ «α» της λέξης «κάλλιστ'» και πότε συμβαίνει;
- β) Να γράψετε δύο φράσεις ἀπό το κείμενό σας στις οποίες αναγνωρίζετε το ἴδιο φαινόμενο.
9. «ἔχω»: Να γραφεῖ το ἀπαρέμφατο και η μετοχή όλων των χρόνων.

	Μετοχή	Απαρέμφατο
Ενεστώς		
Μέλλων		
Αόριστος		
Παρακείμενος		

12.4. Συντακτικές ασκήσεις

1. «Μέλλοντα ταῦτα (εἰσί). Τῶν προκειμένων τί χρή πράσσειν»:
Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις υπογραμμισμένες λέξεις.
2. σέ (1341), μηδέν (1337), ἀπαλλαγὴ (1338), εἰς θεούς (1349), τό φρονεῖν (1353): Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις λέξεις και φράσεις.

12.5. Λεξιλογικές ερωτήσεις

1. Να βρείτε στο κείμενο τις λέξεις που έχουν ετυμολογική συγγένεια με τις λέξεις της στήλης Α και να τις γράψετε στη στήλη Β.

A	B
Δυς + κομίζω	
Σύν + φέρω	
εἰς + ὄρω	
Πρό + κείμαι	
ἀπό + ἀλλαγή	
ἐκ + πούς	
εὖ + δαίμων	

2. ἀποτείσαντες, τῶν προκειμένων, μέλλοντα, πεπρωμένης, μάταιον. Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων που ακολουθούν χρησιμοποιώντας τις παραπάνω λέξεις και τροποποιώντας αυτές, όπου χρειάζεται.
 - α) Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας φόρο τιμής στους πεσό- ντες στον Ελληνοαλβανικό πόλεμο.
 - β) Δε μας ενδιαφέρει τι λες για τα άλλα θέματα. Επί έχεις κάτι να πεις;
 - γ) Εκμεταλλεύεται τις αγωνίες τους. Πληρώνεται για να τους λέει
 - δ) “Τό φυγεῖν ἀδύνατον” ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.
 - ε) Ὅ,τι και να πεις δεν του ἀλλάζεις γνώμη. κόπος.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να χωρίσετε την τραγωδία σε σκηνές και να δώσετε με συντομία τα βασικά στοιχεία κάθε σκηνής (θέμα, πρόσωπα, δράση).
2. Να αναφέρετε συνοπτικά το θέμα³¹ της τραγωδίας και να περιγράψετε πολύ σύντομα την εξέλιξη της πλοκής έως τη λύση.
3. Να κρίνετε τον Κρέοντα επισημαίνοντας τα στοιχεία του χαρακτήρα του που τον κάνουν τραγικό πρόσωπο.
4. Με ποιον από τους ήρωες του δράματος θα μπορούσατε να ταυτιστείτε ως θεατές; Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
5. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις για την ανθρώπινη ευτυχία σύμφωνα με το Σοφοκλή και πώς φαίνεται αυτό στην περίπτωση του Κρέοντα;
6. Να συγκρίνετε τις αρχές και τις αξίες με βάση τις οποίες αποφασίζουν και ενεργούν τα δυο βασικά πρόσωπα του δράματος (Αντιγόνη - Κρέων). Να εξετάσετε αν κάποιος από τους πρωταγωνιστές δικαιώνεται στο τέλος για τις επιλογές του ή όχι. Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
7. Να κρίνετε το ρόλο του χορού και να αιτιολογήσετε τη στάση που τηρεί απέναντι στα βασικά πρόσωπα του δράματος (Αντιγόνη, Αίμων, Κρέων).
8. Να δώσετε σύντομα τα θέματα των στάσιμων της τραγωδίας και να αναφέρετε πώς συνδέονται με την υπόθεση του έργου.
9. Με ποιο από τα πρόσωπα του δράματος πιστεύετε ότι ταυτίζονται περισσότερο και συμπάσχουν οι θεατές; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
10. Είναι για σας η λύση του δράματος ικανοποιητική; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
11. Ποια είναι τα μηνύματα του Σοφοκλή προς τους θεατές και σε ποια συμπεράσματα τους οδηγεί με τη διδασκαλία της «Αντιγόνης»;

³¹ Βλ. στο Sir Richard C. Jebb, *Sophocles Antigone*, Cambridge University Press, 1992¹⁹: “Το θέμα, όπως καθορίζεται στην εναρκτήρια σκηνή - η σύγκρουση ανάμεσα στον θεϊκό και τον ανθρώπινο νόμο - αποτελεί το κεντρικό ενδιαφέρον σε ολόκληρο το έργο. Η δράση, τόσο απλά σχεδιασμένη, ποικίλλει σε χαρακτήρες μεγαλοπρεπείς, όπως οι δυο κεντρικές φιγούρες, αλλά και σε άλλα μικρότερα πρόσωπα, που συμβάλλουν στις διαβαθμίσεις φωτός και σκιάς στην εικόνα. Δεν υπάρχει εμπόδιο στη ροή του έργου σε κάθε βήμα ενδιαφερόμαστε ολοένα και περισσότερο να μάθουμε πώς θα τελειώσει αυτή η σπουδαία σύγκρουση”. (Απόδοση του αποσπάσματος στη νέα ελληνική: Ε. Σπεταιιώτου-Μέλλιου).

12. Ο Κρέων τιμωρείται για την ύβρη που διέπραξε, αλλά ο Αίμων, η Ευρυδίκη και κατά μία άποψη και η Αντιγόνη χάνουν τη ζωή τους χωρίς να έχουν φταίξει σε τίποτα. Πώς εξηγείτε αυτό το παράδοξο της μοίρας των ηρώων του Σοφοκλή;
13. Αφού εξετάσετε τη στάση όλων των προσώπων του δράματος απέναντι στην Αντιγόνη, να κρίνετε αν ευσταθεί η άποψη ότι στην πορεία της προς το τραγικό της τέλος απέμεινε εντελώς μόνη. Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
14. Να εξηγήσετε γιατί σε όλη τη διάρκεια της παρουσίας της στη σκηνή η Αντιγόνη δεν αναφέρει ούτε μια φορά τη σχέση της με τον Αίμονα.
15. Η επίδραση της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή στην παγκόσμια λογοτεχνία φαίνεται και από τα παραθέματα του βιβλίου σας, σσ. 209-210.
 - α) Πώς παρουσιάζει το χαρακτήρα της δικής του «Αντιγόνης» ο Μπ. Μπρέχτ και ποια κοινά στοιχεία νομίζετε ότι έχει με την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή;
 - β) Ποιο θέμα προβάλλει στο έργο του «Αντιγόνη» ο Ζ. Ανούιγ και ποια εικόνα δημιουργεί για τους δυο βασικούς ήρωες, τον Κρέοντα και την Αντιγόνη;
16. Ποιο θα χαρακτηρίζατε ως το πλέον τραγικό πρόσωπο του δράματος; Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.
17. Η τραγική πλάνη είναι χαρακτηριστική για τους ήρωες της τραγωδίας. Ποιο από τα πρόσωπα του δράματος παρουσιάζεται να βρίσκεται κατεξοχήν σ' αυτή την κατάσταση; Να αναφέρετε παραδείγματα από το κείμενο.
18. Ποιες από τις σκέψεις που διατυπώνει ο χορός εκφράζουν ιδέες του Σοφοκλή³²;

³² Για τη θέση του χορού στη συγκεκριμένη τραγωδία καθώς και για τη λειτουργικότητα των χορικών έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες οι οποίες προσπαθούν να απαντήσουν στο ερώτημα. Στο 18^ο Κεφάλαιο της Ποιητικής του Αριστοτέλη διατυπώνεται: «Καί τόν χορόν δέ ένα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν, καί μόριον εἶναι τοῦ ὅλου καί συναγωνίζεσθαι μῆ ὥσπερ Εὐριπίδῃ ἀλλ' ὥσπερ Σοφοκλεῖ, τοῖς δέ πολλοῖς τά ἀδόμητα οὐδέν μᾶλλον τοῦ μύθου ἢ ἄλλης τραγωδίας ἐστίν (18,7)». Βλέπε ακόμη Α. Lesky, *Η τραγική ποίηση των Αρχαίων Ελλήνων, μετάφρ. Ν. Χ. Χουρμουζιάδη, Μ.Ι.Ε.Τ. Αθήνα 1990*, σσ.342-343: «Ἔτσι εἶναι πιθανόν πολλά χορικά κομμάτια του Σοφοκλή, ενώ εἶναι ἀπολύτως ἐνταγμένα στα δραματικά συμφραζόμενά τους, να ἐκφράζουν ταυτόχρονα ιδέες του ποιητή». Βλ. σχετικά και στο Αναστ. Στέφος, *Αρχαία Ἑλληνική Γραμματεία, Ἑρμηνευτικές και Διδακτικές δοκιμές, Πορεία, Αθήνα 1993*, σσ 220- 221: «... η αντιμετώπιση του χορού, ως προσώπου του δράματος, πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή και οι σχετικές αναφορές των χορικών να εξετάζονται με νηφαλιότητα, σε συσχετισμό πάντο-

19. Με ποια, κατά τη γνώμη σας, συναισθήματα αποχωρούν οι θεατές από την παράσταση της «Αντιγόνης»;
20. Με ποια συναισθήματα θα αποχωρούσατε εσείς από το θέατρο; Να αιτιολογήσετε καθένα από αυτά.
21. Ποιες ιδέες του έργου θεωρείτε διαχρονικές;
22. Θα επιθυμούσατε μια άλλη λύση του δράματος; Αν ναι, να την περιγράψετε.
23. Ποια άλλη λύση θα μπορούσε να έχει το δράμα; Να την παρουσιάσετε.
24. Το Γ΄ στάσιμο (781-800) της Αντιγόνης του Σοφοκλή αποτελεί επινίκιο ύμνο του Έρωτα. Να συγκρίνετε τις ιδέες του με τον Ύμνο στον Έρωτα στο έργο «Ιππόλυτος» του Ευριπίδη (525 - 564 και 1268 - 1281).
25. Να αναφέρετε δύο βασικές ιδέες του δράματος με διαχρονική ισχύ. Να αναπτύξετε τη μια από αυτές.
26. Να χωριστείτε στο τμήμα σας σε ομάδες και η καθεμιά να αναλάβει την παρουσίαση ενός θέματος, όπως: η δραματική ένταση του έργου, η άρτια ηθογραφία του, το ιδεολογικό περιεχόμενο των λυρικών μερών του, οι φιλοσοφικές προεκτάσεις του.
27. Να περιγράψετε την προσωπικότητα του Κρέοντα, όπως παρουσιάζεται στο δράμα. Ως αποδεικτικό υλικό της εργασίας σας να χρησιμοποιήσετε αποσπάσματα του κειμένου.
28. Να περιγράψετε την προσωπικότητα της Αντιγόνης, όπως παρουσιάζεται στο δράμα. Ως αποδεικτικό υλικό της εργασίας σας να χρησιμοποιήσετε αποσπάσματα του κειμένου.
29. Ο χορός αποτελείται από Θηβαίους γέροντες, αλλά και ο Κρέων βρίσκεται σε μεγάλη ηλικία. Οι απόψεις τους όμως δε συμφωνούν. Να εξηγήσετε γιατί.
30. Να εντοπίσετε τα σημεία του δράματος στα οποία θρηνούν η Αντιγόνη και ο Κρέων. Να συγκρίνετε τη στάση που τηρεί ο χορός απέναντι στα δύο πρόσωπα κατά τη διάρκεια του θρήνου τους.

τε με το ηθικοθηρησκευτικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, όπου τοποθετούνται τα δραματικά γεγονότα».

31. Η οικογένεια του Κρέοντα καταστρέφεται και η οικογενειακή του ευτυχία εξανεμίζεται. Ο ίδιος όμως μένει ζωντανός. Σε τι αποβλέπει, κατά τη γνώμη σας, ο Σοφοκλής με αυτή την πλοκή του έργου;
32. Να διατυπώσετε τις απόψεις σας για τη στάση που πρέπει να επιδεικνύουν οι πολίτες στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι άρχοντες ασκούν την εξουσία κατά τρόπο αντιδημοκρατικό.
33. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, οι ελεύθεροι άνθρωποι δεν κάμπτονται από την καταπίεση που υφίστανται, προκειμένου να απομακρυνθούν από την επιτέλεση του χρέους τους;
34. Ποιες συνέπειες επιφέρει ο αυταρχικός ή ανελεύθερος τρόπος άσκησης της εξουσίας;
35. Πιστεύετε ότι οι αντιθέσεις μεγαλύτερων - μικροτέρων στην ηλικία ανθρώπων είναι διαχρονικό ή σύγχρονο φαινόμενο; Να αιτιολογήσετε τις απόψεις σας.
36. Να αναφέρετε τις απόψεις σας για τις διαμετρικά αντίθετες στάσεις ζωής, όπως εκφράζονται από την Αντιγόνη και τον Κρέοντα.
37. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, η σκηνική παρουσία του Κρέοντα είναι εκτενέστερη σε σύγκριση με τα άλλα πρόσωπα του δράματος;
38. Σε ποιες αρχές στηρίζει ο Κρέων την απόφασή του για την απαγόρευση της ταφής του Πολυνείκη και την καταδίκη της Αντιγόνης;
39. Ποιες είναι οι απόψεις του Κρέοντα για την κοινωνική θέση της γυναίκας;
40. Ποιες απόψεις εκφράζει ο Σοφοκλής για το θεσμό της οικογένειας και ποιος προβληματισμός υπάρχει για τη στάση των παιδιών απέναντι στους γονείς;

IV. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία θεμάτων που θα μπορούσαν να δοθούν ως συνθετικές δημιουργικές εργασίες. Όποιο θέμα όμως και να δοθεί, θα ήταν καλό να έχει ως στόχο τη στροφή του ενδιαφέροντος των μαθητών και έξω από το κείμενο, το οποίο επεξεργάζονται στην τάξη. Εδώ μπορεί κανείς να ανταποκριθεί περισσότερο στην απαίτηση να συνδέεται η διδασκαλία στην τάξη με την καθημερινή ζωή και τον κόσμο των εμπειριών του μαθητή. Ακόμα θα μπορούσε μια τέτοια εργασία να σταθεί αφορμή για τη διεύρυνση των εμπειριών του και την ενασχόλησή του με θέματα με τα οποία δεν έχει ως τώρα ασχοληθεί, που αποτελούν όμως αναπόσπαστο μέρος της ανθρώπινης ζωής. Παράλληλα προτείνονται θέματα για μαθητές με αναπτυγμένο τον ψυχοκινητικό τομέα, παιδιά δηλαδή με πρακτικές ικανότητες και δεξιότητες, οι οποίες δεν μπορούν να φανούν με την κειμενοκεντρική εργασία που γίνεται στην τάξη ή στο σπίτι. Ας σημειωθεί τέλος ότι στις ερμηνευτικές ερωτήσεις - ασκήσεις που δόθηκαν παραπάνω περιλαμβάνονται και ορισμένες που απαιτούν ψυχοκινητικές δραστηριότητες και οι οποίες θα μπορούσαν να δοθούν και ως συνθετικές δημιουργικές εργασίες.

- **Θέματα συνθετικών - δημιουργικών εργασιών**

1. Τα ταφικά έθιμα στην αρχαία και σύγχρονη Ελλάδα. Ομοιότητες και διαφορές. Αφού συγκεντρώσετε υλικό για τα ταφικά έθιμα στην αρχαία Ελλάδα και γι' αυτά που τηρούμε σήμερα, ο καθένας στον τόπο του, να κάνετε σύγκριση με στόχο να εντοπίσετε:
 - α) έθιμα ή συνήθειες που τις τηρούμε ακόμη,
 - β) έθιμα ή συνήθειες που δεν τηρούνται πια,
 - γ) έθιμα που έχουμε σήμερα και δεν υπήρχαν παλιότερακαι να εξηγήσετε τη σημασία τους. Θα μπορούσατε ακόμη να βγάλετε κάποια συμπεράσματα για τη μεταφυσική αντίληψη των αρχαίων και των σύγχρονων Ελλήνων γύρω από την ψυχή και τη «ζωή» μετά το θάνατο. Υλικό μπορεί να αντληθεί από τη λογοτεχνία, την ιστορία και τη λαογραφία.

2. Η γυναίκα ως αδελφή και η γυναίκα ως ερωμένη. Ποιο από τα δυο θα βάραινε περισσότερο στην «καρδιά» μιας σύγχρονης γυναίκας, αν αντιμετώπιζε το δίλημμα της Αντιγόνης; Με ένα μικρό ερωτηματολόγιο να απευθυνθείτε σε συμμαθήτριες και καθηγήτριές σας, αλλά και σε γυναίκες του οικείου περιβάλλοντός σας ζητώντας απαντήσεις. Να ζητήσετε επίσης να δικαιολογήσουν σύντομα την απάντησή τους. Στο τέλος να ανακοινώσετε τα συμπεράσματα της έρευνάς σας στην τάξη.
3. Οι σχέσεις ανάμεσα στ' αδέρφια: Σχέσεις αγάπης ή σχέσεις μίσους; Στο έργο του Σοφοκλή παρουσιάζονται διαφορετικές σχέσεις ανάμεσα στ' αδέρφια.
 - α) Να περιγράψετε όλες τις περιπτώσεις και να αναλύσετε τους παράγοντες που τις επηρεάζουν ή τις καθορίζουν.
 - β) Να αναζητήσετε και άλλα παραδείγματα στη μυθολογία ή στη λογοτεχνία, αρχαία και νέα, που ταιριάζουν στη μια ή στην άλλη περίπτωση.
 - γ) Τέλος, να διαπιστώσετε αν, μέσα από τα παραδείγματα που βρήκατε, προβάλλονται ιδιαίτερα κάποια στερεότυπα αδελφικών σχέσεων. Με νέα παραδείγματα που θα συλλέξετε από την καθημερινή έντυπη ειδησεογραφία (τουλάχιστον 10) προσπαθήστε να τεκμηριώσετε την όποια διαπίστωσή σας.
4. Οι εκφραστικές δυνατότητες του ονοματικού προσδιορισμού. Στο πρωτότυπο κείμενο της Αντιγόνης που θα διδαχτείτε στο Α' τετράμηνο να εντοπίσετε όλους τους ονοματικούς προσδιορισμούς και να τους κατατάξετε με κριτήριο τον τρόπο που εκφέρονται.
 - α) Να γράψετε ποιες πληροφορίες μας δίνουν ή ποια χαρακτηριστικά ή ιδιότητες αποδίδουν στα ονόματα που προσδιορίζουν.
 - β) Να ξεχωρίσετε εκείνους τους ονοματικούς προσδιορισμούς που αποδίδονται στο νεκρό και στα πρόσωπα του δράματος (στα λόγια, στις ενέργειες, στις σκέψεις, στις αποφάσεις τους) εκτός από το Χορό και να τους ταξινομήσετε ανάλογα με το πρόσωπο για το οποίο λέγονται.

- γ) Αφού δείτε τις προτάσεις μέσα στις οποίες εντάσσονται οι προσδιορισμοί αυτοί να διαπιστώσετε από ποιους λέγονται ή διατυπώνονται και να ερευνήσετε τις περιπτώσεις εκείνες που αποκαλύπτονται ιδιαίτερα τα κίνητρα ή οι προθέσεις τους.
- δ) Τέλος, να ξεχωρίσετε τα αρνητικά ή θετικά σχόλια που γίνονται με αυτό το εκφραστικό μέσο για τον Κρέοντα και την Αντιγόνη.
5. Η μνηστεία μεταξύ Αντιγόνης και Αίμονα είναι ένα γεγονός το οποίο σήμερα μας παραξενεύει αρκετά, αφού γνωρίζουμε ότι είναι εξαδέλφια. Ο Σοφοκλής όμως μας παρουσιάζει αυτή τη σχέση ως εντελώς «φυσιολογική» και πλήρως αποδεκτή από την κοινωνία της εποχής εκείνης.
- α) Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για τους όρους και προϋποθέσεις του γάμου στην αρχαία Ελλάδα και ιδιαίτερα για τους γάμους των βασιλικών οικογενειών.
- β) Επίσης, να συγκεντρώσετε πληροφορίες για όρους και προϋποθέσεις του γάμου στη νεότερη και σύγχρονη ελληνική κοινωνία, ο καθένας στον τόπο του. Μπορείτε να πάρετε τις πληροφορίες αυτές ρωτώντας γονείς ή συγγενείς ιδίως ηλικιωμένους ή από όποια άλλη πηγή θεωρείται έγκυρη και είναι προσιτή σε σας.
- γ) Αφού εξετάσετε τα στοιχεία που συγκεντρώσατε, να συμπεράνετε αν λειτουργεί ακόμη και σήμερα ο θεσμός του συνοικεσίου ή οι όροι και οι προϋποθέσεις ενός γάμου ορίζονται αποκλειστικά από τους μελλονύμφους.
6. Να βρείτε όλα τα σημεία του κειμένου που έχουν γνωμολογικό χαρακτήρα. Να τα εντάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με το θέμα τους. Να σχηματίσετε ομάδες και να τα παρουσιάσετε στην τάξη σας. Να εξετάσετε ποια από αυτά μπορούν να ισχύουν και σήμερα.
7. Να παρουσιάσετε την «Αντιγόνη» στον προάγωνα. Ομάδα μαθητών να αναλάβει την παρουσίαση της υπόθεσης της τραγωδίας. Να ενημερώσει το κοινό για τις μη ορατές πλευρές της παράστασης και να του δώσει μια «γεύση» για αυτά που πρόκειται να δει στην κανονική παρουσίαση του δράματος.

Κατασκευαστικές και άλλες εργασίες

Οι επιφυλάξεις που μπορούν να εκφραστούν γι' αυτό το είδος των εργασιών είναι πολλές και δικαιολογημένες. Η βασικότερη από αυτές είναι ότι στο σχολείο μας δεν ασκούνται οι ψυχοκινητικές ικανότητες των παιδιών με αποτέλεσμα να μη μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τις αισθήσεις τους ούτε να ελέγχουν τις κινήσεις τους και να αναπτύσσουν τις πρακτικές δεξιότητές τους. Ακόμα ο χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους τα παιδιά για μελέτη δεν αφήνει πολλά περιθώρια για ενασχόληση με τέτοια θέματα. Με άλλα λόγια, εργασίες αυτού του τύπου θα ήταν κατάλληλες για ένα άλλο σχολείο με ένα άλλο αναλυτικό πρόγραμμα. Παρ' όλα αυτά προτείνουμε τις παρακάτω εργασίες, γνωρίζοντας ότι στις τάξεις μας πολλές φορές συναντάμε μαθητές που από την ιδιοσυγκρασία τους δεν μπορούν να ανταποκριθούν με μεγάλη επιτυχία στο νοησιαρχικό μοντέλο μάθησης που κυριαρχεί σχεδόν σε όλες τις σχολικές τάξεις και ιδιαίτερα στο Λύκειο. Πιστεύουμε ότι πρέπει να δώσουμε την ευκαιρία σ' αυτούς τους μαθητές να παρουσιάσουν εργασίες στην τάξη ενεργοποιώντας τις ικανότητές τους στο χώρο των αισθήσεων και των πρακτικών δεξιοτήτων.

Για την αξιολόγηση των εργασιών αυτών κρίνουμε κυρίως το ενδιαφέρον, την εργατικότητα, την ευρηματικότητα, τη φαντασία, την ικανότητα του μαθητή να βρίσκει, να επινοεί και να χρησιμοποιεί υλικά χωρίς να καταφεύγει πάντα στην βοήθεια των μεγάλων και τέλος λαμβάνουμε υπόψη και το αισθητικό αποτέλεσμα. **Απευθυνόμαστε στους μαθητές όχι για να τους δώσουμε την ευκαιρία να επιδείξουν το «ταλέντο» τους, ούτε ορίζουμε το «ταλέντο» ως κριτήριο για την αξιολόγησή τους** (οι μαθητές με «ταλέντο» παρουσιάζουν, άλλωστε, έτσι και αλλιώς έργα υψηλής αισθητικής και αξιολογούνται ανάλογα). Αυτές τις εργασίες τις προτείνουμε στους μαθητές που δυσκολεύονται πολύ στη σύνθεση γραπτών εργασιών στο σπίτι και κουράζονται γρήγορα από τους μακρούς «διδασκικούς» μονόλογους μέσα στην τάξη. Πιστεύουμε ότι θα αποτελέσουν κίνητρο για τη συμμετοχή τους στο μάθημα και ότι με την υποστήριξη του διδάσκοντος μπορούν να τις εκτελέσουν. Βασικά κριτήρια είναι εκτός αυτών που αναφέρθηκαν παραπάνω, η προθυμία και η φροντίδα που δείχνουν για την εργασία τους την οποία, βέβαια, στο τέλος παρουσιάζουν ολοκληρωμένη στην τάξη.

Έχει παρατηρηθεί ότι ο φόβος πως δεν έχουν «ταλέντο» αφαιρεί το κίνητρο από τους μαθητές να αναλαμβάνουν τέτοιου είδους εργασίες. Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητο, πριν δοθούν θέματα τέτοιων εργασιών στην τάξη, να δίνονται οι σχετικές διευκρινίσεις.

• **Θέματα κατασκευαστικών εργασιών**

1. Να κατασκευάσετε τις μάσκες για τους ρόλους της τραγωδίας. Το θέμα προτείνεται για ομάδα εργασίας.
2. Να κατασκευάσετε τη μάσκα ή τις μάσκες για το ρόλο του Κρέοντα. (Παράλλαγή του 1^{ου} θέματος για ένα ή δυο μαθητές).
3. Να σχεδιάσετε ή να ζωγραφίσετε τις μάσκες για τους ρόλους ή για ένα ρόλο του δράματος. (Η ανάγλυφη κατασκευή της μάσκας είναι άλλη εργασία).
4. Να κατασκευάσετε τα σκηνικά του θεάτρου μαζί με την ορχήστρα σε κλίμακα 1:50. Η εργασία προτείνεται σε ομάδα μαθητών. Μπορεί να εμπλουτισθεί με φιγούρες που απεικονίζουν το Χορό να εκτελεί κινήσεις πάνω στην ορχήστρα χωρισμένος σε δυο ημιχόρια και σε χρονική στιγμή του δράματος που επιλέγουν οι ίδιοι οι μαθητές.
5. Να κατασκευάσετε το κοίλο του θεάτρου σε κλίμακα 1:50. Η εργασία μπορεί να δοθεί και σε ένα μαθητή.
6. Οι κατάρες που βαραίνουν τον οίκο των Λαβδακιδών. Ελεύθερη εικαστική σύνθεση: ζωγραφική, κολάζ, σκίτσο, «graffiti», ανάγλυφο ή γλυπτό.
7. Θέματα για ζωγραφική ή για άλλου είδους εικαστική σύνθεση μπορούν να επιλέξουν και οι μαθητές μόνοι τους με τον περιορισμό να έχει γίνει η ερμηνεία των σχετικών αποσπασμάτων της τραγωδίας στην τάξη.
8. Να ερμηνεύσετε έναν ή αποσπάσματα από τους ρόλους του δράματος με οδηγίες που θα σας δώσει ο καθηγητής σας.
9. Να ερμηνεύσετε μια σκηνή του δράματος μοιράζοντας τους ρόλους σε αντίστοιχους μαθητές με τη βοήθεια και τις οδηγίες του καθηγητή σας³³.

³³ Μια θεατρική παράσταση με θέμα την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή θα μπορούσε να αποτελέσει στο σύνολό της μια άλλη πρόταση για τη διδασκαλία του δράματος στο σχολείο. Απαιτεί όμως μεγάλη προσπάθεια, συνεργασία πολλών μαθητών και δεν εντάσσεται εύκολα στο ωρολόγιο πρόγραμμά τους. Η ανάληψη τέτοιας πρωτοβουλίας εναπόκειται σε συναδέλφους που έχουν τη διάθεση και τη δύναμη να συγκροτήσουν και να εμψυχώσουν μια θεατρική ομάδα.

V. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Κριτήριο 1ο

Ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία στα αρχαία ελληνικά (15΄- 18΄)

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 49-68.

1.1. ΟΜΑΔΑ Α

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

53 ἔπειτα μήτηρ

πλεκταῖσιν ἄρτάναισι λωβᾶται βίον·

65 ἐγώ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονός

ξύγγοιαν ἴσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,

τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· ...

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. α) Ποια συναισθήματα φανερώνει ο λόγος της Ισμήνης;

β) Να γράψετε έξι λέξεις ή φράσεις από το κείμενο που εκφράζουν αυτά τα συναισθήματα.

Μονάδες 6

2. Να επιλέξετε τον ορθό ορισμό των εννοιών που δίνονται στην Α΄ στήλη σύμφωνα με τη διάκριση των μερών της τραγωδίας κατά τον Αριστοτέλη.

Διάνοια	α.	Η θεατρική πράξη, όπου αναπτύσσεται και προωθείται η σκηνική δράση.
	β.	Η υπόθεση του έργου ή το σενάριο της τραγωδίας
Επεισόδιο	γ.	Ο χαρακτήρας των ηρώων, οι σκέψεις και ο τρόπος που αντιδρούν σε κάθε περίπτωση.
	δ.	Οι ιδέες που διατυπώνουν τα πρόσωπα της τραγωδίας και τα επιχειρήματα που τις στηρίζουν.
	ε.	Ο σκηνικός κόσμος στο σύνολό του, δηλ. ό,τι σήμερα ονομάζουμε σκηνογραφία και ενδυματολογία.

Μονάδες 2

3. Να γράψετε στη Β στήλη τον πληθυντικό των λέξεων της Α στήλης.

	A	B		A	B
α.	φρόνησον		γ	ἀπεχθής	
β.	ἔπος		δ	αἴτουσα	

Μονάδες 2

4. “ ... πατήρ ὡς νῶν ἀπεχθής δυσκλής τ' ἀπώλετο,...”: Να ξαναγράψετε την πρόταση τοποθετώντας τις λέξεις στη συντακτική σειρά την οποία θα τους δίναμε σήμερα σε πεζό λόγο. Δηλαδή : Σύνδεσμος που εισάγει πρόταση (αν υπάρχει) - υποκείμενο με τους προσδιορισμούς του (αν υπάρχουν) - ρήμα - αντικείμενο με τους προσδιορισμούς του (αν υπάρχει) - επιρρηματικοί προσδιορισμοί (αν υπάρχουν)³⁴.

Μονάδες 2

5. Από τους ρηματικούς τύπους και τις παραγωγικές καταλήξεις που δίνονται να σχηματίσετε από ένα παράγωγο ουσιαστικό και επίθετο.

Ρηματικοί τύποι	Παραγωγικές καταλήξεις	Παράγωγα ουσιαστικά	Παράγωγα επίθετα
σκόπει	-ος, -ιμος		
ἀκούειν	-η, -τος, -ικος		

Μονάδες 2

³⁴ Για την κανονική θέση των όρων στην πρόταση βλ. Συντακτικό της Νέας Ελληνικής Α', Β' και Γ' Γυμνασίου, σσ. 165-166, Αθήνα, ΟΕΔΒ 1991.

1.2. ΟΜΑΔΑ Β

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

- 58 νῦν δ' αὖ μόνον δὴ νῶ λειμιμένα σκόπει
ὄσω κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βία
ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.
63 ἔπειτα δ' οὐνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

- α) Τι απαντά η Ισμήνη στην πρόταση της Αντιγόνης να θάψουν τον αδελφό τους;
β) Να εντοπίσετε τρεις ρηματικές φράσεις από το κείμενο που αιτιολογούν την απάντησή της.

Μονάδες 6

2. Να επιλέξετε τον ορθό ορισμό των εννοιών που δίνονται στην Α' στήλη σύμφωνα με τη διάκριση των μερών της τραγωδίας κατά τον Αριστοτέλη.

ἦθος	α.	Η θεατρική πράξη, όπου αναπτύσσεται και προωθείται η σκηνική δράση.
	β.	Η υπόθεση του έργου ή το σενάριο της τραγωδίας
	γ.	Ο χαρακτήρας των ηρώων, οι σκέψεις και ο τρόπος που αντιδρούν σε κάθε περίπτωση.
Ὅψη	δ.	Οι ιδέες που διατυπώνουν τα πρόσωπα της τραγωδίας και τα επιχειρήματα που τις στηρίζουν.
	ε.	Ο σκηνικός κόσμος στο σύνολό του, δηλ. ό,τι σήμερα ονομάζουμε σκηνογραφία και ενδυματολογία.

Μονάδες 2

3. Να γράψετε στη Β στήλη τον πληθυντικό των λέξεων της Α στήλης.

	A	B		A	B
α.	γυνή		γ.	σκοπέι	
β.	Κοινόν (57)		δ.		

Μονάδες 2

4. “*Ἄλλ’ ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναῖχ’ ὅτι ἔφωμεν...*”: Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις υπογραμμισμένες λέξεις.

Μονάδες 2

5. Από τους ρηματικούς τύπους³⁵ και τις παραγωγικές καταλήξεις που δίνονται να σχηματίσετε από ένα παράγωγο ουσιαστικό και επίθετο.

Ρηματικοί τύποι	Παραγωγικές καταλήξεις	Παράγωγα ουσιαστικά	Παράγωγα επίθετα
πείσομαι (67)	-τη, -ικός, -ός		
μαχούμενα	-η, -μος		

Μονάδες 2

³⁵ Να θυμηθείτε ότι οι ρηματικοί τύποι έχουν και άλλα θέματα (για την ακρίβεια ότι το θέμα αλλάζει π.χ. με μετάπτωση).

2. Κριτήριο 2ο

Ωριαία γραπτή δοκιμασία στα αρχαία ελληνικά (45')

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*; στίχοι 491-507.

2.1. ΟΜΑΔΑ Α

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

491 ΚΡ. *Καί νιν καλεῖτ'· ἔσω γάρ εἶδον [αρτίως
λυσσῶσαν αὐτήν οὔδ' ἐπήβολον φρενῶν.*

497 ΑΝ. *Θέλεις τι μείζον ἢ κατακτεῖναι μ' ἐλών;*
ΚΡ. *Ἐγὼ μὲν οὐδέν· τοῦτ' ἔχων ἅπαντ' ἔχω.*

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. Από τα λόγια της Αντιγόνης να κρίνετε ποια σημασία έχει γι' αυτήν η ταφή του αδελφού της. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

Μονάδες 3

2. Να ελέγξετε τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ο Κρέοντας βλέποντας την Ισμήνη ταραγμένη. Είναι εύστοχα ή άστοχα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 3

3. Πώς παριστάνει τους ήρωές του στα έργα του ο Σοφοκλής σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Αριστοτέλη;

Μονάδες 2

4. α) Στη στήλη Β δίνονται πληροφορίες για το χρόνο και την έγκλιση των ρημάτων. Να σημειώσετε τον αριθμό της Α στήλης στα τετράγωνα της στήλης Β όπου αντιστοιχούν. (Δύο στοιχεία της Β στήλης περισσεύουν).

A	B
1. όταν τις θέλη (495-496)	οριστική ενεστώτα
2. εἶδον αὐτήν ἔσω (491)	ευκτική ενεστώτα
3. μισῶ γε μέντοι (495)	οριστική παρακειμένου
4. θέλεις τι μείζον (497)	οριστική αορίστου β'
5. ἄ βούλεται (507)	οριστική ενεστώτα
6. εἰ μή γλώσσαν ἐγκλήοι φόβος (505)	υποτακτική ενεστώτα
	οριστική ενεστώτα
	ευκτική μέλλοντα

β) ἔχων: Να κάνετε χρονική αντικατάσταση.

Μονάδες 2

5. α) "...τοῦτο τούτοις πᾶσιν λέγοιτ' ἄν...": Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική. (Μονάδες 1)
- β) "Φιλῆ δ' ὁ θυμός ἤρησθαι κλοπεύς...": Να βρείτε το υποκείμενο του ρήματος και του απαρεμφάτου και να εξηγήσετε το συντακτικό φαινόμενο (Μονάδες 1).

Μονάδες συνολικά 2

6. α) "κλοπεύς": Να γράψετε από ποιο ρήμα παράγεται η λέξη και να δώσετε ένα ομόρριζο ουσιαστικό και ένα επίθετο της νέας ελληνικής. Με το επίθετο να σχηματίσετε σύντομη πρόταση. (Μονάδες 1)
- β) Ποιο από τα ακόλουθα αποσπάσματα εκφράζει τραγική ειρωνεία; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. (Μονάδες 1)

1.	θέλεις τι μείζον ἢ κατακτεῖναί μ' ἐλών; (497)
2.	κἄξουσιν δρᾶν ἄ βούλεται (507)
3.	τῶν σῶν λόγων ἄρεστόν οὐδέν (499)
4.	εἶδον αὐτήν λυσσῶσαν οὐδ' ἐπήβολον φρενῶν (492)
5.	χῶταν ἐν κακοῖσι τις ἀλούς ἔπειτα τοῦτο καλλύνειν θέλη (496)

Σύνολο μονάδων 2

2.2. ΟΜΑΔΑ Β

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

499 AN. *Τί δήτα μέλλεις; ὡς ἐμοί τῶν σῶν λόγων
ἀρεστόν οὐδέν, μήδ' ἀρεσθείη ποτέ.*

506 AN. *Ἄλλ' ἢ τυραννίς πολλά τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ
κάξεστιν αὐτᾶ δρᾶν λέγειν θ' ἅ βούλεται.*

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. Ποια είναι η γνώμη του χορού για την ταφή του Πολυνείκη και γιατί δεν την εκφράζει φανερά σύμφωνα με την άποψη της Αντιγόνης;

Μονάδες 3

2. Να χαρακτηρίσετε την Αντιγόνη κρίνοντάς την από τον τρόπο που μιλάει στον Κρέοντα.

Μονάδες 3

3. Να αναφέρετε ποιες καινοτομίες επέφερε στην τραγωδία ο Σοφοκλής.

Μονάδες 2

4. Να σημειώσετε την έγκλιση και το χρόνο των ρημάτων που δίνονται στις ακόλουθες προτάσεις.

		Χρόνος	Έγκλιση
1.	μηδ' ἀρεσθείη ποτέ (500)		
2.	Τι δήτα μέλλεις; (499)		
3.	καί νιν καλεῖτε. (491)		

β) “τοῦτο τούτοις πᾶσι λέγοιτ’ ἄν”: Να γράψετε την πρόταση δίπλα στο χρόνο που αντιστοιχεί και να την μεταφέρετε στους άλλους χρόνους της ίδιας φωνής.

1.	Ενεστώτας	
2.	Μέλλον	
3.	Αόριστος	
4.	Παρακείμενος	

Μονάδες 2

5. α) “εἰ μή γλῶσσαν ἐγκλήοι φόβος.”: Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική. (Μονάδες 1)

β) “χῶταν τις τοῦτο καλλύνειν θέλη.”: Να βρείτε το υποκείμενο του ρήματος και του απαρεμφάτου και να εξηγήσετε το συντακτικό αυτό φαινόμενο. (Μονάδες 1)

Μονάδες συνολικά 2

6. α) “φρενῶν”: Να γράψετε ποιο ρήμα παράγεται από τη λέξη και στη συνέχεια να δώσετε ένα ομόρριζο ουσιαστικό της νέας ελληνικής.

β) Ποιο από τα παρακάτω αποσπάσματα εκφράζει έντονη πρόκληση; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

1. οὔτω δε καί σοι τᾶμ’ ἀφανδάνοντ’ ἔφν. 501)
2. Τί δῆτα μέλλεις; (499)
3. τῶν μηδέν ὀρθῶς τεχνωμένων (494)
4. τοῦτο πᾶσιν ἀνδάνειν (504)
5. φιλεῖ δ’ ὁ θυμός πρόσθεν ἠρῆσθαι κλοπεύς (493)

Μονάδες 2

3. Κριτήριο 3ο

Ωριαία γραπτή επαναληπτική δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (45')

Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: Επεισόδιο Α', (στίχοι 162-331)
από μετάφραση: στίχοι 162-277.

3.1. ΟΜΑΔΑ Α

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

278 ἼΑναξ, ἐμοί τοι, μή τι καί θεήλατον
τοῦργον τόδ', ἡ ξύννοια βουλεύει πάλαι.

.....

282 Λέγεις γάρ οὐκ ἀνεκτά, δαίμονας λέγων
πρόνοιαν ἴσχειν τοῦδε τοῦ νεκροῦ πέρι·

.....

313 Ἐκ τῶν γάρ αἰσχυρῶν λημμάτων τούς πλείονας
ἀτωμένους ἴδοις ἄν ἢ σεσωσμένους.

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. Να αποδώσετε σύντομα τα εξωσκηνικά γεγονότα του επεισοδίου.

Μονάδες 3

2. Να χαρακτηρίσετε το ύφος του Φύλακα κρίνοντάς το από τον τρόπο με τον οποίο μιλάει στον Κρέοντα. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας,

Μονάδες 3

3. Από τις ακόλουθες ενέργειες ή καταστάσεις να επιλέξετε αυτήν ή αυτές που συνθέτουν την εικόνα του τραγικού ήρωα και να την ή τις αιτιολογήσετε.
- Συγκρούεται με δυνάμεις ισχυρότερες από αυτόν, όπως η Μοίρα και η θεία Δίκη.
 - Αγωνίζεται με πείσμα για το συμφέρον του.
 - Καταφέρνει να υπερνικήσει όλους τους εχθρούς και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει.
 - Περιπλέκεται σε αντιφατικές καταστάσεις, διλήμματα και αδιέξοδα, και υφίσταται τις συνέπειές τους (ενοχές, ψυχικό πόνο κλπ).
 - Αποτέλεσμα της τραγικής σύγκρουσης είναι η καταστροφή του ήρωα και η απώλεια της ηθικής του ελευθερίας.

Μονάδες 2

4. α) Να συμπληρώσετε στον παρακάτω πίνακα τη φωνή, το χρόνο και την έγκλιση των ρημάτων που δίνονται.

A	B	Γ	Δ
	Φωνή	Χρόνος	Έγκλιση
κόμψευε			
εύρεθείη			

- β) “έξέπραξαν”: Να γράψετε το α’ ενικό της οριστικής του ενεστώτα και να εξηγήσετε πώς σχηματίζεται ο αόριστος.

Μονάδες 2

5. α) Να αναγνωρίσετε το είδος των προσδιορισμών που υπογραμμίζονται.

- ὡς ἀνιαρῶς λέγεις. (316)
- χρόνω πότ’ ἐξέπραξαν (303)
- τό λοιπόν ἀρπάξτε (311)
- καί ταῦτ’ ἐποίησας ἐπ’ ἀογύρω (322)

- β) Να εντοπίσετε στο κείμενο (272 - 331) δυο ρηματικούς τύπους που συντάσσονται με δοτική και να γράψετε τα αντικείμενά τους.

Μονάδες 2

6. α) Να σχηματίσετε δυο σύνθετα ουσιαστικά με το θέμα του δεύτερου συνθετικού των λέξεων *θειήλατον, παραλλάσσει*. (Να χρησιμοποιήσετε το θέμα ως α' ή β' συνθετικό.)
- β) Να σημειώσετε το γράμμα των λέξεων ή φράσεων της στήλης Α στο τετράγωνο που αντιστοιχεί στη σημασία τους στη στήλη Β. (Ένα στοιχείο της Β στήλης περισσεύει).

Α		Β
α. παῦσαι (280)	☐	απελπισία
β. κάρα σείοντες (291)	☐	επιδοκμασία
γ. οἴμοι (320)	☐	προσταγή
δ. οὐχ ὑμῖν Ἰαίδης μοῦνος ἀρκέσει (308)	☐	κίνηση αποδοκμασίας
	☐	απειλή

Μονάδες 2

3.2. ΟΜΑΔΑ Β

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

295 Οὐδέν γάρ ἀνθρώποισιν οἶον ἄργυρος
κακόν νόμισμ' ἔβλαστε· τοῦτο καί πόλεις
πορθεῖ, τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησιν δόμων.

.....

310 Ἴν' εἰδότες τό κέρδος ἔνθεν οἰστέον
τό λοιπόν ἀρπάξῃτε, καί μάθηθ' ὅτι
οὐκ ἐξ ἅπαντος δεῖ τό κερδαίνειν φιλεῖν.

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι προγραμματικές δηλώσεις του Κρέοντα με αφορμή την άνοδό του στο θρόνο της Θήβας και ποια αίσθηση προκαλούν στους πολίτες της Θήβας;

Μονάδες 3

2. Για ποιους λόγους είναι αδιανόητο, σύμφωνα με τον Κρέοντα, να θεωρεί κανείς τους θεούς σύμφωνους με την ταφή του Πολυνείκη;

Μονάδες 2

3. α) Πώς παρουσιάζει τους κεντρικούς ήρωες και πώς τα δευτερεύοντα πρόσωπα των έργων του ο Σοφοκλής, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη;
β) Να αναφέρετε όσα έργα του Σοφοκλή γνωρίζετε.

Μονάδες 2

4. α) Να συμπληρώσετε στον παρακάτω πίνακα τη φωνή, το χρόνο και την έγκλιση των ρημάτων που δίνονται

	A	B	Γ	Δ
		Φωνή	Χρόνος	Έγκλιση
ἔκρουπτον				
κόμψευε				
ἴδοις				
μάθητε				

β) Να γράψετε τις παρακάτω φράσεις μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον αντίθετο αριθμό.

ἐκτός ἐλπίδος γνώμης τ' ἐμῆς (330)	
τούς πλείονας ἴδοις ἄν (313-314)	
τόν αὐτόχειρα τοῦδε τοῦ τάφου (306)	
τοῦτο καί πόλεις πορθεῖ (296-297)	

Μονάδες 2

5. α) Να υπογραμμίσετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς και να σημειώσετε το γράμμα της πρότασης στο αντίστοιχο τετράγωνο του είδους του προσδιορισμού. Ένα στοιχείο της Β' στήλης περισσεύει.

Προτάσεις	επιρ. προσδ.
α. ἡ ξύννοια βουλευεῖ πάλαι (297)	☐ ποσοῦ
β. τούτους ἐξεπίσταμαι καλῶς (293)	☐ μέσου
γ. παρηγμένους μισθοῖσιν εἰργάσθαι τάδε (294)	☐ τόπου
δ. ἀλλ' εὐρεθεῖη μὲν μάλιστα (327)	☐ χρόνου
	☐ τρόπου

β) Να εντοπίσετε στο κείμενο τρεις ρηματικούς τύπους που συντάσσονται με αιτιατική και να γράψετε τα αντικείμενά τους.

Μονάδες 2

4. α) Να σχηματίσετε τρία σύνθετα ουσιαστικά με το θέμα του δεύτερου συνθετικού των λέξεων *πρόνοιαν*, *πανουργίας*, *παρηγμένους*. (Να χρησιμοποιήσετε το θέμα ως α' ή β' συνθετικό.)

β) Να σημειώσετε το γράμμα των λέξεων ή φράσεων στο τετράγωνο που δηλώνει τη σημασία τους. (Δύο στοιχεία της Β στήλης περισσεύουν).

A	B
α. τούτους ἐξεπίσταμαι καλῶς ... μισθοῖσιν εἰργάσθαι τάδε (293-294)	☐ ρητορικό ερώτημα
β. φεῦ (323)	☐ επιδοκιμασία
γ. ἢ τούς κακούς τιμῶντας εἰσορᾶς θεοῦς; (288)	☐ ειρωνεία
δ. κόμψευέ νῦν τήν δόξαν (324)	☐ προσταγή
	☐ απελπισία
	☐ κατηγορία

Μονάδες 2

ΜΕΡΟΣ Β΄

1. Κριτήριο 1ο

Ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (15΄)

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 635 - 651

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

ΚΡΕΩΝ

645 Ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτῦει τέκνα,
τί τόνδ' ἄν εἴποις ἄλλο πλήν αὐτῷ πόνους
647 φῦσαι, πολὺν δέ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. α. Να επιλέξετε το χαρακτηρισμό που θα δίνετε στα λόγια που απευθύνει ο Κρέων προς τον Αίμονα και να τον αιτιολογήσετε.

- προειδοποιητικό προσβλητικό
 γνωμολογικό αποτρεπτικό

β. Ποιες είναι οι προσδοκίες του Κρέοντα από το γιο του σχετικά με το ζήτημα της Αντιγόνης;

Μονάδες 6

2. Πώς παρουσιάζει τους βασικούς ήρωες στα έργα του ο Σοφοκλής;

Μονάδες 2

3. ὅστις, παῖ: Να γράψετε τη γενική και αιτιατική των λέξεων και στους δυο αριθμούς (την αντωνυμία στο γένος που βρίσκεται).

Μονάδες 2

4. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις υπογραμμισμένες λέξεις του αποσπάσματος: «Ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτῦει τέκνα, // τί τόνδ' ἄν εἴποις ἄλλο πλήν αὐτῷ πόνους, // φῦσαι,»

Μονάδες 2

5. α. Να γράψετε μία συνώνυμη στη νέα ή στην αρχαία ελληνική για καθεμιά από τις λέξεις: *τέκνον, λέγω*.

β. Να γράψετε μια αντίθετη στη νέα ή στην αρχαία ελληνική για καθεμιά από τις λέξεις: *ἀνωφέλητος, πολύς*.

Μονάδες 2

2. Κριτήριο 2ο

Ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (15΄)

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 701-711

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

ΑΙΜΩΝ

701 Ἐμοὶ δέ σοῦ πράσσοντος εὐτυχῶς, πάτερ,
οὐκ ἔστιν οὐδέν κτήμα τιμιώτερον·
τί γὰρ πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις
ἄγαλμα μείζον, ἢ τί πρὸς παίδων πατρί;

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

- α. Ποιο είναι το αίτημα του Αίμονα προς τον πατέρα του και με ποιο τρόπο το υποστηρίζει;
- β. Να χαρακτηρίσετε τον Αίμονα και να αιτιολογήσετε με συντομία το χαρακτηρισμό σας.

Μονάδες 6

2. Ποιος ήταν ο ρόλος του χορού στο αρχαίο δράμα;

Μονάδες 2

3. *πράσσοντος*: Να γραφεί ο ίδιος τύπος της μετοχής σε Αόριστο και Παρακείμενο.

Μονάδες 2

4. *σοφός, φρονεῖν*: Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις λέξεις.

Μονάδες 2

5. *πράττω, μανθάνω*: Να γράψετε δύο παράγωγα ουσιαστικά ή επίθετα της νέας ελληνικής από κάθε ρήμα.

Μονάδες 2

3. Κριτήριο 3ο

Ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (15΄)

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 1023 - 1032

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ

1023 *Ταῦτ' οὖν, τέκνον φρόνησον. Ἀνθρώποισι γὰρ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοῦξαμαρτάνειν*

... ..

1031 *Εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.*

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

- α. Ποιες συμβουλές δίνει ο Τειρεσίας στον Κρέοντα;
β. Να χαρακτηρίσετε τον τρόπο με τον οποίο ομιλεί ο Τειρεσίας προς τον Κρέοντα και να αιτιολογήσετε το χαρακτηρισμό σας.

Μονάδες 6

2. Ποιες ήταν οι γιορτές προς τιμήν του Διονύσου στην Αθήνα και σε ποιες από αυτές παρουσιάζονταν νέα δράματα ή κωμωδίες;

Μονάδες 2

3. «τέκνον φρόνησον», «(ἐ)κείνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνὴρ ἄβουλος»: Να ξαναγράψετε τις φράσεις μεταφέροντας τις κλιτές λέξεις από τον ενικό στον πληθυντικό και αντιστρόφως.

Μονάδες 2

4. *κοινόν, κέρδος, τέκνον*: Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις λέξεις.

Μονάδες 2

5. *φρονῶ, φέρω*: Να συνθέσετε τα ρήματα με τις προθέσεις *περί, κατά* και να γράψετε στη νέα ελληνική μια παράγωγη λέξη από κάθε σύνθετο ρήμα.

Μονάδες 2

4. Κριτήριο 4ο

**Ωριαία γραπτή δοκιμασία
στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (45')**

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 635 - 651.

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

ΚΡΕΩΝ

- 639 *Οὔτω γάρ, ὦ παῖ, χρῆ διὰ στέρων ἔχειν,
γνώμης πατρῶας πάντ' ὀπισθεν ἐστάναι.
Τούτου γάρ οὔνεκ' ἄνδρες εὔχονται γονάς
κατηκούς φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
.....*
- 645 *Ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτῦει τέκνα,
τί τόνδ' ἄν εἴποις ἄλλο πλὴν αὐτῷ πόνους
φῦσαι, πολὺν δέ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;*

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. Να χωρίσετε το απόσπασμα (635-651) σε θεματικές ενότητες και να δώσετε έναν τίτλο σε καθεμιά.

Μονάδες 3

2. Να χαρακτηρίσετε με συντομία το ήθος του Κρέοντα ως πατέρα και ως άρχοντα της πόλης.

Μονάδες 3

3. Ποιες παρεμβάσεις έκανε στο διθύραμβο ο Αρίων και ποιες ο Θέσπης ώστε να μετεξελιχθεί σε τραγωδία; Να συνδέσετε τα ονόματα των ποιητών με τις ενέργειες που τους αντιστοιχούν.

Αρίων	Βάζει το χορό να κάνει χορευτικές κινήσεις γύρω από το βωμό του Διονύσου.
	Διαχωρίζει για πρώτη φορά τον εξάρχοντα από τον υπόλοιπο χορό και του δίνει ξεχωριστό ρόλο.
	Συνθέτει τους στίχους και τη μουσική.
Θέσπης	Ο υποκριτής δεν τραγουδά, αλλά απαγγέλλει τους στίχους με τους οποίους αφηγείται ή συνομιλεί με το χορό.
	Επινόησε τον «τραγικό τρόπο», τραγούδι δηλαδή από χορευτές μεταμφιεσμένους σε τράγους.
	Διευκολύνει την παρουσίαση του μύθου με διάλογο και αφήγηση.

Μονάδες 2

4. Να αναγνωρίσετε γραμματικώς τις λέξεις: *στέρωνων, γνώμης, κακοῖς, πατρί, ὅστις*.

Μονάδες 2

5. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις λέξεις: *πατρῶας, κακοῖς ἀνωφέλητα, ἔχειν (639)*.

Μονάδες 2

6. *ἑστάναι, πατρῶας δόμοις, εὔχονται*: Να γράψετε μια συγγενή ετυμολογικῶς λέξη της νέας ελληνικῆς για καθεμιά από τις λέξεις που δίνονται.

Μονάδες 2

5. Κριτήριο 5ο

Ωριαία γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (45')

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 672 - 682.

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

672 ΚΡ. *Ἄναρχίας δὲ μείζον οὐκ ἔστιν κακόν·
αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
οἴκους τίθησιν, ἥδε συμμάχου δορὸς
τροπὰς καταρρήγνυσι· τῶν δ' ὀρθομένων
σῶζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἢ πειθαρχία.*

679 ΚΡ. *κρείσσον γὰρ, εἶπερ δεῖ, πρὸς ἀνδρὸς ἐκπεσεῖν
κοῦκ ἄν γυναικῶν ἥσσονες καλοίμεθ' ἄν.*

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. Να αναλύσετε το περιεχόμενο του συμπεράσματος που διατυπώνει ο Κρέων στους στίχους 677-678 και να αναφέρετε την άποψή σας γι' αυτό.

Μονάδες 3

2. Ποια είναι τα αποτελέσματα της πειθαρχίας κατά τον Κρέοντα;

Μονάδες 3

3. Τι ήταν το σατυρικό δράμα και ποια η διαφορά του από την κωμωδία;

Μονάδες 2

4. Να αναγνωρίσετε γραμματικώς τις ακόλουθες λέξεις και να τις μεταφέρετε από τον ενικό στον πληθυντικό και αντιστρόφως: *τῆς γυναικός, τοὺς οἴκους, ἐστίν, σῶζει.*

Μονάδες 2

5. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις γενικές και να γράψετε τη λέξη από την οποία εξαρτάται καθεμιά «κοῦτοι γυναικὸς οὐδαμῶς ἤσσητέα», «κοῦκ ἄν γυναικῶν ἤσσονες καλοίμεθ' ἄν».

Μονάδες 2

6. ἀναρχία, σφῶ, σύμμαχος, κρεῖσσον. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις λέξεις και δίπλα τις αντίθετές τους στη νέα ελληνική.

Μονάδες 2

6. Κριτήριο 6ο

Ωριαία γραπτή δοκιμασία

στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (45')

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 1033-1047.

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

ΚΡ. ὦ πρόσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ 1033
τοξεύετ' ἀνδρός τοῦδε, κοῦδὲ μαντικῆς
ἄπρακτος ὑμῖν εἶμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους
ἐξηπόλημαι κάμπεφόρτισμαι πάλαι.

ΚΡ. Πίπτουσι δ', ὧ γεραιῆ Τειρεσία, βροτῶν 1045
χοὶ πολλὰ δεινοὶ πτόματ' αἴσιχρ', ὅταν λόγους
αἰσιχροῦς καλῶς λέγωσι τοῦ κέρδους χάριν.

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

- α. Ποιες κατηγορίες απευθύνει ο Κρέων προς τον Τειρεσία;
β. Ποια είναι η διάθεση του Κρέοντα απέναντι στους μάντιες; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

Μονάδες 3+3 = 6

- Να εξηγήσετε τι είναι «ὑβρις» και να επισημάνετε την ὑβρη του Κρέοντα στο απόσπασμα που σας δόθηκε.

Μονάδες 2

- πίπτουσι, βούλεσθε: Να γίνει χρονική αντικατάσταση των ρημάτων.

Μονάδες 2

- «οὐδ' ἦν θέλωσ' οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν // φέρειν»: Να βρείτε το υποκείμενο του ρήματος και του απαρεμφάτου, να προσδιορίσετε ποιο συντακτικό φαινόμενο έχουμε εδώ και να το εξηγήσετε.

Μονάδες 2

- πίπτω: Να σχηματίσετε δυο παράγωγα ουσιαστικά, απλά ή σύνθετα, από το ρήμα και να γράψετε για καθένα από αυτά μια σύντομη πρόταση στη νέα ελληνική.

Μονάδες 2

7. Κριτήριο 7ο

Ωριαία γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (45')

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*: στίχοι 1099-1114.

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

1100 ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρουχος στέγης
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.
.....

1105 ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μὲν, καρδίας δ' ἐξίσταμαι
τὸ δρᾶν· ἀνάγκη δ' οὐχὶ δυσμαχητέον.
.....

1111 ΑΝ. Ἐγὼ δ' ἐπειδὴ δόξα τῆδ' ἐπεστράφη,
αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι·

Μονάδες 6

B. Ερωτήσεις

1. α. Ποιες αλλαγές παρατηρεῖτε στις αποφάσεις και στη συμπεριφορά του Κρέοντα σε σχέση με τις προηγούμενες διακηρύξεις και ενέργειές του;
- β. Με ποια συναισθήματα παρακολουθούν οι θεατές τη μεταστροφή του Κρέοντα;

Μονάδες 6

2. Πόσοι υποκριτές είναι απαραίτητοι για το Ε' επεισόδιο και πόσοι για τη «διδασκαλία» ολόκληρης της «Αντιγόνης»; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες 2

3. Να ξαναγράψετε τις προτάσεις που ακολουθούν μεταφέροντας όλες τις κλιτές λέξεις από τον πληθυντικό στον ενικό και αντιστρόφως:

- ◆ «βλάβαι γὰρ θεῶν συντέμνουσι τοὺς κακόφρονας»
- ◆ «αὐτὸς τ' ἔδησα καὶ παρῶν ἐκλύσομαι»

Μονάδες 2

4. α. *πέισομαι* (1099), *κτίσον* (1101), *συντέμνουσι*(1103), *έπεστράφη* (1111):
Να σημειώσετε ποια από τα ρήματα είναι αμετάβατα, ποια μεταβατικά και να γράψετε τα αντικείμενα των μεταβατικών.

Μονάδες 2

5. «...δ' έπειδὴ δόξα τῆδ' έπεστράφη »:

- α. Να γράψετε ποια σημασία έχει η υπογραμμισμένη λέξη στην αρχαία και ποια στη νέα ελληνική.
β. Με δεύτερο συνθετικό την ίδια λέξη να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα ή επιρρήματα που αντιστοιχούν στα κενά των παρακάτω προτάσεων.

Αφού σημειώσετε τους αριθμούς των κενών στο τετράδιό σας να γράψετε δίπλα στον καθένα το σύνθετο επίθετο ή επίρρημα που του αντιστοιχεί.

- Ήθελε να κάνει στη ζωή του μεγάλη καριέρα, να κατακτήσει υψηλά πολιτικά και κοινωνικά αξιώματα, ήταν πολύ ___(1)___.
- Η προσπάθειά του άρχισε με πολύ καλές προοπτικές, αλλά τελείωσε εντελώς _____(2)_____.
- Ο ιστορικός αυτός σύλλογος είχε να επιδείξει μια ___(3)___ πορεία στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα της τελευταίας εικοσαετίας.
- Η αστυνομία συνέλαβε τρία άτομα την ώρα που άδειαζαν ένα κοσμηματοπωλείο. Οι _____(4)_____ ληστές δεν πέτυχαν τελικά το στόχο τους.
- Το 97% των κατοίκων της χώρας μας είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και οι υπόλοιποι είναι ___(5)_____.

Μονάδες 2

8. Κριτήριο 8ο

Τρίωρη γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*, στίχοι 635-651

I. Από το πρωτότυπο

ΑΙΜΩΝ

635 Πάτερ σός εἰμί καί σύ μοι γνώμας ἔχων
χρηστάς ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι.
Ἐμοί γάρ οὐδεῖς ἀξιώσεται γάμος
μείζων φέρεσθαι σοῦ καλῶς ἡγουμένου.

ΚΡΕΩΝ

639 Οὔτω γάρ, ὦ παῖ, χρή διά στέρων ἔχειν,
γνώμης πατρῶας πάντ' ὀπισθεν ἐστάναι.
Τούτου γάρ οὔνεκ' ἄνδρες εὐχονται γονάς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ὡς καί τόν ἐχθρόν ἀνταμύνωνται κακοῖς
καί τον φίλον τιμῶσιν ἐξ ἴσου πατρί.

645 Ὅστις δ' ἀνωφέλητα φιτεύει τέκνα,
τί τόνδ' ἄν εἴποις ἄλλο πλὴν αὐτῷ πόνους
φῦσαι, πολύν δέ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων;
Μή νύν ποτ' , ὦ παῖ, τάς φρένας γ' ὑφ' ἠδονῆς
γυναικός οὔνεκ' ἐκβάλης, εἰδώς ὅτι
ψυχρόν παραγκάλισμα τοῦτο γίγνεται,

651 γυνή κακή ξύνεννος ἐν δόμοις.

II. Από μετάφραση: στίχοι 626 - 634

ΧΟΡΟΣ

626 *Αλλά να κι ο Αίμονας, το στερονοπαίδι σου·
φτάνει τάχα πικραμένος για τη μοίρα
που προσμένει την Αντιγόνη την άμοιρη
και περίλυπος για το χαμένο ταίρι;*

ΚΡΕΩΝ

631 *Αμέσως θα το μάθουμε κι από μάντεις καλύτερα.
Παιδί μου, μήπως άκουσες την τελεσίδικη ποιινή
για τη μνηστή σου και φτάνεις χολωμένος στον πατέρα σου,
ή ό,τι και να κάνουμε μας αγαπάς ακόμη;*

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

ΑΙΜΩΝ Πάτερ σός εἰμί καί σύ μοι γνώμας ἔχων 635
χρηστάς ἀπορθοῖς, αἷς ἔγωγ' ἐφέψομαι.

.....

ΚΡΕΩΝ Οὕτω γάρ, ὦ παῖ, χρῆ διά στέρνων ἔχειν, 639
γνώμης πατρώας πάντ' ὄπισθεν ἐστάναι.
Τούτου γάρ οὔνεκ' ἄνδρες εὐχονται γονάς
κατηκόους φύσαντες ἐν δόμοις ἔχειν,
ὡς καί τόν ἐχθρόν ἀνταμύνονται κακοῖς
καί τον φίλον τιμῶσιν ἐξ ἴσου πατρί 644

Μονάδες 30

B. Ερωτήσεις

♦ Για το κείμενο από το πρωτότυπο (635- 651).

1. Ποιες είναι οι θέσεις του Κρέοντα για τη συμπεριφορά των παιδιών προς τους γονείς τους; Πιστεύετε πως μπορούν να βρουν ανταπόκριση στην εποχή μας ή όχι και γιατί;

Μονάδες 10

2. Να εντοπίσετε το σημείο του κειμένου, όπου ο Κρέων αναφέρεται στο ρόλο της γυναίκας ως συζύγου. Να επισημάνετε την επικρατούσα εκείνη την εποχή κοινωνική αντίληψη για το θέμα αυτό, όπως διαφαίνεται στα λόγια του Κρέοντα.

Μονάδες 10

3. Με ποια συναισθήματα πιστεύετε ότι έρχεται ο Αίμων να συναντήσει τον πατέρα του. Να εξετάσετε, αν με τα πρώτα του λόγια εκφράζει ανοιχτά αυτά τα συναισθήματά του ή όχι και γιατί.

Μονάδες 10

4. α. Ποιες ήταν οι φάσεις προετομασίας μιας τραγωδίας; Να αντιγράψετε στο τετράδιό σας τις παρακάτω προτάσεις με τη σειρά, σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να ολοκληρωθούν οι διάφορες φάσεις “διδασκαλίας” της.

1.	Στον προάγωνα οι ποιητές δίνουν πληροφορίες για τους συντελεστές και την υπόθεση του έργου που θα παρουσιάσουν.
2.	Προετοιμάζονται τα σκηνικά και τα προσωπεία.
3.	Ο «επώνυμος άρχοντας» αναθέτει σε χορηγό τη χρηματοδότηση της προετομασίας του χορού.
4.	Επιλέγονται οι κριτές που θα κρίνουν κάθε έργο.
5.	Επιλέγονται τα έργα που θα διδαχθούν.

- β. Να αναφέρετε τα είδη του δράματος, να γράψετε τι ήταν οι σάτυροι και σε ποιο είδος δράματος εμφανίζονταν.

Μονάδες 5+5=10

5. α. *ήγουμένου, τιμῶσιν*: Να γίνει χρονική αντικατάσταση.
β. *έχθρον, φίλον, πολύν, κακοῖς*: Να γράψετε τον υπερθετικό βαθμό των επιθέτων στην πτώση, στον αριθμό και στο γένος που βρίσκονται.

Μονάδες 5+5 = 10

6. α. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις λέξεις:

πατρώας, κακοῖς, ἀνωφέλητα, ἔχειν (639).

β. Να γράψετε και να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος.

Μονάδες 5+5 = 10

7. α. *ἴστημι, εὔχομαι, βάλλω, τιμῶ*: Να γράψετε δυο παράγωγα ονόματα, ουσιαστικά ή επίθετα, της νέας ελληνικής από κάθε ρήμα.

β. Να σχηματίσετε μία πρόταση με ένα παράγωγο κάθε ρήματος.

Μονάδες 10

9. Κριτήριο 9ο

Τρίωρη γραπτή δοκιμασία στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Κείμενο: Σοφοκλέους *Αντιγόνη*, στίχοι 58-77

I. Από το πρωτότυπο

- ΙΣΜΗΝΗ: 58 *Νῦν δ' αὖ μόνᾳ δὴ νῶ λειψιμένα σκόπει
ὄσω κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμου βία*
60 *ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρῆξιμεν.
Ἄλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναιχ' ὄτι
ἔφυμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχομένα·
ἔπειτα δ' οὐνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων
καὶ ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα.*
65 *Ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς
ξυγγνοῖαν ἴσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ
περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα*
ΑΝΤΙΓΟΝΗ: *Οὐτ' ἄν κελεύσαμι' οὐτ' ἄν, εἰ θέλοις ἔτι*
70 *πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἄν ἠδέως δρώης μέτα.
Ἄλλ' ἴσθ' ὅποιά σοι δοκεῖ, κείνον δ' ἐγὼ
θάψω· καλὸν μοι τοῦτο ποιούση θανεῖν.
Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
ὅσια πανουργήσασ'· ἐπεὶ πλείων χρόνος*
75 *ὄν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.
Ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι· σοὶ δ' εἰ δοκεῖ,
τῶν θεῶν ἔντιμ' ἀτιμάσασ' ἔχε.*

II. Από μετάφραση: στίχοι 192 - 206

- 192 Και τώρα, σύμφωνα μ' αυτά στην πόλη
διακήρυξα για τα παιδιά του Οιδίποδα:
τον Ετεοκλή, που χάθηκε σαν ήρωας στη μάχη
- 195 υπερασπίζοντας την πόλη του, τάφος να τον δεχτεί
με προσφορές τιμής, καθώς αρμόζει στους ήρωες νεκρούς.
Τον αδελφό του πάλι, τον Πολυνείκη εννοώ,
που χώρα πατρική και ντόπιους θεούς
εξόριστος γυρνώντας θέλησε πέρα για πέρα
- 200 να πυρπολήσει, δικό του αίμα
θέλησε να πιει, δικούς του στη σκλαβιά να σύρει,
αυτόν, λέω, στην πόλη τούτη βγήκε προσταγή
κανείς να μη νεκροστολίσει, να θρηνήσει κανείς,
- 205 να τον αφήσουν άθαφτο, κορμί ρημάδι,
τα σκυλιά να τον ξεσκίσουν και τα όρνια.

A. Να μεταφράσετε τους παρακάτω στίχους:

- ΙΣ: *Νῦν δ' αὖ μόνον δὴ νῶν λελειμμένα σκοπέει 58*
ὄσων κάκιστ' ὀλούμεθ', εἰ νόμον βία
ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.
... ..
- ΙΣ: *Ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς 65*
ξύγγνοιαν ἴσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε,
τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ
περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.
... ..
- ΑΝ: *Ἄλλ' ἴσθ' ὅποια σοι δοκεῖ, κεῖνον δ' ἐγὼ 71*
θάψω· καλὸν μοι τοῦτο ποιούση θανεῖν.

Μονάδες 30

B. Ερωτήσεις

♦ Για το κείμενο από το πρωτότυπο

1. α. Ποιο ζήτημα απασχολεί την Ισμήνη και την Αντιγόνη στο παραπάνω απόσπασμα; Να το αναφέρετε με συντομία.
- β. Να σημειώσετε ποιες φράσεις του κειμένου εκφράζουν την απόφαση καθεμιάς για το ζήτημα που τις απασχολεί.

Μονάδες 10

2. α. Ποια από τα παρακάτω συναισθήματα, σκέψεις ή αποφάσεις αποδίδονται στην Ισμήνη και ποια στην Αντιγόνη; *Να γράψετε στο τετράδιό σας τα ονόματα της Αντιγόνης και της Ισμήνης και δίπλα τους αριθμούς των προτάσεων που τους αντιστοιχούν.*

	1.	Φοβάται για τη δική της ζωή και για τη ζωή της αδελφής της.
	2.	Υπακούει στη νόμιμη εξουσία των αρχόντων
	3.	Περιφρονεί τον κίνδυνο.
• Αντιγόνη	4.	Δεν ακολουθεί τις διαταγές του Κρέοντα.
	5.	Αρνείται να παραβιάσει τους νόμους της πόλης.
• Ισμήνη	6.	Είναι αποφασισμένη να τιμήσει το νεκρό αδελφό της.
	7.	Ζητά από τους θεούς του κάτω κόσμου να τη συγχωρήσουν για την απόφασή της.
	8.	Δεν τολμά να αντισταθεί στην εξουσία των ανδρών.

- β. Να γράψετε σύντομα τα επιχειρήματα με τα οποία η Ισμήνη και η Αντιγόνη αιτιολογούν την απόφασή τους σχετικά με το ζήτημα της ταφής του Πολυνείκη.

Μονάδες 10

♦ Για το κείμενο από μετάφραση

3. α. Με ποια επιχειρήματα στηρίζει ο Κρέων την απόφασή του να αφήσει τον Πολυνείκη άταφο;
- β. Ποιος νομίζετε ότι έχει δίκιο στο ζήτημα της ταφής του Πολυνείκη, ο Κρέων ή η Αντιγόνη; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μονάδες (5+5=) 10

4. Από τα μέρη της τραγωδίας που γνωρίζετε:

α. Ποια είναι τα «κατά ποσόν» και ποια τα «κατά ποιόν» μέρη; Να γράψετε την απάντηση στο τετράδιό σας επιλέγοντας από τις στήλες δεξιά και αριστερά τα στοιχεία που αντιστοιχούν σε κάθε απάντηση.

<ul style="list-style-type: none"> • τα στάσιμα • το μέλος • ο μύθος 	α. Ποια είναι τα «κατά ποσόν» μέρη της τραγωδίας;	<ul style="list-style-type: none"> • το ήθος • ο πρόλογος • η όψη • η πάροδος • η διάνοια • τα επεισόδια
	β. Ποια είναι τα «κατά ποιόν» μέρη της τραγωδίας;	
<ul style="list-style-type: none"> • η λέξη • η έξοδος 		

β. Με ποια σειρά αναπτύσσονται τα «κατά ποσόν» μέρη σε μια τραγωδία;

Μονάδες 6 + 4 = 10

5. α. «κελεύσαιμι»: Να γράψετε τους αρχικούς χρόνους στη φωνή που βρίσκεται.

β. Να ξαναγράψετε τις λέξεις που δίνονται στη στήλη Α και δίπλα τους να σημειώσετε το γραμματικό χαρακτηρισμό που τους αντιστοιχεί από τη στήλη Β. Σε κάθε λέξη αντιστοιχεί μόνο ένας γραμματικός χαρακτηρισμός.

Α	Β
ψήφον	προσωπική αντωνυμία
ἠδέως	επίθετο συγκριτικού βαθμού
ξύγγνοιαν	ουσιαστικό α' κλίσης
	προστακτική ενεστώτα
	τροπικό επίρρημα
	τοπικό επίρρημα
ἔχε	ουσιαστικό γ' κλίσης
	κτητική αντωνυμία
ἐμοῦ (70)	ουσιαστικό β' κλίσης

Μονάδες 5+5 = 10

6. α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις παρακάτω προτάσεις και να αναφέρετε ποιες από αυτές είναι ονοματικές και ποιες επιρρηματικές.

- ① *ὡς βιάζομαι τάδε*
- ② *ὅσῳ κάκιστ' ὀλούμεθ'(α)*
- ③ *εἰ θέλοις ἔτι πράσσειν*
- ④ *ὅτι γυναικ' ἔφυμεν*
- ⑤ *ὅποιά σοι δοκεῖ*

β. *τυράννων, τοὺς ὑπὸ χθονός, τοῖς βεβῶσι, τὸ πράσσειν, τοῖς κάτω*: Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τις λέξεις.

Μονάδες 5 + 5 = 10

7. α. *ἔφυμεν, ἀκούειν, βιάζομαι, θάψω, πείσομαι*: Με το θέμα των ρημάτων οποιουδήποτε χρόνου να σχηματίσετε από ένα παράγωγο ουσιαστικό και ένα επίθετο στη νέα ελληνική.

β. «έννοῶ»: Να αναφέρετε τρεις προθέσεις με τις οποίες χρησιμοποιούμε το ρήμα σύνθετο στη νέα ελληνική και για κάθε περίπτωση να γράψετε μια πρόταση.

Μονάδες 10

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνική

1. Blume, Horst Dieter, Εισαγωγή στο Αρχαίο Θέατρο, μετάφραση Μαρία Ιατρού, εκδόσεις Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1986.
2. Bowra, C. M., Οι τραγωδίες του Σοφοκλή, Αντιγόνη, μετάφραση Αικ. Τσοτάκου-Καρβέλη, εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1993.
3. Γκίκα Σωκράτη, Σοφοκλέους Αντιγόνη, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 1994.
4. Γουδή Ν. Δημητρίου, Σοφοκλέους Αντιγόνη και Οιδίπους Τύραννος, Παπαδήμας, Αθήνα 1978.
5. Easterling P.E., Knox B.M.W., Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, μετάφραση Ν. ΚΟΝΟΜΗ, ΧΡ. ΓΡΙΜΠΙΑ, Μ. ΚΟΝΟΜΗ, εκδόσεις ΠΑΠΑΔΗΜΑ, Αθήνα 1994.
6. Flaceliere Robert, Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, μετάφραση ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Δ. ΒΑΝΔΩΡΟΥ και ΕΛΠΙΝΙΚΗΣ ΚΑΖΟΥ-ΒΑΝΔΩΡΟΥ, εκδόσεις ΔΗΜ.Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, Αθήνα 1986.
7. Καστοριάδη Κορνήλιου, Αισχύλεια ανθρωπογονία και σοφόκλεια αυτοδημιουργία του ανθρώπου, στο ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟ, εκδ. Παπαζήση, 1991.
8. Καψάλη Δ. Γεράσιμου, Αντιγόνη, «Τύποις Ελληνικής Εκδοτικής Εταιρείας Α.Ε.» Αθήνα 1940.
9. Kitto H.D.F., Αρχαία Ελληνική τραγωδία, μετάφραση Λ. ΖΕΝΑΚΟΣ, εκδόσεις ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, Αθήνα 1976.
10. Lesky A., Η τραγική ποίηση των αρχαίων Ελλήνων, Τόμος Α΄, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1997.
11. Lesky A., Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, μετάφραση Α.Γ. Τσοπανάκη, «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΕΩΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ», Θεσσαλονίκη 1975.

12. Μιστριώτου Γεωργίου, Τραγωδία Σοφοκλέους εκδιδόμεναι μετά σχολίων, Αντιγόνη, εκ του τυπογραφείου Π.Δ. Σακελλαρίου, εν Αθήναις 1915³
13. Romilly Jaqueine, de, Αρχαία Ελληνική Τραγωδία, εκδόσεις Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1990.
14. Romilly Jacqueline, de: Η Ελληνική Τραγωδία στο πέρασμα του χρόνου, μετάφραση Αθηνά - Μπάμπη Αθανασίου, Κατερίνα Μηλιαρέση, εκδόσεις «ΤΟ ΑΣΤΥ», Αθήνα 1996.
15. Σεμιτέλου Δ., Σοφοκλέους Αντιγόνη, Παπαδήμας, Αθήνα 1973.
16. Στέφος Αγ. Αναστάσιος, Η διδασκαλία των χορικών της Αντιγόνης του Σοφοκλή, ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ, 10, Π.Ε.Φ., Αθήνα 1988, σελ. 91-105.
17. Στέφος Αγ. Αναστάσιος, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, ΙΙ, Πορεία, Αθήνα, 1993.
18. Taplin Oliver, Η αρχαία ελληνική τραγωδία σε σκηνική παρουσίαση, Μετάφραση Βασίλη Δ. Ασημομύτη, εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 1988.
19. Thomas Rosalind, Γραπτός και προφορικός λόγος στην αρχαία Ελλάδα, Μετάφραση Δημ. Κυρτάτας, Πανεπιστημιακές εκδόσεις κρήτης, Ηράκλειο 1996.
20. Φραγκούλης, Κ. Αθανάσιος, Σοφοκλή Αντιγόνη. Μια ερμηνευτική προσέγγιση, ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ, 10, Π.Ε.Φ., Αθήνα 1988, σελ 72-90.
21. Φραγκούλης Κ. Αθανάσιος, Η Αντιγόνη του Σοφοκλή, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1992.
22. Χουρμουζιάδης Χ. Νίκος, Όροι και μετασχηματισμοί στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία, εκδόσεις ΓΝΩΣΗ, Αθήνα 1984.

II. Ξενόγλωσση

1. Diller H. (Hrsg), Sophokles, Darmstadt 1967. (Wege der Forschung 95)
2. Giebel M., Sophokles Antigone, Erläuterungen und Dokumente, Reklam, Stuttgart 1992.
3. Jebb Richard, sir, Sophocles Antigone, Cambridge University Press, 1992¹⁹.
4. Kammerbeek, J. C., The plays of Sophokles, Commentaries, Part III: Antigone, Leiden: Brill, 1978.
5. Latacz, Joachim, Einführung in die griechische Tragödie, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1993.
6. Nestle W., Vom Mythos zum Logos, ALFRED KRÖNER VERLAG, Stuttgart 1975.
7. Rohdich H., Antigone: Beitrag zu einer Theorie des sophokleischen Helden, Heidelberg 1980.
8. Steiner George, Die Antigonen, übersetzt von Martin Pfeiffer, DTV Verlag, München 1990.